భగవద్గీతా హృదయము

ఆధ్యాత్మిక, జ్యోతిష, వాస్తు, ఆరోగ్యాది అనేక విషయాలు తెలుసుకోండి... ఫేస్‌బుక్

Like us to follow

@mohanpublications

ఆధ్యాత్మిక గ్రంథ నిలయం
మోహన్ పబ్లికేషన్స్
కోటగుమ్మం, అజంతా హోటల్ ఎదుట,
రాజమహేంద్రవరం - 533101.

శ్రీ

భగవద్గీతా

హృదయము

దొడ్ల వేంకటరామరెడ్డి,
గ్రంధకర్త.

1934

గీతా హృదయము.

మొదటి యధ్యాయము.

శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదరూపమైన గీతాశాస్త్రమును శ్రీవ్యాసమహర్షి చెప్పఁదలంచి, తత్ప్రస్తావనంబుగాఁ గురుపాండవ యుద్ధసన్నాహంబును నిరూపించువాఁడై, సంజయునిఁగూర్చి ధృతరాష్ట్రుఁడడిగిన ప్రశ్నను ఉపోద్ఘాతముగాఁ జేకొని యిట్లు ప్రారంభించుచున్నాఁడు

ధృతరాష్ట్రుఁడు అడుగుచున్నాఁడు

సంజయా ! మావారును పాండవులును యుద్ధంబునకై ధర్మక్షేత్రమగు కురుక్షేత్రంబునఁ గూడిరంటివి అట్లుగూడి యేమిచేసిరి 1

ధృతరాష్ట్రుఁడట్లు ప్రశ్నింపఁగా విని పరమాశ్చర్యమునొంది సంజయుఁడిట్లు నిరూపించుకొనెను 'పాపము ! ధృతరాష్ట్రుని మనోభ్రాంతి కలిగినట్లున్నది కాదని యితఁడిట్లడుగఁడు. యుద్ధమునకుగాఁ జేరినవారు యుద్ధము చేయుదురని బాలురకుఁగూడ స్పష్టమైయుండఁగా వివేకశాలియగు నితఁడట్లడుగుటకుఁ గారణాంతరము గాన్పింపదు. తనకులమెల్లఁ దనకన్నులయెదుటనే పోరాడి నశింపనున్నదను దుఃఖంబున నితఁడు మతిభ్రష్టుఁడైనాఁడనక తీఱదు ఇట్టి సంకటము లెట్టివారికైన నిట్లు గావింపఁజాలును గదా—ఇట్లు నిశ్చయించుటకుఁ గూడ వీలుగాకున్నది ఉభయపక్షములవారును నశింతురను శోకము వీనికిఁ గలదేని 'మామకాః పాండవాశ్చైవ' అని దుర్యోధనాదులు తనవారుగాఁ బాండవులు పరకీయులుగా భావించునా ? ఇట్లు పాండవులను వేఱుచేసియడుగుట వలన నితని భావము వేఱని స్పష్టమయ్యెడు. ధృతరాష్ట్రుఁడు మొట్టమొదట నుండి పాండవులనంతగాఁ బ్రేమింపఁడు ఈ యుద్ధము రాజ్యమునకైవచ్చినది. తనకొడుకులఁ గాదని తమ్మునికొడుకులకు రాజ్యమునుఁ బట్టిపెట్టు తండ్రియుండఁడు. రాజ్యమెట్లయినను దనకొడుకులకే సంక్రమింపవలయునని యితని నిశ్చయాభిప్రాయము పాండవులుజయింపనిదే రాజ్యము కౌరవులకుఁ

దక్కుడు. కౌరవులపక్షమునఁ బదునొకండక్షౌహిణులున్నారు, పాండవులపక్షమున నేడక్షౌహిణులుమాత్రమే గలవు. యోధులన్ననో స్వమరణశీలుఁడగు భీష్ముఁడు, ధనుర్వేదపారంగతులగు ద్రోణాచార్యకృపాచార్యులు, అజేయుఁడగు కర్ణుఁడు మహాప్రచండుఁడైన యశ్వత్థామ మున్నగు మహాశూరులు కౌరవపక్షమునను న్నారు. అర్జునుఁడు దక్క లెక్కింపఁదగిన శూరుఁడు మఱియొక్కఁడేనియుఁ బాండవులపక్షమున లేఁడు. ఇదియును గాక యుద్ధమునకై వీరు చేరినది కురుక్షేత్రము. సేనాబలము స్థానబలము రెండుఁ గౌరవులకుఁ గలవు కావునఁ గౌరవులకే జయమని ధృతరాష్ట్రుని పూర్వాభిప్రాయము. అంతియగాదు ధర్మముగూడ తనవంక నేయున్నదని యితనిభావము. ఎట్లనిన—ఈ రాజ్యమునకు మూలపురుషుఁడు కురువనురాజు, వానినుండి రాజ్యము వంశక్రమానుగతముగాఁ దనకువచ్చినదనియు, తాను పుట్టుగ్రుడ్డి యగుటం జేసి రాజగౌరవమునుమాత్రము దానుంచుకొని పరిపాలనభారమును దమ్మునిపైనొప్పితి ననియు, అంతమాత్రాననే రాజ్యము పాండవులది గాదనియు, తమది గాని సొమ్మునకై పాండవులుపోరుట ధర్మము గాదనియు, అధర్మమెన్నఁడు జయింపదనియు నితని విశ్వాసము.

జయాపజయంబులఁగూర్చి ధృతరాష్ట్రునకు సంశయములేకున్నను విషము పెట్టించుట, లక్కయిల్లుకట్టించి వారినందుఁ జేర్చి యిల్లు గాల్చుట, కపటద్యూతమున రాజ్యమపహరించుట, వారిని గుట్టికిఁదోలుట, సభామధ్యంబున ద్రౌపదికి మానభంగమొనర్చుట—మున్నగు మహాపచారములు కౌరవులు పాండవులకుఁ గావించియున్నారనియు, అందుకై పాండవులు పగపట్టి ప్రాణములు తెగించియున్నారనియు, తెగించినవారితోడి పోరు నిర్భయము కానేరదనియు వానియెదలో నాటియున్నది. అయినను ధర్మరాజు ఎవరేమి చెప్పినను నీచమార్గము ద్రొక్కఁడను నమ్మిక వానికిఁ బూర్ణముగాఁ గలదు. ధర్మరాజట్టివాఁడగుట వలనను, వారు చేరినది ధర్మక్షేత్రమగుటవలనను, క్షేత్రప్రభావంబున నియమోగల వారు అధర్మమునుమాని ధర్మము నవలంబింపవచ్చుననియు, ఆపక్షమున సంధికుదిరి యుద్ధము సమసిపోవచ్చుననియు వానియంతర్భావము. అట్టివానికేదేని అవకాశముగల్గునోయని వినవలెనని తపించుచున్నాఁడు. ఇన్నితలఁపు లెదఁ గొఁబెట్టుకొని యిట్లు ప్రశ్నించెనే గాని మనోభ్రాంతివలన గాదని పర్యాలోచిం

గాఁ స్పష్టమగుచున్నది. ప్రశ్నకుదగినట్లు సమాధానమిత్తుఁగాక, అని సంజయుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

రాజా! నీకుమారుఁడగు దుర్యోధనుఁడు వ్యూహాకారముగాఁ దీర్చియున్న పాండవ సైన్యంబునుజూచి ద్రోణాచార్యులను సమీపించి యిట్లనియెను 2

గురువర్యా! పాండుపుత్త్రుల యీమహాసైన్యంబునుజూడుము. ధీమంతుఁడగు నీశిష్యుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుఁడు ఈసైన్యంబునెల్ల వ్యూహముగాఁ దీర్చియున్నాఁడు. 3

దుర్యోధనుఁడిట్లు వచింపఁగా ద్రోణాచార్యుఁడువిని ఊఱకుండెను. మాయుద్ధము సమానమైనదికా'దను భావముతో నాచార్యుఁడు జవాబుచెప్ప లేదుగాఁబోలు'నని దుర్యోధనుఁడుతలంచి అట్టి దురభిప్రాయము మానుటకుఁగా జరుగనున్నయుద్ధము సమానజనయుద్ధమేయని యీక్రింది మూఁడు శ్లోకములతోఁ దెలుపుచున్నాఁడు

ఇందు సాత్యకి విరాటుఁడు ద్రుపదుఁడు ధృష్టకేతువు చేకితానుఁడు కాశీరాజు పురుజిత్కుంతిభోజుఁడు శైబ్యుఁడు యుధామన్యువు విక్రాంతుఁడు ఉత్తమౌజుఁడు అభిమన్యుఁడు ద్రౌపదీసుతులగు ప్రతివింధ్య శ్రుతసేన శ్రుతకీర్తి శతానీక శ్రుతకర్మలను నుపపాండవు లేవురుఁగలరు ఈనరపుంగవులెల్లరు శౌర్యవంతులును శూరులును మహారథులును ధనుర్విద్యాప్రవీణులు నగుటయేగాక యుద్ధముచేయుటయందు భీమార్జునులకుసమానులేగాని తక్కువవారుగారు 4-6

దుర్యోధనుఁడిట్లుచెప్పినను ద్రోణాచార్యుఁడు పలుకకుండెను అది గాంచి 'ఇతఁడు మొదటినుండియుఁ బాండవులయెడఁ బక్షపాతముగలిగి నా కుతము నాక్షేపించుచుండును, ఆకారణంబున నామాట సరకుసేయఁడు ఎదురాడఁడు' అని నిశ్చయించి 'శత్రుపక్షపాతియైన యితనికి నాభయమేల సూచించితిని? అట్లుచేయుటవలన నగుఁబాటుపాలైతిని ఆచార్యునివలన రాజు ప్రత్యుత్తరము పడయలేఁడయ్యెనని నలువురలోఁ దలవంపుగూడ గలిగి కది'అని తలపోసి, దుర్యోధనుఁడు తనభయంబును స్వజనస్తుతి కారణంబునఁ గప్పిపుచ్చుటకు గురుముఖంబునఁ బ్రియవచనంబుఁ బడయుటకు యత్నించి వానిని స్తుతించుచు నిట్లనియెను.

ద్విజోత్తమా! పాండవసైన్యంబును వింటివి ఇఁక మనసైన్యమందలి నాయకశ్రేష్ఠులను మీకుసంజ్ఞార్థము చెప్పెదు వినుము 7

బ్రహ్మబలమునకు సాటిబలములేదు, అట్టిది నీయూపంబు మూర్తీభవించియున్నది, నీవొక్కండవే నాకుఁజాలు, నీకుఁదోడుగా స్వచ్ఛందమరణశీలియగు భీష్ముఁడు, కర్ణుఁడు, కృపాచార్యుఁడు, అశ్వత్థామ, నాతమ్ముఁడు వికర్ణుఁడు, భూరిశ్రవస్సు—వీరుగలరు. 8

వీరేగాదు, ఇంతటివారెందరోయున్నారు, వారిని లెక్కింపఁ దరముగాదు. శస్త్రవిద్యయందుఁగానీ యుద్ధకౌశలమందుఁగానీ మనవీరులు మహాదక్షులు. మనవారియందు గుణాతిశయము మఱియొకటిగలదు సొంతపనియందెట్లో యితరులపనియందుఁగూడ మనవారు వెనుదీయరు కూలికి యుద్ధము చేయువారివలెఁగాక మనవీరులు నాకై తమప్రాణంబులనుగూడ త్యజించియున్నారు. 9

యోధులనుబట్టిగానీ సంఖ్యనుబట్టిగానీ మనబలమే యధికము మన సేనానాయకుఁడన్ననో పరశురామునకుఁగూడ నోడనివాఁడు, స్వచ్ఛామరణశీలుఁడునగు భీష్ముఁడు కావున మనబలము సర్వవిధములఁ జాలియున్నది. పాండవులపక్షమున మనకట్టిశూరులు లేరు, లెక్కకుఁగూడ వారిబలము చాల తక్కువ, వారి సేనాపతియగు భీముఁడన్ననో మన భీష్మునకు సాటిగాఁడు. ఎట్లు విచారించినను వారిబలము తక్కువయనకతీఱదు 10

ఇట్లు దుర్యోధనుఁడు ఆచార్యుని స్తుతించినట్లు స్వబలమును బ్రదర్శించినట్లుగాఁ బలికెను 'పరబలమునకుభయపడి నీయొద్దకు వచ్చితినను కొంటివిగాఁబోలు అట్టి తలంపుతోరాలేదు, గురువగుటంజేసి దర్శింపవచ్చితిని, బదులాడకుంగుట తగదు' అనుభావము దుర్యోధనునకుండుటచూచి వాని యంతఃకాపట్యంబునుగ్రహించి 'ఇప్పటికిఁగూడ నితఁడింత మర్యాదమాని భాషించుచున్నాఁడుగదా' యని ద్రోణాచార్యుఁడు మిన్నకుండెను అందులకు దుర్యోధనుఁడు మిక్కిలిరోషపడి యాచార్యతిరస్కారముగా నిట్లనియెను

శిఖండిమీఁద బాణమువేయనని భీష్మునివ్రతము, శిఖండిని మున్నిడుకొని పాండవులు యుద్ధమునకు వత్తురు శిఖండిని గాంచినంత భీష్ముఁడు శస్త్రసన్యాసమొనర్చును. అదిసమయముగాఁ బాండవులు భీష్మునకు నపకారమొ

సర్పవచ్చును భీష్ముఁడొక్కఁడు సుఖముగ్న నాకుఁజాలు. అతఁడే నాకు రక్షకుఁడు. కాఁబట్టి మీరెల్లరు మీమీవ్యూహప్రవేశమార్గములందు జాగరూకులైయుండి సర్వవిధముల భీష్మునే రక్షింపుఁడు 11

ద్రోణుఁడు, భీష్ముఁడు ఏకభావముతోనుందురు గావున ద్రోణుఁడు తిరస్కరించినాఁడన్న భీష్ముఁడుగూడ తిరస్కరించినట్లేయనియు, ఆకారణంబున స్వకులమెల్ల నశించినట్లేయనియు, ధృతరాష్ట్రుఁడు వ్యాకులపడసాగెను అదిగాంచి సంజయుఁడిట్లనియెను

దుర్యోధనుఁడట్లు గురుతిరస్కారదుఃఖితుఁడు కాఁగా భీష్ముఁడు గ్రహించి 'ఈసమయంబున నితఁడిట్లగుట మేలుగాదనియెంచి వానికి ధైర్యసంతోషములు గూర్పువాఁడై సింహగర్జనమొనర్చి శంఖంబును గట్టిగాఁ బూరించెను. 12

పరబలభయగురుతిరస్కారంబులవలన గతప్రాణుఁడైయున్న దుర్యోధనునకు భీష్మశంఖారావము తత్కాలప్రాణ ప్రతిష్ఠాపనార్థమేగాని పరబలనిరసనార్థముగాదనియు భీష్ముఁడంతకన్న శక్తుఁడుగాఁడనియు 'కురువృద్ధపితామహ' శబ్దంబులు సూచించును

సేనాపతియగు భీష్ముఁడు శంఖారావము గావించినంతనే కౌరవసైన్యమందు శంఖంబులు భేరులు పణవానకములు తప్పెటలు గోముఖములను వాద్యంబులు పెల్లునమ్రోగి మహాశబ్దముగావించెను. 13

రాజా! కౌరవవృత్తాంతము జెప్పితిని, ఇఁక పాండవులవృత్తాంతము వినుము ఖాండవదహన సమయంబున అగ్నిదేవుఁడు అర్జునునకు మెచ్చి శ్వేతాశ్వరథంబులిచ్చెనుగదా ఆశ్వేతాశ్వములఁగట్టిన యారథముమీఁద లక్ష్మీపతియగు శ్రీకృష్ణుఁను అర్జునుఁడు నుండిరి కౌరవుల శంఖారావములు విన్నంతనే శ్రీకృష్ణార్జునులు తమ శంఖంబులను గట్టిగానూదిరి. 14

హృషీకేశుఁడు (అనఁగా సర్వేంద్రియములకు అధిపతియైన శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు)
పాంచజన్యమను శంఖంబును, అర్జునుఁడు దేవదత్తమను శంఖంబును, భయంకర
కర్ముఁడైన భీముఁడు పౌండ్రమను మహాశంఖంబును, 15 కుంతీనందనుఁడగు
ధర్మరాజు అనంతవిజయమను శంఖంబును, నకులుఁడు సుఘోషమను శంఖంబును

సహదేవుఁడు మణిపుష్పకమను శంఖంబును, 16 మేటివిలుకాఁడగు కా
శిరాజు, మహారథుఁడగు శిఖండి, ధృష్టద్యుమ్నుఁడు, విరాటుఁడు, పరాజయ
మెఱుంగని సాత్యకి 17 ద్రుపదుఁడు ప్రతివింధ్యుఁడు మొదలగు ఉపపాండ
వులు విక్రమశాలియగు అభిమన్యుఁడు నానాదిక్కులనుండి తమతమశంఖంబు
లను గట్టిగాఁ బూరించిరి 18

ఆశంఖారావము భూమ్యాకాశంబులనిండి మాఱుమ్రోఁగి కౌరవుల మ
నస్సులనుబగిల్చి గుండెలు చీల్చినది. మనస్సులు పగులుటవలనఁ గౌరవులకుఁ
బ్రజ్ఞతప్పినది, కోరికలు నశించినవి, ధైర్యము ఉత్సాహము తొలఁగినవి;
గుండెలు చీలుటవలన మహాభయముగలిగినది. స్వయముగాఁదాను యుద్ధము
చేయకయే పాండవులయుద్ధమును నెఱవేర్తునని శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు ప్రతిజ్ఞ
చేసియున్నాఁడు. శంఖధ్వనివలననే శ్రీకృష్ణుఁడు ఆమాటను నిగ్గించుకొని
నాఁడు 19

'శంఖనాదమువలననే (అనఁగా యుద్ధమనుమాటలేకయే) కౌరవులెల్ల సని
చెడిరి, నా కులమెల్ల ఇప్పుడే చచ్చినట్లాయెను, కటా! ఎంతకష్టమువచ్చినది!'
అని ధృతరాష్ట్రుఁడు చింతపడసాగెను. అతనితో సంజయుఁడిట్లనియెను

రాజా! అర్జునుఁడు కౌరవులను జయించెనను ఖ్యాతి వానికి రావలయు
నని భగవత్సంకల్పము. అందువలన శ్రీకృష్ణుఁడు కౌరవులను గొనయూపిరితో
నుంచినాఁడు. శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు ఇంక కొంచెము గట్టిగాఁ దనశంఖంబు
నూఁదియున్నచోఁ గౌరవులు చచ్చియేయుందురు, యుద్ధమనుమాటయే సున్న
యైయుండును. అట్లు కౌరవులు చావఁజిక్కి కొనప్రాణములతో యుద్ధము
నకుఁబూనిరి. హనుమంతుఁడు కేతనమునఁగల యర్జునుఁడు బాణప్రయో
గమునకు సమయమగుటగాంచి విల్లువట్టి శ్రీకృష్ణునితో నిట్లనియెను 20

అర్జునుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అచ్యుతా! కౌరవులు ఎవ్వరెవ్వరితో నేను పోరవలయునో, దుర్బు
ద్ధియగు దుర్యోధనునకు యుద్ధమునఁ బ్రియముసేయుటకై ఎవరెవరువచ్చిరో
చూడఁగోరెదను. యుద్ధకాములైవచ్చిన వారిని నేనుచూచుటకు వీలగునట్లుగా
ఉభయసేనలమధ్య నా రథమును నిలుపుము. 21–23

సంజయుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

ధృతరాష్ట్రా! అర్జునుఁడట్లు చెప్పినంతనే శ్రీకృష్ణుఁడు రథమును దోలు
కొనిపోయి భీష్మద్రోణాదులకు నెల్లరాజులకు నెదురుగా నుభయసేనలమధ్య
నిల్పి 'అర్జునా! యుద్ధమునకువచ్చిన కౌరవులు వీరుగో చూడు'మనెను 24-25

భూరిశ్రవస్సు మున్నగు తండ్రితోఁబుట్టువులను, భీష్ముఁడు సోమద
త్తుఁడు మొదలగు తాతలను, ద్రోణుఁడు కృపుఁడు మున్నగు గురువులను,
శకుని మున్నగు మేనమామలను, దుర్యోధనుఁడు మున్నగు సోదరులను, లక్ష్మ
ణుఁడు మున్నగు కుమారులను, మనుమలను, అశ్వత్థామాదిసఖులను, మామలను
వైరిసేనలోఁ జేరియుఁ దనకుఁ బక్షపాతులుగానున్న శల్యుఁడు మున్నగు స్నే
హితులను, ఉభయపక్షములవారియందు సమానభావముగల మిత్రులను సేనలో
నర్జునుఁడు చూచెను వారినిజూచినంతనే అసాధారణమైన మోహము వానికిఁ
గలిగినది. అట్టిమోహమునకు జిక్కి యర్జునుఁడు పిశాచముపట్టినవాఁడువలె
విషాదపడుచు నిట్లనియెను 26-27

కృష్ణా! యుద్ధమునకై నాయెదుటనున్న యీమావారిని జూచినంతనే
నాకుఁ గాళ్ళుచేతులు మున్నగునవి సడలుచున్నవి. కావున యుద్ధముచేయఁ
జాలను 'కాలుసేతులాడకున్నచో కాయికకర్మమగు బాణప్రయోగము
మాని వాచికకర్మమగు దూషణాదులు చేయరాదా' యనియందువా? అదియు
సాధ్యముగాదు. ఏలయందువా? నోరుతడియారుచున్నది, మాటపెగలదు
28 'అట్లనుటకు నిదిసమయముగాదనియు శోకవికారముల నడంచిపెట్టి
ధైర్యమవలంబింపు'మని చెప్పెదవా?' అదియు సాధ్యముగాదు ఏలయందు
వా? నిలువెల్ల వడఁకుచున్నది, అణఁచినను అణఁగదు, 29 గాండీవము
చేతినుండి జారిపోవుచున్నది ఈలక్షణములవలననే నాయంతిస్వారమైన ధై
ర్యము నశించినదని స్పష్టమగుచు ధైర్యముపోవుటవలన నిలువెల్లవడఁకుచు
న్నది, రోమములు నిక్కపొడుచుచున్నవి 'ఏదియెట్లున్నను ఊరక నిలిచి
యుండరాదా' యని యందువా? అదియు సాధ్యముగాదు ఏలయన గా
నామనస్సు చక్రమువలె దిర్దిరతిరుగుచున్నది. ఈమనోభ్రమణము మూర్ఛ
కు మొదటిలక్షణము కావున నిలచియుండుటకు గూడ శక్తిలేదు 'ఎట్లాయి

నను సహించి శత్రువులను జంపినయెడల సామ్రాజ్యము వచ్చు'నందువా ? అదియును నమ్మజాల నేలయనఁగా అవిగో చూడుము. 30 దివ్యశకునములుగానీ అంతరిక్షశకునములుగానీ భూమిసంబంధములగు శకునములుగానీ ప్రతికూలములుగాఁ దోఁచుచున్నవి నాకు జయమగుననుటెట్లు ? మఱియు స్వజనమును యుద్ధమందు జంపుటవలనఁ గలుగు శ్రేయము నాకేదియుఁ గాన్పింపదు. 31

(ఇవి శోకలక్షణములు ఇఁక మోహలక్షణములు చెప్పఁబడును)

ప్రతికర్మమునకు దృష్టములని అదృష్టములని ఫలములు రెండువిధములు అందుఁగంటికి నగపడునవి దృష్టఫలములు యుద్ధమువలన జయము, దానివలన రాజ్యము, దానివలన సుఖముగలుగవచ్చును ఈమూఁడు దృష్టఫలములు విజయాపేక్ష నాకులేదు , నాకు రాజ్యమువలదు , సుఖమునుగూడ గోరుటలేదు కావున దృష్టఫలములేవియు నాకక్కఱలేదు ఏలయందువా ? ఏదియైనను స్వార్థమో స్వజనార్థమో జనులుకోరుదురు అట్లె నేను నామేలుకొఱకో నాజనులమేలుకొఱకో కోరవలయునుగదా ఇప్పుడీరణరంగంబుననున్నవారెల్ల మావారేగాని యన్యులుగారు వీరిని జంపినఁగాని రాజ్యము నాకురాదు వీరిఁజంపినతర్వాత నేను జీవించుటెట్లు బ్రతికియున్నఁగదా నాకీరాజ్యాదులు కావలసియుండును కావున స్వార్థమునుగూర్చిన తలంపే మఱచిపొమ్ము. 'నాకుఁగాకున్నను మావారికైనఁగోరరాదా'యని యందువా ? 32 ఎవరికొఱకు నేనీరాజ్యాదులను ఉపభోగములను సుఖమును గోరవలయునో వారే తమప్రాణధనములనువ్యజించి యుద్ధార్థమువచ్చియున్నారు వీరిని జంపినఁగాని రాజ్యము నాకుస్వాధీనపడదు వీరు చచ్చినతర్వాత రాజ్యము వీరికేల ? ఎట్లు విచారించినను రాజ్యాదులు స్వార్థమునకుగాని స్వజనార్థమునకుగానీ రెంటికీఁగావు 33

ఇచటున్నది గురువులు, పితామహులు, పుత్రులు, తాతలు, మేనమామలు, మామలు, మనుమలు, బావమఱదులు, సంబంధులు—ఇట్టివారుగానున్నారు 34 వీరిచావుగూడ కోరరాదు. అట్టివారిని జంపుటెట్లు? 'వారు నన్నుఁ జంపుదు'రందువా ? చంపినఁ జంపుదురుగాక కౌరవరాజ్యమే

గాదు ముల్లోకముల రాజ్యాధిపత్యము రానున్నను వారిని నేనెంతమాత్రము చంప నొల్లను గురువధ మహానర్థకమని శాస్త్రము. కాఁబట్టి యీయుద్ధమువలన వచ్చు అదృష్టఫలమేమియుఁ గానరాదు, మీఁదుమిక్కిలి విపరీతఫలముమాత్రము తప్పునట్లు లేదు 35

జనార్దనా ? ధార్తరాష్ట్రులను జంపుటవలన మనకేమిప్రీతియగును ? ప్రీతి కలుగకపోవుటయేగాక పాపము సంభవింపకమానదు 'వీరుఆతతాయులనియు, ఆతతాయులను వధించుట శాస్త్రసమ్మతమనియుఁ బాపమురాదనియుఁ' జెప్పుదువా ? ఇల్లుగాల్చువాఁడు, విషముపెట్టువాఁడు, నిరాయుధుని శస్త్రపాణియైవచ్చి చంపువాఁడు, ధనము హరించువాఁడు, భూమి హరించువాఁడు, భార్యను హరించువాఁడు—ఈయార్గురు ఆతతాయులని శాస్త్రముచెప్పుట నిజమే ధార్తరాష్ట్రులు ఈయాఱుపనులు చేసిరనుటయు నిజమే. అయినను వీరు మనవారేగదా. 36

ధార్తరాష్ట్రులు మనకు బాంధవులు, బంధువులనుజంపినచోఁ బాపము తప్పదు, కావున వీరినిజంపుట మనకుఁదగదు. మాధవా ! మనవారినిజంపి మనమెట్లు సుఖింతుము ? స్వజనఘాతకులకు సుఖమెక్కడిది ? తినుటకుఁగూడు ఉండుటకు నిల్లు, లేనిమేము ఎట్లయినను యుద్ధముచేసి రాజ్యముసంపాదించి సుఖపడవలసియుండఁగా, ఇట్లు మీనమేషములెంచుట తగదనియు, ఊఱకున్నచో దేహయాత్రగూడ జరుగదనియుఁ జెప్పుదువా ? లక్ష్మీపతిని నిన్ను ఆశ్రయించితిమి. మాకుఁగొదువయేమి ? 37

స్వజనవధ మీకు దోషమైనచోఁ గౌరవులకుఁగూడ దోషముకావలదాయనియు, ఆసంగతివారు దలంపనప్పుడు మీరుమాత్రము తలంపనేలయనియు సందపుగాఁబోలు దుర్యోధనాదులు రాజ్యలోభంబున వివేకముచెడియున్నారు అందువలన వారు కులక్షయమువలనఁగలుగు వర్ణసాంకర్యరూపదోషమును స్వజనులను వధించుటవలనఁ గలుగు పాపంబును గానరు. 38

మనకన్ననో ఆరెండుదోషములు ముంజేతికంకణమువలె స్పష్టము. ఇట్లుతెలిసియు ఆపాపమునుండి మానుటకు నేరమేల ? భ్రాంతులవలె భ్రాంతిలేనివారు చేయరాదుగదా ? 39

రక్షించుచు గావున వానికి నరకభయమేలయనియు నందువా ? వర్ణసంకరకారులు పాపిష్ఠులు, పాపిష్ఠులు నీయాజ్ఞారూపములైన శ్రుతిస్మృతుల నుల్లంఘింతురు అట్టివారిని నరకయాతనాములందు నీవేద్రోసి తపింప జేతువు అందువలననేగదా నీకు 'జనార్దను'ఁడను పేరువచ్చుట. నన్నుమాత్రము ఉపేక్షింతువా ? 44

స్వజనవధయే పాపము, దానికిఁదోడుగా కులక్షయదోషము దాపరింపనున్నది, దీనికంతయు రాజ్యసుఖలోభముగదా కారణము అహో! కటా! తుచ్ఛమునకాసించి యెంతపాపము నొడిగట్టుచున్నాము! 45

నేను శస్త్రసన్న్యాసమొనర్చి యూరకున్నచో ధార్తరాష్ట్రులు శస్త్రపాణులై రణములో నన్నుఁజంపరాయని శంకింపవచ్చును. ప్రాణికిఁ జావు తప్పదు స్వజనులనుజంపి దెబ్బతిని చచ్చుటకన్న శస్త్రసన్న్యాసమొనర్చి శత్రువులవేటునకుఁ దలయిచ్చి చచ్చుటమేలు ఏలయందువా ? స్వజనులను జంపుటవలనఁ బాపమగును; రెండవపక్షమున నెట్టిపాపమునకు నవకాశములేదు. కాఁబట్టి పాపరహితమైన మరణము నాకుఁ బ్రశస్తతరమగును 46

అర్జునుఁడిట్లుచెప్పి శరచాపంబులువదలి శోకమలినచిత్తుఁడై రణరంగంబున రథముమీఁద గూలఁబడెను 47

ప్రథమాధ్యాయము సమాప్తము

కులక్షయమువలనఁ గలుగుదోషమేమనఁమువా ? కులక్షయమైనప్పుడు కులధర్మముల నాచరించువారుండరు. కులధర్మముల నెప్పుడాచరింపరో యప్పుడే యవి నశించును ఈకులధర్మములు నిన్న నేఁడు వచ్చినవి గావు. పెద్దకాలమునుండి పరంపరగా వచ్చుచుండును. ధర్మమెప్పుడు నశించునో యప్పుడే యధర్మము తలయెత్తి చావగా మిగిలినవారినెల్ల నాక్రమించును 40

కృష్ణా ! అధర్మమెప్పుడు వ్యాపించునో యప్పుడే కట్టుబాట్లు నశించును కట్టుబాట్లు ఎప్పుడులేవో యప్పుడే స్త్రీలు హద్దుమీఱి వర్తించి చెడుదురు. స్త్రీలు చెనటులగుదురేని వర్ణసాంకర్యము తప్పదు కురువంశమునకు వృష్ణివంశమునకు పరస్పరసంబంధ బాంధవ్యముగలదు వృష్ణివంశంబున నీవుపుట్టితివి కావుననే నిన్ను వార్ష్ణేయుఁడందురు కురుకులమునకుఁ దలవంపుగల్గిన నీవుమాత్రము సహింతువా ? 41

వర్ణసాంకర్యమువలన నరకమగును ఈనరకపాతము కులము చెఱిచినవారికేయనిగాని చెడినకులమునకేయనిగానీ నియమింపరాదు చెఱిచినవారి పితరులకుఁ జెడినవారి పితరులకుఁగూడ సంక్రమించును ఏలయందువా ? చెఱిచినవారుగాని చెడినవారుగాని చేయు పిండోదకక్రియలు వారిపితరులు గ్రహింపరు పిండోదకక్రియలు జరుగకపోవుటవలన పితరులకు అధోగతి సంభవించును. 42

సాంకర్యదోషమువలనఁ గులమునకు నరకముగలిగినఁ గలుగుఁగాక , కులమును చెఱిచినవారికి నరకమేల యగునందువా ? వర్ణసంకరకారకులైన కులఘ్నుల దోషఫలముగా శాశ్వతములైన వర్ణాశ్రమధర్మములు లోపించును. వర్ణసాంకర్యంబునకు వర్ణాశ్రమాదిధర్మనాశనమునకుఁ గారణభూతులగుటవలనఁ గులఘ్నులు నరకము పాలగుదురు. 43

కులఘ్నులకు నరకముగలుగుట యుక్తమేగాని కులమునకు నరకము గలుగుట న్యాయ్యము గాదందువా? కులధర్మములు జాతిధర్మములు నాశనముగావించినవారికి నరకవాసమతప్పదు ఇట్లు నేనుకల్పించిచెప్పుటగాదు, శాస్త్రములే చెప్పుచున్నవి. వర్ణసంకరకారుని వానికులము దహించుననియు, కులము

గీతా హృదయము.

రెండవ యధ్యాయము.

అర్జునుని శోకమోహములు మొదటియధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినవి ఆశోకమోహములను బోఁగొట్టునట్టి బ్రహ్మాత్మతత్త్వజ్ఞానము రెండవయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడుచున్నది అర్జునుఁడు శరచాపంబులువదలి రథముమీఁదఁ గూలఁబడెనని మొదటి యధ్యాయాంతమునఁ జెప్పఁగా విని 'అర్జునుఁడు యుద్ధమునకు వెలిచెననియు, వాని సారథియైన శ్రీకృష్ణుఁడు వాని నడుగాడ అంగులను సమ్మతించుకోఁదనని సిద్ధియగునని దృతరాష్ట్రుఁడు తలంచెను వెలిచూపువలె లోచూపు గాదనేక పరమాంధుఁడైన దృతరాష్ట్రుఁడట్లు భావించుట సంజయుఁడు గ్రహించి వాని చెడ్డతలంపునుఁ బాపుటకై చెప్పిన సంగతిని వ్యాసమహర్షి చెప్పుచున్నాఁడు

కృపయనునది దీనులయెడఁ గలుగుట సహజము ధార్తరాష్ట్రులు దీనులుగారు వారియెడ అర్జునునకుఁ గృపగలిగినది ఇదియెట్లగునాయని శంకింపవచ్చును. అర్జునునికృప లోకసామాన్యమైనదిగాదు, అది కేవలము వ్యామోహరూపమైనది ఈమోహమన్నదో పిశాచమువలె హఠాత్తుగా వానిని పట్టినది కావున దానిని వదలించుట సులభసాధ్యముగాదు ఈకృపాపిశాచముపట్టినందున, పిశాచావేశలక్షణములైన కన్నుల నీరుగార్చుట, నిక్కముగాఁ జూచుట, నిష్కారణముగా దుఃఖించుట మున్నగు వికారములు వానికిఁ గలిగినవి ఇట్లు కృపాపిశాచగ్రస్తుఁడై దుఃఖించుచున్న యర్జునునితోఁ బిశాచోచ్చాటనసిద్ధమంత్రరూపమైన యీ క్రిందివాక్యములు శ్రీకృష్ణుఁడు పలికెను. 1

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా! నీవు చెప్పినదెల్ల మోహఫలమేగాని వేఱుగాదు పేరునుబట్టి నీవు సద్భావుఁడవు శుద్ధస్వభావమునకు మోహముగలుగుట వెలుతురునకు చీఁకటి దాపరించుటవంటిది ఎట్లో నీకిదివచ్చెనో దానికిని సమయాసమయములు వలదా? సమయముగానిసమయమున ఇదిగలిగెను నీకుఁగా

శోకింపవలయునేగాని, నీవన్న స్వజనవధకు శోకింపఁబనిలేదు. మఱియుఁ గరచరణాదులు స్వాధీనముతప్పుట నోరెండుట దేహమువడఁకుట—ఇవి భయలక్షణములు. ఇట్టివి నీచపురుషునకుఁదగునుగాని శూరునకుఁ దగవు. భయమువలనఁగాదనియు స్వజనులను జంపవలసివచ్చుటకు శోకించుచున్నాననియు మోహగ్రస్తుఁడనుగాదనియు నందువా? విద్వాంసులు నీమాటమెచ్చరు. ధార్తరాష్ట్రులు ఆతతాయులు, ఆతతాయులను జంపుట ధర్మము. క్షత్రియుఁడు ధర్మముతప్పరాదు. ధర్మమువలన స్వర్గము, ధర్మముతప్పిన స్వర్గము దూరమగును. స్వర్గముమాట యటుండనిమ్ము కీర్తియైన నగునాయనిన నదియునున్న కీర్తిలేఁ బోయినఁ బోవుఁగాక, అపకీర్తివచ్చుచున్నది. ముక్కంటిని మెప్పించి పాశుపతాస్త్రంబును గొంటివి, నివాతకవచులను ఒడిమార్చితివి. అట్టి నీవు నేఁడు రణమునకు భయపడుట యపకీర్తిగాదా? మోహమెట్లు కడగండ్లు తెచ్చెనో చూడుము. 2 పార్థా! వీర్యమును గోల్పోయిన నపుంసకుఁడవు గావలదు. దేవతావరప్రసాదంబున జనించిన నీకిదితగదు. అనివార్యమందువా? ఆమాటచెల్లదు. హృదయ దౌర్బల్యరూపమైన యీయవివేకము కేవలము క్షుద్రమైనది. వీరాధివీరులను జయించిన పరంతపుఁడవు నీవు ఈక్షుద్రమును జయింపలేవా? ఉపాయమెట్లందువా? గుణసందర్శనంబు రాగమునకు, దోషసందర్శనంబు ద్వేషమునకు, హేతువులగును. కౌరవులు నీకెన్నో యపకారములొనర్చిరి. అవి సారెసారెకుఁ దలపోయుము, వారిపై నీకు ద్వేషము నాటును, మమకారము నశించును. 3

కృష్ణా! తండ్రిచని దిక్కులేకున్న మమ్ము భీష్ముఁడు పెంచిపెద్దచేసెను, ద్రోణుఁడు తనకొడుకైన యశ్వత్థామకన్న మమ్ము మిక్కుటముగాఁ బ్రేమించి ధనుర్వేదము నేర్పెను. కావున వారిరువురు నాకు పూజ్యులు. గురువులను బూలతోఁ బూజింపవలయును. వినోదార్థముకూడ వారితో వాగ్వాదమే కారాదన రణరంగంబున వారినెదిర్చి బాణములు విసురుటెట్లు? మఱియు ద్రోణుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు, బ్రాహ్మణవధ మహాపాపము. 4

స్వేచ్ఛామరణము యావజ్జీవ నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యము సర్వధర్మపరిజ్ఞానము సర్వశాస్త్రసంపత్తి అధ్యయనతపోనిష్ఠలుగల గురువులు మహానుభావులుగాని వేఱుగాదు. వారిని జంపుట ధర్మమగునా? కాదనిన విని జ[illegible]కు

ఇహలోకభోగములుగావచ్చును అవియు అర్థకామాత్మకములే గాని ధర్మమోక్షము నిచ్చునవిగావు అందుకు బ్రాల్మాగు అవి నెత్తుటమాగినవే గాని పరిశుద్ధములుగావు కావున యుద్ధముచేయుట అస్వర్గ్యమో కాదో యోచింపుము ఇట్టి నెత్తురుగూడుదినుటకన్న రాజనిషిద్ధమైన భిక్షాన్నముతో జీవించుట మేలుగాదా 5

ఈ నెత్తురుకూడైనను జయింతుమేని మనకు లభించును జయాపజయములు నిశ్చయింపరాదు మఱియు మనము జయించుటో వారు జయించుటో యీ రెంటిలో నేది మనకు మేలో తెలియరాదు ఇవన్నియుం బర్యాలోచింపంగా గురువులతోడియుద్ధము అనార్యజుష్టమనియు వారిని జంపుట అస్వర్గ్యమనియు, లోకనిందంబడయుట అపకీర్తికరమనియు నా నిశ్చయము గురువులను వదలి తక్కిన ధార్తరాష్ట్రులతో యుద్ధముచేయరాదాయన్న భీష్మద్రోణులను ముందుంచియున్నారు ముందున్న వారిని వదలి వెనుకనున్న వారితో యుద్ధముచేయ సాధ్యముగాదు భీష్మద్రోణులను జంపుదుమేని తర్వాత మనము జీవింపనొల్లము. చచ్చిన తర్వాత రాజ్యాదులేల ? 6

దైన్యము వైకొనుటంజేసి శౌర్యోత్సాహాదిరూపమైన నా క్షత్రియస్వభావము పసిచెడినది దానంజేసి ధర్మమని నీవుచెప్పునది అధర్మముగా నాకుం దోంచుచున్నది. మోహమునకు జిక్కితిని, ఏమియుం దోంపక నిన్నడుగుచున్నాను ఏది నాకు శ్రేయమైన ధర్మమో చెప్పుము ఇదివఱకు నీవు చెప్పిన దానివలన నాకు నిశ్చితము గలుగదు సందేహములు వీడునట్లు చెప్పవలయును చెప్పినది వినలేదని యుపేక్షింపవలదు , నీకు శిష్యుడను , శిష్యుని మూఢభావము మాన్పుట గురుధర్మము భీష్మద్రోణులకన్న నిన్ను బరమగురునిగా భావించి 'త్వమేవశరణ'మ్మని శరణుజొచ్చితిని, నాకుం మఱెవ్వరు దిక్కులేరు 7

నా శోకమును మాన్పుటకు నీకన్న సమర్థులేరు యుద్ధము ముగిసిన తర్వాత యీ విచారము చేయవచ్చునందువు గాంబోలు శోకమువలన నా యింద్రియములు ఉడుకుచున్నవి , ఏపనికి శక్తిచాలదు 'జయించినచో సార్వభౌమపదము, చచ్చినచో ఇంద్రపదమువచ్చును , ఎట్లయినను బరమానందము

తప్పను, యుద్ధమే శోకనివర్తకము' అనియందువా ? ఆరెంట నాశోకము తీఱునట్లు లేదు. 8

సంజయుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణునితో నిట్లుపలికి యుద్ధముచేయుటలేదని తనసిద్ధాంతంబును తెలిపి యూఱకుండెను శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు ఎన్నివిధముల బోధించినను అర్జునుఁడు తనమోహమును వాఁయడుగదా ఏమి యాశ్చర్యము ! 9

రాజా ! అర్జునునిమోహము శోకరూపముగా మాఱినది శోకము కొంచెముసేపుండిపోవుట లోకసహజము అర్జునిశోకమట్టిదిగాక మొదటనెన్నో కడపటికు నన్నెయుండెను ఈశోకము వానికి స్వసేనలోనేయున్నప్పుడు గలిగియుండిననో నెమ్మదిగా దానినిమాన్ప వీలుండియుండును అట్లుగాక శత్రువుల మ్రోలనిలిచి యుద్ధమారంభింపఁబోవునప్పుడు హఠాత్తుగా నదిగలిగినది. ఇట్టి సంకటకాలంబున సామాన్యులు చీకాకుపడకమానరు చెంతనున్నది భగవంతుఁడు గావున వానికిది యొకవిషయము గాఁదోఁపలేదు ఆయనఁ అర్జునునిఁజూచి నవ్వువాఁడువలె నిట్లనియెను నవ్వుటకు సమయమాయని శంకింపవలదు. భగవంతుఁడు నవ్వుటనఁగా దీనులయెడ ప్రసన్నుఁడగుటగదా 10

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా ! ధార్తరాష్ట్రులు ఆతతాయులు గావునఁ జంపఁదగును అట్టివారినిగూర్చి శోకముగూడదు. వారినిగూర్చి శోకింతువు వివేకి యిట్లుచేయఁడు అజ్ఞానివై శోకించుచున్నావనుకొనుటకుఁ బెద్దపండితునివలె వాగింతువు అంతతోనుండక 'ధర్మసంమూఢుఁడను, శిష్యుఁడను ప్రపత్తిచేసితి'నంటివి సరేయని తలంచితిని వెనువెంటనే 'యుద్ధముచేయుటలేదు' అని స్వసిద్ధాంతమును దెలిపితివి నీచర్యలు పరస్పరవిరుద్ధములై నవ్వుపుట్టించును పండితులు చచ్చినవారినిగూర్చిగాని చావుసిద్ధమైయున్నవారిని గూర్చిగాని శోకింపరు అనఁగా జననమరణవిషయిక శోకము జ్ఞానులకుండదు ఏలశోకింపరందువా ? శోచనీయపదార్థమేది ? ఆత్మా ? లేక దేహమా ? ఆత్మయందువేని వినుము 11

జరిగినకాలమని జరుగుచున్నకాలమని రాఁబోవుకాలమని కాలము మూఁడువిధములు ఈమూఁడుకాలములందు నశింపక యేదియుండునో యది

శాశ్వతమైనదియగును ఈప్రమాణమునుబట్టి విచారింతము. నేను భూతకాలమున లేనివాఁడనుగాను, నీవును అట్టివాఁడవే, ఈభీష్మాదులును అట్టివారే ఇప్పుడు మనముండుటస్పష్టము ఉత్తరకాలమున నేను నీవు ఈరాజులు మనమెల్లరము నుండబోనివారముగాము మనము అనఁగా మనయాత్మయని గ్రహింపుము. ఈయాత్మ మూఁడుకాలములందుఁగూడ నశింపకుండును గావున ఇది నిత్యము. నిత్యమైనదానికిఁ జావులేదు చావులేనిదానినిగూర్చి శోకించుట వెఱ్ఱితనముగదా 12

నేఁడున్నవాఁడు రేపులేకపోవుచుండుటవలన ఆత్మకు జననమరణములు గలవని తలంతువుగాఁబోలు

ఈజననమరణములు దేహమునకేగాని యాత్మకుఁగలుగవు దేహధారులకెల్ల బాల్యము యౌవనము ముదిమి గలుగుచున్నవి ఈయవస్థలెల్ల దేహమునకేగాని దేహములోనుండునట్టి యాత్మకుగాదు దేహమేయాత్మయను భ్రమవలన దేహసంబంధమైన వానిని ఆత్మసంబంధములుగాభావింతురు దేహమునకువలె నాత్మకుఁగూడ అవస్థాభేదముమాత్రము గలదు దేహమునకు బాల్యము గడచినతర్వాత యౌవనము, అదిగడచినతర్వాత ముదిమి వచ్చినట్లు ఆత్మకు ఈదేహము పోయినతర్వాత మఱియొకదేహమువచ్చుచుండు. అంతేగాని ఆత్మకు చావులేదు బాల్యముపోయినప్పుడు దేహము నశించుచున్నదా? యౌవనమువచ్చినప్పుడు దేహము మఱల పుట్టుచున్నదా? అట్లే ఆత్మకూడ ఈదేహమును వదలునప్పుడు చచ్చుటలేదు ఇంకొకదేహమును పొందినప్పుడు మఱల పుట్టుటలేదు అవస్థలు మాఱుచున్నను దేహమెట్లు నశింపకుండునో ఒకదేహమునువదలి మఱియొక దేహమును పొందినను ఆత్మనశింపకుండును జ్ఞానులకు ఈరహస్యము స్పష్టము గావున వారు జననమరణవిషయమునఁ బ్రమాదముచెందరు 13

నాదుఃఖము ఆత్మనశించుననికాదనియు, బాణమువేసినప్పుడు దెబ్బ తగిలి ఆత్మకు బాధకలుగుననియు, భీష్మాదుల యాత్మకు అట్టిదుఃఖము గలిగింపరాదనియుఁ శోకించుచుందువా? సుఖదుఃఖముల తత్త్వమును ముందుగ్రహింపుము.

కన్నులు మొదలగు జ్ఞానేంద్రియములు, చేతులు కాళ్ళు మొదలగు కర్మేంద్రియములు ఈదేహమునందుఁగలవు. కర్మేంద్రియములకు స్వతంత్రశక్తిలేదు, జ్ఞానేంద్రియము లెట్లునడపిన అవియట్లు నడచును సుఖదుఃఖములు జ్ఞానేంద్రియసంబంధములు కన్నులు చూచును, చెవులు వినును, ఇట్లు ఒక్కొక్కయింద్రియమునకు ఒక్కొక్క యధికారముగలదు ఒక్కొక్కయింద్రియమునకు దానికిసంబంధించిన వస్తువునకుఁ బరస్పరసంయోగము గలిగినప్పుడు సుఖదుఃఖాదులు పొడముచున్నవి. దృష్టాంతము వినుము చెవులకు శబ్దగ్రహణశక్తిగలదు భేరిని వాయించినప్పుడు శబ్దముపుట్టును శబ్దమునకు చెవికి సంబంధము గావున దానిని చెవ్వుగ్రహించును భేరీశబ్దము కటువుగావున వినుటకుఁ గష్టమగును వీణాశబ్దము సుఖమునిచ్చును. ఇట్లు ఇంద్రియములకు వానికిసంబంధించినవిషయములకు సంయోగముగలిగినప్పుడు ఆవిషయముల స్వభావమునుబట్టి సుఖదుఃఖములు గలుగును. ఈసుఖదుఃఖములు వచ్చుచుఁ బోవుచుండునేగాని సదా యట్లేయుండవు భేరీశబ్దమున్నప్పుడు చెవికిఁ గష్టముగానుండును అది నిలిచినప్పుడు ఆకష్టము చెవికుండదు గదా దేహమున్నంతకాలము ఇంద్రియములుండును, ఇంద్రియములున్నంతకాలము విషయములతోడ వానికి సంబంధముతప్పదు, అట్టిసంబంధముగలిగినప్పుడు విషయస్వభావప్రకారము సుఖదుఃఖములు గలుగుచుఁ బోవుచునుండును ఇది సహింపకతీఱదు. అంతేగాని యీసుఖదుఃఖములు ఆత్మసంబంధములని యెన్నడు భ్రమపడవలదు. 14

'సుఖదుఃఖాదు లట్టివేయగుఁగాక, యుద్ధము విరమించినచో భీష్మాదులకు ఎట్టిబాధ గలుగదుగదా' యనియందువా ? ఇప్పుడు నీకు ముఖ్యమైనది మనశ్శాంతిగాని యుద్ధముగాదు మనశ్శాంతిగలిగినయెడల ఏపనిచేసినను తొందరలేదు ఈశాంతి గలుగుటెట్లందువా ? వినుము —

శీతోష్ణములు సుఖదుఃఖములు మున్నగువానిని ద్వంద్వములందురు ఈ ద్వంద్వములెల్ల ఇంద్రియసంబంధములనియు, అవి వచ్చుచుఁ బోవుచునుండుననియు గ్రహించి సహించువేని అవినిన్ను బాధింపఁజాలవు ఇట్టిబాధ నిన్నెప్పుడు కలవరపెట్టఁజాలదో యప్పుడు నీకు మనశ్శాంతిగలుగును. శాంతిగలిగి

నప్పుడు జ్ఞానాధికారివగుదువు జ్ఞానమువలన మోక్షమునకు యోగ్యుఁడ వగుదువు. కావున సుఖదుఃఖాదులు మిథ్యలని గ్రహించి వర్తింపుము. 15

మిథ్య అనఁగాఁ గుందేటికొమ్మువలె బొత్తుగానుండనిదని తలంపవలదు ఈలోకములో సత్తు అని అసత్తు అని రెండుగలవు ఎప్పుడు ఎక్కడ చెడక యుండునది సత్తు అనఁబడును ఎప్పుడు ఎక్కడనుండనిది అసత్తు అనఁబడును సత్తు అనునది సర్వకాల సర్వావస్థలయందునుండుఁ గావున దానికి ఉత్పత్తినాశ ములుగలుగవు అసత్తు అనునది ఎన్నడు ఎచ్చటనుండనిది గావున దానికి ఉ త్పత్తియేలేదు. సుఖదుఃఖములు సత్తునకు సంబంధించినవనియందుమా యన్న చో అవి సర్వదా యుండునవిగావు ఇప్పుడు సుఖము, మఱికొంతసేపటికి అదిపోయి దుఃఖము, వచ్చుచుండును అవి అసత్తునకు సంబంధించినవేయని య నుటకు అవి బొత్తుగాలేనివిగావు, వానిని ప్రతిదినము అనుభవించుచున్నాము. కావున సుఖదుఃఖాదులు కుందేటికొమ్మువలె బొత్తుగాలేనివిగావు, సర్వదా యుండునవిగావు. ఇట్టి సందిగ్ధావస్థను మిథ్యయని చెప్పుదుము సుఖదుఃఖాదు లట్టి మిథ్యలని యెఱుంగుము సత్తు అసత్తు వీని స్వభావము వట్టి తర్క ములవలనఁదెలియదు తత్త్వము (అనఁగా వస్తువులయొక్క నిజస్థితి) యెఱింగిన వారికే యిది గోచరించును 16

' జగత్తత్త్వమునుగూర్చి 'ఆరంభవాదము, పరిణామవాదము, వివర్తవాద ము, అని మూఁడువాదములుగలవు ఆరంభవాదమును పరమాణువాదమని గూడఁ జెప్పుదురు తార్కికులు ఆరంభవాదులు సాంఖ్యులు పరిణామవా దులు వేదాంతులు వివర్తవాదులు పరమాణువులు పరస్పరము గూడుట వలన జగత్తు ఏర్పడుచున్నదనియు, ఈపరమాణువులు నిత్యములైనవనియు ఆరంభవాదుల వాదము ఈపరమాణువులు అవయవములుగలవియా ? అవయ వములు లేనివా ? అని యీవాదముమీఁదఁ బూర్వపక్షము గలుగును పర మాణువులు అవయవము గలవనియందుమేని అవయవముగలవానికి నాశనము తప్పదు గనుక అవి నిత్యములుగానేరవు నిత్యములుగానివానికలయికవలన నేర్పడిన జగత్తుగూడ నిత్యముగానేరదు కావునఁ బరమాణువులకు అవయవ ములుగలవని చెప్పుటకు వలనుపడదు వానికి అవయవములులేవను పక్షమునఁ

గూడ నాక్షేపముగలదు. వస్తువు లొండొంటితోఁ గలయుటకు అవయవము లుండవలయును. అవయవములు లేనివానికిఁ గలయిక దుర్ఘటము ఎట్లో కలయిక గలదందుమిపో, ఈకలయిక పూసకుఁ బూసకంటినట్లుగా ఏకదేశికమా ? పాలలోఁ బాలుకలసినట్లుగా సర్వాత్మకమా? ఎట్లయినను దొల్లిటి పరిమాణమునకన్న వృద్ధియగుచున్నది వృద్ధియనునది షడ్భావ వికారములలో నొకటి , వికారముగల దానికి నాశనముగలదు కావున జగత్తునకు నాశనము స్వతస్సిద్ధమగుచున్నది ఎట్లు విచారించినను జగత్తునకు నాశనము తప్పకున్నది గావున జగత్తు నిత్యమనెడి ఆరంభవాదము నిలువదు

బ్రహ్మము జగత్తుగాఁ బరిణమించినదని పరిణామవాదము పరిణామముగూడ షడ్భావవికారములలో నొకటిగావునను, వికారముగల వస్తువునకు నాశనము స్వతస్సిద్ధముగావునను, బ్రహ్మము జగత్తుగాఁ బరిణమించినదని చెప్పినప్పుడు బ్రహ్మమునకుఁగూడ వికారముగలుగునని యొప్పుకొనవలసివచ్చును. అపక్షమున బ్రహ్మమునకుఁగూడ నాశమున్నట్లుగా నేర్పడును బ్రహ్మమునకు నాశము పరిణామవాదు లంగీకరింపరు కావున పరిణామవాదుల వాదము పరస్పర విరుద్ధమగుచున్నది

బ్రహ్మముమాత్రమే సత్యమనియు, జగత్తు మిథ్యయనియు, భ్రాంతివలన బ్రహ్మము జగత్తుగా వ్యావర్తమైనట్లు తలంతురనియు వేదాంతులవాదము. చీఁకటిలోఁ ద్రాఁడొకటి పడియుండఁగా దానిని ద్రొక్కి పాముగాఁదలంతుము. వాస్తవముగా అదిపాముగాదు అది పాముగాదను జ్ఞానములేనందునఁ బాముగానిదానిని బాముగాఁదలంచుటయే భ్రాంతియనఁబడును ఈభ్రాంతికి అజ్ఞానము కారణము ఈభ్రాంతివలన దేహకంపాదులు జనించుటయు విషమెక్కినట్లుండుటయుఁ గలుగుచున్నది నిక్కముగాఁ బాముకఱచి విషమెక్కినచో వేపాకు తీయగానుండుట మిరియాలు కారములేకుండుట మొదలగు గుణములు గలుగుచున్నవి త్రాఁటిని ద్రొక్కి పామును ద్రొక్కినట్లు భావించువానికి అది కఱచినట్లు విషమెక్కినట్లు భావించుచున్నప్పుడు అట్టిభావమున్నంత కాలము వానికి వేపాకు తియగా మిరియాలు కారములేకుండ అనఁగా నిక్కముగాఁ బాముకఱచినవానికెట్లో యట్లేయుండును దీపముపట్టిచూడఁగా అది పాము

గాదనియు పట్టి త్రాడనియు నేర్పడినప్పుడు నిజము తెలియుటవలన భ్రాంతిపోవును. భ్రాంతి యెప్పుడు పోవునో అప్పుడు మఱల వేపాకు చేదుగా మిరియాలు కారముగా నుండును దేహకంపాదులు శమించును అనఁగా జ్ఞానమువలన అజ్ఞానము నశించునప్పుడు వస్తుస్వరూపము స్పష్టమగును త్రాడు, భ్రాంతిసర్పము— ఈ రెండింటిలో సర్పభ్రాంతియున్నంతకాలము త్రాడను తలంపే లేదు భ్రాంతి నశించినప్పుడు త్రాడుమాత్రమే సత్యమై శేషించియుండునుగాని సర్పమను సంగతియేయుండదు అనఁగా నెప్పుడుగానీ రెంటనొకటి మిగిలియుండును గాని రెండు నేకకాలంబుననే యుండఁజాలవు అట్లే జగత్తు సత్యమను భ్రాంతిగలంతకాలము బ్రహ్మమునకు నవకాశములేదు భ్రాంతిదీటి జగత్తు మిద్యయని యేర్పడినప్పుడు బ్రహ్మముమాత్రముండునే గాని జగత్తుండుటకు నవకాశములేదు త్రాడికన్న భిన్నమైనది సర్పముగాకున్నను భ్రాంతివలన రజ్జుభిన్నముగా సర్పమను భావించునట్లు బ్రహ్మమునకన్న భిన్నమైనది జగత్తుగాకున్నను అజ్ఞానంబున బ్రహ్మభిన్నంబుగా దానిని భావింతురనియు, జ్ఞాన ముదయించినప్పుడు భ్రాంతివ్యావర్తకఫలమగు సర్పము తుదకు రజ్జువుగా నేర్పడునట్లు భ్రాంతివ్యావర్తకమగు జగత్తు తుదకు బ్రహ్మముగా నేర్పడుననియు 'ఏకమేవ అద్వితీయ' మనువాక్యంబునకు నిదేయర్థమనియు వివర్తవాదుల వాదము

'సుఖదుఃఖాదులు మిథ్యలగుఁగాక, సత్పదార్థమేది? దానిస్వరూపమేమి?' అని యందువా?

ఆత్మయొక్కటే సత్పదార్థము అది సర్వప్రపంచమును వ్యాపించియుండును ఆత్మవ్యాపనము అధిష్ఠానస్వరూపము, అనఁగా తేనెయందు తీపు వ్యాపించియుండునట్లు సర్వప్రపంచమును ఆత్మ వ్యాపించియుండును. ఆత్మకు నాశమెన్నడు లేదు, అది సర్వకాలసర్వావస్థలయందు నుండును అది అధిష్ఠించియున్న ప్రపంచమునకు మాత్రము వినాశముగలదు ఆత్మకు నాశమేలే దందువా? అది అవ్యయమైనది, అనఁగా ఎన్నడు తఱుగునది గాదు అవ్యయమైన దానికి నాశముగల్గింప నెవరి సాధ్యము? 17

ర్జునా ! ఆత్మ కెన్నడు చావుపుట్టుకలు లేవు గావున భీష్మాదుల యా
చునని శోకించుట వెఱ్ఱితనమగుట స్పష్టమయ్యెంగదా ఇక భీష్మాదుల
సి నశించునని దుఃఖింతునందువేని వినుము. ఈ దేహములు ఆత్మకుం
బరఖాలువంటివి ఈబురఖాలకు నాశనము స్వభావము నట్లస్వభావ
దాంచి పెట్టినను ఎల్లకాలముండవు భీష్మాదుల దేహములను నీవు తాక
త్రినసే అవియట్టే శాశ్వతముగా నుండబోవు అవి నిత్యములనుట
 కావున దేహనిమిత్తకమైన శోకమువలదు కొట్టినందున వారికి
రణముగల్గునని శోకింతువా ? స్వధర్మ మాచరించునప్పుడు పరులకు
నం గలుగుంగాక అందులకై శోకింపరాదు. నీవు క్షత్రియుండవు,
నీకు స్వధర్మము. స్వధర్మాచరణంబున ఏదిగలిగినను పాపకరము
కకరముగానిగాదు. కావున నీకు స్వధర్మమైన యుద్ధమునకు గడం 18

సమస్తక్రియలకుం ఆత్మయే కర్తయని అనంగా ఎల్లపనులను ఆత్మ
ని తార్కికులు చెప్పుదురు ఆత్మయే ఎల్లక్రియలకు గర్మభూతమని
కాదులు వాదింతురు ఒకరిని కొట్టుట తిట్టుట చంపుట మొదలగు
చేయునదిగానీ, వకరివలనం గొట్టంబడుట తిట్టబడుట చంపబడుట మొద
ర్మము లనుభవించునదిగానీ ఆత్మయేయని ఆయుభయుల మతము. ఈ
గలవారు కేవలము అజ్ఞానులు ఆత్మ ఒకరిని జంపదు, ఒకరివలనం
డదు, అనంగా ఏపనిచేయదు, ఏఫలము అనుభవింపదు. 19

శరీరముతోడ ఆత్మ పుట్టుటలేదు, ఏలయందువా ? ఆత్మ అజము
పుట్టుకయేలేనిది శరీరముతోడ ఆత్మ చచ్చుటలేదు ఏలయందువా?
త్యము. అనంగా నాశములేనిది కల్పాదియందేని పుట్టినాయనిన అదియు
కల్పాంతమందైనను అదినశింపదాయనిన అదియులేదు ఏలయందువా?
శ్వతమైనది శరీరము చచ్చినప్పుడు అదిచావకపోయినచో దానిగతి
దువా ? అది పురాణమైనది. అనంగా ఒక దేహమునువిడిచి మఱియొక
మను పొందుచుండును 20

పుట్టుట, ఉండుట, పెరుగుట, మాఱుట, తఱుగుట నశించుట—
కారములు ఆఱుగలవు. ఇందులో ఏదిగలిగినను అవస్తువు నిర్వికా

కానేరదు ఆత్మ అజము అనఁగా దానికి జననవికారములేదు ఎప్పుడుపుట్టుట లేదో యప్పుడేఉండుట గూడలేదని స్పష్టము అనఁగా ఆత్మకు స్థితియను రెండవ వికారములేదు. ఆత్మ నిత్యమైనది, అనఁగా ఏకరూపముననుండును కాఁబట్టి పెరుగుట మాఱుట లనుమూడవ నాల్గవవికారములు దీనికిలేవు. ఆత్మ అవ్యయము, అనఁగా క్షయ మను అయిదవవికారము దీనికిలేదు ఆత్మ అవినాశి అనఁగా నశించుస్వభావమైన ఆఱవవికారము దీనికిలేదు ఇట్లు ఆత్మకుఁ పైనఁజెప్పిన వికారములులేవనియు అది కర్తగాదు భోక్తగాదనియు, అది సర్వసృష్టిని అధిష్ఠించియుండుననియు ఎవఁడెఱుంగునో యతఁడే విద్వాంసుఁడు సర్వము ఆత్మయైనప్పుడు, చంపునది చంపఁబడునది అను రెండు పదార్థములే లేనప్పుడు, చంపుట చంపఁబడుట యెట్లు జరుగును ? 21

ఆత్మ నశించునని శోకించుటలేదనియు, కర్మఫలమనుభవించుటకై శరీరములు వచ్చుచున్నవనియు, అనుభవింపవలసిన కర్మఫలము పూర్తికాకమునుపే శరీరముపోయినచో శేషించిన కర్మఫలము ననుభవించుటకై మఱల శరీరధారణము తప్పదనియు, భీష్మాదు లేయేకర్మఫలము లె కాలమనుభవింపవలసియున్నదో తెలియదనియు, వారు వారికర్మఫలమును పూర్తిగా అనుభవింపకపూర్వమే వారికి శరీరవియోగమును గల్పించుటవలన వారు మఱల గర్భవాసాది క్లేశములపాలగుదురనియు, అట్టిక్లేశము నావలన వారికిఁ గలుగనున్నది గదాయనియు శోకించుచుందువా ?

అర్జునా ! ఏకర్మఫలమును అనుభవించుటకై శరీరముపుట్టెనో ఆకర్మఫలమును పూర్తిగా అనుభవించునందాఁక ఆశరీరము తుపాకితో కాల్చినను నశింపదు అనుభవింపవలసిన కర్మఫలము పూర్తియైన తర్వాత ఆశరీరమును అమృతములో దాచినను అది ఒక్కనిముసముగూడ ఉండదు. భోగింపవలసిన కర్మఫలము ముక్తమైనతర్వాత ఆశరీరముతో ప్రయోజనములేదు, గావున ఆత్మ దానిని స్వయముగావదలి మఱియొక శరీరమును ఒడయును జీర్ణించిన వస్త్రంబులనువదలిపైచి క్రొత్తవస్త్రంబులను నరులు ధరించునట్లు, జీర్ణశరీరములను త్యజించి నూతన శరీరంబులను ఆత్మ దాల్చుచుండును ప్రతిజీవుఁడు ఎన్నో కర్మములుచేసియు చేయుచునుండును. ఈకర్మములఫలములనెల్ల నిశ్చే

వముగా ననుభవించునందాఁక శరీరములు తప్పవు 'శరీరములు వస్త్రముల వంటివగు నేని, వస్త్రము తగులఁబడినప్పుడు శరీరముగూడ తగులఁబడి నశించును అదేప్రకారము శరీరమును దగులబెట్టినప్పుడు దానితోఁగూడ ఆత్మ నశింప దా'యని యందువా ? 22

ఆత్మను ఖడ్గాదులు ఖండింపఁజాలవు , అగ్ని కాల్పఁజాలదు , నీరు తడుపనేరదు , గాలి శుష్కింపఁజేయఁజాలదు. 23

ఏలయందువా ? ఆత్మ నిత్యము అనఁగా సర్వదా ఏకరూపముననుండును , సర్వగతము అనఁగా ఆకాశమువలె ఎల్లెడల వ్యాపించియుండును , స్థాణువు అనఁగా ఎట్టి వికారమును బొందునదిగాదు , అచలము—ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటికిఁ గదలునదిగాదు , సనాతనము—అనాదినుండి యున్నది ఈగుణములలో ఏయొక్కగుణమున్నను దానిని ఖండించుటకుఁగాని, దహించుటకుఁగాని, నానపెట్టుటకుఁగాని, శుష్కించుటకుఁగాని సాధ్యముగాదు. ఈ యన్నిగుణములు ఒకదానియందే చేరినప్పుడు దానిసంగతి చెప్పవలయునా? 24

మఱియొక కారణముగూడ వినుము ఏదియైనను గంటికిఁ గనఁబడునేని దానిని ఖండించుటకు దహించుటకు తడుపుటకు ఎండపెట్టుటకు సాధ్యమగును ఆత్మ అవ్యక్తము అనఁగా కంటికిఁ గాన్పించునదిగాదు అట్టిదానిని ఖండించుట దహించుట యెట్లు ! ఆత్మ కంటికిఁ గాన్పింపకున్నను మనస్సుతో నిట్టిదని చింతించుదమన్న అది మనస్సునకుఁగూడ అందదు. కంటికిఁ గాన్పింపనిదానినే ఖండింప సాధ్యముగాదనఁగాఁ జింతించుటకుఁగూడ సాధ్యముగాని దాని సంగతి చెప్పవలయునా ? ఆత్మ అవికార్యమైనది అనఁగా అవయవములు లేనిది అవయవములున్న ఖండింపనగును అవయవములే లేనిదానిని ఖండించుటెట్లు ? ఇట్లు ఆత్మ నిత్యము, సర్వగతము, స్థాణువు, అచలము, సనాతనము, అవ్యక్తము, అచింత్యము, అవికార్యము గావున ఛేదించుటకు దహించుటకు మఱియేమిచేయుటకుఁగూడ సాధ్యముగాదు దేహమునకు ఏమిసంభవించినను ఆత్మకుఁ గించిన్మాత్రముగూడ తగులదు. కావున ఆత్మనుగూర్చి శోకింపఁ గారణములేదు. 25

అర్జునా ! ఆస్తికబుద్ధిగలవారెవ్వరును ఆత్మకు జననమరణాదులున్నవని తలంపరు. ఒకవేళ లోకవాసనవలన అట్టి తలంపుగలిగినను అంతమాత్రమునను నీవిట్లు శరచాపంబులు విసర్జించి దుఃఖింపఁదగదు. 26

ఆత్మకు జననమరణములున్నవను పక్షమునఁగూడఁ దన్నాశనంబునకై యేల దుఃఖింపరాదందువా ? పుట్టుట గిట్టుటకే యన్నట్లు పుట్టుకగలదానికి మరణము తప్పదు. కావున జననమరణంబులను దప్పింప సాధ్యము గాదు. చచ్చినవాడు మఱలఁ బుట్టక మానడు. ఏలయందువా ? కర్మము చేయని ప్రాణియుండదు. చేసిన కర్మములను అనుభవింపక తీఱదు. కర్మానుభవార్థము శరీరములు వలయును. కావున మఱలజన్మము వచ్చియే తీఱును. కర్మము నిశ్శేషమైనగాని యవి మానవు. గావునవ్వి అందాక యవి చక్రము వలెఁ దిరుగుచు ననివార్యములై యుండు. గావునను అసాధ్యమైనదానికి శోకించుట వ్యర్థముగదా. ఆత్మ నిత్యమన్నను అనిత్యమన్నను ఉభయపక్షము లందును శోకింపఁ గారణములేదని యిప్పుడేని స్పష్టమా ? 27

శరీరములు పంచభూతసమ్మేళనంబునఁ గలుగుచున్నవి. ఈసమ్మేళనమునకుఁ బూర్వము శరీరమనునదే లేదు. ఈపంచభూతసమ్మేళనమునే ఉత్పత్తి యందుము. ఉత్పత్తియైన తర్వాత మరణపర్యంతముగల యీమధ్యకాలములో శరీరములు గానవచ్చుచుండును. మరణము అనగా పంచభూతములు మఱల విడివడి తమతమ స్థానములఁ జేరుట. అట్లు మరణము గలిగినతర్వాత శరీరములు మనకుఁ గాన్పింపవు. ఈశరీరముల స్థితిగతులు స్వప్నములోఁ గాంచిన వస్తువుల స్థితిగతులవలెనుండును. స్వప్నములో ఒకవస్తువును జూచి మేల్కొన్నతర్వాత అది గానరానందున దానికై శోకింతుమా ? అట్లే యస్థిరములైన యీశరీరములను గూర్చి కూడ శోకింపరాదు. 28

'ఆత్మను గూర్చి యేల శోకింతురందువా ? అజ్ఞానంబువలన శోకింతురు. అజ్ఞానమెట్టిదియందువా ? 'నేను' అనునది యాత్మగాదు. ఆత్మగానిదానిని ఆత్మగా భావించుటయే యజ్ఞానము. ఆత్మ నెఱుంగు టెట్లందువా ?' ఆత్మకు రూపములేదు, వికారములేదు. అది కంటికి గోచరింపదు ; మనస్సునకు అందదు. శ్రుతులవలనను గురూపదేశమువలనను దాని నెఱుంగ

నగును. ఎవఁడు తనకర్మములనెల్ల నశింపఁజేసి ముక్తావస్థకువచ్చునో వానికిమాత్రమే ఆత్మ గోచరించును. అతఁడుకూడ ఆత్మను గొప్పవింతగాఁ జూచునేగాని వేఱుగాదు. ఆత్మ యిట్టిదనిచెప్పుటకు మాటలుచాలవు. కాఁబట్టి ఆత్మను జూచినవాఁడుగూడ దానినిగూర్చి చెప్పునప్పుడు వింతవింతగాఁ జెప్పునేగాని యిది యిట్టిదని చెప్పనేరఁడు. ఆత్మనుగూర్చి చెప్పువాఁడెవఁడో యొకఁడు పుణ్యవశంబున తటస్థించినను, చెప్పువాఁడెంత వింతగాఁజెప్పునో వినువాఁడుగూడ అంత వింతగానే వినును. ఎవరెంతజెప్పినను ఎవరెంత విన్నను ఆత్మ తత్త్వమును సమగ్రముగా గ్రహింపలేరు. ఏలయందువా? చూచుట చెప్పుట వినుట—ఇవియెల్ల ఇంద్రియముల కార్యములు. ఆత్మ ఇంద్రియములకు అతీతమైనది. కావున ఆత్మవిషయమున ఇంద్రియములుపయోగింపవు. అట్లయినచో ఆత్మనుజూచు టెట్లందువా? ఆత్మదర్శనమునకు ధ్యానమొక్కటే సాధనము అదితప్ప మఱియొకటిలేదు 29

అర్జునా! సమస్తప్రాణుల దేహములను వధింపవచ్చునుగాని, ఆ దేహముల నధిష్ఠించియుండునట్టి ఆత్మనువధింప సాధ్యముగాదు. ఏలయందువా? ఆత్మ నిత్యమైనది, నిత్యమైనదానికి నాశనములేదని పైన నిరూపించితిని కాఁబట్టి, యేప్రాణినిగూర్చియైనను నీవు శోకించుటకు ఎట్టికారణమును లేదు సుమా. 30

'శోకింపరానివారినిగూర్చి శోకించుచున్నావు' అని శ్రీభగవానుఁడు 11-వ శ్లోకములోఁ జెప్పినాఁడు. అందులకుఁగల కారణంబులను పైని ఇరువది శ్లోకములలో నిరూపించినాఁడు. 'ప్రజ్ఞావాదములను భాషించుచున్నావు' అనునది భగవంతుని రెండవ యాక్షేపము. అందులకుఁగల కారణములను ఈ క్రింది ఎనిమిది శ్లోకములలో నిరూపించుచున్నాఁడు.

అర్జునా! నీశంకను తత్త్వదృష్టితో విమర్శించి నిరసించితిని. లౌకిక దృష్టితో విమర్శించినచో నీసందేహము ఎంతమాత్రము నిల్చునో చూతము. నీవు క్షత్రియవంశంబున జన్మించితివి. రాజ్యము సంపాదించుట పరిపాలించుట శత్రువులను వధించుట క్షత్రియులకు స్వధర్మము. నీధర్మమును నీవుచేయక

తెఱదు అందులకు భయపడెదవేల ? ధర్మ్యమగు యుద్ధముకన్న శ్రేయస్కరమైనది క్షత్రియునకు మఱొకటిగలదా ? 31

అర్జునా ! ధర్మశాస్త్రమునుబట్టియేగాక శిష్టాచారమునుబట్టిగూడ నీకు యుద్ధము కర్తవ్యము. యుద్ధమును నీవు కోరలేదు. అది యప్రార్థితముగా వచ్చినది. మఱియు ఈయుద్ధము నీగురువులగు భీష్మద్రోణాదుల కొఱకు వచ్చినదిగాదు, దుర్యోధనాదుల నుద్దేశించివచ్చినది. దుర్యోధనాదులు ఆతతాయులు. ఆతతాయులు వధ్యులు, అట్టివారితో భీష్మద్రోణులు చేరిరి. సర్వశాస్త్రములెఱిఁగియు నిట్లు చేయుటవలన భీష్ముఁడు ద్రోణుఁడు ధర్మము నతిక్రమించినవారైరి. ధర్మమునెవరుల్లంఘించినను వారువీరనక శిక్షించుట రాజధర్మము. ఇదియునంగాక ధర్మ్యమైన యుద్ధము క్షత్రియులకు తలుపుతెఱచిన స్వర్గద్వారమువంటిది. అనఁగా నట్టి యుద్ధములలోఁ జచ్చినవారు నిరాటంకముగా స్వర్గమునకుఁ జనుదురు. ఇట్టి యుద్ధములు పుణ్యాత్ములకుఁదప్ప అందఱకు లభింపవు 32

ధర్మ్యమైన ఈయుద్ధమును నీవుచేయనిచో ధర్మము నుల్లంఘించినవాఁడ వగుదువు, అది నీకు పాతకమగును. కర్మములు నిత్యములు నైమిత్తికములు అని రెండువిధములనియు, ఈనిత్యనైమిత్తికకర్మములను జేయకున్నచో పాపము గలుగుననియు, యుద్ధము సంధ్యావందనాదులవంటి నిత్యకర్మముగాదు, నైమిత్తిక కర్మమునుగాదనియు, రాజ్యలాభమునఁగోరి చేయవలసిన కర్మముగానున్నందున అది కేవల కామ్యకర్మమగుననియు కామ్యకర్మములను జేయకున్నచో పాపముగలుగదనియు వాదింతువా ? కామ్యకర్మమైనను ప్రారబ్ధమగునేని నిత్యకర్మమేయగును. యుద్ధమును నీవు కోరి తెచ్చికొనియున్న యెడల అది కామ్యకర్మమగును. నీవు దానిని కోరలేదు, కాలవిశేషంబున అది సంభవించినది. ప్రారబ్ధమైన కర్మమును పరిసమాప్తముచేయుట ధర్మము. ధర్మమును మానుట పాపముకదా. కావున నీవిప్పుడు నీకు ధర్మమగు యుద్ధముచేయకున్న నీవు సంపాదించిన కీర్తియెల్ల నశించును. స్వధర్మహానికీర్తినాశనములేకాక దోడుగా పాపమును గూడ పొందుదువు 33

యుద్ధముమానుమనెని నీకున్న కీర్తిపోవుటయేకాక, 'అర్జునుఁడు పిఱికి

పంద' అను నపకీర్తివచ్చును. ఈయపకీర్తి యొకనాఁటితోఁ బోవునదిగాదు, కలకాలముండును. సమయమువచ్చినప్పుడెల్ల తరతరములవారు నీసంగతి చెప్పుచుందురు అంతియగాదు, పరలోకములోఁగూడ నిన్ను దేవర్షులు నిరసింతురు. యుద్ధములోఁ జత్తువేని నీచావువలని దుఃఖము కొన్నినాళ్ళలోనే మానిపోవును. ఉభయలోకములలో ఇట్టి తీఱని యపకీర్తి నొడికట్టుటకన్న సంభావితుఁడు అనఁగా ఆత్మగౌరవము గలవాఁడు మరణమే మేలని గ్రహించును 34

దుర్యోధనాదులమీఁదఁ గలిగిన కృపవలన యుద్ధము మానితినేగాని భయపడిగాదందువా? అర్జునా! దుర్యోధనాది మహారథులట్లు తలంపరు భయమువలననే యుద్ధముమానితివని వారు తప్పక భావింతురు. కృపగలవాఁడవేని యుద్ధమే తలపెట్టరాదు ఉభయసేనలు సమావేశమై యుద్ధమారంభము కాఁబోవుచుండఁగా ఇప్పుడు నీవు యుద్ధముమానినచో 'అర్జునుఁడు దుర్యోధనాదులపై కృపగలిగి యుద్ధము చాలించెనని వెఱ్ఱివారైనను దలంతురా? 'ఘోషయాత్రా గోగ్రహణాదులందు నాపరాక్రమెఱుంగరా? ఇప్పుడు వారు నన్ను చుల్కనగాఁ బల్కినంత నే నేను పరాక్రమహీనుఁడనగుదునా?' అనియందువా? ఏనోట నీవు నాఁడు బహూకరింపఁబడితివో యానోటనే నేఁడు నీవు పరిహసింపఁబడుదువు, పూలయంగడియందు కట్టెలు విక్రయించుటగును 35

మహారథులలోఁ గొందఱు మధ్యస్థులు కొందఱు శత్రువులున్నారనియు, మధ్యస్థులు నిందించిన నిందింపవచ్చుఁగాని శత్రువులుమాత్రము నిందింపరనియు, నేను యుద్ధముచాలించుట ధార్తరాష్ట్రులకు మేలేగాని కీడుగాదనియు, మేలు చేసినను నిందింతురాయనియు తలంతువుగాఁబోలు మధ్యస్థులు లోలోన నిందింతురు, శత్రువులు పలుకరాని బూతులు తిట్టుదురు 'తొల్లిఁటి నా సామర్థ్యమెఱుఁగరా'యని యందువా? దానిని గప్పిపుచ్చుటకుఁగూడ లేని కథల కల్పించి చెప్పుదురు. 'యుద్ధముమానిన అపకీర్తి తప్పదు, యుద్ధము చేసినచో గురువధదోషము తప్పదు ఒకవేళ నోడిపోతినా ఛీ! అర్జునుఁ డెంతమూఢుఁడు. పరశక్తితలంపక మిడుతవలె మిట్టిపడి చచ్చినాఁడు' అని

యందును ఏమిచేయవలయునందువా ? ఈబంధుదుఃఖములకన్న మహత్తర మైనది మఱియొకటిఁగలదు ప్రతిపురుషునకు స్వధర్మాచరణము ప్రధానము. ధర్మమును తప్పినచో పరలోకహానియగును ఏదియైనను సహింపవచ్చుఁగాని పరలోకహాని సహింపరాదు. అంతకన్న దుఃఖతరమైనది మఱియొకటిలేదు.
ఆసంగతి మఱువవలదు. 36

అర్జునా ! 'ఏదినాకు మేలో తెలియకున్నా'నంటివి అందులకు సమాధానము వినుము యుద్ధమునఁజచ్చితివేని స్వర్గమునొందుదువు , జయింతువేని రాజ్యభోగంబులను బడయుదువు ఎట్లు విచారించినను యుద్ధమే నీకు శ్రేయస్కరముగానున్నది. కాఁబట్టి మనస్సును నిశ్చయముచేసికొని యుద్ధ
మారంభింపుము 37

'సకామునకు అనఁగా కోరికగలవానికి యుద్ధముచేయుట రాజ్యాదులనుభవించుట కర్తవ్యమనుట సమంజసమేయనియు, నిష్కామునకు అనఁగా ఎట్టి కోరికలేనివానికి అనఁగా మోక్షమునే యపేక్షించువానికి యుద్ధమెట్లు కర్తవ్యమనియు'నందువా ? మోక్షము సంపాదించుటకు వైరాగ్యము ప్రధానమనుట నిజమే కాని ఆవైరాగ్యము సోపాధికముగా అనఁగా ఏదోయొకనిమిత్తమునఁ గలిగినదిగా నుండరాదు , నిరుపాధికముగా స్వభావముగాఁ బుట్టినదిగానుండవలయును సోపాధిక వైరాగ్యమైనచో ఉపాధి అనఁగా కారణము నశించినంతనే వైరాగ్యముగూడ నశించును నిరుపాధిక వైరాగ్యము హఠాత్తుగాఁ గలుగదు ఎంతో యభ్యాసమువలన దానిని సాధింపవలయును ఈయభ్యాసమువలన మొట్టమొదట బుద్ధిసమత్వము సిద్ధించును. బుద్ధిసమత్వమనఁగా మంచిగలిగినప్పుడు సంతోషముగానీ చెడ్డగలిగినప్పుడు దుఃఖముగానీ లేకుండుట. జయము, దానివలనలాభము, దానివలన సుఖము గలుగును అట్లే అపజయము, దానివలననష్టము దానివలన దుఃఖముగలుగును జయాపజయములు లాభాలాభములు సుఖదుఃఖములు వీనియందుమనస్సునుంచక స్వధర్మమునందే దృష్టి నిలిపి ప్రాప్తమగుకర్మమును చేయుము. అట్లుచేయుదువో నీకుబుద్ధిసమత్వము సిద్ధించును; సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను దాఁటినవాఁడవగుదువు , నీవైరాగ్యము నిరుపాధికమగును , కామమేయుండదు. కామము (అనఁగా కోరిక) లేనివాఁడు నీవు

చేయు కర్మముయొక్క ఫలము నీకుఁ దగులదు ; కర్మఫలమంటనినాఁడు ఫలానుభవమునకే అవకాశములేదు , అనుభవింపవలసిన ఫలములేనినాఁడు జన్మమెత్తవలసిన కారణములేదు ఇదే మోక్షము కర్మతత్త్వముయొక్క యీ పరమరహస్యము గ్రహించి నీధర్మమును అనఁగా యుద్ధమునుచేయుటకు పమకట్టుము కర్మరహస్యమెఱిఁగి వర్తించువానికిఁ బాపముగలుఁగదు , కలుగుట కవకాశములేదు　38

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు 11-వ శ్లోకము మొదలు 38-వ శ్లోకము వఱకు ఆత్మతత్త్వజ్ఞానము నుపదేశించినాఁడు ఆత్మతత్త్వజ్ఞానమునకుఁ గర్మయోగము సాధనభూతము గానున్నది. ఆకర్మయోగము నిఁక నుపదేశింపఁబోవుచు, తన యుపదేశమును వినునట్టి జనులకు మనస్సు కలవర మొందక సమాధానపడుటకై చెప్పినదానిని జ్ఞాపకార్థము పల్కరించుచుఁ జెప్పనున్నదానిని ప్రారంభించుచున్నాఁడు

అర్జునా ! ఉపనిషత్తుల ప్రకారము ఆత్మతత్త్వమును జెప్పితిని ఆత్మతత్త్వమును గ్రహించుటకు బుద్ధిసమత్వము ముఖ్యమని తెలిపితిని. దీనినే సాంఖ్యయోగమందురు. ఆత్మతత్త్వజ్ఞానమునకు పరమేశ్వరారాధన రూపమైన కర్మయోగము ఉపాయభూతముగానున్నది అట్టి కర్మయోగమును గూర్చి చెప్పెదను వినుము సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను దాఁటవలయును ; బుద్ధిసమత్వమును సాధింపవలయును , చేయుకర్మములెల్లఁ పరమేశ్వరారాధనము కొఱకేగాని స్వలాభార్థముగాదని నిశ్చయించుకొనవలయును ఇట్లు నీకర్మము చేసినను అది నిష్కామకర్మము అనఁగా ఫలాభిలాషలేని కర్మమగును కర్మములకు ఫలము స్వతస్సిద్ధమైనను ఆఫలమును కర్త కోరనప్పుడు అది వానికి సంక్రమింపదు , పరార్థమగును ఫలము కర్తకుఁ జెందనినాఁడు కర్మములు బంధకములు గావు , అనఁగా ఆకర్మములవలనఁ గలుగుఫలముల ననుభవించుటకై కర్త జన్మములెత్తవలసిన యావశ్యకముండదు.　39

'కర్మములకు లెక్కలేదు , వేనవేలున్నవి , ఆయుష్కాలమెల్ల వినియోగించినను ఎల్లకర్మములను జేయుటకు సాధ్యముగాదు , ఎల్లకర్మములు నిష్కామబుద్ధితో ననుష్ఠింపనిదే కర్మయోగము పూర్ణముగాదు , పూర్ణము

కాని కర్మయోగమువలన జననమరణరూపమైన బంధము నశించుననుట సరి గాదు' అని యందువా ? అట్లయిన వినుము

కర్మయోగమనఁగా పరమేశ్వరారాధనార్థమైనట్టియు నిష్కామ కర్మానుష్ఠానరూపమైనట్టియు పరమధర్మముగాని మఱియొకటిగాదను సంగతి మొట్టమొదట స్పష్టముగా గ్రహింపుము కర్మయోగము మోక్షార్థముగాని భోగార్థముగాదు. మోక్షార్థమైన యీకర్మయోగము ప్రారంభించినంతనే యది ఫలమిచ్చును. మఱియు తుదివఱకు నిర్విఘ్నముగానిది జరుగకపోయి నచో నిష్ఫలమగునను భయము వలదు ఎంతచేసిన అంత ఫలమిచ్చును స్వర్గాదులనుగోరి చేయు కర్మములు లౌకికములైన కృషిమొదలగు కర్మములు వైదికములైన యాగాది కర్మములు అట్టివిగావు ఈకర్మములను సమగ్రము గాఁ జేయనిచో అవి ఫలమునీయవు ఇట్టికర్మములం చేయుటయందు అంగ లోప మేమాత్రముగల్గినను పాపముగూడ సంభవించును కర్మయోగమునకుఁ గామ్యకర్మములకునుగల తారతమ్య మిదేసుమా నీవుచెప్పనట్టి వేనవేలు కర్మ ములు కామ్యకర్మములు. అవియన్ని చేయుటకు ఒకజన్మమే గాదు, వేనవేలు జన్మములైనను చాలవు చేయఁగోలఁది అవి హెచ్చుపెరుగుచుండును వాని ననుభవించుటకై జన్మము లావశ్యకములగుచుండును కాఁబట్టి వానినిబట్టి ప్రాకులాడిన ఫలములేదు ఆకర్మములవలన మోక్షము సిద్ధింపదు. యథా శక్తి యీశ్వరారాధనభావముతో అంతగాని కొంతగాని చేయుకర్మము మో క్షదాయకమగును 40

సాంఖ్యబుద్ధియని యోగబుద్ధియని 38-వ శ్లోకములోఁ జెప్పితిని అం దు సాంఖ్యబుద్ధివలనఁదప్ప మఱియొకదానివలన మోక్షముగలుగదని శాస్త్రసిద్ధ మంటిని ఇప్పుడు యోగబుద్ధివలన మోక్షముగలుగునని చెప్పుచున్నాను దానంజేసి మోక్షసంపాదనమునకు ప్రత్యేకమైన మార్గములు రెండున్నవని భ్ర మింపవలదు. సాంఖ్యబుద్ధి యనగా బుద్ధిసమత్వమని గ్రహింపుము బుద్ధి సమత్వముగలుగుటకు మొట్టమొదట చిత్తము శుద్ధికావలయును ఈచిత్తశుద్ధి యోగబుద్ధివలన అనగా నిష్కామకర్మమువలనఁ గలుగును కావున యోగ బుద్ధి అనగా నిష్కామ కర్మయోగము, సాంఖ్యబుద్ధి అనఁగా సాంఖ్యయో

మునకు సాధనమై తదంతర్భావముగానున్నది మోక్షమునకు సాంఖ్యబుద్ధియే కారణము అంతేగాని సాంఖ్యబుద్ధియని యోగబుద్ధియని మోక్షమునకు రెండు స్వతంత్రమార్గములు లేవు వ్యవసాయమనగా 'సాధింపవలసిన వస్తువు ఇది, ఈవస్తువును సాధించుటకు ఇది సాధనమగును' అనెడి నిశ్చయము మోక్షశాస్త్రమందు సాధింపవలసిన విషయమేది యన్నచో సమబుద్ధి యని యెఱుంగుము, దీనిని సాధించుటకు సాధనమేదియన్నచో యోగబుద్ధియని గ్రహింపుము అనఁగా సాంఖ్యయోగము సాధ్యము, దానికి కర్మయోగము సాధనము ఇట్టి సాధ్యసాధన నిశ్చయముగల బుద్ధి యిట్లునట్లు చలింపక ఏకాగ్రముగానుండును, వేదశాస్త్రవలన బలదు ఇట్టి నిశ్చయము లేని బుద్ధిని అవ్యవసాయాత్మికబుద్ధి యందురు ఆబుద్ధికి నిలుకడలేదు, కోరికల వెంటఁ బరుగెత్తుచుండును. వ్యవసాయాత్మికబుద్ధి మోక్షమునకు హేతువగును; అవ్యవసాయాత్మికబుద్ధి కోరికల ఫలములనుభవించుటకుగా పెక్కుజన్మములకుఁ గారణమగును వ్యవసాయాత్మికబుద్ధిగలవారు నిష్కామకర్మము ననుష్ఠించి దానిమూలకమున జ్ఞానమును, జ్ఞానమువలన మోక్షమును బడయుదురు అవ్యవసాయాత్మిక బుద్ధిగలవారు సకామకర్మములనాచరించుచు ఫలములననుభవించుటకై పుట్టుచు జచ్చుచునుందురు 41

అర్జునా! వేదములలో ఏకదేశీయములగు కొన్ని బుక్కులుగలవు ఆబుక్కులను ఆధారపఱచికొని భోగభాగ్యములను సంపాదించి యనుభవింపవలసినదనియు, ఇంతకుమించినది మఱేదిలేదనియు, ఈసంగతిని ప్రమాణభూతములైన వేదములే చెప్పుచున్నవనియు, స్వర్గమే పరమపురుషార్థమనియు కొందఱు గట్టిగా వాదింతురు ఇట్లు వాగునట్టివారి మాటలు నమ్మి జనులు మోసపోదురు 42

భోగైశ్వర్యములే పరమార్థమని శ్రుతితాత్పర్యముగాదు. కొందరట్లేల చెప్పుదురందువా? అట్లు చెప్పువారు కామాత్ములు అనఁగా కోరికలకు లోఁబడినవారు అందువలన వారు తమమతమునకు సరిగా శ్రుతులకిట్లు అపార్థమును సాధింతురు కామపరతంత్రములగు కర్మముల నొనర్చినప్పుడు తత్ఫలమును కర్త అనుభవింపక తీఱదు, ఫలానుభవమునకు జననమరణములు తప్పవు

మఱియు భోగైశ్వర్యములకై చేయు కర్మములు పెక్కువిధములు, కర్మములనుబట్టి ఫలములును పెక్కువిధములుగా నుండును ఈకర్మములొనర్చుటకు ద్రవ్యసంపత్తి యెంతో కావలయును, అది సంపాదించుటకెంతో కష్టపడవలయును. కోరికలకు అంతములేదు, గావున ఒకరొకటిచేసి యొకఫలమును సంపాదించినప్పుడు రెండవవాఁడు అంతకన్న మిక్కిలిదైన ఫలమును సంపాదింప యత్నించును మొదటివాఁడు రెండవవానికి అసూయపడును అట్లు వారికి పరస్పరద్వేష మారంభమగును ఈద్వేషమువలన లేని దుఃఖములు వచ్చును. 43

భోగైశ్వర్యంబులందు లంపటులై యవే పరమార్థముగా భావించి యా దోరణిలోఁబడి పోవువారికి పరమేశ్వరునియందు ఏకనిష్ఠ అనగా చిత్తైకాగ్ర్యము కుదురదు ఏలయందువా? వారిబుద్ధి కోరికలవెంట తత్ఫలములవెంట పరుగిడుచుండును, దానంజేసి పరమాత్మునింగూర్చి విస్మృతినొందును 44

అర్జునా! సత్త్వము రజస్సు తమస్సు అని గుణములు మూడుగలవు ఈమూడు గుణములవలన సమస్త సృష్టియేర్పడుచున్నది సత్త్వము ఉత్తమమైన గుణము, రజస్సు మధ్యమము, తమస్సు అధమము తమోగుణవంతులు రజోగుణవంతులుగా రజోగుణవంతులు సత్త్వగుణవంతులుగా మాఱవలయును కర్మములు నాచరించినగాని యీమార్పు గలుగదు అట్లు మాఱుటకు వారికివారికి అనుకూలములగు కర్మములుగలవు అట్టికర్మములను వేదములు బోధించును రజోగుణము రాగమునకు మూలము, తమోగుణము ద్వేషమునకు మూలము ఈరాగద్వేషములను జయించినగాని శుద్ధసత్త్వము గలుగదు వానిని జయించుటెట్లందువా? ప్రతిప్రాణియందు ఈమూఁడు గుణములు మిశ్రమైయుండును ఒక్కొక్కగుణమునకు ఒక్కొక్కవిధమైన ఆహారము వ్యవహారము ఉద్దీపకముగానుండును ఏగుణమును తగ్గింప తలంతువో యాగుణమునకు ఉద్దీపకములైన (అనగా అతిశయముచేయునట్టి) ఆహారవ్యవహారములను వర్జింపుము, ఏగుణమును వృద్ధిచేయఁదలంతువో దానికి అనుకూలమగు ఆహారవ్యవహారములు గ్రహింపుచున్నచోఁ గాలక్రమమునఁ దలంచిన ఫలము సిద్ధించును మనుష్యులకు మోక్షము పరమార్థము మోక్షమునకు

సత్త్వగుణము ప్రధానము. సత్త్వగుణమును పైనఁజెప్పినట్లు ఆహార వ్యవహార నియతివలన అభివృద్ధిపఱచుకొనలదిఁ రజస్తమోగుణములుతగ్గి పాముపడగక్రింద గప్పవలెనుండును కావున రాగద్వేషాది ద్వంద్వముల జయించి శుద్ధసత్త్వ గుణముగలిగి యోగక్షేమముల సంగతిగూడ మఱచి పరమేశ్వరుఁడే సమస్తము చేయుననువిశ్వాసముతోనుండును పూర్వము లేనివస్తువు లభించుట యోగ మందురు, ప్రాప్తమైనదానిని రక్షించుకొనుట క్షేమమందురు. ఈయోగక్షే మములవంక మనస్సు ద్రిప్పితివేని రాగద్వేషములకు అవకాశమిత్తువు, తుట్ట తుదకు అధోగతిపాలగుదువు యోగక్షేమములను వదలినయెడల జీవయాత్ర జరుగుట యెట్లందువా ? ఆభారమును భగవంతుఁడు వహించును అభయ ము వలదు. 45

ఎల్లవిషయములకుఁ బ్రమాణభూతము లైయుండియు వేదములిట్లు బహు విధములైన యర్థములకుఁ ధర్మములకు నవకాశమిచ్చుట తగునాయని యడుగు దువా ? లోకములో బావులు నడబావులు తటాకములు నదులు మున్నగు జలాశయము లెన్నోగలవు. దప్పిగొన్నవాఁడు వాని యాతురతనుబట్టి యేది చేరువగానుండునో దాని నియందాఁగి దప్పతీర్చికొనును అట్లె వేదములలో స్వత్త్వరజస్తమోగుణములకు మూడింటికిఁ దగిన కర్మములు చెప్పఁబడియున్నవి. వ్యవసాయాత్మికబుద్ధిగలిగి మోక్షాపేక్షతోనుండువాఁడు అందుకుఁదగిన యీశ్వరారాధనరూపమైన నిష్కామకర్మములనే వేదములనుండి గ్రహించును ఇతరులు వారివారి గుణములకు ననుకూలములైన కర్మములను గ్రహింతురు ఈకర్మముచేసినచో ఈఫలమగుననిమాత్రము వేదములు చెప్పును. అంతేగాని యీకర్మములనే చేయవలయుననియవి నిశ్చయింపవు జనులు వారివారి గుణ ములనుబట్టికర్మములను స్వీకరింతురు 'ఎల్లరు వేదములలోఁజెప్పిన సమస్తకర్మ ములు చేయక యందుఁ గొన్నిమాత్రమే చేసినచో, తక్కినకర్మములను బరిత్య జించినట్లు కాదాయనియు, అపక్షమునఁ గర్మములెల్ల జేయనివారికి వేదనిందా దోషము రాదాయనియు' శంకింతువుగాఁబోలు అంగడిలో విక్రయార్థము నాలుగురకముల పండ్లనుంతురు ప్రతిపురుషుఁడు నాల్గురకముల పండ్లను గొన వలయునని నియమములేదు ఎవరికిచ్చవచ్చినపండ్లు వారుకొందురు. అందులు

అన్ని రకముల పండ్లను గొనలేదని యాయంగడికి బహిష్కార దోషము వచ్చునా ? 46

'సర్వమయమైన జలముతో బ్రహ్మానందము సాటిచేసితివి. అట్టి బ్రహ్మానందమునందు ధర్మానందము అంతర్భావముగానున్నది బ్రహ్మానంద ప్రాప్తికి సాంఖ్యబుద్ధి మూలమంటివి అసాంఖ్యబుద్ధియందే నిష్ఠ చేయవలయునుగదా ? అదివదలి కర్మయోగబుద్ధిని ఉపదేశింతువేల ?' అని శంకింతువా ? వినుము

అర్జునా ! వ్యవసాయాత్మికబుద్ధి నీకింకను సమగ్రముగా సిద్ధింపలేదు అందువలన కర్మమును సన్యసించుటకు జ్ఞాననిష్ఠ నవలంబించుటకు నీవధికారివి గావు కాదని జ్ఞాననిష్ఠ నవలంబింతువేని పచ్చికాయను ఏరవేయుటగును జ్ఞానము పరోక్షమని అపరోక్షమని రెండు విధములు ప్రకృతులు మున్నగునవి జదువుటవలనను పెద్దలను వినుటవలనను గలుగు జ్ఞానము పరోక్షజ్ఞానమనంబడును విన్నది తెలిసికొన్నది స్వానుభవమునకు వచ్చుటవలనం గలుగు జ్ఞానము అపరోక్షజ్ఞానమనంబడును అపరోక్షజ్ఞానము గలిగిన తర్వాత బుద్ధి చలింపదు. అప్పుడు కర్మసన్యాసమునకు అధికారియగును. ఇప్పటి నీజ్ఞానము పరోక్షమే గాని అపరోక్షము గాదు నిత్యనైమిత్తికములైన కర్మములను ఫలాపేక్షమాని చేయుచుండినచో గాలక్రమమున బుద్ధి పరిపక్వమై యపరోక్షజ్ఞానముదయించును అప్పుడు కర్మములను సన్యసింపవచ్చును , జన్మసాఫల్యమునందుదువు. ఇదియే కర్మయోగరహస్యము ప్రతికర్మమునకు ఫలము వెనువెంటనుండుననియు, కర్మములనుజేయుచు ఫలమునుగోరకుంటిమాత్రాననే కర్మఫలమేమగుననియు శంకింతువు గాబోలు ఈశ్వరార్పణబుద్ధితోం గర్మములను చేయుదువు కావున కర్మఫలముగూడ ఈశ్వరార్పణమేయగును నీకుం దగులదు , నీవు ఫలానుభవమునకు జన్మమెత్తవలసిన యవసరముండదు. 'ఒక ప్రక్క కర్మములను చేయుట ఒకప్రక్క కర్మఫలమును గోరకుండుట—ఇట్టి త్రిశంకునియవస్థకన్న కర్మములనే పూర్తిగా వదలుట మేలు గదా' యనియందువా? అట్లు తలంపవలదు ; కర్మములను వదలుట నీవశము గాదు 47

మోక్షసంపాదమునకు యోగబుద్ధి ముఖ్యమనియు, అట్టిబుద్ధి నిష్కామకర్మమువలన సిద్ధించుననియు నిష్కామకర్మమునకు సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను సహించుటయే బీజమనియు, ఈసహనము సత్త్వైకనిష్ఠవలన లభించుననియు, అట్టి నిష్ఠాపరులు తమ యోగక్షేమములకై చింతింపఁబనిలేదనియు, ఆభారమును భగవంతుఁడే వహించుననియు సూచించుటవలన సత్త్వైకనిష్ఠ, ద్వంద్వసహిష్ణుత్వము, నిష్కామకర్మము, యోగబుద్ధి, భరన్యాసము అనునట్టి యోగాంగము లైదుఁ దెలుపఁబడినవి అనఁగా పైఁజెప్పిన అయిదు యోగాంగములుగలవాఁడే జ్ఞానోపదేశమునకు అధికారియని భావము. అర్జునుఁడంతమాత్రపువాఁడేయనియు, దానంజేసి జ్ఞానోపదేశమునకు అధికారియనియు శ్రీభగవంతుని భావము. అందువలననే వానికి జ్ఞానోపదేశము చేయుచున్నాఁడు.

అర్జునా! కర్మములను త్యజింప శక్యముగాదంటివి అట్లయిన నేమి చేయవలయునందువా? ఫలమాసింపక నీకు స్వధర్మమగు కర్మమును సాత్త్వికమేగానీ రాజసికమేగానీ తామసికమేగాని యేదైనను వదలక చేయుము. నీ చేయుకర్మములెల్లను పరమేశ్వరుని పూజించుటగా భావించి చేయుము నీవు చేయు కర్మములకు ఫలముగలిగినదా లేదాయను తలంపే నీకువలదు, సిద్ధించినప్పుడెట్లో సిద్ధింపనప్పుడుగూడ నట్లేయుండుము ఫలాఫలములు నీమనస్సునకు సంతోషదుఃఖములు గలిగింపరాదు ఎప్పుడు నీకు ఫలమందభిలాష లేదో ఫలాఫలములసంగతి నీకేల? ఫలాఫలములందుఁ జిత్తము చలింపక సమముగానుండుటనే యోగమందురు ఇట్లుచేయువాఁడె యోగియగును 48

అర్జునా! కర్మయోగమునందు బుద్ధి ప్రధానముగాని కర్మము ప్రధానముగాదు కావున సమత్వబుద్ధిని సాధించుకొని వర్తింపుము బుద్ధిసమత్వము లేక కామ్యకర్మముల ననుష్ఠించువారు తత్ఫలమనుభవించుటకు జననమరణరూపమైన ఘటీయంత్రమునఁ జిక్కి తిరుగుచుందురు వారు మహాదీనులు సుమా 49

సమబుద్ధితోఁ గర్మములాచరించినను అవి బంధకములుగావని 39-వ శ్లోకములో సూచించితిని. అది వివరింతు వినుము ఫలాపేక్షతో మంచి

కర్మముచేసినను చెడుకర్మముచేసినను ఆయాఫలమనుభవింపక తీఱదు ఫలాపేక్షవదలి చేసితివేని యీకర్మము నీకు బంధకముగాదు కావున ఫలాపేక్షమాని సమబుద్ధితో నీకర్మము లొనర్పుము కర్మములు బంధకములుగానట్లుచేయు నేర్పునే యోగమందురు, ఇదేసంగతి 38-వ శ్లోకములోఁగూడ చెప్పియున్నాను. 50

సమత్వబుద్ధి సంపాదించుకొని ఫలమపేక్షింపక కేవలము పరమేశ్వరారాధనముగా నింకష్టపడి కర్మములొనర్చినచోఁ గలుగు ఫలమేమందువా? చిత్తశుద్ధి గలుగును చిత్తశుద్ధి గల్గినతర్వాత 'తత్త్వమసి' అనుమహావాక్యములు తెలిసికొని మననము చేయవలయును, మననము చేయఁగాఁజేయఁగా బ్రహ్మతత్త్వము ఆత్మతత్త్వము ఒక్కటే యని స్పష్టమగును దీనినే అద్వైతబ్రహ్మాత్మతత్త్వ సాక్షాత్కారమందురు ఈసాక్షాత్కార మెప్పుడుగలుగునో యంతతో జననమరణములు నశించును అనంతరము పరమానందస్వరూపుఁడగను అర్జునా! నీవుగూడ అట్లేయొనర్చి యాస్థితిని బొందుము 51

ఈబ్రహ్మాత్మతత్త్వ సాక్షాత్కారము గలుగుటకు కర్మయోగమెంతకాల మనుష్ఠింపవలయునందువా? ఇంతకాలమని నియతిలేదు. మనలో అంతఃకరణమను నొక యింద్రియముగలదు అద్దమునసాధనముగా నుపయోగించి నక్షత్రాదులనుజూచినట్లు, ఈయంతఃకరణమును సాధనముగా నుపయోగించి బ్రహ్మాత్మతత్త్వమును జూడవలయును ఈయంతఃకరణమును అజ్ఞానమను మాలిన్యము సాధారణముగాఁ గప్పియుండును అద్దమునకు మురికిచుట్టుకొన్నప్పుడు వస్తువెట్లు ప్రతిఫలింపదో యట్లే అంతఃకరణమునకు అజ్ఞానము చుట్టుకొనియున్నందున బ్రహ్మస్వతత్త్వజ్ఞానము గోచరింపదు ఈయజ్ఞాన మాలిన్యంబును మొట్టమొదట బోఁగొట్టవలయును ఇది పోవుటెట్లందువా? పైనఁ జెప్పినప్రకారము కర్మయోగము ననుష్ఠించుచు రాఁగారాఁగాఁ బరమేశ్వరానుగ్రహము గలుగును ఆయనుగ్రహప్రభావంబున మలినముతొలఁగి యంతఃకరణము శుద్ధమగును అప్పుడు పరవైరాగ్యము గలుగును వైరాగ్యము అపరము పరము అని రెండు విధములు భోగద్రవ్యములందు స్వర్గాదులందు ఆసలేకుండుట అపరవైరాగ్యమనఁబడును సమస్త ప్రపంచ వ్యవహారవిష

యములందుగూడ బొత్తుగా తలంపేలేకుండుట పరవైరాగ్య మనబడును అపరవైరాగ్యములేనివాడు నిష్కామ కర్మయోగి కానేరడు నీకింతవరకది సిద్ధము, ఇక నీవు పరవైరాగ్యమును సంపాదింపవలసియున్నది 52

పరవైరాగ్యము గల్గినతర్వాత యెంతకాలమునకు బ్రహ్మాత్మైక్య సాక్షాత్కారమగునందువా? సాంఖ్యబుద్ధినిగూర్చినీకుపదేశించితిని అదివిన్నది మొదలు నీమనస్సు కలవర పొందియున్నది ఆకలవరముపోయి విషయ మిదిగదా యను నిశ్చయము గలిగి బుద్ధి యెప్పుడు చాంచల్యంబును మానునో యప్పుడు పరోక్షజ్ఞాన ముదయించును పరోక్షజ్ఞానము గలిగినతర్వాత నిదిధ్యాసను చేయవలయును బుద్ధిని ఏకాగ్రముగానుంచి గాలి లేనిచోనుంచబడిన దీపము వలె ఏమాత్రము చలింపకుండునట్లుచేసి పరబ్రహ్మమును ధ్యానించుటయే నిదిధ్యాసమనబడును నిదిధ్యాసమెప్పుడు స్థిరమగునో యప్పుడు అపరోక్షజ్ఞానము గలుగును ఇట్టి జ్ఞానిని స్థితప్రజ్ఞుడందురు 53

అర్జునుడు అడుగుచున్నాడు.

కృష్ణా! స్థితప్రజ్ఞుడు సమాధిలోనున్నప్పుడు అనగా నిదిధ్యాసస్థితి లోనున్నప్పుడు వాని లక్షణములేమి? అతడు సమాధి వదలినప్పుడు వాని మాటలు కూర్చుండుట పోవుట మొదలగు వ్యవహారము లెట్లుండును? అనగా వాని చర్యలు పిచ్చివాని చర్యలవలెనుండునా సామాన్యజనుల చర్యలుగా నుండునా? 54

శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పుచున్నాడు

అర్జునా! స్థితప్రజ్ఞుడు సమాధిలోనున్నప్పుడు వాని మనస్సు మహా నిర్మలమైయుండును కోరికయను మాటే వానికుండదు, మనోవృత్తులుగూడ నుండవు లోకవ్యవహారము సంగతియే వానికి తెలియకుండును తన్నుతానే చూచుచు అఖండానందమయుడై యుండును 55

సమాధియోగమునకు ఏడుభూమికలు గలవు నిత్యానిత్య వస్తువివేక పూర్వకమైన మోక్షేచ్ఛ ప్రథమభూమిక గురువును సమీపించి శ్రవ

మననాదిరూపమైన వేదాంతవిచారముచేయుట రెండవ భూమిక నిదిధ్యాస
నభ్యసించుటవలన మనస్సునకు ఏకాగ్రతవచ్చుటయు ఆకారణంబున సూక్ష్మ
వస్తుదర్శన యోగ్యతగలుగుట మూడవ భూమిక వేదాంత వాక్యంబువలన
అపరోక్ష బ్రహ్మ సాక్షాత్కారమగుట నాల్గవ భూమిక సవికల్పకసమాధి
నభ్యసించుటవలన నిరుద్ధమగు మనస్సునకు నిర్వికల్పక సమాధ్యవస్థవచ్చుట
అయిదవ భూమిక. అభ్యాసాతిశయంబునఁ జిరకాలమట్లే నిర్వికల్పక సమా
ధిలోనుండుట ఆఱవ భూమిక అందుఁ బరిపాకవశంబున నిరంతరము స్వప్ర
కాశ చిదానందైక రసమను బ్రహ్మమందు మగ్నుఁడై సముద్ర మధ్యస్థాపిత
కుంభమువలె అంతర్బహిఃపూర్ణుఁడైయుండుట ఏడవ భూమిక ఇందు మొదటి
మూడు భూమికల సాధనము జాగ్రదవస్థ యనఁబడును, ఏలయందువా ?
జాగ్రదవస్థయందువలె నిందు ద్వైతప్రపంచ సత్యత్వ ప్రతిభాసయుండును
నాల్గవ భూమికాఫలము స్వప్నావస్థ యనఁబడును ఏలయనఁగా స్వప్నము
నందువలె నిందుఁగూడ ద్వైతము బాధితమైనను తత్ప్రతిభాసమాత్రముండును
నాల్గవ భూమి కు వచ్చినయోగి బ్రహ్మవేత్తయనఁబడును. అయిదారేడు
భూమికలు జీవన్ముక్తియొక్క యవాంతరభేదములు నిర్వికల్పక సమాధి నభ్య
సించునప్పుడు గల్గు తారతమ్యమునుబట్టి యివియుండును అందు అయిదవ
భూమికను సుషుప్తియందురు ఏలయనఁగా నిద్రయందువలె నిందుగూడ
ద్వైతభాసయుండదు ఈభూమికకు వచ్చినయోగి వికల్పముగలిగినప్పుడు
స్వయముగా వ్యుత్థానుఁడగును ఇట్టియోగిని బ్రహ్మవిద్వరుఁడందురు
ఆఱవ భూమికను గాఢసుషుప్తియందురు ఈభూమికకువచ్చినయోగికిఁ బర
ప్రయత్నమువలననే వ్యుత్థానముగాని స్వయముగా వ్యుత్థానములేదు ఇతనిని
బ్రహ్మవిద్వరీయుఁడందురు ఏడవభూమికను తురీయావస్థయందురు ఈ
భూమికమున్న యోగికి స్వతముగాఁగానీ పరప్రయత్నమునగాని వ్యుత్థానమేలేదు
జగత్ప్రతిభాస మాత్రముగానుండదు గావున నితఁడు సర్వదా తన్మయుఁడైయుం
డును. వానికి దేహనిర్వాహకమన్ననో స్వప్రయత్నములేకయే పరమేశ్వరప్రే
రిత ప్రాణవాయువువలన జరుగుచుండును. అలవార్చినయెద్దు బండికిఁగట్టి
కదలించి విడిచినతర్వాత సారథిప్రయత్నము మఱల లేకయే మజిలీవఱకు
నెట్లుపోవునో యట్లె యతని స్థితియుండును. ఈస్థితికివచ్చినవానిని బ్రహ్మ

విద్వరిష్ఠుడందురు. సారాయికైపువలన మైమఱచినవానికిఁ గట్టుబట్ట యూఁడుట తొలఁగుట యెట్లుతెలియదో యట్లే స్వరూపమును బొందినవానికి దేహమున్నది పోయినదిగూడ దెలియదు. అయిదు ఆఱు ఏడు అవస్థలు పరస్పర తారతమ్యముగల అసంప్రజ్ఞాత సమాధులు. ఈ మూడవస్థల లక్షణమిది శ్లోకములోఁ జెప్పఁబడినది ఎట్లనిన—ఎప్పుడు సర్వకామములను త్యజించునో యప్పుడు సమాధిస్థ స్థితప్రజ్ఞుఁడనఁబడును. సర్వకామములనుటవలన ప్రాపంచిక వనితాదులయందువలె బ్రహ్మలోకాదులందును అణిమాది సిద్ధులందునుగూడ వైరాగ్యము వివక్షితము, అందువలన నిషిద్ధకర్మములనుమాత్రమే స్థితప్రజ్ఞుఁడు త్యజింపవలయుననెడి మాధ్యవాదము నిరస్తము. కామాదివృత్తులు మనోగతములేగాని యాత్మగతములుగావు. గావున వీనిని త్యజింపనగును. అవి యాత్మగతములగునేని ధర్మిత్యాగమునగాని ధర్మత్యాగము గాదను న్యాయప్రకారము ఆత్మ నశింపనిదే యవి నశింపవు. ఆత్మకు నాశములేదు కావున వృత్తులకు గూడ నాశములేదనుట యగును. ఇది యనిర్మోక్షమగును. మనోవృత్తి లేకుండుటయే సమాధి యని దీనివలన స్పష్టము. సర్వవృత్తిరాహిత్యము సుషుప్తికిఁగూడ గలదందురా? సుషుప్తియందు వృత్తి బీజముగ నజ్ఞానమందుండును గాని నశింపదు. అందువలననే సుషుప్తియందు అనావృతమైన యఖండానంద స్ఫురణము గలుగదు. ఈరెండవస్థలకుగల భేదమిదేయని గ్రహింపనగును. సర్వకామప్రహాణమెట్లగురా? నిరతిశయానందరూపమైన స్వాత్మయందె సంతుష్టి చెందుటచే సర్వకామప్రహాణమగును. సంప్రజ్ఞాత సమాధియందు ఆత్మానందము మనోవృత్తిగా నుండును. అసంప్రజ్ఞాత సమాధియందు ఆనందము వృత్తిగాదు. ఆత్మప్రకాశమే తదానందమగును.

ఈసమాధివిషయమై శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసగారు స్వానుభవమును నిట్లు వివరించిరి. 'వెన్నెముకలోపల సుషుమ్న అను మహానాళ మొకటి గలదు, అది బ్రహ్మరంధ్రము మొదలు మూలాధారమువఱకు వ్యాపించియుండును. ఈనాళములోపల ఆఱు స్థానములు గలవు. వానినె చక్రములందురు. అందు మూలాధారమనునది గుదస్థానమున నుండును. స్వాధిష్ఠానమనునది మూలాధారముపైన లింగస్థానము అనగ భాగమున నుండును

మణిపూరకమనునది స్వాధిష్ఠానముపైన నాభికొద్దనుండును అనాహతమనునది మణిపూరకముపైన హృదయము సమీపమునందుండును విశుద్ధమనునది కంఠప్రదేశంబునందుండును ఆజ్ఞయనునది కనుబొమల మధ్యభాగంబునందుండును

కుండలిని యనుశక్తి మనలో నొకటిగలదు. అనేక జన్మసంకల్ప పరంపర లేకీభవించి యీశక్తిరూపమున నుండుచుండును బద్ధజీవులందీశక్తి నిద్రావస్థలోనుండును జ్ఞాపకము వివిధభావనలు దీనివలనఁ గలుగుచుండును పరబ్రహ్మము బ్రహ్మరంధ్రంబున నుండును కుండలిని పరబ్రహ్మము సర్వదా ఆకర్షించుచుండును అయినను అది నిద్రావస్థలోనున్నప్పుడీయాకర్షణమును గ్రహింపజాలదు. ఎప్పుడు నిద్రావివశత్వము నుండి తొలఁగునో అప్పుడది పరబ్రహ్మాకర్షణంబును గ్రహించి యావంకకుఁబోవ యత్నించును ఇది పోవుమార్గమునే సుషుమ్నయందురు దీనినే Canal Centralis అని ఆంగ్లభాషలోఁ జెప్పుదురు ఈసుషుమ్నా నాళముయొక్క ప్రయోజన మిట్టిదని పాశ్చాత్యుల కింతదనుక గోచరింపదు ఈకుండలినీశక్తి మూలాధారము వదలి యొక్కొక్క చక్రమునకు వచ్చునప్పుడు వింతవింతలనుభవమగుచుండును ఈశక్తి అనాహతచక్రమునకుగాని లేక విశుద్ధచక్రమునకుగాని వచ్చినంతనే మూలాధారశక్తి నిలిచిపోవును అది బ్రహ్మరంధ్రమును చేరినంతనే చూపులు వినుటలుగూడ నుండవు, భేదభావము సంపూర్ణముగా నశించును, అద్వైతసిద్ధి సంపూర్ణమగును. దీనినే నిర్వికల్పక సమాధియందురు ఈస్థితిలోనుండువానికిఁ బ్రపంచజ్ఞానమే యుండదు అతఁడు వ్యుత్థానదశకు వచ్చినప్పుడుగూడ వాని చిత్తవృత్తియంతగా మాఱదు అతఁడు క్రమక్రమముగా నొక్కొక చక్రమునుండి దిగి క్రిందికవచ్చినప్పుడు మనతో మాట్లాడుట మొదలగు కార్యములు చేయనోపును. నిర్వికల్పక సమాధిలో దాననుభవించిన బ్రహ్మానందము మనోవాక్కులకుఁగూడ నతీతము గావున అది యిట్టిదని యతఁడుగూడ వర్ణింపఁజాలఁడు,

స్థితప్రజ్ఞుఁడు సమాధి వదలినప్పు డెట్లుండునంటివి వినుము సమాధి వదలినను వానికి మనోవృత్తియుండదు మనోవృత్తి యెప్పుడులేదో యప్పుడే కోరికగాని, భయముగాని, క్రోధముగాని యుండదు. ప్రారబ్ధకర్మమువలఁ

సుఖములుగాని దుఃఖములుగాని గలుగుచున్నవి సుఖదుఃఖాదులు దేహసంబంధములుగావునను దేహమునందెట్టి మమకారము వానికిలేదు గావునను, దేహముపడునట్టి పాట్లే యతనికిఁ దెలియవు అతఁడు సర్వదా తన్మయుఁడై యుండును. అతఁడు గూర్చుండినను నడచినను, వేయేల ! వానివ్యవహారములెల్ల అప్రయత్న పూర్వకములుగానుండును. సామాన్యుల వ్యవహారములు ప్రయత్నపూర్వకములు. 56

వానికి నిజదేహమందుఁగాని జీవితమునందుగాని, మఱిదేనియందుఁగాని అభిలాషయుండదు ప్రారబ్ధవశంబున శుభముగానీ అశుభముగానీ వచ్చినప్పుడు ఉదాసీనుఁడైయుండును, శుభముగలిగినదని సంతోషింపఁడు, అశుభము వచ్చెనని ద్వేషింపఁడు. ఏలయందువా ? వాని మనస్సు ఇట్టివానియందే తగులదు, ఇదివచ్చెను ఇది పోయె నను తలంపే వానికి లేదు మనస్సు ఇంద్రియపరము గానప్పు డిట్టివికారములుండవని భావము 57

అతఁడెట్లు కూర్చుండునో వినుము. తాఁబేలు తన కరచరణాదీంద్రియముల నెట్లు అప్రయత్నముగా ముడిచికొనునో యట్లే యతని యింద్రియములు ఇంద్రియార్థములనుండి యప్రయత్నముగా నుపసంహారమగుచుండును. సామాన్యజనుల యింద్రియములు బుద్ధిప్రేరణవలన వర్తించుచుండును. ఇతని యింద్రియములకు బుద్ధిప్రేరణలేదు ప్రతియింద్రియము దాని స్వభావము ప్రకారము వర్తించును 58

శ్రవణేంద్రియమునకు శబ్దము ఘ్రాణేంద్రియమునకు వాసన—ఇట్లు ఒక్కొక్క యింద్రియమునకు ఒక్కొక్కవిషయము ఆహారముగానుండును. దానికిదానికిఁ దగిన ఆహారములేనప్పుడు ఆయాయింద్రియము శుష్కించి మొద్దుపాఱిపోవును. మాటాడక యేండ్లు పూండ్లు ఉన్నయెడల వాగింద్రియము దానిబలమును గోల్పోయి నిరుపయోగమగును, ఇట్లె ప్రతి యింద్రియము సంగతి స్థితప్రజ్ఞుని సంగతి సయితమంతేయని తలంతువు గాఁబోలు. సామాన్యుల యింద్రియములు పైనఁజెప్పినట్లు తగిన యాహారములేనప్పుడు సొమ్మసిలియుండునేగాని విషయాభిలాషను మాత్రము వదలవు స్థితప్రజ్ఞుని యింద్రియములన్నినో విషయాభిలాషనే మఱచియుండును. కారణమేమందువా ?

ఇంద్రియములకు విషయసంయోగంబున నొకవిధమైన యానందముగలుగును ఈవిషయానందము స్థిరమైనదిగాని, ఉత్కృష్టమైనదిగాని గాదు స్థితప్రజ్ఞుడు పరబ్రహ్మసాక్షాత్కారంబున బ్రహ్మానందమును బొందియుండును అందువలన వాని మనస్సు ఇట్టి స్వల్పానందములవంక మఱలదు. ఆనందానుభవార్థము మనస్సు విషయపరమగుననియు, విషయానందముకన్న బ్రహ్మానందము స్థిరము నుత్కృష్టమును నగుటంజేసి యట్టియానందము నొకసారి చవిచూచెనేని మనస్సు మఱల విషయానందములవంకఁ దిరుగదనియు భావము 59

విషయములవంకనుండి మనస్సు మఱలవలెనన్నచో ఆవిషయములయుఁగల దోషములను సర్వదా తలపోయుచుండవలయును అట్లు చేయుచుండినచో మనస్సునకు వానియందు అసహ్యము తోఁచి యది ఆవంకకు మఱలకుండును విషయవైముఖ్యమునకు ఇది ముఖ్యమైన సాధనము పండితులిట్లు చేయుచుందురు మనమిట్టి ప్రయత్నము లెన్ని చేసినను ఇంద్రియములు వాని స్వభావము మానవు, అగఁగా మనస్సును తమవంకకు బలాత్కారముగా నీడ్చుచునేయుండును ఇంద్రియములను జయించుట అంతకష్టము కావుననేగదా ఇంద్రియములను జయించినవాఁడు ముల్లోకములను జయించినవాఁడే యనియందురు. 60

'ఇంద్రియములను జయించిఁగాని ఆత్మదర్శనము గాదంటివి, ఇంద్రియములను జయించుట మహాకష్టమంటివి పిచ్చికుదిరినగాని పెండ్లిగాదు; పెండ్లియైనఁగాని పిచ్చికుదురదన్నట్లున్నది. ఇక గత్యంతరమేమని శంకింతువా? దొంగలకు మల్లుఁడెట్లో యింద్రియములకు మనస్సు అట్టిది మనస్సుయొక్క యనుమతిలేక యేయింద్రియము వ్యవహరింపదు కాఁబట్టి మనస్సును మొట్టమొదట చిక్కించుకొనవలయును మనస్సును జిక్కించుకొను టెట్లందువా? మనస్సు కోరికలనుపాశములతో ఇంద్రియములను గట్టివైచి యాడించుచుండును ఇట్లాడించుటయెల్ల ఆనందముకొరకేగాని వేఱుగాదు ఆశాపాశములను తెగగొట్టుము అంత మనస్సు తనవ్యాపారమును మానును అప్పుడు మనస్సును పరమేశ్వరుఁడనైన నావంకఁద్రిప్పుము నేను పరమానందస్వరూపుఁడను గావున ఒకసారి యది నాయానందమును చవిచూచెనేని మఱల

నన్ను వదలదు. ఇంద్రియనిగ్రహమునకు నిదె పరమసాధనము. స్థితప్రజ్ఞు
నకు ఇంద్రియములిట్లు వశమైయుండును 61

కన్నులు చెవులు ముక్కు మొదలగు ద్వారములగుండా లోపలనుండు నట్టి ఇంద్రియములకు వెలుపటిపదార్థములకు సంబంధము గలుగుచుండుననియు ఆద్వారములనుమూసి దొంగలనువలె ఇంద్రియములను లోపలనే బంధించి వైచినయెడల అవి స్వాధీనము గావాయనియు నందువా? దొంగలకు ఖయిదు చేసినప్పుడు వారు దొంగిలించుటకుమాత్రము వీలుండదుగాని వారి దొంగబుద్ధి మానదుగదా. అట్లే బాహ్యగోళకములను మూసినంతనే ఇంద్రియములకు బాహ్యపదార్థములందలి యాస మానదు ఈయాస నశించినగాని అవి యూఱకుండవు ఈయాస నశించు టెట్లందువా? విషయములను కోరుట అనుభవించుట యీశక్తి యింద్రియములకు లేదు. మనస్సు సంకల్పించుచుండును. ఆసంకల్పములను ఇంద్రియములు చేయుచుండును మనస్సంకల్పములేని యెడల ఇంద్రియము లేపనిచేయక యూఱకుండును. అన్నిటికి మనస్సు ముఖ్యము దానిని మొదట గిట్టివేయవలెను మనస్సునకు ఈసంకల్పశక్తి స్వాభావికము అనాదివాసనలవలన ఆశక్తి గలుగుచున్నది అందువలన మనస్సు సదా యేదోయొకటి ధ్యానించుచుండునేగాని యూఱకుండదు ఆ ధ్యానమును భగవంతునివంకకు ద్రిప్పినయెడల అందున్న రుచిని మఱగి మనస్సు అదే లోకములోనుండును, బాహ్యవిషయములకు మఱలదు, అప్పుడు ఇంద్రియములెల్ల నాయకుడులేని సేనవలె నూఱకుండును మనస్సు సదా యేదో యొకటి తలంచుట దాని స్వభావమని చెప్పితిని అట్లు మనస్సు సదా దేనిని తలంచునో దానితోడ సంబంధముగలుగును సంబంధమువలన దానిని పడయవలయునని కోరిక పుట్టును కోరికప్రకారము దానిని సాధించుటకు ప్రయత్నించును ఆప్రయత్నమునకు ఏదైనను అడ్డమువచ్చినయెడల, అడ్డమువచ్చినదానిమీద కోపముకలిగి దానినెట్లయినను హతముచేయవలయునను పట్టుదల గలుగును 62

ఈక్రోధమెప్పుడు గలిగెనో యప్పుడే ఇది మంచి ఇదిచెడ్డయని విమర్శించుజ్ఞానము నశించును ఈహితాహితజ్ఞానము నశించినంతనే మోహము

పైకోనను మోహమనగా చెడ్డను మంచిగా తలంచుట మోహమునకు ఎప్పుడు చిక్కునో యప్పుడే ఇతరవిషయములు తలంపునకుఁగూడ రావు. అందువలన ఇంద్రియములనునవి యుండుట, వానిని జయింపవలయుననుట—ఈ సంగతియే జ్ఞాపకమునకు రాదు ఇట్టి జ్ఞాపకమెప్పుడు నశించునో యప్పుడే బుద్ధి నశించును బుద్ధి నశించుటవలన నరుఁడు తన కర్తవ్యాంశమునుమాని మలిల జననమరణరూపమైన సంసారమునందు మునుఁగుచున్నాఁడు అర్జునా! స్థితప్రజ్ఞుఁడెట్లు కూర్చుండునని నీవడిగిన ప్రశ్నకు జవాబుగా పైసంగతులు చెప్పితిని అతఁడు జితేంద్రియుఁడైయుండునని నేను చెప్పిన దానిసారాంశము

స్థితప్రజ్ఞుఁడు ఎట్లు వ్యవహరించునని యడిగితివి ఎల్లవ్యవహారములకు జీవనమాత్ర మొకటిగలదు దానిని గ్రహించి వర్తింతుమేని ఎట్టి సంకటములు గలుగవు ఆసూత్రమేదియందువా? రాగము ద్వేషము అను శత్రువులు రెండు గలవు ఈరాగద్వేషముల తత్త్వము పైఁజెప్పియున్నాను వానికి లోఁబడి యవియాడ్చినట్లు వర్తించువాఁడు చెడును వానికి లోఁబడనివాఁడు శుభమునొందును ఈరాగద్వేషముల ప్రోత్సాహములేక ఇంద్రియములకు తత్తత్సంబంధములైన వస్తువులతో సంబంధముగలిగినను హానిలేదు ఉదాహరణము వినుము మనసు దారినఁ బోవునప్పుడు అనేకవస్తువులు కంటికి గోచరించుచుండును ఆవస్తువులెల్ల అగపడుచు పోవుచునుండునేగాని వాని యందు మనస్సు తగులదు ఏలయందువా? ఆవస్తువులమీఁద రాగము మన మనస్సులో లేదు స్థితప్రజ్ఞునిమనస్సు ఇట్లు రాగద్వేష రహితమైయుండును గావున వాని యింద్రియములకు ఇంద్రియార్థములతో సంబంధము గలిగినను గలుఁగుగాక. వానికిఁ దెలియకుండును, కన్నులు చూచియుఁ జూడనట్లే యగును, చెవులు వినియు విననట్లేయగును అనఁగా ఇది నేను చూచుచున్నానని గాని ఇది నేను వినుచున్నానని గాని, ఇది నేను చేయుచున్నానని గాని వానికి ఎఱుకయేయుండదు వాని మనస్సు ఇంద్రియ వ్యాపారముల యందు లేకపోవుటయే ఇందులకు కారణము మనస్సు రాగద్వేషములకుఁ జిక్కకుండవలయునన్నచో దానిని భగవంతునకు అర్పించుటయే యుపాయము; అర్పణము సంపూర్ణముగానుండవలయును అట్లు అర్పింతుమేని అది

ప్రసాదము నొందును ; అనఁగా స్వచ్ఛమగును ; రాగద్వేషాది మలినములు అంటుకొనుటకు ఎడముండదు. స్థితప్రజ్ఞుని యింద్రియ వ్యవహారము పైవిధముగా నుండును. 64

మనఃప్రసాదమువలన అనఁగా మనస్సు స్వచ్ఛమగుటవలన ఫలమేమందువా ? శుద్ధమైన మనస్సు బ్రహ్మాత్మ తత్త్వవిషయమునందు స్థిరముగా నిలుచును. అట్లు మనస్సు స్థిరమైనప్పుడు జ్ఞానముదయించును. జ్ఞానికి ఎట్టి దుఃఖములుఁ దగులవు ఇదే ఫలము. కాఁబట్టి ఇంద్రియనిగ్రహమే తత్త్వజ్ఞానమునకుఁ బరమసాధనమని గ్రహింపుము 65

ఇంద్రియనిగ్రహమనెడి ఈయుపాయమును సాధింపక వేదాంతము ఎంతవిన్నను తత్త్వవిషయమునందు బుద్ధి నిలువదు, అది యటునిటుఁ జలించుచుండును, తత్త్వబుద్ధి లేనివానికి నిదిధ్యాసము అనఁగా తదేకధ్యాననిష్ఠ గలుగదు అట్టి నిష్ఠ లేనివానికి తత్త్వము తెలియదు, తత్త్వము తెలియనివాఁడు శాంతి గలుగదు, శాంతి గలుగనివానికి మోక్షానందము దొరకదు 66

ఇంద్రియములు తమ యిచ్ఛవచ్చినట్లు విహరింతునేని, మనస్సునకు నిలుకడ చిక్కదు ఏయింద్రియము బలముతోఁ లాగునో దానివంక మనస్సు మఱలును అన్నియింద్రియములు కలిసిలాగసాగినచో ఇఁక చెప్పవలయునా! మనస్సునకు చలనముగలిగినేని తత్త్వము తెలియవలయుననెడి పట్టుదల పోవును మనస్సు అను నావికుఁడు ప్రజ్ఞయను నోడనెక్కి సంసారమనెడి సముద్రమును దాఁటఁజూచినప్పుడు ఇంద్రియములనెడి ప్రతికూలవాయువు వీవఁగా, వాఁడప్పుడు పరమేశ్వరభక్తియను లంగరువేసి ఓడను నిలుపక గాలి వీచినట్లు పోనిచ్చినచో అది కొట్టుకొనిపోయి విషయసుఖమను సుడిలోఁబడి నశించును కావున సంసారసాగరంబును తరింపఁదలఁచిన మనోనావికుఁడు జాగరూకుఁడై ఇంద్రియములను ప్రతికూలవాయువు గొట్టినప్పుడు పరమేశ్వరభక్తియను లంగరువైచి రక్షించుకొనవలయును అనఁగా తత్త్వబుద్ధి దృఢమగుకొలఁది ఇంద్రియముల హడావుడి తొలఁగునని భావము 67

అర్జునా ! పైన జెప్పినదానినిబట్టి యింద్రియనిగ్రహ మెంత కష్టమో తెలిసినదిగదా ఎంతకష్టమైనను సరే ఇంద్రియములను ఇంద్రియార్థముల నుండి నిగ్రహింపనిదే ప్రజ్ఞ కలుగదు 68

అర్జునా ! స్థితప్రజ్ఞుఁడు సమాధియందున్నప్పుడెట్లుండునది సమాధివదలి నప్పుడెట్లుండునది వివరించితిని. స్థితప్రజ్ఞునకును సామాన్యులకుఁగల ముఖ్య భేదమొకటిగలదు ఏదియనిన—సామాన్యులకు పగలుగానుండునది స్థితప్రజ్ఞునకు రాత్రిగానుండును, సామాన్యులకు రాత్రిగానుండునది వానికి పగలుగా నుండును అనఁగా సామాన్యులు సుఖదుఃఖములు సిరిసంపదలు మొదలైనవి సత్యములనియు నిత్యములనియు నమ్మి వ్యవహరింతురు ఇవన్నియు సత్యములు గావు నిత్యములుగావు అని స్థితప్రజ్ఞుఁడు వీనితట్టు చూడక సత్యము నిత్యమునైన బ్రహ్మానందానుభవములో నుండును 69

స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణము మఱియొకటిగూడఁగలదు స్థితప్రజ్ఞుఁడు నిరతి శయమైన తనయాత్మానందముతో నిండియుండును అందువలన ఇతరములైన క్షుద్ర విషయానందములకు అవకాశమే కలుగదు అందువలన నతఁడట్టి వానిని గోరుటగాని, ఆకారణంబున వికారముపొందుటగాని లేదు. ప్రపం చములోని సమస్త విషయములు వానియింద్రియములకు గోచరించుచున్నను అవి వానికెంతమాత్రము వికారము గల్పింపఁజాలవు అనఁగా కోరికలవలన వికారము పొందకుండుట స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణమని భావము ఇట్టివాఁడు మోక్ష మును బడయును ఇంద్రియములకు విషయములతో సంబంధముగలిగినప్పుడు వికార మెట్లు గలుగకుండునందువా ? సముద్రము ఇందులకు దృష్టాంతము: సముద్రము సర్వదా నిండి గట్లమీఁదికి నుబికియుండును అట్లున్నను ఆ సముద్రములోనికి లెక్కలేనన్ని నదులు ప్రవహించుచున్నవి ఎన్ని నదులు వచ్చి పడినను అది కించిన్మాత్రమైనను వికారము చెందుచున్నదా ? 70

కామములు అనగాఁ గోరికలు అవి బాహ్యములని ఆంతరములని వాసనారూపములని మూఁడువిధములు. ఇండ్లు భూములు పెండ్లాము బిడ్డలు ధనధాన్యములు మున్నగు బాహ్యవిషయములనుగూర్చిన కోరికలు బాహ్యము లనఁబడును మనోరాజ్యాదులు అనగా గొంతెమకోరికలు ఆంతరకామము

లనఁబడును వారిలో గడ్డిపఱకలవలె తలవని తలంపుగా పుట్టివచ్చు కోరికలు
వాసనారూపములు మూఁడువిధములైన యీకోరికలను వదలవలయును.
అన్నికోరికలను వదలినచో శరీరయాత్ర జరుగుటెట్లందువుగాఁబోలు జీవనము
నందుఁగూడ అట్టివారికి కోరికయుండదు. అప్రార్థితముగా దొరకినదానితోఁ
దృప్తిపడుదురు లేదా, జీవయాత్రకు ఎంతమాత్రము వలయునో యంతమా
త్రమే చేయుచు దిరుగుచుందురు ఇట్లుండుటకుఁ గారణమేమందువా?
మమకారము లేకపోవుటయే కారణము. జీవనార్థము భిక్షమెత్తుటో యేదో
చేయునప్పుడు భిక్షార్థము జోలియో చెంబో కావలయునుగదా. అట్టివాని
యందుఁగూడ ఇవినావి, ఇవిపోయినచో కష్టమగునను తలంపే వానికిఁ గలు
గదు. ఇంతమాత్రపు మమకారముగూడ లేకపోవుటకుఁ గారణమేమందువా?
అహంకారము లేకపోవుటయే కారణము అహంకారమనగా 'నేను' అనుభా
వము 'నేను' అనుభావమే లేనప్పుడు 'నాది' అనుభావమెక్కడిది? సర్వ
కామములను ద్యజించి అహంకారమమకారములు లేక దేహాదిస్పృహవదలి యెవ
డుండునో యతఁడు శాంతిని బడయును 71

అర్జునా! బ్రహ్మనిష్ఠను అనఁగా జ్ఞానమును నీకుపదేశించితిని. ఈ
జ్ఞానమును బడసినవాఁడు గాని ననుభవమునకుఁదెచ్చుకొని ముక్తిపొందుటకు
యత్నించునేగాని మఱల సంసారమోహములోఁ జిక్కడు అర్జునా! నీ
ముఖలక్షణములనుజూడ నీకేదో చింతగలిగినట్లున్నది 'వయస్సు చెల్లినది;
ఇప్పటివఱకు బ్రహ్మనిష్ఠకు యత్నింపనైతిని, ఇఁకనాకు మోక్షమెక్కడిది?,
అని చింతింతువా? అట్టి చింతవలదు. ఈబ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠ మరణకాలమంద
వచ్చినను చాలు, మోక్షము తప్పక వచ్చును. కాఁబట్టి యిప్పుడు మీఱి
పోయినదేమియు లేదు పరమేశ్వరారాధనము మననము నిదిధ్యాసనము
ఇవి పరిపక్వమైనప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠ వచ్చితీఱును ఆనిష్ఠ యెప్పుడుగల్గునో
యప్పుడే మోక్షము వచ్చినట్లయని గ్రహింపుము. 72

గీతా హృదయము.

మూఁడవ యధ్యాయము.

జ్ఞానమునకు కర్మయోగము సాధనమని రెండవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది. ఆకర్మయోగము ఈయధ్యాయములో విస్తరించి చెప్పఁబడు చున్నది. జ్ఞానయోగ మిట్టిదని సవిస్తరముగా అర్జునునకు రెండవ యధ్యాయములో ఉపదేశించి 'ఆత్మ నిత్యమైనది ఖండించుటకు దహించుటకు సాధ్యముగానిది గావున ఆవిషయమైన సందేహము మానుము దానికొఱకు శోకము వలదు' అని 25-వ శ్లోకములో శ్రీభగవానుఁడు సూచించి అంతటితో నూరకుండక మఱల 'యోగబుద్ధినిగూర్చి చెప్పెద వినుము' అని 39-వ శ్లోకములో కర్మయోగమును ప్రస్తుతించి 'కర్మము చేయుటకే నీవు అధికారివి;' 'కర్మము చేయకుండుదునను కోరికగూడ నీకుతగదు' అని 47-వ శ్లోకములోఁ జెప్పెను. అట్లు చెప్పుటవలన కర్మమును తప్పక చేయవలసినట్లు ఉపదేశించు టగుచున్నది. మొదట అట్లు ఇప్పుడిట్లు చెప్పుటవలన విభ్రాంతుఁడై అర్జునుఁడు అడుగుచున్నాఁడు.

కృష్ణా! జ్ఞానయోగము కర్మయోగము రెంటి నుపదేశించితివి. ఈరెండు యోగములను ఒక్కఁడే యనుష్ఠింపవచ్చునా? లేక వేఱువేఱు పురుషులనుష్ఠింపవలయునా? రెంటిని ఒక్కఁడే యనుష్ఠింపనగునేని, మోక్షమిచ్చు విషయమునఁ గర్మయోగమునకన్న జ్ఞానయోగము మేలా? లేక రెండును సమానములా? కర్మయోగమునకన్న జ్ఞానయోగమే మేలని నీమతమేని, జ్ఞానయోగము ననుష్ఠింపుమని నాకు చెప్పుటమాని, తక్కువదైన కర్మయోగమును జేయుమని నన్ను నియోగింతువేల? రెండును సమములేయని నీమతమేని, సౌమ్యమైనది జ్ఞానయోగముండఁగా దానినివదలి గురువులను బంధువులను వధించుటయను మహాక్రూరముతోఁగూడిన యుద్ధరూపమైన కర్మయోగమునందు నన్ను నియోగింతువేల? 1

జ్ఞానయోగమునకుఁ గర్మయోగమునకు ఒక్కఁడే యధికారిగాఁడనియు వేఱువేఱుపురుషులు అధికారులగుదురనియు నీమతమేని, రెండింటిని నాకే యుపదేశించితివి అందువలన నీభావమిదియని గ్రహింపఁజాలకున్నాను నీమాటలు మందబుద్ధినగునాకు లేనిభ్రమను గలిగించుచున్నవి కావున నా యధికారమునుబట్టి జ్ఞానయోగమో లేక కర్మయోగమో యేదోయొకటి నిశ్చయించి చెప్పుము నాయధికారమునుబట్టి నీవు నిశ్చయించి చెప్పుదాని ననుష్ఠించి మోక్షమును బడయుదును 2

శ్రీభగవంతుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అనఘా! నేనుచెప్పినది నీవు సరిగా గ్రహింపలేదు మోక్షమునకు జ్ఞానయోగము కర్మయోగము అను స్వతంత్ర సాధనములు రెండున్నవని నేను చెప్పలేదు మోక్షమునకు జ్ఞానయోగమే సాధనము జ్ఞానమునకుఁ జిత్తశుద్ధి వలయును, చిత్తశుద్ధి కర్మయోగమువలనఁ గలుగుచున్నది కాఁబట్టి కర్మయోగము జ్ఞానయోగమునకు అంగభూతమేగాని వేఱుగాదు అట్లని ప్రతి పురుషుఁడు మొట్టమొదటనే జ్ఞానయోగ మారంభింపరాదు. జ్ఞానయోగ మనుష్ఠించుటకుఁ గొంతయోగ్యత అనఁగా అంతఃకరణశుద్ధి కావలయును. జన్మాంతర సుకృతివశంబునఁ గొందఱకీ యంతఃకరణశుద్ధి పుట్టువుతోడనే యుండును వారుమాత్రమే జ్ఞానయోగమనుష్ఠింపఁదగుదురు అట్టి యంతఃకరణశుద్ధిలేనివారు చిత్తశుద్ధిగలుగు పర్యంతము కర్మయోగము ననుష్ఠించి, చిత్తశుద్ధి గల్గినతర్వాత జ్ఞానయోగమనుష్ఠింపవలయును ఈరెండు నిష్ఠలను గూర్చి రెండవ యధ్యాయములోఁ జెప్పియున్నాను చిత్తశుద్ధిగలిగి జ్ఞాన భూమిక నారోహించినవారికి అనఁగా సాంఖ్యులకు జ్ఞానయోగము మోక్ష ప్రాప్తికి సాధనమగును చిత్తశుద్ధిలేనివారికి అనఁగా యోగులకు కర్మ యోగము మోక్షప్రాప్తికి సాధనమగును అనఁగా కర్మయోగమువలనఁ జిత్త శుద్ధియగును. అనంతరము వారు జ్ఞానయోగము ననుష్ఠించి మోక్షమును బడయుదురు ఇరుతెగలవారికి నుపయోగించుటకై రెండునిష్ఠలను జెప్పితిని నీకిప్పుడు జ్ఞానముపదేశించుటకుఁ దగినంతమార్గము చిత్తశుద్ధిగలదు. అందు వలన జ్ఞానయోగమిట్టిదని చెప్పితిని. అంతమాత్రాననే నీవు జ్ఞానయోగ

మనస్థింపుటకుఁదగవు ఇంకను నీచిత్తము పరిశుద్ధము కావలసియున్నది, అంత పర్యంతము నీవు నీవర్ణాశ్రమములకుఁ దగిన కర్మము చేయవలయును. అందువలన నిన్ను నీక్షత్రియధర్మమునందు నియోగించితిని. 3

చిత్తశుద్ధిలేనివాఁడు జ్ఞానోత్పత్తిపర్యంతము కర్మములుచేయవలయునని యిందుఁ జెప్పబడును

సర్వకర్మసన్యాసము జ్ఞానమునకుఁ గారణభూతమనియు, జ్ఞానార్థము చేయవలసిన కర్మములు చేసి కరచరణాదులు బిగించి కూర్చుండుటను నైష్కర్మ్యము అనఁగా ఎట్టికర్మములు చేయకుండుట యనియుఁ దలఁపవలదు కాలుసేతులు బిగించి కూర్చుండినంతమాత్రముననే నైష్కర్మ్యము గాదు మఱియు కర్మసన్యాసమనఁగా కర్మములను మొట్టమొదటనే వదలుటగాదు కర్మములనాచరించి చిత్తశుద్ధిఁగలిగినకేగాని యుగాదు చిత్తశుద్ధిపడసిన తర్వాత కర్మములవలనఁ బడయవలసినది మఱేదియులేదు. అప్పుడు కర్మములతో నవసరములేకపోవును అప్పుడు కర్మములను వదలనగును అది కర్మసన్యాసమగును చిత్తశుద్ధి పడయకమున్నే కర్మములను సన్యసించుటకు సాధ్యముగాదు, సన్యసించినను జ్ఞానముదయింపదు. 4

సర్వకర్మములను సన్యసించినచో జ్ఞానముదయించునను భ్రమగలదు. సర్వకర్మసన్యాసమనఁగానేమి? కర్మములను బొత్తుగాఁ జేయకుండుటా? లేక కర్మేంద్రియములనెల్ల నిగ్రహించుటా? ఏ యవస్థలోనైనను ఎవఁడుగాని అంతో యింతో కర్మముచేయక యుండఁజాలఁడు నిద్రావస్థలోఁ గూడ ప్రతిప్రాణియు ఉచ్ఛ్వాస నిశ్శ్వాసరూపమైన కర్మము చేయుచునే యుండును కావునఁ గర్మములను బొత్తుగాఁ జేయకుండుట సాధ్యము గాదు, సర్వ కర్మసన్యాసము అరూపమైనదిగానుండదు ఏమిపని చేయుటలేదని కన్నులు మూసికొని కూర్చుండుట సర్వకర్మ సన్యాసమగునాచులిన అదియుఁ గాదు ఏలయందువా? ప్రకృతి సంబంధములైన సత్త్వరజస్తమోగుణములు ప్రతి జంతువునందుఁ గలవు ఈ గుణములు సముద్రతరంగములవలె నొకదానినొకటి యతిక్రమించుటకుగా వృద్ధియగుచుండును అట్టిగుణములో ఆయా గుణమునకుఁ దగినకర్మము జరుగుచునేయుండును. ప్రాణి యాకర్మములను

నిలుపఁజాలఁడు కావున కర్మముల స్వరూపత్యాగము అసాధ్యము, కర్మసన్న్యాసమనఁగా నట్టిది గానేరదు 5

ఇఁక రెండవపక్షము అనఁగా సర్వకర్మేంద్రియనిరోధము కర్మసన్న్యాసమగునాయను సంగతి విచారింతము. ఎవ్వఁడో ప్రయత్నించి కాలుసేతులు నోరు మొదలగు కర్మేంద్రియములను కట్టివైచి యింద్రియార్థములైన రూపరసాదులను మనస్సులోఁ దలంచుచుండునేని అది కర్మసన్న్యాసము గానేరదు. రూపరసాదులను లోలోపల దలంచుచు బయటికి కర్మము చేయనివాఁడువలె కాలుసేతులు బిగించియుండుట వట్టిబూటకమగును కాఁబట్టి ఇదియు కర్మసన్న్యాసము కానేరదు. అట్లయిన కర్మసన్న్యాసమెట్టిదందువా? వినుము. సర్వకర్మ ఫలత్యాగమని, సర్వకర్మ స్వరూపత్యాగమని సన్న్యాసము రెండు విధములు. ఫలాభిసంధిలేక ఎల్లకర్మములుచేయుచు ఫలమును భగవదర్పణము చేయుట సర్వకర్మఫలత్యాగ సన్న్యాసమగును. ఈవిధ సన్న్యాస మనుష్ఠించుటకు కర్మయోగులకు గృహస్థులకు అధికారము గలదు. సర్వకర్మ స్వరూపత్యాగమనునట్టి కర్మసన్న్యాసమునుగూర్చి 17-వ శ్లోకములో వివరింపఁబడును. ఇట్టి సన్న్యాసమునకు జ్ఞాననిష్ఠులుమాత్రమే యధికారులు. ఈవిషయమై శ్రీపరమహంసగారిట్లు నుడివిరి

తాను అనుమాటయే మఱచి భగవదాజ్ఞయెట్టిదో యెఱింగి యాయాజ్ఞప్రకారము వర్తించుట సర్వకర్మ స్వరూపత్యాగ సన్న్యాసమగును. భగవదాజ్ఞ యెఱుంగుటకై జ్ఞానసిద్ధివలయును. గోరంత పనియైనను స్వతంత్రించి చేయుట తనభగవద్భక్తికి లోపమని యతఁడుభావించును. ఈశ్వరప్రేరణము లేనిది యట్టివాఁడేమియుఁ జేయఁడు. ఈశ్వరప్రేరణము గలుగుటకై యిట్టివాఁడు దాను సర్వదా ఈశ్వరునికర్పించుకొని వాని కార్యనిర్వాహకమునకు తానొక సాధనమాత్రుఁడై యుండును ఈస్థితికివచ్చుట యంత సులభముగాదు, ఎంతో శ్రమింపవలసియున్నది ఇతని పరిశ్రమతో సరిపోల్చిచో లౌకిక వ్యవహారమగ్నుని శ్రమ సహస్రాంశముగూడ నుండదు సుఖదుఃఖము లెన్ని పైకొన్నను నిస్తరంగి సముద్రమువలెనుండుట సామాన్యమైనదిగాదు. ఇట్టిస్థితికి గల కారణంబులను '17-వ శ్లోకములో వివరింపఁబడినవి సర్వకర్మ స్వరూపత్యాగ

మిట్టిదిగాని యీకర్మములు చేయకుండుటగాదు 'సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య'అను శ్లోకముయొక్క సారాంశ మిదేయని గ్రహింపుము పనికిదొంగలై కర్మ సన్యాసులమనివచించు మిథ్యాచార్యులమాటలు నమ్మవలదనియ సన్యసింప వలసినది కర్మమును గాదనియు భావము పరమేశ్వరప్రేర జ్ఞానరూపముగాఁ జేసి తదాజ్ఞప్త కర్మములొనర్చుటకుఁ దానొక సాధనమాత్రుఁడై యుండు వాఁడుమాత్రమే సర్వకర్మ స్వరూపత్యాగ సన్యాసియనియు (శంకరుఁడు, రామానుజుఁడు, గురునానక్కు, చైతన్యుఁడు మున్నగు మతకర్త లీకోటిలో వారనియు) ప్రతిపురుషుఁడు నిట్టిస్థితికివచ్చుటకై యత్నింపవలసినదనియు దీని భావము 6

అర్జునా ! ఈశరీరమందు నేత్రములు మొదలగు జ్ఞానేంద్రియములు, చేతులు కాళ్ళు మొదలగు కర్మేంద్రియములు గలవు జ్ఞానేంద్రియములకు మూలవిరాట్టు మనస్సు అది సుముఖముగానప్పుడు జ్ఞానేంద్రియములకు విషయములకు సంబంధము గలిగినను ఫలములేదు ఉదాహరణము వినుము మనస్సు పరధ్యానముననున్నప్పుడు కంటియెదుట రేమిజరిగినను జరిగినదెల్ల కన్నుచూచుచుండినను మనకు తెలియుటలేదుగదా కన్ను మొదలైనవి జ్ఞానేంద్రియములైనను, జ్ఞానేంద్రియములకు విషయములకు సంబంధముగలిగినను మనస్సు అచ్చటలేనిచో ఫలములేదు కాఁబట్టి నేత్రాది జ్ఞానేంద్రియములకు తత్తద్విషయములందు ఆసక్తిలేకుండునట్లుగా మనస్సుచేత వివేకపూర్వకముగా వానిని నియమించి చేతులు మున్నగు కర్మేంద్రియములతో కర్మయోగము నొనర్చుము కర్మములాచరించునప్పుడు ఫలాసక్తి యుండరాదు ఫలాసక్తిమాని చేసిన కర్మములే చిత్తశుద్ధి నిచ్చును ఆసక్తిలేని యట్టి కర్మయోగము మేలు ఏలయందువా? ఒక్కరాతితో రెండు పిట్టలనుగొట్టినట్లు ఇట్టి కర్మయోగము నాచరించుటవలన కర్మయోగము కర్మసన్యాసము రెండు చేసినవాఁడవగుదువు ఎట్లనఁగా—చేయవలసిన కర్మము దానివాటికి జరుగుచున్నది ఆసక్తి లేనందున కర్మ ఫలమును సన్యసించినవాఁడవగుదువు కర్మేంద్రియములను నియమించి జ్ఞానేంద్రియ వ్యాపారము సాగనిచ్చుటవలన అధర్మము, జ్ఞానేంద్రియములను నియమించి కర్మేంద్రియ వ్యాపారము సాగనిచ్చుటవలన శుభము గలుగుట చూచితివా ?

చిత్తశుద్ధిశూన్యమైన సర్వకర్మ సన్యాసములకన్న చిత్తశుద్ధికొఱకు కర్మానుష్ఠానమే మేలు గావున నీవు నియతమైన కర్మమును అనఁగా నీవర్ణాశ్రమములకుఁ దగినట్టి వైదిక లౌకిక కర్మములను యథావిధిచేయుము అదియునుగాక సర్వకర్మసన్యాసము చేసితివేని నీకు జీవయాత్రగూడ జరుగదు భిక్షమెత్తి బ్రదుకలేనాయని యందువు గాఁబోలు భిక్షమెత్తుటగూడ ఒక కర్మమేయగును అది సర్వకర్మసన్న్యాసముగాదు దేహముగూడవలదందువు గాఁబోలు నీవు సర్వకర్మసన్న్యాస మొనర్చుటేల? జ్ఞాననిష్ఠను సాధించుటకుఁగదా? జ్ఞానోదయము కానిది జ్ఞాననిష్ఠ యెట్లుగలుగును జ్ఞానోదయమగుటకుఁ జిత్తశుద్ధివలదా? చిత్తశుద్ధికొఱకు కర్మములువలదా? కర్మములు చేయుటకు దేహమువలదా? కావున జ్ఞానోదయపర్యంతము దేహమావశ్యకమగుటంజేసి దేహధారణమును జీవయాత్రయుఁ దప్పవు. 8

కర్మమువలన బంధకమనియు, జ్ఞానమువలన మోక్షమనియు, స్మృతులు చెప్పుటలేదాయని యందువా? అట్లుచెప్పు స్మృతుల తాత్పర్యము వేఱు పరమేశ్వరారాధనార్థముగాని కర్మములు అనఁగా సకామకర్మములు బంధకములు, పరమేశ్వరారాధనార్థమైన కర్మములు బాధకములుగావు కావున ఈశ్వరప్రీత్యర్థము ఫలాభిసంధివదలి కర్మములొనర్పుము. అనఁగా నిష్కామ కర్మము చేయుము 9

జ్ఞానసాధనమగుటంజేసి కర్మము కర్తవ్యమని చెప్పితిని కర్మము కర్తవ్యమనుటకు మఱియొక కారణముగూడ గలదు కర్మాధికారులెల్లగు యజ్ఞముచేసి (యజ్ఞహుతశేషమును) మిగిలినదానిని భుజించి శరీరధారణము చేయవలసినట్లు విధివిధానము ఆ కారణమునంబట్టికూడ కర్మము కర్తవ్యమగుచున్నది. బ్రహ్మ ప్రజలను సృష్టించునప్పుడు వారిని కర్మాధికారులనుగా సృష్టించి 'ఈకర్మముల మూలమున వృద్ధిపొందుఁడు, ఇవిమీకు ఇష్టార్థముల నిచ్చు'నని యాజ్ఞాపించినాఁడు 10

కర్మమెట్లు ఇష్టార్థముల నిచ్చునందువా? వినుము మనుష్యులు చేయు యజ్ఞాది కర్మముల హవిర్భాగము ఇంద్రాదిదేవతలకుఁ జెందును వారు దానితోఁ బెంపొందుదురు అందుకు మాఱుగా వారు మనుష్యులకుఁ

మేలు కల్గింతురు. ఇట్లు దేవతలు మనుష్యులు పరస్పరము మేలొందించుకొనుచు శ్రేయమును బడయుదురు. 11

'ఇట్టి యేర్పాటు దేవతలకు మేలైనదగుఁగాక, దేవతలవలన మనుష్యుల కెట్టి మేలుగు'నందువా? మనుష్యులుచేయు యజ్ఞాదులవలన దేవతలు తృప్తులై మనుష్యులకు పశుపుత్త్రాదు లిత్తురు. ఈ ప్రకారము బ్రహ్మ విధించి మరియొక శాసనముగూడ చేసినాఁడు. ఏదందువా? దేవతలిచ్చు భోగములను మరల దేవతలకు సమర్పింపక ఎవఁడు స్వయముగా అనుభవించునో వాఁడు దేవతల సొమ్ము హరించిన దొంగ యగునని శాసించినాఁడు. 12

అట్లగునేని లోకములో గాన్పించు వస్తుజాలమెల్ల దేవతలిచ్చినదే యగు ననియు, అది సమస్తము మరల దేవతల కర్పించినచో మనుష్యులకు దేహధారణ మెట్లనియు శంకింతువు గాఁబోలు.

దేవయజ్ఞము, పితృయజ్ఞము, భూతయజ్ఞము, మనుష్యయజ్ఞము, బ్రహ్మయజ్ఞము అని మహాయజ్ఞము లైదుగలవు. ఈ యైదు యజ్ఞములను మనుష్యుఁడు ప్రతిదినము చేయవలయును, అనఁగా మనుష్యుఁడు తాను వండుకొను పదార్థములలో దేవతాదులకు అయిదుగురకుఁ బెట్టవలయును. అట్లు పెట్టఁగా మిగిలినది అమృతమనఁబడును. దానిని దిని జీవింపవలయును. సత్పురుషులిట్లు గావించి ఎల్లపాపములనుండి ముక్తులగుదురు. ప్రతి గృహస్థుఁడు ప్రతిదినము పంచసూనములను పాపముల చేయుచున్నాఁడు, (1) కూరగాయలు తరుగునప్పుడు అందలోని పురుగులు చచ్చును, (2) పచ్చడి నూఱునప్పుడు బండక్రిందపడి పురుగులు చచ్చును, (3) పొయ్యి అంటించునప్పుడు చీమలు మొదలగునవి చచ్చును (4) నీళ్లు చల్లునప్పుడు పురుగులు చచ్చును (5) విఱ్ఱనప్పుడు పురుగులు చచ్చును. ఇవి పంచసూనములు. ఇవి చేయక తప్పదు, చేసినప్పుడు తెలిసియో తెలియకయో సూక్ష్మములగు జీవరాసులు నశించుచున్నవి. అందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తముగా పైనఁజెప్పఁబడిన పంచమహాయజ్ఞములు నాచరింపవలయును. దేవతాదులకుఁ బెట్టక తన యుదరనిమిత్తమే వండుకొని తిను దురాత్ముఁడు పాపమును దినుచున్నాఁడే గాని భోజనమును దినుటలేదు.

ఇట్లు బ్రహ్మ శాసించియున్నాఁడు గావున అశాసనమును బాటించుటకుఁ గూడ కర్మమావశ్యకమగుచున్నది 13

కర్మము కర్తవ్యమనుటకు మఱియొక కారణముఁగూడ గలదు జగచ్చక్రము నడుపవలయును, అది నడచుటకు కర్మము ముఖ్యసాధనము. ఆ కారణమువలనఁగూడ కర్మము కర్తవ్యము అదియెట్లనిన—ప్రాణులు భుజించు భోజనము పురుషునందు శుక్లముగా స్త్రీలయందు శోణితముగా మాఱును. ఈ శుక్లశోణితములు మేళనమై సంతానమునకు దేహము నిచ్చుచున్నది. అనఁగాఁ పిండోత్పత్తి యగును. ఈ భోజనము సూర్యునివలనఁ గలుగుచున్నది అనఁగా సూర్యుఁడు తన కిరణములవలన నీరు గ్రహించి మరల వర్షింపఁగా సస్యాదులు మొలచి యాహారపదార్థముల నిచ్చుచున్నవని భావము సూర్యుని వృష్టికి యజ్ఞాహుతులు కారణమగుచున్నవి యజ్ఞములకుఁ గర్మములు కారణములు 14

కర్మములకు ప్రవృత్తి కారణము, ప్రవృత్తికి వేదములు కారణములు, అనఁగా వేదములలో ఇట్టికర్మముల విధానము గలదనియు ఆప్రకారము చేయఁగా పైరీతిగా ఫలము గలుగుననియు భావము వేదములు ప్రణవము అనఁగా ఓంకారమువలనఁ బుట్టినవి పైనఁ జెప్పిన దానినిఁబట్టి జగచ్చక్రము నడచుటకు ప్రవృత్తియే కారణమని యేర్పడుచున్నదనియు అన్నము సూర్యుఁడు మొదలగువానివలెనే కర్మముగూడ న్యాయముగా జగచ్చక్రమును నడపునది గాదనియు, దానింబట్టి కర్మమెంత యవశ్యకర్తవ్యముగాదనియు శంకించువు గాఁబోలు సృష్టి పరమవిచిత్రమైనదగుట స్పష్టము ఈ వైచిత్ర్యము కర్మవైచిత్ర్యమునుబట్టి కలుగుచున్నది మఱియొకదానివలనఁ గలుగనేరదు పరంబ్రహ్మము అన్నాదులందు వ్యాపించియున్నను వీనికెల్ల మూలమైన కర్మమునే సర్వదా యధిష్ఠించియుండును. 15

ఇట్లు ప్రణవము, దానివలన వేదము, దానివలన ప్రవృత్తి, దానివలన కర్మము, కర్మమువలన వర్షము వర్షమువలన అన్నము, అన్నమువలన భూతములు భూతముల యుచ్చారణమువలన ప్రణవము, ప్రణవమువలన వేదములు. ఇట్లు

ఒకదానికొకటి కారణమగుచుఁ జక్రమువలెఁ బరమేశ్వరునివలన తిరుగుచుండు నట్టి యీజగచ్చక్రమునకు కర్మ మొక లంకెయైయున్నది కర్మముచేయనిచో ఈగొలుసు తెగిపోవును కర్మమును చేయనివాఁడు జగచ్చక్రమునకు భంగము గలిగించినవాఁడై మహాపాపాత్ముఁడగును అట్టివాఁడు జీవించియు వ్యర్థము అంతకన్న మరణమే మేలు చచ్చిపోయినచో జన్మాంతరమందేని కర్మాను ష్ఠానము నొనర్చును అట్లగుచో, తత్త్వజ్ఞానికిఁగూడ కర్మానుష్ఠానము తప్పనిది కాదాయనియు అతఁడు కర్మముచేయనిచో బ్రతికియు వ్యర్థమేగదాయనియు శంకింతువుగాఁబోలు కర్మకాండమెల్ల ఇంద్రియారాములకు అనఁగా బాహ్యేంద్రియ వ్యాపారములతో సంతోషించువారికేగాని, ఆత్మారాములకు అనఁగా ఆత్మతో సంతోషించువారికిఁగాదు తత్త్వజ్ఞానులు రెండవకోటిలోఁ జేరిన వారు గావున వారికిఁ గర్మ మావశ్యకముగాదు 16

జ్ఞానులకుఁ గర్మము కర్తవ్యముగాదని యీక్రింది శ్లోకములలోఁ జెప్పఁ బడినది.

ఆత్మరతులనఁగా ఆత్మతోనే క్రీడించువారు ; వారికి విషయములతో నెట్టి సంబంధము గలుగదు అనగా విషయ సుఖంబులు వారికి రుచింపవు ఆత్మరతికిఁ గారణమేమంగవా ? ఆత్మతోనే వారికి తృప్తి గలుగుచుండుట వలన వారు ఆత్మరతులు గానుందురు ఆత్మతృప్తికిఁ గారణమేమందువా ? ఆత్మ సంతుష్టియే కారణము అందువలన వారికిఁజేయవలసిన కర్మములు గాని పడయవలసిన విషయానందములుగాని లేవు విషయారాములకన్ననో విషయములవలననే వారికిసంతోషముగలుగుచుండును, సంతోషమనఁగా అభిలాషము ఈయభిలాషము అనుభవించినగాని తీఱదు. అందువలన వారికిఁ గర్మము తప్పనిదగుచున్నది రతి-తృప్తి-సంతోషము ఇవి విషయలంపటులందు మనోవృత్తులై యుండును , జ్ఞానియందు ఆత్మరూపములై యుండును ఇట్టివాఁడే కృతకృత్యుఁడగునుగాని బ్రాహ్మణాదిజాతులందు పుట్టినంతనే కృతకృత్యుఁడు గాఁడు ఇట్లుండుటయే సర్వకర్మస్వరూప త్యాగరూపమైన సన్యాసమనఁ బడును. 17

తత్త్వజ్ఞానికిఁ జేయవలసిన కర్మము లేదంటిని. కారణమేమందువా ? స్వర్గమునో పశుపుత్త్రాదిసంపదలనో కోరి కర్మములుచేయుదురు. జ్ఞానికట్టి కోరికలేమియు లేవు. కావున అతఁడు కర్మములుచేసి పొందవలసిన ఫలమేదియులేదు. కర్మములు చేయనందున జ్ఞానికిఁ బ్రత్యవాయము అనఁగా లోకనిందయు లేదు. విధినిషేధశాస్త్రములను అతఁడు నిర్లక్ష్యముచేసినట్లు గాదాయనియందువా ? విధినిషేధశాస్త్రములు కర్త్రాత్మదర్శికి అనఁగా అన్నిటికి ఆత్మయే కర్తయనుభావము గలవానికేగాని అకర్త్రాత్మదర్శికి అనఁగా ఆత్మ యేమిచేయదను భావముగలవానికిఁగావు. జ్ఞాని యాకోటిలోఁ జేరినవాఁడు. కర్మములుచేసి దేవతలను ప్రీతిచేయవలయునని చెప్పియున్నాను. కాఁబట్టి జ్ఞానులుగూడ దేవతారాధనార్థమని కర్మములు చేయవలదా ? అట్లు చేయకున్నచో దేవప్రీతికూల్యము అందువలన సర్వపురుషార్థవిరోధము గలుగదా యని శంకింతువు గాఁబోలు. బ్రహ్మమొదలు స్థావరపర్యంతము గలవానిలో ఎవరివలనగానీ ఆత్మవేత్త పొందదగిన ఫలమేదియులేదు. ఆత్మవేత్తకు విరోధముచేయుటకు దేవతలకుఁగూడ సాధ్యముగాదు. కాఁబట్టి దేవతలను ప్రీతిచేయవలసినది దేవతలవలన లాభముపొందదలఁచిన కర్మాధికారులకే విధిగాని ఆత్మదర్శికిగాదు. ఆత్మదర్శి జ్ఞానము గోరును, జ్ఞానమును దేవతలీయజాలరు. 18

అజ్ఞునకుఁ గర్మమే కర్తవ్యమని సకారణంబుగా 19 మొదలు 31-వ శ్లోకమవఱకు నుపదేశింపఁబడుచున్నది.

అర్జునా ! కర్మయోగతత్త్వమును జ్ఞానయోగతత్త్వమును జెప్పితిని. ఆ యోగములను నేర్పుతోఁ జేయు విధానమును వివరించితిని. నీకింకను జ్ఞానయోపనిష్ఠకు యోగ్యత కలుగలేదని తెలిపితిని. కాఁబట్టి నీవు ఫలాభిసంధిమాని నీ వర్ణాశ్రమధర్మమునకుఁ దగినకర్మములను ఈశ్వరారాధనబుద్ధితోఁ జేయుము. ఫలాభిసంధిలేక ఈశ్వరారాధనబుద్ధితో కర్మముచేయువాఁడు చిత్తశుద్ధిని దానివలన జ్ఞానమునుపొంది తుదకు మోక్షమును బడయును. 19

సత్పురుషుల యాచారమునుబట్టిగూడ కర్మము కర్తవ్యమని స్పష్టము ఎట్లందువా ? జనకుఁడు అజాతశత్రువు మున్నగు తొల్లిఁటి రాజర్షులు కర్మము

లొనర్చి శుద్ధచిత్తులై జ్ఞానమునుబొందిరని వినవా? ఏదియెట్లున్నను, లోకసంగ్రహార్థము అనఁగా లోకులు తమతమ ధర్మములాచరించునట్లు చేయుటకైనను నీకు కర్మము కర్తవ్యమగుచున్నది 20

నేను కర్మముచేసినయెడల లోకసంగ్రహ మెట్లగునందువా? పెద్దలు అనఁగా సర్వశాస్త్రములెఱిఁగి అందుఁజెప్పినట్లు చేయువారు ఏపనిచేయుదురో జనులాపనినేచేయుదురు పెద్దలకుఁగూడ శాస్త్రమే ప్రమాణమగుచుండఁగా తక్కినవారికి మాత్రము శాస్త్రమే యేల ప్రమాణముగాగూడదు? పెద్దలను జూచి తక్కినవారు నడువనేల' యని యందువా? శాస్త్రములు చదువుటకు గ్రహించుటకు విమర్శించుకొనుటకు అందఱకుఁ దెలివితేఁటలుండవు ప్రతివ్యక్తియుఁ దనకు మేలునుగోరి వర్తించుట లోకసహజము పెద్దలుగూడ తమమేలునేగోరి వర్తింతురనియు వారి ప్రవర్తనమునే తమకుగూడ ప్రమాణముగా నంగీకరించి వర్తించుట సౌకర్యముగాగూడ నుండుననియు, తానెంత శ్రమించి నిగ్గుదేల్చినను పెద్దలుదేల్చినదేగాని వేఱుగానుండదనియు జనుల భావము ఆ కారణమువలన వారట్లు పెద్దల మార్గమును త్రొక్కుదురు నీవును పెద్దలలోఁజేరినవాఁడవేగాని వేఱుగాదు నీవు నీవర్ణాశ్రమ ధర్మములను జేయునిచో నీమార్గమునే యితరులు త్రొక్కుదురు, కాఁబట్టి యీకారణమునఁ గూడ నీకు కర్మము కర్తవ్యమగుచున్నది 21

అర్జునా! సర్వలోకేశ్వరుఁడనైన నాకుఁ గర్మము చేయవలసిన కారణమే లేదు ఏలయందువా? ఏదో యొక లాభమునుబొందుటకుఁ గర్మములుచేయుదురు ముల్లోకములలోఁగల విశేషములెల్ల నాకుఁగలవు ఇంకెదేనిఁ బొందవలసినది లేదాయందువా? ఏదియులేక అట్లుండియు లోకసంగ్రహార్థము కర్మములు చేయుచున్నాను నేనే యిట్లుచేయుచుండఁగా నీబోఁట్లసంగతి చెప్పవలయునా? 22

'ఫలము లేనిపని పామరుఁగూడ చేయఁడను సామెతగలదు నీవుమాత్రము ప్రయోజనకారిగాని పనిచేయునేల? అనియందువా? నేను కర్మములు చేయకుందునేని నామార్గమునే మనుష్యులెల్లరు అనుష్ఠింతురు జనులకు స్వధర్మ మార్గదర్శకుఁడనగుటకై ప్రాల్మాలక నిరంతరము పాటుపడుచుందును 23

నేను కర్మము చేయకున్న దోషమేమందువా ? లోకమెల్ల ధర్మముపై నాధారపడియున్నది ధర్మము కర్మాయత్తము ఈధర్మమును మానిరేని లోకులెల్ల నశింతురు నేను కర్మము చేయనిచో ధర్మవిరుద్ధమొనర్చుటకు దారి చూపినవాఁడనగుదును ధర్మనాశనమువలన వర్ణసాంకర్యము గలుగును ఈ సాంకర్యమును గలిగించి ప్రజలనెల్ల నాశనము పాలుచేసినవాఁడనగుదును ప్రజారక్షణార్థ మవతరించితిని అట్టినాకుఁ బ్రజావినాశము తగునా ? పరమేశ్వరుఁడవు గావున నీవు లోకసంరక్షణార్థము కర్మములు చేసినను దోషము లేదనియు, నేను జీవమాత్రుఁడననియు జీవము కర్మబద్ధస్వభావమైనది గావున కర్మములొనర్చినచో నాకు ముక్తియే గలుగదనియు, నీదృష్టాంతము నాకు సరిపోవదనియు వచింతువా ? 24

కర్తృత్వము అభిమానము ఫలాసక్తి యివిగలిగి అజ్ఞానులు కర్మములు చేసి కర్మబద్ధులగుచున్నారు. జ్ఞానులు కర్తృత్వము అభిమానము ఫలాసక్తి లేక లోకసంగ్రహార్థము కర్మములొనర్చియుఁ గర్మబద్ధులుగారు జ్ఞానికి అజ్ఞానికి కర్మములుచేయు విధానమందెట్టి భేదములేదు కర్మబంధమునకు కర్మములు కారణముగాదనియు కర్తృత్వాభిమాన ఫలాసక్తులు గారణమనియు గ్రహింపవలయును జ్ఞానియగువాఁడు పైమూఁడు విషయములు వదలి యజ్ఞానుల ప్రేరణార్థము కర్మము లొనర్పవలయును 25

జ్ఞానమువలన మోక్షమని చెప్పుచో లోకరక్షార్థము జ్ఞానమునే యుపదేశింపవలయునుగదా యని యందువా ? ఆత్మతత్త్వజ్ఞానము పరమపురుషార్థ మనుట సత్యము. ఆత్మతత్త్వజ్ఞానమునకు మొట్టమొదటనే యందఱు అధికారులుగారు. అధికారులు గానివారికి తత్త్వజ్ఞాన ముపదేశించినచో వారి బుద్ధికిఁ గలవరపాటుగలుగును. ఎట్లనిన వారిస్వభావము వారిని కర్మము వంకకు లాగుచుండును, జ్ఞానోపదేశము కర్మమునకుఁ బ్రతిబంధకమైయుండును, తుట్టతుదకు వారు రెంటఁజెడిన రేవఁడువలె ఉభయభ్రష్టులై చెడుదురు చిత్తశుద్ధిగలిగి వైరాగ్యము తనంతట తానుదయించినప్పుడు కర్మత్యాగమునకు నవకాశము గల్గుననియు, చిత్తశుద్ధి పర్యంతము నిష్కామకర్మ మావశ్యకమనియు, నిష్కామకర్మముగూడ మొట్టమొదటనే సాధ్యము

గాదనియు సకామకర్మము ననుష్ఠించుచు శ్రవణమననాదులవలన క్రమక్రమము
గాఁ బరిపక్వస్థితిని బడయుచు నిష్కామకర్మమును సల్పఁదగుననియు మున్నుఁ
జెప్పియున్నాను ఏదియైనను గ్రమక్రమాభివృద్ధి గాంచవలయును, హఠాత్తుగా
బలవంతముగాఁ జేయునది విషమించును, కర్తకు సుఖముగాని లాభముగాని
గలుగదు వైకారణములవలన అజ్ఞానులకుఁ బరిపక్వదశకుమున్నే జ్ఞానముప
దేశింపరాదు 'పచ్చికాయఁదెచ్చి పడవేయ ఫలమౌనె' అనవినవా ? అజ్ఞా
నుల ప్రీతికై జ్ఞానులుగూడ కర్మములు చేసినట్లయినచో ఆకర్మములు జ్ఞానులను
బద్ధగింపవా ? యనియు, అజ్ఞానులు చేయువిధముననే జ్ఞానులుగూడ కర్మము
లొనర్పనిచో అజ్ఞానులకెట్లు ప్రీతియగుననియు నడుగుదువా ? వినుము 26

ప్రకృతి అజ్ఞానము, అవిద్య, మాయ, అను యీనాల్గుపదములు పర
మేశ్వర శక్తికి పర్యాయపదములు ఈప్రకృతికి సత్త్వము రజస్సు తమస్సు
అను మూఁడుగుణములుగలవు సత్త్వగుణమువలన జ్ఞానము, రజోగుణమువలనఁ
బ్రవృత్తి అనఁగా వ్యవహారము, తమోగుణమువలన మోహము గలుగును ఈ
మూఁడు గుణములు మనస్సునందు గానవచ్చుచున్నవి గావునఁ మనస్సు ప్రకృ
త్యాత్మకమందురు లౌకికములు వైదికములునైన సమస్తకర్మములు మనస్సు
చేతనే చేయఁబడుచున్నవి ఇట్లు మనస్సుచేయు కర్మములనెల్ల తానే
(అనఁగా ఆత్మ) చేయుచున్నట్లు మనుష్యుఁడు భావించును ఇట్లు భావించు
టకుఁ గారణమేమందువా ? మనస్సువేఱు ఆత్మవేఱు అని తెలియక మనస్సే
ఆత్మయని తలంచుటవలన నిట్టి భ్రాంతి కలుగుచున్నది 27

జ్ఞానియన్నచో గుణవిభాగము కర్మవిభాగము నెఱింగియుండును
గుణములు అంతఃకరణసంబంధములేగాని యాత్మసంబంధములుగావని వేఱు
చేయుట గుణవిభాగమగును. దేనినిగాని తెలిసికొనుట, తెలిసికొనినదానిని
కోరుట కోరినదానిని బడయుటకు యత్నించుట—ఇది కర్మమగును ఈకర్మ
మునకు సంబంధించిన మూఁడుకార్యములు ఆత్మసంబంధములుగావని గ్రహిం
చుట కర్మవిభాగమగును ఈగుణకర్మ విభాగమెఱింగినవాఁడు, సత్త్వ
గుణము జ్ఞానముగా రజోగుణము ఇచ్ఛగా తమోగుణము క్రియగా మాఱు
చుండుననియు, అట్టిమార్పే కర్మమనియు, ఈ గుణములతోఁ గాని యీమార్పు

తోఁగాని ఆత్మకు సంబంధములేదనియు గ్రహించి కర్తృత్వాభిమానము నంచఁడు. జ్ఞానికి అజ్ఞానికిఁ గర్మాచరణమందు భేదములేదు, కర్తృత్వాభిమతాదులందు మాత్రము భేదముగలదని మున్నే చెప్పియున్నాను. ఇదే వాని భావము. 28

ఈగుణములు సామాన్యులందు సముద్ర తరంగములవలె నిరంతరముఁ బుట్టుచుండును. తరంగములలోఁ జిక్కినవాఁడు అందే కొట్టుకొనునట్లు ఈ గుణకార్యములకుఁ జిక్కినవాఁడు అందె దరిలేకయుండును. చిత్తశుద్ధియను తెప్ప దొరికినచో వాఁడు బయటఁబడును. తెప్ప దొరకనంతవరకు వాఁడు కొట్టుకొనుచుండవలయును. అపనిగూడ చేయవలదని చెప్పినచో వాఁడు మునిఁగిపోవును. అట్టి జనులు సామాన్యముగా కామ్యకర్మములను ఫలాభిసంధితోఁ గర్మములాచరించుచుందురు. వారికి వారికర్మములవలననే క్రమక్రమముగా చిత్తశుద్ధియు నైష్కర్మ్యసిద్ధియు కలుగునట్లు చేయవలయునేగాని కర్మములను బొత్తుగా వదలుమని వారికి నుపదేశింపరాదు. 29

అర్జునా! కర్మము కర్తవ్యమనుటకు కారణము నాకర్తృత్వము చెప్పెదను. మనుష్యుఁడు స్వతంత్రించి సకలకర్మలుగాని ఆచరింపఁ జేయుటకు సమర్థుఁడుగాఁడు. రాజాజ్ఞను భృత్యుఁడువలె లోకములందు పరమేశ్వరుని యాజ్ఞను బుద్ధిచేయుచున్నది. సమస్తకర్మములను పరమేశ్వరునందే నాయందు సమర్పింపుము. నీవుచేయు కర్మములెల్ల నారాధనరూపములని యెంచి చేసి వానిఫలము నభిలషింపవలదు. అభిలాష యేలయుండవలెనందువా? మమకారము అనఁగా నాదియిది యను బుద్ధి, అదియున్నచోనే అభిలాషయుండును. సర్వముఁ బరమేశ్వరునకు నర్పించునప్పుడు నీదియేమున్నది? ఏదియు నుండదు గాఁబట్టి నీకు మమకారముండుటకు నవకాశములేదు. మరియు నీకొకటి గలదు 'నేనిట్లారాధించుచున్న యీపరమేశ్వరుఁడే నాకు దిక్కు, ఆయనే నీయుఁడే నాకు బంధవిమోచనము చేయునను దృఢవిశ్వాసముండవలయును. ఇట్టి నిశ్చయముతో సంసారశోకమును వదలి యుద్ధమను నీకర్మము నాచరింపుము. 30

ఫలాసక్తి మమకారములులేక కర్మములెల్ల పరమేశ్వరారాధనములుగా

జేయవలసినదని చెప్పితిని. సర్వజ్ఞుఁడను సర్వలోకమిత్రుఁడను ఎల్లరకు గురువును నైన నా యీచెప్పినప్రకారము ఎవఁడు చేయునో, అట్లు చేయలేక పోయినను నేనుచెప్పినది సత్యమను విశ్వాసమైనను ఎవనికినుండునో, ఒకవేళ విశ్వాసముగూడ లేకున్నను ఎవఁడు నామతమును ద్వేషింపఁడో యీముగ్గురును పుణ్యపాపరూపములై బంధకారణములగుచున్న కర్మములనుండి విమోచనమును బడయుదురు 'నీమార్గము ననుష్ఠించువారు విమోచనమును బొందుట యుక్తమే గాని తక్కిన యిద్దరుగూడ విమోచనమును బడయుదురనుట యెట్లు సరిపోవు ననుచువా ? శ్రద్ధావంతుఁడు క్రమక్రమముగా ననుష్ఠించి కడతేఱును ద్వేషబుద్ధిలేనివానికి నేఁడుగాకున్నను రేపైనియు శ్రద్ధజనించును, ఆశ్రద్ధయే వానిని అనుష్ఠానమునకు బలవంతపెట్టును. దానివలన యట్టివాఁడును విమోచనము నొందుచున్నాఁడు. నామతము ననుష్ఠించినందువలన గలుగు ఫలమును జెప్పితిని. 31

నేనుచెప్పినట్లు చేయనివాఁడును, చేయకపోవుటయేగాక యాక్షేపించు వాఁడును, చేయకపోవుట ఆక్షేపించుటయు లేకపోయినను శ్రద్ధగూడ లేని వాఁడును — ఈమూఁడురకములవారు చెడిపోవుదురు. చెప్పినట్లు చేయనివాఁడు తరణోపాయములైనట్టి కర్మజ్ఞానమార్గములురెండుఁ దెలియనివాఁడై యెడ తెగని సంసారములో మునుఁగుచుఁ దేలుచునుండును ఆక్షేపించువాఁడు పాపిష్ఠుఁడై నరకముపాలగును, శ్రద్ధలేనివాఁడు వివేకములేని జడుఁడగును. 32

'అట్లయినచో ఎల్లరు నీవుచెప్పినట్లు చేయరేలో'యని యందువా ? జ్ఞానిగాని అజ్ఞానిగాని వానివాని పూర్వకర్మ సంస్కారరూపమైన స్వభావము గలిగియుండును. ఆస్వభావమునకుఁ దగినట్లు వర్తించును జ్ఞానిసంస్కారము మంచిదగుటం జేసి, అనఁగా సత్త్వగుణ ప్రధానముగానుండును గావున, సత్త్వగుణ కర్మములే నామతముగూడ ఉపదేశించును గావున, జ్ఞాని నామతము నవలంబించినవాఁడగుచున్నాఁడు. అజ్ఞానిస్వభావ మట్టిదిగాదు గావున వాని కర్మములు నామతమునకు విరుద్ధముగానుండును 'ప్రాణులు చెడ్డమార్గము త్రొక్కకుండునట్లు నీవుచేసినచో వారట్లుచేయఁగలరా'యనియందువా ? నేను నిగ్రహించినను వారు వారిమార్గమును మానరు కావున నానిగ్రహము ఫలము

లేదు. దృష్టాంతము వినుము. అపద్యముచేయుట, దొంగిలించుట, పరస్త్రీల బొందుట, మొదలగునవి దోషములని నేను శాస్త్రములందు ప్రకటించి యున్నాను. ఈసంగతి తెలిసియు స్వభావ [illegible]వశులై జనులా పనులు చేయుచున్నారుగదా. కావున స్వభావమును మార్చుటకు [illegible] సమర్థుఁడుగాఁడు. ఏలయందువా? ప్రాచీనకర్మము ఎట్టి వారు అయిన అనుభవించి తీఱవలసియున్నది. ప్రాచీనకర్మము సామాన్యులకేగాదు [illegible] శ్రీరాముఁడు మొన్నగువారికిఁగూడ తప్పినదా? ప్రబలతరమైన ప్రాచీన [illegible] వాసనవలన జెడ్డగారి నడతను అట్టి నడతను [illegible] తెలిసియు మానఁజాలరు. 'స్వభావము ఈశ్వరునకు గూడ [illegible] దుర్నిగ్రహమైన దగునో ఈశ్వరుఁడుండియు ఫలమేమి'యని యందువా? స్వ[illegible] బలము ఈశ్వరునివలననే గలిగినది. స్వభావ[illegible]మైనది లోకములో [illegible], 'స్వభావమంత దుర్నిగ్రహమైన దంటివి. ప్రాణుల మంచిచెడ్డపనులకు స్వభావమే కారణమంటివి. ప్రతిప్రాణి స్వభావము ప్రకారము నడచుట తప్పనప్పుడు, ఇది చేయఁదగును, ఇదిచేయరాదు అను విధినిషేధశాస్త్రము లుండియు ఫలమేమి? శాస్త్రప్రమాణము నడ[illegible] గాదుగదా?' అనియందువా? [illegible]

జ్ఞానేంద్రియములు అనఁగా శ్రోత్రాదులు, కర్మేంద్రియములు అనఁగా వాక్కు మొదలగునవి శరీరమునందున్నవి. శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములకు శబ్దాదులు మున్నగునవి, వాక్కు మొదలగువానికి మాటలు మున్నగు[illegible] అనుకూలములైనప్పుడు రాగము ప్రతికూలమైనప్పుడు ద్వేషము జనించుచుండును. ఆ రాగద్వేషములవలన స్వభావము ప్రకారము ప్రవృత్తి నివృత్తులను గలిగించుచున్నది. కావున యీ రాగద్వేషములు [illegible] పులు. రాగద్వేషములకు లోఁబడవలదని శాస్త్రము విధించెను. ఏలన? ప్రబలమైన యనిష్టముతోఁ గూడియున్నను అది ఇష్టమను జ్ఞానముచేత [illegible] వలన వాస్తవముగా అనిష్టరూపమైనదే యిష్టసాధనమను జ్ఞానము రాగము వలనఁ గలుగును. ఆరాగమును బురస్కరించుకొని శాస్త్రనిషిద్ధమైన పరదారగమనాదులను స్వభావము చేయించును. ఏలన? ఇష్టసాధనమైనది అది యొట్టిదని జ్ఞానము లేకపోవుటవలన వాస్తవముగా నిష్ట[illegible]

సాధనమని ద్వేషమువలనఁ గలుగును. ఆద్వేషమును బురస్కరించుకొని శాస్త్రవిహితములైన సంధ్యావందనాదులనఁగూడ స్వభావము చేయనీయదు. ఏకార్యమునైనను చేయుటకుఁ జేయకపోవుటకు ఈరాగద్వేషములే కారణములు. ఇట్టి సందర్భములలో నిషేధశాస్త్రము ఇష్టసాధనములని రాగమువలనఁ భావించు కార్యముల తత్త్వమును విమర్శించి యాపనులు చేయుటవలనఁ గిష్టములువచ్చును గావున దానిని చేయరాదనిచెప్పును, విధిశాస్త్రము అనిష్టసాదనములని ద్వేషమువలన భావించు కార్యముల తత్త్వమును విమర్శించి యాపనులు చేయుచున్న శ్రేయము, చేయకపోవుటవలనఁ గష్టమువచ్చునని బోధించును విధినిషేధశాస్త్రములు ఇట్లు బోధించునప్పుడు శాస్త్రబోధను వినువారు మేలుపడయుదురు. కావున శాస్త్రము నిష్ప్రయోజనముగాదు శాస్త్రము బోధించినను జనులు చేయరానిది చేయుట చేయవలసినది మానుట గలదు కారణమేమందువా ? సంస్కారవాసన ప్రబలము గానున్నప్పుడు హితోపదేశములు సాగవు అందువలన నట్లుచేయుదురు అట్టి వాసనాజన్యకర్మముల నాపుటకుఁ దరము గాదు 34

శాస్త్రములలో ననేకకర్మములు చెప్పఁబడియుండును ఆకర్మములెల్ల ప్రతిపురుషుఁడు చేయవలయునాయని యందువా ? ప్రతిపురుషుఁడు వానివాని వర్ణాశ్రమధర్మములగు కర్మములనే చేయవలయును, తన వర్ణాశ్రమధర్మములకు అనుకూలింపని కర్మములను జేయరాదు. పరులకు ధర్మములగు కర్మములను సాంగోపాంగముగా నొనర్చుటకన్న తనకు దర్మములగుకర్మములను అంగహీనముగా నొనర్చినను మేలేయగును, తనధర్మమాచరించుటలోఁ జావు వచ్చినను మేలేయగునుమా పరధర్మము నరకకారణమగును, తనతల్లి కురూపియైనను ఆమెకు మహారూపవతియగు పరుని తల్లి సాటియగునా? 35

అర్జునుఁడు అడుగుచున్నాఁడు

పురుషునిట్లు సర్వకర్మములకుఁ బ్రేరించునది రాగద్వేషములేనా ? మరియేదియైనన్నదా ? రాగము కారణమగునేని తానుచేయుపనియందు పురుషునకు ఇచ్ఛయుండి తీరును ఇచ్ఛలేకున్నను రాజాజ్ఞను భృత్యుఁడువలె కొన్నిపనుల పురుషుఁడు చేయుచుండును ఇట్టి సందర్భములలో రాగమే

కారణమను టెట్లు? దీనిం బట్టిచూడ కార్యప్రేరణమునకు రాగాదులకన్న నితరమైనది మఱియొకటియున్నట్లు భావింపక తీఱదు. ఈపాపప్రేరకములలో బలవత్తరమైనదియేది? దేనిని మొట్టమొదట జయించినచో తక్కినవి స్వయముగానే పరాజితములగునో దానిని చెప్పుము. 36

అర్జునా! సర్వానర్థములకు మూలమైనది యొకటిగలదు. దానిని కామమందురు. ఈకామమునకు ఏదేని అడ్డపడునేని అప్పుడీకామమే క్రోధముగా మాఱుచున్నది. ప్రధానశత్రువైన యీకామమును మొట్టమొదట జయింపవలయును. దానిని జయించినచో సర్వజయమగును. శత్రువులను జయించుటకు సామము దానము భేదము దండము అను నాలుగుపాయములు చెప్పఁబడినవి. అందేయుపాయంబునఁ గామమును జయింపనగునని యడుగుదువా? ఈకామము మహాపాపము లొనర్చునదిగానున్నది. అనఁగా అత్యుగ్రమైనది, కావున సామము పనికిరాదు. ఈకామమునకుఁగల యాస యింతని గాదు. ఎట్టినకోలఁది పెరుగుచుండునేగాని తగ్గదు. కావున దానమువలన దీనిని వశపఱచుకొన సాధ్యముగాదు. ఈకామము రజోగుణమువలనఁ బుట్టినది. రజోగుణమునకుఁ బోరాటమున్న మహాగ్రసనము. కావున భేదోపాయము పొసఁగదు. 37

కామము ఏవిధమున పురుషునకు అపకారమొనర్చునందువా? వినుము. సూక్ష్మావస్థయని, స్థూలావస్థయని అతిస్థూలావస్థయని కామమునకు మూఁడు అవస్థలు గలవు. సూక్ష్మావస్థయందుఁ గామమునకుఁ దాఁగోరుచున్న విషయముయొక్క తత్త్వము తెలియదు, అందువలనఁ దానియందు పట్టుదల యంతగానుండదు. ఈయవస్థయందు కామమును ధూమమునకుఁ బోల్పవచ్చును. ధూమము గప్పియున్నప్పుడు అగ్ని కాల్చుశక్తిఁ గలిగియుండియుఁ బ్రకాశము గలిగింపఁజాలనట్లు సూక్ష్మరూపమైన కామముచేత గప్పఁబడియున్నప్పుడు మనస్సు వస్తుజ్ఞానమును గలిగించుశక్తి గలిగియుండియు తత్త్వప్రకాశము గలిగింపఁజాలదు. రెండవయవస్థకు దృష్టాంతము మలినము గప్పియున్న యద్దము ప్రతిబింబము నేమాత్రముగూడ గ్రహింపఁజాలనట్లు స్థూలరూపమైన కామముచేత గప్పఁబడియున్నప్పుడు మనస్సు మోహగ్రస్తమై యుండునేగాని

శివమజ్ఞానమునుగూడ గలిగింప జాలదు మూఁడవ యవస్థకు దృష్టాంతము మాయు గప్పియున్న శిశువు కాలుసేతులు గదలింపఁజాలదు, దాని స్వరూపము గూడ గాన్పింపదు అట్లే అతిస్థూలమైన కామము గప్పియున్నప్పుడు మనస్సు ఏపని చేయజాలదు, దాని స్వరూపముగూడ తెలియరాదు 38

పైనఁజెప్పినట్లు కామము జ్ఞానమను అనఁగా వివేకజ్ఞానాత్మకమైన యంతఃకరణమును గప్పియుండును అందువలనఁ గామము మనుష్యునకు వైరిగానున్నది పరిణామమున దుఃఖకారణమైనను భోగకాలమున సుఖమును గలిగించును గావున కామము నిత్యవైరి యనుట కెల్లునాయని శం కింతువు గాఁబోలు నీవుచెప్పినది మూర్ఖునకు అన్వయింపవచ్చును కామము అనర్థముతోఁ గూడియున్నదను సంగతి వివేకికి భోగకాలమునఁగూడ తెలిసియే యుండును కావున వానికది భోగపరిణామకాలంబుల రెంట దుఃఖహేతువే యగుచున్నది లోతునకు దిగి విచారించితిమేని కామము మూర్ఖునకుఁగూడ నిత్యవైరియేయగుచున్నది ఎట్లనిన కోరికలు సుఖముగా లభింపవు, ఎంతో కష్టసాధ్యములు కావున సాధనావస్థయందుఁగూడ దుఃఖముగలదు భోగావస్థ యందన్ననో నిప్పునకుఁ గట్టెలువేయుకొలది ప్రజ్వరిల్లునట్లు కామము అనుభవించుకొలఁది పెరుగుచుండునేగాని తగ్గదు స్వల్పభోగము ననుభవించునప్పుడు అంతతోఁదృప్తిపడదు, అంతకన్న అధికమైనభోగము కావలయునను దుఃఖము గలుగుచుండును అది పడసినప్పుడు అంతకు మించినది కావలయునని కోరుచుండును. కావున కామము వివేకికి అవివేకికి ఇద్దఱకు నిరంతర దుఃఖమును గలిగించుచున్నది అందువలన నిది ఎల్లరకు నిత్యవైరియైయుండును 39

కామము అనన్యసాహాయ్యముగా నింతపని చేయునాయని యందువు గాఁబోలు జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు, కర్మేంద్రియములు అయిదు, సంకల్పాత్మకమైన మనస్సు, వ్యవసాయాత్మకమైన బుద్ధి—ఇవి కామమునకు ఉపకరణములు ఈయింద్రియాదులను ఉపకరణములుగాఁ జేసికొని కామము జ్ఞానమును గప్పి జీవుని మోహావశము చేయుచున్నది నేత్రములు మొదలగు ఇంద్రియములవలన మొదట విషయములనుబొంది ఆవిషయములు సుఖమును గలిగించునని మనస్సులో సంకల్పించుకొని వానిని తప్పక అనుభవింపశీలయు

నని మనుష్యుఁడు నిశ్చయించుకొనును. ఈనిశ్చయము మ్రింగుటవలన వివేకము నశించుచున్నది 40

కామమంత దురత్యయమగుచో దానిని జయించు ప్రయత్నమే వదలవలయునుగదా యనియందువా ? ప్రయత్నము వదలరాదు కామమునకు ఉపకరణములైన మనస్సు బుద్ధి మొదలగు నింద్రియములను మొట్టమొదట నిగ్రహింపుము. ఇంద్రియములను నిగ్రహింతువేని సర్వపాపమూలభూతమైన కామము సేనయెల్ల పరవశమైనప్పుడు రాజువలె ఏకాకిగా దొరకును. అప్పుడు దానిని సులభముగా గెలువవచ్చును జ్ఞానముదయించెనేని కామము తనంతట తానే నశించుచుండగా, జ్ఞానసంపాదనమునకు ప్రయత్నింపక కామమును జయించు ప్రయత్నము చేయుటేలయందువా ? జ్ఞానము అనఁగా శాస్త్రీయమైన పరోక్షజ్ఞానము, విజ్ఞానమనఁగా అపరోక్షజ్ఞానము ఇవిరెండును గామమును జయింపనిదే కలుగవు ఒకవేళ జ్ఞానముదయించినను పరోక్షజ్ఞానముదయించునేగాని అపరోక్షజ్ఞానముదయింపదు అపరోక్షజ్ఞానోదయమునకుఁ గామమును జయింపక తప్పదు ఎటుచూచినను కామజయమే మొదట ముఖ్యము 41

అర్జునా ! నామతము ననుష్ఠించుటకుఁ గామజయము ముఖ్యమనియు, కామమును జయించుటకు ఇంద్రియనిగ్రహము పరమోపాయమనియు వివరించితిని కామముయొక్క వాసనగూడ నుండరాదు అంతపూర్తిగాఁ గామమును జయించినఁగాని మోక్షము లభింపదు ఈవిషయము రెండవయధ్యాయము 59-వశ్లోకములో సూచించియున్నాను కామము నట్లు నిర్వాసనగాఁ జేయుటకు మార్గము చెప్పెద వినుము నేత్రాదులైన యింద్రియములు దేహాద్యర్థములకన్న నుత్కృష్టములు, ఇంద్రియములకన్న సంకల్పాత్మకమైన మనస్సు ఉత్కృష్టమైనది, ఏలయందువా ? ఇంద్రియములనెల్ల మనస్సు నడిపించుచున్నది మనస్సునకన్న నిశ్చయాత్మకమైనబుద్ధి యుత్కృష్టమైనది ఏలయందువా ? వట్టిసంకల్పము ఏమిచేయఁజాలదు, సంకల్పమును నిశ్చయించి యాజ్ఞ యిచ్చునది బుద్ధియైయున్నది బుద్ధికిఁ దర్వాత దానికి సాక్షిభూతమై యాత్మయున్నది. ఇంద్రియాదులకు అధిష్ఠానమైన కామము వివేకమును గప్పి

పుచ్చుటవలన ఆయాత్మకు మోహమును గలిగించుచున్నది ఈయాత్మ సర్వాంతర్యామియైయున్నది, దానికి మించినది మఱియొకటి లేదు. ప్రతి మనుష్యునిబుద్ధి వ్యష్టిబుద్ధి యగును, ఈవ్యష్టిబుద్ధికన్న సమష్టిబుద్ధి అధికతరమైనది ఈసమష్టిబుద్ధి హిరణ్యగర్భుని బుద్ధియగును ఈ సమష్టిబుద్ధినే మహత్తు అని చెప్పుదురు, ఈమహత్తునకు తర్వాత అవ్యక్తమనునది గలదు, అవ్యక్తమునకన్న ఆత్మ పరమైనదిగా నున్నదని భావము. 42

'ఆత్మ యన్నిటికన్న నుత్కృష్టమైనదే యగుఁగాక నీవుచెప్పునదేమి?' అని యడుగుదువుగాఁబోలు రెండవ యధ్యాయము 59-వ శ్లోకములో నేనుసూచించినట్లు, ఈయాత్మను నిరతిశయానంద రూపమునమండు దానినిసాక్షాత్కరించుకొనవలయును ఆత్మ సాక్షాత్కారమునకు సాధనమేదందువా? మనస్సును సంస్కరింతువేని ఆమనస్సే నీకు సాధనమగును. అంతకన్న మఱియొక సాధనములేదు ఆత్మ సాక్షాత్కారమై మనస్సు దానియందెప్పుడు స్థిరముగా నిల్చునో యప్పుడు కామము తనపోకల్లమాని నిర్బీజమగును. కామమెప్పుడు నిర్బీజమగునో (అనగా వేయించినగింజవలె లోనిసత్తా ఎప్పుడు లేనిదగునో) యప్పుడే దానివాసన మాయమగును. కామమెప్పుడట్లు సవాసనగా నశించునో యప్పుడు అపరోక్షజ్ఞానము నిర్వికల్పకమగును కామము నిర్బీజమగుటకు నిదే మార్గము 43

గీతాహృదయము.

నాల్గవ యధ్యాయము.

జ్ఞానయోగమునకు కర్మయోగము ఉపాయము. ఈకర్మయోగము మూఁడవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది. దానినే నాల్గవ యధ్యాయములోఁ గూడ విస్తరించి చెప్పుచున్నాఁడు. ఈకర్మయోగము నిన్న నేఁడు పుట్టినది గాదనియు అనాదినుండి సంప్రదాయముగా వచ్చుచున్నదనియు దానంజేసి గూడ అది తప్పక యనుష్ఠింపవలసినదిగా నున్నదనియు క్రింది మూఁడు శ్లోకములలో శ్రీభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

కర్మనిష్ఠను ఉపాయముగాఁజేసికొని తత్త్వజ్ఞాననిష్ఠను బొందుట అనెడి యోగమును నీకుఁజెప్పితినిగదా. యుద్ధమువలదని శోకమోహములకు జిక్కియున్న నీకు ఆశోకమోహములు తొలఁగుటకొఱకు క్రొత్తగా నిప్పుడు చెప్పితినని తలంపవలదు. మోక్షఫలకమైన యీయోగమును నిఖిల జగద్వ్యాపకుఁడనైన నేను మును మన్వంతరమప్పుడే సకల క్షత్రియవంశమునకు బీజమైన సూర్యునకుఁ జెప్పితిని. సూర్యుఁడు తనపుత్త్రుఁడైన వైవస్వతమనువునకు నుపదేశించెను. వైవస్వతమనువు తనపుత్త్రుఁడును పుట్టుమొదటి రాజునైన ఇక్ష్వాకువునకు నుపదేశించెను. 1

అర్జునా, ఈయోగమిట్లు మన్వాది పరంపరగా వచ్చుచున్నది. దీని నితరరాజర్షులుగూడ ఎఱుంగుదురు. 'అట్లయినచో నిప్పటి రాజులేల ఎఱుంగరు' అందువా? ఆయోగము కాలక్రమంబున మందమతులు అజితేంద్రియులు అనధికారులునైన వారిని బొందినది. వారు కామక్రోధములకుఁ జిక్కినవారగుటంజేసి యాయోగమును జక్కగా నెఱవేర్పలేరైరి. అందువలన సంప్రదాయమునకు భంగము గలిగినది, యోగమును మఱచిరి. 2

ఈయోగమును నేను నీకిప్పుడు స్వస్వరూపముగా నుపదేశించితిని. నీకే

చెప్పవలయుందువా? నీవు నాకు భక్తుడవు సఖుడవు, దానంజేసి నీకుఁ జెప్పి
తిని కేవలము భక్తుడు కేవలము సఖుడుగాక రెండునైనవానికన్నఁ బ్రియుఁ
డెవడుండును? అట్టి ప్రియునకు దాపదగినదేముండును? కావున నీకిట్టి
రహస్యమునుగూడ జెప్పితిని నేను జెప్పినది సమస్తశ్రుతిస్మృతిపురాణేతి
హాసములందలి రహస్యముగాని వేఱుగాదు నేనుదక్క మఱియొకరు దీని
నెఱుంగుటకు గాని చెప్పుటకుఁగాని సమర్థులుగారు 3

అర్జునుడు అడుగుచున్నాడు.

నీవు దీనిని మొదట సూర్యునకుఁ జెప్పితినంటివి ఈదేహము ధరించిన
తర్వాత చెప్పితివా? దేహాంతరముతోనున్నప్పుడు చెప్పితివా? ఈదేహము
ధరించినతర్వాతఁ జెప్పితినందువేని, నీవు వసుదేవుని గృహమందు ఈదేహముతో
నిటీవల జనించితివి సూర్యుడు నీకన్న నెంతో ముందుజనించెను అట్టి
సూర్యునకు నీవుదీనినిఁజెప్పితివనుట బోధపడదు ఈజన్మములోగాక పూర్వము
మఱియొక జన్మమెత్తినప్పుడు చెప్పితినందువా? మఱియొక జన్మములో జరిగిన
సంగతి జన్మాంతరమున జ్ఞప్తియుండునా? జ్ఞప్తియుండునేని నాకుఁగూడ
నట్లే జ్ఞప్తియుండవలదా? దేహాంతర వృత్తాంతము మహానీయులకు జ్ఞప్తి
యుండునని చెప్పుట నిజమే నీవట్టి దివ్యపురుషుడవా? లేక సాక్షాత్పర
బ్రహ్మవా? దివ్యపురుషుడవేని సూర్యుడుగూడ దివ్యపురుషుఁడేగాని
సామాన్యుఁడుగాఁడు నీకు జ్ఞప్తియున్నప్పుడు సూర్యునకుఁగూడ జ్ఞప్తియుండి
తీరవలయును మఱియు దివ్యత్వంబున నీవునుసూర్యుఁడును సమానులైనప్పుడు
సమానులొకరికొకరుపదేశించుట యెట్లుసాధ్యమగును? కావున కేవల దివ్య
పురుష ప్రభావంబున నీవు సూర్యునకు బోధించుట చెల్లదు పరమేశ్వరుఁడ
నందువేని, పరమేశ్వరునకుఁ గర్మపరవశములైన మనుష్యజన్మములు గలుగుట
యసంభవము. ఎట్లు విచారించినను నీభావము స్పష్టముగాదు 4

శ్రీభగవంతుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా! నేను నిత్యసర్వజ్ఞుడను ఈనిత్యసర్వజ్ఞత్వము నాకుఁదప్ప
యన్యులకు గలుగదు కావున నాకు జన్మాంతరమునందు జరిగినవి జ్ఞప్తి
యుండును, నీకట్లు జ్ఞప్తియుండదు నాకు నీకుఁగల తారతమ్యమిది ఈ

రహస్య మెఱుంగక యిట్లనుచున్నావు. నీకును నాకుఁగూడ ఎన్నో జన్మములు గడచినవి. ఏయేజన్మములో నేనేమేమిచేసినది నాకు జ్ఞప్తియున్నది, నీకు జ్ఞప్తిలేదు. జ్ఞప్తియుండదు. గతము జ్ఞాపకము స్మరించుట గొప్ప వింతగా సామాన్యులు దలంతురు. ఇందు వింతయేమియు లేదు. వ్యవహార మెల్లఁ గారణకార్య పరంపరారూపమున నున్నది. కారణమువలనఁ గార్యము గలుగుచున్నది. ఈకార్యము మఱియొక కార్యమునకుఁ గారణమగుచున్నది. కారణము తెలిసినప్పుడు తత్కార్యము తెలిసినట్లేయగును. ఆత్మ నిత్యము ద్రష్టయునై యుండును. గావున దానికి కారణకార్యపరంపరలు స్పష్టము. జ్ఞానులాత్మజ్ఞు లగుటంజేసి వారికి భూతవర్తమాన భవిష్యద్ధర్మంబులు కరతలామలకములుగా నుండును. జ్ఞానులలో నేను నిత్యసర్వజ్ఞుడ నగుటంజేసి నాకుఁ దెలియనిది యుండదు.

'సంకల్పము శుద్ధముగానీ దుష్టముగానీ ఒకసారి యుదయించినతర్వాత దానికి నాశనము లేదు. ఆసంకల్పములు పరమాణుస్వరూపంబుతో నాకాశమందుండును. దీనినే చిత్రగుప్తుఁడు ఎప్పటిసంగతులప్పుడే వ్రాసిపెట్టుచుండునని మనవారు చెప్పుదురు. యోగశక్తి సమగ్రముగాఁ గలవారు తమ మనశ్శక్తిని ఆకాశముతో సంధించినచో ఆ దు పరమాణుస్వరూపంబుననుండు సంకల్పంబులు బోధపడుచుండును. ఇప్పుడు మనము ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్న నిస్తంత్రీవార్త (Wireless telegraph) ఈమూలసూత్రము ననుసరించియే జరుగుచున్నది. సంకల్పములనెట్లో యట్లే భూతవర్తమాన భవిష్యజ్జన్మకర్మంబులుగూడ నీసూత్రాధారంబున నెఱుంగనగును. బాహ్యప్రపంచములోనున్న సకలశక్తులు శరీరములో దాఁగియున్నవనియు వానికి నుద్బోధ గలిగినప్పుడవి ప్రకటితములగుచుండుననియు, యోగశక్తివలన నిట్టి యుద్బోధము గలుగుననియు, ఈరహస్యము నెఱుంగని సామాన్యులిట్టిసిద్ధులు మహాద్భుతంబులుగా గణించుచుందురనియు' యోగిరామచరకగారు నుడివిరి.

'పరమేశ్వరునకు జన్మములేల? ఎట్లు?' అని యడిగితివి వినుము

నాకు జన్మముగాని నాశముగాని లేవనుట సత్యమే, బ్రహ్మమొదలు పిపీలికాంతము సర్వభూతములకు నేను ఈశ్వరుఁడనగుటయు సత్యమే

వునకుఁగూడ జననమరణములు లేవంటివి, జీవునకన్న నీకాధిక్య మెట్లు వచ్చె'నందువా? విను జీవుఁడు ప్రకృతికి లోఁబడియుండును. ప్రకృతి సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకమైయుండును. దీనినే మాయయనిగూడ నందురు. జీవుఁడీ మూఁడు గుణములకు లోఁబడియుండును గావునను గుణములు కర్మపరతంత్రములు గావునను, జీవునకు ఆయాగుణములబట్టి జన్మము గలుగుచున్నది. పరమేశ్వరుఁడు మాయకు లోఁబడఁడు, మీఁదుమిక్కిలి మాయయే వాని యాధీనమై యుండును. దానంజేసి పరమేశ్వరుని జన్మము జీవుని జన్మమువలెఁ గర్మాయత్తముగాదు, స్వేచ్ఛాయత్తమైయుండును. కాఁబట్టి నాజన్మమే మాయగాని వేఱుగాదు.

జీవుఁడు కర్మపరతంత్రుఁడు గావున నేయేకర్మఫల మెప్పుడెప్పుడు భోగింపవలయునో యాయాకర్మఫలము ననుభవించుటకై యాయాకాలములందు దానికనుగుణమైన జన్మ మెత్తుచుండును. పరమేశ్వరుఁడు కర్మాధీనుఁడు గాదంటివి. ఎప్పుడు కర్మకాధీనుఁడు కాఁడో యప్పుడే కర్మానుభవముగాని తదర్థము జన్మములుగాని లేవని స్పష్టము. సంగతి యిట్లుండఁగా, నీకువలె నాకుఁగూడ పెక్కుజన్మములు గడచినవంటివి. నీజన్మములకుఁ గారణమేమి? అనియందువా? వినుము. జీవునకువలె నాయవతారములకుఁ గాలనియమములేదు. ధర్మమున కెప్పుడెప్పుడు హానికలుగునో అధర్మ మెప్పుడెప్పుడు వృద్ధిచెందునో అప్పుడెల్ల నేను స్వేచ్ఛాపూర్వకముగా దేహధారణ మొనర్తును. జీవుఁడు తనకర్మము పరిపక్వమైనప్పుడు దేహమెత్తక తప్పదు. మాయిరువురి దేహధారణమునకుఁగల తారతమ్య మిదియని స్పష్టముగా గ్రహింపుము. 7

ధర్మమునకు హాని అధర్మమునకు వృద్ధి గలిగినప్పుడెల్ల జన్మించుచునంటివి, అట్టికాలము నీకు సంతోషకరమగుటంజేసి జన్మించెదవా? యని శంకలువుగాఁబోలు. అట్టికాలము సంతోషకరమగుటంజేసి నేను జన్మించుటగాదు. ధర్మసంస్థాపనార్థము జన్మింతును. ధర్మమనునది కొయ్యయో లోహమో యైనచో గట్టిగా బాదవచ్చును, అది యట్టిదిగాదు. దానికి రూపమే లేదు, రూపము లేనిదానిని నిలుపుటెట్లందువా? సాధువులు ధర్మవర్తనులై యుందురు. సాధువులను రక్షించుటయే ధర్మసంస్థాపనమగును. సాధువులను రక్షించుటకుఁగా

నేమి యనియందువా ? దుష్టులవలన సాధువులకు బాధగలుగకుండునట్లు దుష్టులను వధించుటవలన సాధువులను రక్షించుటయగును. ఇదే నాయవతార ప్రయోజనము దుష్టశిక్షణ సాధురక్షణము ప్రతియుగమందు జరుగుచుండును అట్టి యవసరమువచ్చినప్పుడెల్ల నాయవతారము గలుగుచుండును. 8

'భగవంతుని యవతారతత్త్వమును జెప్పితివి ఆసంగతి తెలియుటవలన ఫలమేమి ?' యని యడుగవచ్చును. అర్జునా ! నాజననము లౌకికసహజమైనది గాదనియు అది విశుద్ధసత్త్వమయము స్వేచ్ఛాకృతము దివ్యమంగళ శరీర గ్రహణరూపమునైనదనియు, నాకర్మము దుష్టశిక్షణ సాధురక్షణరూపమైన దనియు, నాయవతార ప్రయోజనము ధర్మసంస్థాపనరూపమైనదనియు ఎవడు గ్రహించునో వాడు మఱల జన్మింపడు, నన్ను పొందును. అనగా నాకు సమాశ్రయణము చేయుటకు పాప మడ్డుపడుచుండును, నాతత్త్వమెఱింగునేని అట్టిపాపము పటాపంచలై నశించును పాపము నశించినంతనే ఈజన్మమందే నన్ను ఆశ్రయించును. నన్ను ఆశ్రయించినవానికి విజ్ఞానము ననుగ్రహింతును దానివలన నన్నుపొంది జన్మరాహిత్యమును ఒడయుచున్నాడు. 9

అఖిలలోకముల యనుగ్రహార్థము లీలామానుషదేహమును దాల్చి యవతరించినట్టియు, ఆశ్రయించినవారికి ముంగొంగు బంగారమైనట్టియు, పరమదయాస్వరూపుడైనట్టియు నన్ను ఏకాంతప్రేమ రూపమైన భక్తితోఁగొల్చువారు నన్నువిడిచి క్షణమాత్రముగూడ జవింపనొల్లకుందురు ఎవరు నాయందిట్టి ప్రేమనుంతురో వారు బ్రహ్మదులువచ్చి తమ పదవులిత్తుమని యాసపుట్టించినను నిరాకరింతురేగాని యాసింపరు అనగా రాగరహితులగుదురు ఆస యెప్పుడు లేదో యప్పుడే వారికి భయముండదు, అనగా ఫలము నపేక్షింపనప్పుడు ఎవరేమనుకొన్నను జంకుగలుగదు రాగభయములు లేనప్పుడు క్రోధముండదు. ఈమూడును నొకదానికొకటి పూర్వపూర్వము కారణములు. రాగభయక్రోధములు లేనివారు నాకు మిక్కిలి ప్రియులు అనగా సత్త్వగుణప్రధానులైయుందురు గావున వారికి ఆత్మతత్త్వజ్ఞానమిత్తును ఈజ్ఞానమువలన వారి యజ్ఞానమును తత్కార్యమైన మలినము తొలగును ; వారు పరిశుద్ధులగుదురు, తుదకు వారు నారూపమును బొందుదురు, అనగా నా

భావమును పొందుదురు ఈనాభక్తిమార్గము క్రొత్తదిగాదు ఈమార్గమనుష్ఠించి కడతేరినవారు ఎందఱోగలరు 10

'రాగభయక్రోధములు లేనివారు నీభావమును బొందుదురని చెప్పుట వలన తదితరులకు అట్టిఫలములేదని స్పష్టముగదా అట్లగునేని ఫలదానవిష యమున నీకు పక్షపాతమున్నదనుటకు సందేహములేదని శంకింతువు గాఁబోలు సమస్తఫలములను సర్వేశ్వరుఁడనైన నేనే యిత్తుననుట నిర్వివాదాంశము అయినను, ఎవరు దేనినిగోరి నన్నాశ్రయింతురో వారికాఫలము ననుగ్ర హింతును కావున నిష్కామముతో భజించువారికి మోక్షము, సకామముతో భజించువారికి ఐశ్వర్యాదులనిత్తును కోరినది ఇచ్చినప్పుడు పక్షపాతమేమి గలదు ? వివిత్తుచల్లిన అపంటనిచ్చునేగాని వేఱుపంటనిచ్చునా ? 'నిన్నాశ్రి యించినవారికి కోరిన ఫలము నిచ్చినప్పుడు నీకు పక్షపాతము గలుగదనుట యొప్పుకొందుము నిన్నువదలి ఇతరదేవతలను గొల్చువారికి వారు కోరినఫలము నీవీయవుగదా అది పక్షపాతముగాదా ?' యనియందువా ? కర్మాధికారులు గానివారు మనుష్యజన్మమెత్తరు మనుష్యజన్మమెత్తినప్పుడు కర్మములు తప్పవు వారుచేయు కర్మములు ఇతరదేవతల నుద్దేశించి చేయఁబడునవియైు నను, ఎల్లదేవతలు నా విభూతులే గావున, తుట్టతుదకు వారికర్మములెల్ల నన్నే చెందుచున్నవి కావున ఏదేవతను భజించినను ఆయా దేవతారూపంబునఁ దద్భక్తులకు ఫలమును నేనేయిచ్చుచున్నాను దానంజేసి నీవన్న యాక్షేపము నకు నవకాశములేదు. 11

ఎల్లరకుఁ గోరిన ఫలములిచ్చునది పరమేశ్వరుఁడవగు నీవేయైనచో, ఎల్లప్రాణులయందు నీయనుగ్రహము సమానమగుచో, అందఱు మోక్షార్థమే నిన్నేల యాశ్రయింపరందువా ? మనుష్యులు తమతమ కర్మఫలములను గోరు దురు అందువలన వారు తత్ఫలదాతలగు ఇంద్రాదిదేవతలను భజింతురు ఫలాశలావమాని నిఖిల దేవతాత్మకుఁడనైన నన్ను భజించువారు మిక్కిలి యఱుదు. మనుష్యులట్లేల చేయరందురందువా ? పూర్వకాలసంచితములైన దురితములవలన వారి మనస్సులు కళంకితములైయుండునేగాని శుద్ధములుగా

నుండవు. అందువలన వారికి సద్యఃఫలముండదె దృష్టియుండును. అట్టి ఫలములను ఇంద్రాది దేవతలు శీఘ్రముగా నిత్తురు దానంజేసి వారు అట్టి దేవతలను భజింతురు సంసారరూపమైన జననమరణములనుండి తప్పించుకొనవలయునను సంకల్పమే వారికి నుండదు అందువలన మోక్షార్థము యత్నింపరు, మోక్షదేవతను నన్ను భజింపరు, 12

బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులను నాల్గువర్ణములను అనఁగా బ్రహ్మాది పిపీలికాంతము వరకుఁగల సర్వసృష్టిని నేను సృజించితిని ఏప్రకారమందువా? గుణవిభాగమునుబట్టి కర్మవిభాగమునుబట్టి సృజించితిని ఎట్లనిన-సత్త్వగుణప్రధానులు బ్రాహ్మణులు, వారికిశమదమాదులు కర్మములు సత్త్వగుణము అప్రధానము రజోగుణము ప్రధానముగాఁ గలవారు క్షత్రియులు, వారికి శౌర్యము యుద్ధము మున్నగునవి కర్మములు, రజస్తమోగుణములు ప్రధానముగాఁగలవారు వైశ్యులు, వారికిఁ గృషిమున్నగునవి కర్మములు; తమోగుణము ప్రధానముగాఁగలవారు శూద్రులు, వారికి త్రైవర్ణములవారిని శుశ్రూషించుట మున్నగునవి కర్మములు. ఇట్లే సమస్త జీవకోటిని సృజించితిని జగమెల్ల ఒక్క స్వభావమేగలిగియుండక ఇట్లు విషమమైన స్వభావము గలిగియుండునట్లు సృష్టిచేయుటవలన నీయందు వైషమ్యము దయారాహిత్యము గాన్పించుచున్నవిగదా యనియందువా? జగమెల్ల విషమస్వభావము గలిగియుండుట సత్యమేగాని ఈజగత్సృష్టికి వ్యవహారదృష్టితోఁజూచినప్పుడు నేను కర్తనగుదునేగాని పరమార్థదృష్టితోఁ జూచినప్పుడు కర్తను గాను ఏలయందువా? నేను అవ్యయుఁడను అనఁగా త్రివిధపరిచ్ఛేదరహితుఁడను అట్టి నేను సృష్టించుటయే నిజమైనచో నీవన్న వైషమ్య నైర్ఘృణ్యములు నాయున్నట్లు భావింపవచ్చును నేను సృష్టికర్తననుటయే మిథ్య కావున నాకు వైషమ్యాదులున్నవనుట చెల్లదు. పరమార్థదృష్టితో విచారించినప్పుడు సృష్టికర్తనుగాకున్నను వ్యవహారదృష్టితోఁ జూచినప్పుడైనను సృష్టికర్తవగుదువుగదాయనియు, వైషమ్యాదులు వ్యవహారమునకైన నీయందున్నట్లేఁ పేర్పడునుగదాయనియు, శంకింతువుగాఁబోలు ఈవైషమ్యాదులు నేను సృష్టింపలేదు, వారివారి ప్రాచీన గుణకర్మవిభాగమునఁ గలుగుచున్నవి.

వ్యవహారదృష్టిని బట్టిగూడ వైషమ్యాగుణను నాయందారోపించుట న్యాయము గాదు 13

నేను సృష్టికర్తను గాదనుటకు మఱియొక కారణముగూడఁ గలదు అహంకార ఫలాపేక్షలతో లోకమునందుఁ గర్మములాచరింతురు, అందువలన గర్మములు బంధకములగుచున్నవి అవి రెండును నాకు లేవు గావున కర్మములు నాకు బంధకములుగావు కర్మములు బంధకములుగానప్పుడు వాస్తవమైన కర్తృత్వముండదు ఈరహస్యమెఱింగినవాఁడు కర్మబద్ధుఁడుగాడు అనఁగా అహంకారము స్పృహ ఇవిమాని చేయుకర్మములు బంధకములుగావని యెఱింగి అహంకారస్పృహాలువదలి కర్మములాచరించి తత్త్వార్థజ్ఞానమును బడసి ముక్తుఁడగును 14

అర్జునా! ప్రస్తావ వశంబునవచ్చిన అవతారతత్త్వమునుగూర్చియు తత్సంబంధ విషయములనుగూర్చియుఁ జెప్పితిని పైనఁజెప్పినట్లు అహంకార స్పృహాలులేని కర్మములు బంధకములు గావనుట గ్రహించి జనకాదులగు తొల్లిటి మోక్షార్థులు కర్మములొనర్చిరి కావున నీవునట్లే కర్మములాచరింపుము, కర్మము చేయవనిగాని కర్మసన్యాస మొనర్తువనిగాని చెప్పఁదగదు ఇట్లు కర్మములాచరించి మోక్షమునొందినది జనకాదులేగాకనుమూ, అంతకు ముందటివారగు మన్వాదులుగూడ నట్లే చేసిరి ఇట్టి యనాది పరంపరా ప్రాప్తమైన కర్మయోగమును నీవు త్యజింపనగునా? 15

కర్మము చేయుమంటిని. ఎట్టికర్మము చేయవలయుననుదువా? కర్మమనఁగా నెట్టిదో, అకర్మమనఁగా నెట్టిదోయను విషయమున మేధావంతులు గూడ భ్రమపడుదురు కావున కర్మము సంగతి నీకు వివరింతును వివరము విని కర్మతత్త్వమెఱిగి చేయఁదగిన కర్మము ననుష్ఠించితివేని సంసారమునుండి ముక్తుఁడవగుదువు. 16

'విహితమైన చేష్ట కర్మయనియు, నిషిద్ధమైనచేష్ట వికర్మయనియు, ఎట్టిచేష్ట లేకుండట అకర్మయనియు లోకప్రసిద్ధమైయుండఁగా నీవు విశేషించి చెప్పనదేమందువా? అర్జునా! అంతమాత్రాననే కర్మతత్త్వము పూర్తిగాఁ

తెలిసినట్లు భావింపవలెను కర్మ వికర్మాకర్మముల తత్త్వము సామాన్యముగా బోధపడునదిగాదు ఆతత్త్వమును సమగ్రముగా నెఱింగినగాని కర్మయోగి గాఁజాలఁడు. 17

కర్మతత్త్వమును జెప్పెదను వినుము. నదిలో నావనెక్కి పోవునప్పుడు తీరమందలి వృక్షములు వాస్తవముగా గదలకున్నను నావపోకడనుబట్టి ఆవృక్షములుకూడ [illegible] తోడవచ్చుచున్నట్లు తోఁచును. ఆట్లే అంతఃకరణము కర్మముచేయుచున్నను ఆకర్మములను ఆత్మ చేయుచున్నట్లు భావింతురు అందువలననే 'నేను చేయుచున్నాను' అనిచెప్పుదురు పోవునది అనఁగా కర్మముచేయునది నావ, ఎట్టికర్మము చేయకుండునది తీరవృక్షములు అట్లే కర్మముచేయునది అంతఃకరణము, కర్మము చేయకుండునది ఆత్మ కర్మము చేయకుండునట్టి ఆత్మ కర్మముచేయుచున్నట్లు భ్రాంతివలన భావింతురు ఇట్టి భ్రాంతిమాని ఆత్మ అకర్తయని గ్రహించుట కర్మమును గర్మాభావముగా గ్రహించుటగును అనఁగా నిజమును గ్రహించుటగును ఇదే సాదృశ్యము నిషిద్ధకర్మ విషయంబునఁగూడ నన్వయించును కావున కర్మ వికర్మములను అకర్మముగాఁజూచుట యెట్లనుసంగతి వివరించితిని అకర్మమును కర్మముగాఁ జూచు టెట్లో వినుము చాలదూరమున నొకనిఁజూచినప్పుడు అతఁడు పోవుచున్నను నిలిచియున్నట్లే మనకుఁ దోఁచును అట్లే దేహేంద్రియములు సర్వదా కర్మముచేయుచున్నను అవి యెట్టి కర్మముచేయుటలేనట్లు మనకుఁ దోఁచును దూరమునఁ బోవువాని విషయమున అతఁడు పోవుచుండుట నిజమైనను భ్రాంతివలన నిలిచియున్నట్లు తలఁచుటమాని నిజస్థితి గ్రహించునట్లు అనఁగా అతఁడుపోవుట గ్రహించునట్లు, దేహేంద్రియములు కర్మముచేయుట లేదను భ్రాంతినిమాని నిజముగా అవి కర్మముచేయుచున్నవని గ్రహించుట అకర్మమును కర్మముగా గ్రహించుట యగును మొదట ఏది కర్మముచేయు దానినిగా దలంచితిమో, అది నిజముగాఁ గర్మము చేయుటలేదనియు, మొదట ఏది కర్మము చేయుటలేదని తలంచితిమో అది కర్మము చేయుచున్నదనియు నెఱుంగుట వాస్తవస్థితి గ్రహించుటయని తాత్పర్యము ఇట్లు కర్మవికర్మాకర్మముల నిజస్వరూపమెఱింగినవాఁడు కర్మాధికారులగు మనుష్యులలో బుద్ధి

మెంతుడగును అట్టివాఁడు వికర్మాకర్మములను రెంటిని త్యజించి కర్తృత్వము అభిమానము ఫలాభిసంధి ఇవి మూఁడుమాని కర్మమనుష్ఠించును అట్టివాఁడే పూర్వాధ్యాయములోఁ జెప్పిన కర్మయోగి యగును గాని తక్కినవారు గారు అట్టియోగి కర్మతత్త్వ మెఱిఁగినవాఁడగును. 18

ఇట్టి కర్మయోగిని గ్రింది యాఱు శ్లోకములలో వర్ణించుచున్నాఁడు

కర్మాకర్మ తత్త్వజ్ఞులు ఆరురుక్షువులని ఆరూఢులని రెండు విధములు ఆరురుక్షువనఁగా మోక్షమును బడయఁగోరువాఁడు ఆరురుక్షువు చేయు కర్మములెల్ల ఫలేచ్ఛ లేనివిగానుండును , ఏలయందువా ? వాని యారంభము లెల్ల జ్ఞానమనెడి అగ్నివలన దగ్ధములై యుండును , కావున ఫలమును గిలి గింపఁజాలవు ఆరూఢుఁడు అనఁగా తత్త్వార్థదర్శి , అతనికి ఫలేచ్ఛయే గాక సంకల్పముగూడ లేదు ఆరురుక్షువునకు సంకల్పమాత్రముండును వీరిరు వురకుఁగల తారతమ్య మిదియని గ్రహింపుము ఆరూఢుఁడు జేయు పనులెల్ల వృథాచేష్టా మాత్రములుగా నుండును ఇట్టిజ్ఞాని ప్రవృత్తిమార్గ మనుసరించుచో అది లోకసంగ్రహార్థమగును , నివృత్తిమార్గ మనుసరించునేని జీవనార్థము చేయువాఁడగును. 19

'కర్మము కామసంకల్పవర్జితమైన నగుఁగాక , స్వభావమునుబట్టి యది బంధకమగును గదా'యని యందువా ? కర్మము కామసంకల్పములతోఁ గూడి నప్పుడే బంధకమగును గాని స్వభావముగా నెన్నడు బంధకము గాదు జ్ఞాని నిరాశ్రయుఁడు అనఁగా దేహేంద్రియాదులం బెట్టి యభిమానములేనివాఁడు గావున అభి మానరూపమైన కర్మముతోడి సంగము వానికి గలుగదు అతఁడు నిత్య తృప్తుఁడు అనఁగా నిజానందలాభమునఁ దృప్తి చెందియుండుఁగావున మఱిదేని యందు వానికి నిచ్ఛయుండదు దానంజేసి ఫలాభిలాష యుండదు అతఁ డెట్లు కర్మమందుఁ దత్ఫలమునందు సంగములేకుండు గావున లోకసంగ్రహార్థమో లోకనిందా పరిహారార్థమో చేయఁబడువాని కర్మములెల్ల వానిదృష్టికి అకర్మ ములే యగును అనఁగాఁ గర్మములు చేసియుఁ జేయని వాఁడే యగును అందువ లనఁ గర్మమునకుఁ గలదని చెప్పఁబడు స్వాభావ్య బంధకత్వము వానికిఁ గలుగదు 20

జ్ఞానియైనను జన్మము వచ్చినతర్వాత వానికి స్వశరీరపోషణము తప్ప

గనియు, శరీరము భిక్షాటనాదికర్మ మేనియు నతఁడు చేసితీఱవలయుననియు, అట్టి కర్మముగూడ సంకల్పసహితముగానుండక మానదనియు, ఎప్పుడు సంకల్ప ముండునో యప్పుడే యాకర్మము బద్ధకమగుననియు శంకింతువా? జ్ఞానిభిక్షాటనము కామవశంబున జేయఁబడుటలేదు, ప్రారబ్ధదేహవాసనామాత్రమున జరుగుచున్నది ఏలయందువా? అతఁడు నిరాశీ అనఁగా సర్వకామములను వర్జించియుండును? కామములను వర్జించుటకు హేతువేమందువా? యతచిత్తాత్మతయే కారణము. యతచిత్తాత్మతయనఁగా మనస్సు దేహము రెండు స్వాధీనములై యుండుట చపలచిత్తునకు మనస్సు దేనియందు నిలువదు, చూచినదియెల్ల కావలయునని కోరుచుండును. చిత్తము నిగ్రహమొందియున్నప్పుడు ఇట్టి చాపల్యమునకు అవకాశములేదు జ్ఞాని యేదిదొరికిన దానిని భుజించును, ఇదియిష్టము యిదికాదు అను భావమే వానికిలేదు, అతఁడు సత్యముతప్ప మఱియొకటి పలుకఁడు అదియు హితమైనప్పుడు వచించును గాని హితముగానప్పుడు వచింపఁడు, వానిమాటలు మిక్కిలి మితముగానుండును. దీనింబట్టి వానికి జిహ్వాచాపల్యము లేదని స్పష్టము, నేను పుట్టిన ఆడుబిడ్డను జూచినప్పుడెట్లు మనోవికారము జనింపదో నిండు జవరాలినిజూచినప్పుడుగూడ వానికి మనోవికారము గలుగదు అతఁడు భిక్షాటనమునకు విణ్మూత్రవిసర్జనములకుఁదప్ప మఱియెందులకు సంచరింపఁడు, అదియు భోజనమునకుఁబూర్వమే గాని భోజనానంతరము కదలడు, కదలవలసిన యవసరములేదు కూర్చుండియున్నను దిరుగుచున్నను వాని నేత్రదృష్టి అధ్యాత్మయందే యుండునుగాని లౌకికవిషయంబులఁ దగులదు వాని మనస్సు ఆత్మాధీనమై యుండును గావున శ్రవణేంద్రియము లేమివిన్నను అదినిఁ దెలియదు విషయములు దగ్గరనున్నను వాని యింద్రియములు చలింపవు, నిద్రించువానిమాడ్కి నుండును ఇట్టివాఁడగుటంజేసి వానికి స్వార్థమైన కోరికయే గలుగదు స్వార్థముగానున్నను స్వపరిగ్రహార్థ ముండరాదాయెను అతఁడు ఆత్మారాముఁడై యుండును, తనవారు మనవారను తలంపే వానికిలేదు అట్టి అద్వైతదర్శికి స్వపరిగ్రహార్థమైన కోరిక యుండఁజాలదు అతని కర్మములెల్ల పరార్థ్యాపేక్షితములుగానుండునే గాని అభిమాన పురస్సరములుగానుండవు మఱియు నవి కేవల శారీరకమాత్రములుగా నుండును. జ్ఞానియెల్లనిరాశియు యతచిత్తాత్ముఁడు త్యక్తసర్వ పరిగ్రహుఁ

కేవల శారీరమాత్రి కర్మమునాచరించును గావున వానికిఁ గర్మములు బంధకములుగావు 21

శరీరధారణమునకు అన్నాదులు సంపాదించు విషయమునఁగూడ వానికి నియమముగలదు ఎట్లనిన—అన్నాదులకై యతఁడొకరినిఁ బ్రార్థింపఁడు అప్రార్థితముగా నేది దొరకునో యంతతో నే తనివిచెందును అనఁగా శాస్త్రనిషిద్ధమైన యాచనావృత్తి ననుష్ఠింపఁడు అన్నాదులవిషయమై శాస్త్రనిషిద్ధకార్యములు చేయకపోవుఁగాక, శీతోష్ణాది పీడగలిగినప్పుడేమిచేయునందువా? అతఁడు ద్వంద్వాతీతుఁడు కావున శీతోష్ణములు క్షుత్పిపాసలు మున్నగువాని స్పృహయే వానికిఁ గలుగఁదు సమాధిలోనున్నప్పుడు శీతోష్ణాదుల స్పృహ గలుగకున్న నుండుఁగాక, బహిర్గతుఁడైనప్పుడవియుండునుగదా యనియందువా? బహిర్గతుఁడైనప్పుడవి గానవచ్చినను వానిని మిథ్యలుగా (అనఁగా స్వప్నములో జరిగినవానికై జాగ్రద్దశయందువలెఁ దలంచి యందులకై క్షోభచెందఁడు ద్వంద్వాతీతత్వమునకు హేతువేమందువా? విమత్సరత్వము అనఁగా సుఖదుఃఖాదులు ప్రారబ్ధకర్మవశంబునఁ గలుగుచున్నవనియు, అవి యనుభవింపక తీఱదనియు, వానియెడ మత్సరముంచియు ఫలములేదనియు వానికి దృఢ విశ్వాసముండును అందువలన ద్వంద్వములకు లోఁబడఁడు. 'అప్రార్థితముగా దొరకినట్టి యన్నాదులతో శరీరధారణము నతఁడు చేయు నంటివి, అట్లు దొరకని నాఁడతఁడేమి సేయు'నందువా? దొరకినప్పుడెట్లో దొరకనప్పుడుగూడ అట్లే క్షోభచెందఁడు ఇట్టివాఁడు గావున వానికర్మములు బంధకములుగావు. 22

జ్ఞాని కర్మఫలాసంగములేక వర్తించునని చెప్పితిని దానినే కొంచెము వివరింతును జ్ఞాననిష్ఠనుండువానికి నేనుచేయుచున్నాననెడి భావముండదు. అట్టి భావమెప్పుడులేదో యప్పుడే ఫలాపేక్షయుండదు అట్టివాఁడు లోకసంగ్రహార్థముచేయు కర్మము ఎట్టిదైనను సమగ్రముగా నశించును, అనఁగా ఫలమునిచ్చి బంధింపదు. 23

ఏకర్మముచేసినను దానికి ఇంతో యంతో ఫలముగలుగుట స్వాభావికమైయుండఁగా జ్ఞానిచేయు కర్మములకు ఫలమే గలుగదనుట యెట్లందువా?

పరబ్రహ్మమునకు భిన్నమైనది మఱియొకటిలేదనియు సర్వము బ్రహ్మమే యనియు జ్ఞాననిశ్చయము అందువలనఁజేయువాఁడు, చేయఁబడుపని, చేయుట, దానికి సాధనములు తత్ఫలము, ఫలభోక్త సర్వము బ్రహ్మమే యగునప్పుడు అట్టి కర్మముల ఫలము బ్రహ్మప్రాప్తిగాక మఱేమగును? అనఁగా జ్ఞానిచేయు కర్మములకు బ్రహ్మప్రాప్తి ఫలమగునేగాని భోగములుఁ దదనుగుణమగు జననమరణములు ఫలముగావు 24

ఇఁక యజ్ఞభేదములను వివరించుచున్నాఁడు.

యజ్ఞములు అనఁగా ధర్మములు, ఇవి పెక్కువిధములు దర్శపూర్ణమాస జ్యోతిష్టోమాది యజ్ఞములు ఇంద్రాదిదేవతలనుగూర్చి చేయఁబడును గావున ఇట్టివానిని దైవయజ్ఞములందురు. ఈదైవయజ్ఞములను కర్మపరులు కొందఱు మహాశ్రద్ధతో ననుష్ఠింతురు తత్త్వజ్ఞాననిష్ఠులు బ్రహ్మయజ్ఞమను దాని ననుష్ఠింతురు. ఆత్మయుపాధితోఁ గూడియుండుటంజేసి యది బ్రహ్మమునకన్న భిన్నముగా భావింపఁబడుచుండుట గ్రహించి, ఉపాధిని వేఱుచేసి ఆత్మయే బ్రహ్మముగాఁజూచుట బ్రహ్మయజ్ఞమగును. ఆత్మకు ఉపాధి శరీరము, ఈశరీరము పూర్వకర్మానుబంధము. 25

కొందఱు సంయమమను యజ్ఞము ననుష్ఠింతురు ధారణ ధ్యానము సమాధి అనుమూఁడు కలసి సంయమమగును మనఃకమలమునందో, భ్రూమధ్యముననో, మఱియొందేని నొకచోట మనస్సును చిరకాలము నిలుపుట ధారణయగును నీవు మనస్సును దేనియందు నిల్పుదువో దానివంకకే నీమనోవృత్తిని ప్రవాహరూపమున ఎడతెంపులేక మఱియొకవంకకు మఱలకఁ బఱతెంచునట్లు చేయుట ధ్యానమగును నీవు ధ్యానించు వస్తువుదక్క మఱియొకటి స్ఫురింపకుండుట సమాధియగును ఉదాహరణము వినుము భగవంతుఁడనైన నేను శ్రీకృష్ణరూపమున నవతరించియున్నానుగదా. నాయందే మనస్సునిలుపుట ధారణయగును, నాయందు నిలిచిన నీమనస్సు ద్రవీభూతమై యటునిటు మఱలక ప్రవాహరూపంబున నావంకకుఁ బ్రవహించుట ధ్యానమగును నాయీరూపము దప్ప మఱియొకరూపము నీకు స్ఫురింపకుండుట సమాధియగును ఈమూఁడు చేరినచో సంయమమగును. ఇట్లుచేయుటకు

శ్రోత్రాదులైన జ్ఞానేంద్రియములను తత్తద్విషయముల వంకకుఁబోకుండునట్లు నియమింపవలయును గావున దీనికి సంయమమను పేరువచ్చినది. దీని నే లయపూర్వక సమాధియందురు రాగద్వేషములు లేనిబుద్ధితో విషయములను భోగించుటఁ గలదు ఇదియు నొకయజ్ఞమగును ఇది వ్యుత్థాన దశయందు అనఁగా సమాధి వదలినప్పుడుమాత్రము సాధ్యమగును ఇట్టి యజ్ఞమును గొంద అనుష్ఠింతురు. దీనిని వ్యుత్థానపూర్వక సమాధియందురు 26

పైనఁజెప్పిన యజ్ఞములేగాక, బ్రహ్మవాదిమతము ప్రకారము మఱి యొక యజ్ఞముగలదు దానిని బాధపూర్వక సమాధి యజ్ఞమందురు. బాధపూర్వక సమాధిని వివరింతు వినుము పృథివి వాయువు జలము అగ్ని ఆకాశము అనునవి పంచ మహాభూతములు ఈభూతముల సమ్మేళనంబున సృష్టి యేర్పడుచున్నది. ఈపంచమహాభూతములకు పంచతన్మాత్రలు కారణములు. ఈతన్మాత్రలకు అహంకారము గారణము, అహంకారమునకు మహత్తు కారణము, మహత్తునకు ప్రకృతి కారణము ఇది సృష్టిక్రమము ఈప్రకృతి గూడ చైతన్యమునందు అధ్యస్తమేగాని చైతన్యమునకు భిన్నమైనదిగాదని యెఱింగి, చైతన్యమునుమాత్రము చింతించుట లయపూర్వకసమాధియగును ఇట్లు చింతించునప్పుడు సయితము 'తత్త్వమసి' అను మహావాక్యార్థము సాక్షాత్కారముగాదు ఏలయందురా ? అవిద్య క్షయింపలేదు అందువలన ఈ సమాధియందు గాఢనిద్రయందువలె ప్రపంచస్ఫురణముండును దానంజేసి యిది సబీజ సమాధియగును ఇదియంత ముఖ్యమైనదిగాదు. బాధపూర్వక సమాధియందన్ననో తత్త్వార్థ సాక్షాత్కారంబున అవిద్యపూర్ణముగా నశించి యుండును గావునఁ బ్రపంచస్ఫురణయే యుండదు దానంజేసి యిది నిర్బీజ సమాధియగును ఈనిర్బీజసమాధినిగూర్చి యీశ్లోకము చెప్పుచున్నది ఎట్లనిన- శ్రోత్రాదులైన యింద్రియములకు శ్రవణదర్శనాదులు కర్మములగును మనస్సునకు సంకల్పము బుద్ధికి వ్యవసాయము కర్మములగును ప్రాణమునకు ఊపిరి వెలికిపుచ్చుట కర్మమగును, అపానమునకు అధోద్వారముగుండా దానిని వెడలించుట కర్మమగును, ఇట్లే వ్యానసమానాదులకుఁ గర్మములు గలవు ఇందు జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు కర్మేంద్రియములు అయిదు, ప్రాణాదివాయువులు అయిదు మనస్సు బుద్ధి—ఈపదునేడుఁగలసి లింగ

...రమగును ఈయింద్రియ ప్రాణముల కర్మములనెల్ల కొందఱు నియ...ంతురు. మొట్టమొదట ఇని సంప్రజ్ఞాత సమాధిరూపమువనుండి క్రమ...క్రమముగాఁ బరిపక్వమై అసంప్రజ్ఞాత సమాధియగును. అసంప్రజ్ఞాత ...మాధినే బాధపూర్వక సమాధియందురు అవిద్య పూర్ణముగా బాధితము ...నఁగాఁ బోఁగొట్టఁబడునది యగును గావున ఇది బాధపూర్వక మనఁబడును. ...ఈసమాధియందు ప్రపంచస్ఫురణమే యుండదు 27

పై మూఁడు శ్లోకములలో అయిదు యజ్ఞములనుఁ జెప్పితిని ఇవిగాక ద్రవ్యయజ్ఞము, తపోయజ్ఞము, యోగయజ్ఞము, స్వాధ్యాయయజ్ఞము, జ్ఞానయజ్ఞము, వ్రతయజ్ఞము అని యాఱు యజ్ఞములు గలవు యజ్ఞముచేయు ...మన్నాననుబుద్ధితో ద్రవ్యత్యాగముచేయుట ద్రవ్యయజ్ఞమగును, కృచ్ఛ్ర ...చాంద్రాయణాది వ్రతములనుష్ఠించుట తపోయజ్ఞమగును, యమము నియమము ...సనము ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధారణ, ధ్యానము, సమాధి అని ...యోగాంగము లెనిమిదిగలవు ఈయెనిమిదింటి ననుష్ఠించుటవలనఁ జిత్తవృత్తికి ...రోధము గలుగును, అనఁగా చిత్తము విచ్చలవిడిగాఁ బరుగెత్తక ఎందునిలి...న నందేయుండును, దీనిని యోగయజ్ఞమందురు వేదములను విధిగా నభ్య...సించుట స్వాధ్యాయయజ్ఞమగును, వేదార్థమును విధిగా నెఱుంగుట జ్ఞానయజ్ఞమగును ఇవిగాక వ్రతయజ్ఞమనునది మఱియొకటిగలదు. సంకల్పము పూర్తియగువఱకు నిద్రాహారములు మానియైనను తీవ్రముగా పాటుపడుట వ్రతయజ్ఞమగును 28

యోగశాస్త్రప్రకారము ప్రాణాయామమనఁగా నెట్టిదో వినుము. ప్రాణము అపానము ఈరెంటివృత్తిని నిరోధించుట ప్రాణాయామమనఁబడును. ప్రాణాయామము రేచకము పూరకము కుంభకము అని మూఁడు విధములు శరీరములోపలనుండు వాయువును వెలుపటికి వదలుట రేచకమనఁబడును, బయటివాయువును లోపలికి పీల్చుకొనుట పూరకమనఁబడును ఊపిరి విడుచుటగానీ పీల్చుటగాని మాని ఊఱకయుండుట కుంభకమనఁబడును. ఈకుంభకము అంతరకుంభకమని బాహ్యకుంభకమని రెండు విధములు ఊపిరి పీల్చుకొన్నతర్వాత మఱల దానిని విడవక యట్లేయుండుట

అంతరకుంభకమనఁబడును, ఊపిరి విడిచినతర్వాత మరల పీల్చుకొనక యట్లే యుండుట బాహ్యకుంభకమనఁబడును సహజముగా ఊపిరి హృదయస్థానము నుండి వెడలి నాసికాగ్రమునకు పండ్రెండు అంగుళముల దూరమువఱకుఁ బ్రసరించును, ఊపిరి పీల్చుకొనునప్పుడు అట్లె నాసికాగ్రమునకుఁ బండ్రెండు అంగుళముల దూరమునుండు గాలిని బీల్చుకొందురు, అది హృదయస్థానము వఱకుపోయి నిలుచును, మరల అచ్చటనుండి వెలుపలికి విడుతురు ఇది స్వాభావికమైన ప్రాణాయామముగతి అభ్యాసమువలన దీనిని క్రమక్రమముగా వృద్ధిచేసి నాభియొద్దనుండిగాని మూలాధారమునొద్దనుండిగాని ఊపిరిని విడచుట మరల అంతవఱకుఁ బీల్చుట సాధింపవచ్చును నాభియొద్దనుండి ఊపిరిని విడుచునప్పుడు అది నాసికాగ్రమునుండి ఇరువదినాలుగు అంగుళముల పర్యంతము, మూలాధారమునుండి విడుచునప్పుడు నాసికాగ్రమునుండి ముప్పది యాఱుఅంగుళముల పర్యంతము ప్రసరించును మరల ఊపిరి పీల్చుకొనునప్పుడు అంతదూరమునునుండు గాలి లోపలికి నాభివఱకో మూలాధారము వఱకో పోవుచుండును నాభివఱకు గానీ మూలాధారమువఱకు గానీ పీల్చునప్పుడు, అచ్చటనుండి విడుచునప్పుడు, పిండిముద్దను దారముగాఁ జేసినప్పుడెట్లు అది దీర్ఘము సూక్ష్మమునైయుండునో యట్లు ఊపిరి దీర్ఘము సూక్ష్మమునైయుండును ఈయూపిరి వెలుపల నెంతవఱకుఁ బోవుచున్నది కని పెట్టవలయునన్నచో సన్నదూదిని ముక్కునకు ఎదురుగా పట్టుకొనిచూతుమేని ఊపిరి యెంతదూరమువఱకుఁ దగులునది స్పష్టమగును లోపల ఎంతవఱకు పోవునది తెలిసికొనవలయునన్నచో నిదానముగాఁ బరీక్షింతుమేని ఊపిరి లోననెంతదూరముపోవునో యంతవఱకు చీమలుపాకుచున్నట్లు దోఁచుచుండును ఆగుర్తునుబట్టి ఊపిరి శరీరములో ఎంతవఱకుఁ బోవుచున్నది నిశ్చయింపవచ్చును ఊపిరి రాకపోకల దూరము దేశపరీక్ష యనఁబడును ఈ యూపిరి రాకపోకలకు కాలపరీక్ష గూడగలదు ఎట్లనిన, ఊపిరి విడుచునప్పుడుగాని పీల్చుకొనునప్పుడుగాని కుంభించునప్పుడుగాని పదియో యిరువదియో ముప్పదియో ప్రణవములు అనఁగా ఓంకారములు లెక్కపెట్టుదురు ఇట్లు ప్రణవముల లెక్క కాలపరీక్షయందురు ఈమాసములో ప్రతిదినము పదిరేచకములు, పైమాసములోఁ బ్రతిదినము ఇరువదిరేచకములు, మూఁడవ

మాసములోఁ బ్రతిదినము ముప్పది రేచకములు—ఇట్లుచేయుట సంఖ్యాపరీక్ష యందురు. రేచకవిషయమెట్లో పూరకవిషయముగూడ అట్లేయని గ్రహింపవలయును కుంభకవిషయములో దేశపరీక్షకు అవకాశములేదు గాని కాలపరీక్షకు సంఖ్యా పరీక్షకు అవకాశముగలదు అపరీక్షలు పైనఁ జెప్పినట్లేయని తెలిసికొనవలయును రేచకము పూరకము కుంభకము అను వేదములతోఁ జెప్పిన మూఁడువిధములైన ప్రాణాయామముగాక మఱియొక విధమైన ప్రాణాయామముగలదు దానినిఁగూడ కుంభకమనియే చెప్పుదురు. మొదట చెప్పిన కుంభకము ఉపిరి పిల్చుకొన్నతర్వాతనో ఊపిరి విడిచిపెట్టినతర్వాతనో సాధ్యమగును. రెండవకుంభకమునకు రేచకపూరకములతో సంబంధములేదు. సామాన్యకుంభకమును అభ్యసింపగా అభ్యసింపఁగా నొకనేర్పువలన నిది లభించును ఆనేర్పును ధారణయని యందురు రేచక పూరక కుంభకములకు నిద్రామాంద్యములవలన మార్పు గలుగుచుండును ఈకుంభకమునకు నిద్రామాంద్యాదులవలని మార్పుగూడ గలుగదు. ఈ నాల్గువిధములైన ప్రాణాయామములనుగూర్చి యీశ్లోకము చెప్పుచున్నది 29

ప్రాణాయామము చేయునప్పుడు ఆహారనియతిగలదు ఎట్లనిన—ఉదరకోశములో రెండుపాళ్ళుమాత్రము అన్నముతో ఒక్కపాలు నీటితోనిండించి గాలిపరిచారార్థము ఒక్కపాలు ఖాళీగానుంచవలయును ఇట్లు నియతాహారులై రేచక పూరక కుంభకములను ప్రాణాయామములొనర్తురు. పైనఁ జెప్పిన మూఁడువిధములైన ప్రాణాయామముల నభ్యసించుటయేగాక కొందఱు ప్రాణములందు ప్రాణములను హోమముచేయుదురు అనగా, ఇంద్రియములెల్ల ప్రాణాధీనములై యుండును సారథి కళ్లెమును బిగఁబట్టినచో గుఱ్ఱములెట్లు కదలకనిల్చునో యట్లే ప్రాణములను బిగఁబట్టినచో ఇంద్రియములు కదలక నిలుచును ఇంద్రియములు నిల్చినప్పుడు వాని చేష్టలుగూడ నడఁగును ఆ విధముగా సర్వేంద్రియ నిగ్రహమునకు రేచకమందుగల నిశ్వాసగతి పూరకమందుఁగల ఉచ్ఛ్వాసగతి కుంభకమందుఁగల ఉభయవిధగతి నిరోధించి, అనఁగా రేచక పూరక కుంభకములుమాని ధారణయను యోగము నభ్యసింతురని దీనిభావము. 30

అర్జునా! పండ్రెండువిధములైన యజ్ఞములనుఁ జెప్పితిని. ఇవి తెలిసి చేయుటవలన ఫలమేమనియు, అట్లుచేయనియెడల దోషమేమనియు నడుగుదువు కాఁబోలు. ఈయజ్ఞములను తెలిసికొని యనుష్ఠించువారు పాపరహితు లగుదురు. మఱియు నిట్లు యజ్ఞములు చేయుటవలనఁ జిత్తశుద్ధియు దాని వలనఁ జ్ఞానముగలుగును, తుదకు బ్రహ్మప్రాప్తిని బడయుదురు. ఇందొక్కటి యేని జేయనివానిని శిష్టులు గర్హింతురు. అందువలన వానికి సర్వప్రాణి సాధారణమైనట్టియు అత్యల్పసుఖదమైనట్టియు మనుష్యలోకముగూడ గలుగ దనఁగా అనేకసాధనసాధ్యమైన పరలోకముగలుగదని వేఱచెప్పవలయునా? 31

ఇందులకుఁ బ్రమాణమేమందువా? వేదములే ప్రమాణము. వేదము లందు బహువిధములైన యిట్టి యజ్ఞములు వివరింపఁబడియున్నవి. ఈయజ్ఞము లెల్ల కాయికకర్మములవలననో వాచికకర్మములవలననో మానసికకర్మముల వలననో యేర్పడుచున్నవి. అనఁగా ఇవి కర్మసంబంధములేగాని ఆత్మసంబంధములుగావు. ఆత్మ సర్వదా ఎట్టిది యంటించుకొనక యుదాసీనముగా నుండును గావున అది ఎట్టికర్మము చేయదు. ఆత్మ యిట్లు అకర్తయని యెఱుంగువాఁడు కర్మబంధమును బొందఁడు 32

పైనఁజెప్పిన యజ్ఞములలో నేది శ్రేష్ఠమందువా? కర్మయజ్ఞముల కన్న జ్ఞానయజ్ఞము ప్రశస్తతరము. ఏలయందువా? అగ్నిహోత్రాదులైన శ్రౌతయజ్ఞములుగానీ ఉపాసనాదికములైన స్మార్తయజ్ఞములుగానీ ఇవియెల్ల కర్మసంబంధములు. ఈయజ్ఞములవలనఁ జిత్తశుద్ధిమాత్రము గలుగును. అందు వలన నివి జ్ఞానమునకు అంగభూతములుగా నున్నవి. తుదకు జ్ఞానమువలననే మోక్షము. కావున జ్ఞానయజ్ఞము ప్రధానము 33

ఇట్టి జ్ఞానప్రాప్తికి ఉపాయమేమందువా? సర్వకర్మ ఫలభూతమైన జ్ఞానమును బడయఁగోరువాఁడు గురువు నొద్దకుఁజని దీర్ఘ నమస్కారమొనర్చి అవసరముచూచి బంధమనఁగానేమి? మోక్షమనఁగానేమి? విద్య యనఁగా నేమి? అవిద్యయనఁగానేమి? అతివినయముతో అడిగిఆయన యనుగ్రహించి యుపదేశించునట్లు వర్తింపవలయును. ఆగురువు శాస్త్రానుగుణముగాఁ దత్త్వ దర్శియై ఉపదేశించుటకు దగినంత యనుభవసంపన్నుఁడుగా నుండవలయును

అట్లాశ్రయింపఁగా గురువుపదేశించును. అనుభవనిష్ఠగలవాని యుపదేశమే ఫలవంతమగును గాని వట్టి శాస్త్రజ్ఞానముగలవాని యుపదేశము ఫలవంతము గాదు. 34

ఇట్టి జ్ఞానముగలుగుటవలన ఫలమేమందువా? ఇట్టిజ్ఞానము గలుగునేని బంధువధాది నిమిత్తమైన భ్రమయుండదు. అనఁగా సర్వభ్రాంతులు నశించును. ఏలయందువా? జ్ఞానముగలిగినచో భీష్మాదులేగాదు సమస్త ప్రపంచముగూడ అవిద్యాకల్పితమనియు పరమేశ్వరునికన్న భిన్నమైనది యేదియు లేదనియు స్పష్టమగును. పరబ్రహ్మమే నీయాత్మ గావున నీయాత్మకన్న భిన్నమైనది మఱియొకటిలేదని వెనువెంటనే విశదమగును 35

పాప ప్రతిబంధమున్నప్పుడు తత్త్వదర్శనమగునా యని శంకింతువా? పాపాత్ములలో మహాపాపాత్ముఁడైనను జ్ఞానమనెడి తెప్పచిక్కెనేని పాప సాగరమును దాఁటి తత్త్వదర్శనము నొందును. 36

తెప్పవలన సముద్రమును దాఁటినప్పుడు సముద్ర మట్లేయుండునట్లు జ్ఞానమువలనఁ బాపమును దాఁటినను పాపము నశింపక యట్లే యుండునుగదా యని యందువా? మండు నగ్నిహోత్రుఁడు పచ్చికట్టెలను ఎండుకట్టెలను అన్నిటిని కాల్చి బూడిదచేయునట్లు జ్ఞానము పాపపుణ్యముల రెంటిని పాప పుణ్యములకుఁ గారణమైన యజ్ఞానమును నిర్బీజమొనర్చును. పాపపుణ్యములు సంచితములు, ప్రారబ్ధములు ఆగామిములు అని మూఁడు విధములు. సంచిత ములో నేకొంతభాగ మనుభవించుటకో యొక్కొక్క జన్మము వచ్చుచుండును. మిగిలినది అట్లే మూలధనము గానుండును. దానిని ఉత్తరోత్తర జన్మలలో ననుభవింపవలసి యుండును. ప్రతి జన్మమునందు అనుభవింపవలసినట్లు ఏర్పడునది ఆజన్మమునకు ప్రారబ్ధ మనఁబడును. ప్రతిజన్మమునందు మఱలఁ జేయఁబడునది సంచితశేషముతోఁ జేరి ఉత్తరోత్తర జన్మములకు మూలమగుచుండును. ప్రారబ్ధమును అనుభవించియే తీఱవలయును. సంగతి యిట్లుండఁగా, జ్ఞానాగ్నివలన సంచితము ఆగామికములైనవి నశించిన నశింపవచ్చును గాని అనుభవించితీఱవలసిన ప్రారబ్ధము నశించుననుట యెట్లు చెల్లునని శంకింప

వస్తున ప్రారబ్ధము అనుభవించి తీఱవలయుననుట సత్యమే గాని, జ్ఞానో దయమైనప్పుడు ప్రారబ్ధసుఖదుఃఖములు దగ్ధపటమువలె నిర్బీజములై యుండును గావున వాని స్ఫురణయే జ్ఞానికి నుండదు. అందువలన బ్రారబ్ధముగూడ నశించినదానితో సాటియగును 37

జ్ఞానమువలన నెట్లో కర్మములవలనఁగూడ నట్లె పాపక్షయమగునని శ్రుతులు చెప్పుచున్నవనియు, దానంజేసి కర్మములకన్న జ్ఞానమెట్లు అతిశయ మనియు నందువా? కర్మములు తెప్పవలెఁ బాపములనుండ దాటించునేగాని పాపమును నశింపఁజేయఁజాలవు. జ్ఞానమన్ననో కర్మములకు మూలభూతమైన యజ్ఞానమునే నాశముచేసి కర్మములనెల్ల నిర్బీజత్వమొనర్చును. సమూల పాపవర్తకమైన ప్రభావము జ్ఞానమునకువలె కర్మములకు లేదు 38

జ్ఞానమింతపవిత్రమైనదియగుచో అదియెల్లరకు శీఘ్రముగా నేలఁ గలుగ దందువా? పైనఁజెప్పిన కర్మయోగము కొనసాగినఁగాని యోగ్యత కలుగదు. యోగ్యత కలిగిన తర్వాత జ్ఞానము కాలక్రమమున స్వయముగానే అనా యాసముగా నుదయించును. కర్మయోగ మనుష్ఠింపనిదే జ్ఞానము ఎంత మాత్రము కలుగదు. మఱియొక రహస్యముగూడఁ గలదు. కర్మయోగ మనుష్ఠించినను శ్రద్ధలేనిచో జ్ఞానము జనింపదు. కావున శ్రద్ధ ముఖ్యము. శ్రద్ధయనఁగా నేమియనందువా? గురువుపదేశించుదానిని బుద్ధికి నమ్మదగి శ్రద్ధయగును. వట్టి శ్రద్ధయుండియు ఫలము లేదు. శ్రద్ధతోఁగూడ అనుష్ఠాన ముండవలయును. శ్రద్ధానిష్ఠలున్నను ప్రమాదవశమున ఇంద్రియములకు లోఁ బడి నశించుట గలదు. కావున ఇంద్రియనిగ్రహము సయితము మిక్కిలి యవ సరము. ఇట్టివాఁడు తప్పక జ్ఞానమును బడయును. జ్ఞానసాధనమైన కర్మము ననుష్ఠించినతర్వాత కొంతకాలమునకు జ్ఞానముదయించునంటివి. 'జ్ఞానము మోక్షసాధనముగదా? జ్ఞానోదయానంతరము మోక్షముగలుగుటకు వ్యవధి యుండునా'యని శంకింతువుగాఁబోలు. జ్ఞానోదయము గలిగినతర్వాత అవ్య వధానముగా మోక్షము సిద్ధించును. దీపము వెలిగించినంతనే యంధకారము తొలఁగునుగదా? 39

ఆత్మజ్ఞానము లేనివాఁడు, గురువుపదేశించినది నమ్మనివాఁడు, ఇది
మో కాదోయని సంశయించువాఁడు—ఈముగ్గురు భ్రష్టులై నశింతురు
ముగ్గురలో సంశయించువాఁడు అత్యంతము నశించును వానికి ఇహపర
కములు రెండుఁగలుగవు, కావున వానికి సుఖమనుమాట గలుగదు. శ్రద్ధ
వానికి ఆముష్మిక సుఖము లేకున్నను భోజనాదికమైన ఐహికసుఖమైనను
గును సంశయాత్ముఁడు సంసారసుఖమునకుఁ బ్రయత్నింపఁబోవునప్పుడు
ఇంకేమి సుఖమున్నది? మోక్షమును సాధింతుగాక అని భావించి సం
మును వదలును మోక్షప్రయత్నమునకుఁ దొడగి 'ఇంతకష్టపడినను
క్షము వచ్చునోరాదో, మోక్షమనునది నిజమో కాదోయని దానిని విర
చును. ఇట్లతఁడు రెంటికిఁ జెడి నశించును 40

అర్జునా! రెండవ మూఁడవ యధ్యాయములలోఁ గర్మయోగమును
ర్చి జ్ఞానయోగమునుగూర్చి చెప్పిన విషయమే నాల్గవ యధ్యాయములో
రింపఁబడినది ఈశ్వరారాధనార్థము కర్మములనుష్ఠించి తత్ఫలమును
యునకే యర్పించుట కర్మసన్న్యాసమగును ఈసంగతి మూఁడవ యధ్యా
ములోఁ జెప్పితిని కర్మయోగ మనుష్ఠించినందునఁ దత్ఫలముగా జ్ఞానము
గా తత్త్వంపదార్థములు రెండు ఒకటేగాని వేఱయినవిగావనుట స్ఫుట
ను. అంతమీఁద ఎల్లసందేహములు నశించిపోవును ఇట్లు కర్మయోగ
ర్చి తత్ఫలమగు జ్ఞానమువలన సంశయములెల్ల వీడినవాఁడు ఆత్మవంతుఁడు
గా తత్త్వజ్ఞానియగును అట్టిముక్తుని కర్మములు బంధింపవు 41

అర్జునా! కర్మయోగమనుష్ఠించి దానివలన జ్ఞానమును బడసినయోగి
క్తుఁడగును గావునను, సంశయము ఎల్లపాపములకు మూలము గావునను,
వేకమువలన జనించి నీహృదయముననిల్చి నీకు శోకమును గూర్చుచున్న
శయమును జ్ఞానమనెడి కత్తితో ఖండించివైచి నావచించిన కర్మజ్ఞానరూప
న యోగము నాశ్రయింపుము జ్ఞానయోగమునకు నిష్కామకర్మయోగము
దటి మెట్టు గావున, నీవు నీధర్మమైన యుద్ధమును నిష్కామునియోగిరూప
న నాచరింపుము 42

గీతా హృదయము.

అయిదవయధ్యాయము.

నాల్గవ యధ్యాయములోఁ గర్మయోగము జ్ఞానయోగము వివరింపఁబడినవి. అయిదవ యధ్యాయములో సన్న్యాసమనఁగా నెట్టిదో నిరూపించుచు దానివలనఁగూడ కర్మజ్ఞానయోగములను విస్తరించి చెప్పుచున్నాఁడు. నాల్గవ యధ్యాయములో 'కేవలము శరీరముతోఁ గర్మము చేసినను బంధకముగాదు' అను వాక్యమువలనఁ గర్మసన్న్యాసము చెప్పఁబడినది. ఆయధ్యాయము కడపట 'కర్మయోగము ననుష్ఠింపుము' అని కర్మయోగముగూడ చెప్పఁబడినది. ఈరెంటిలో నేది ప్రశస్తమో దానినే యనుష్ఠింపనెంచి ఆసంగతి దెలిసికొనఁదలఁచి,

అర్జునుఁడు అడుగుచున్నాఁడు.

కృష్ణా! సన్న్యాసము కర్మయోగము రెండుఁ జెప్పితివి. ఈరెండిటి నొకఁడే యాచరింపవలయునా? వేఱువేఱు పురుషు లాచరింపవలయునా? రెంటి నొకఁడే యనుష్ఠింపవలయునందువే, నడుచుట కూర్చుండుట అను కార్యముల రెంటి నొక్కఁడే యేకకాలమునఁ జేయుట యెట్లు అసాధ్యమో యట్లె కర్మసన్న్యాసముల రెంటి నొక్కఁడే యేక కాలమున ననుష్ఠించుట యసాధ్యముగదా. రెంటి నేక కాలమున గాకున్నను ఒకటిచేసి తర్వాతమఱియొకటి చేయవచ్చును అనఁగా జ్ఞానోదయమునకుఁ బూర్వము కర్మయోగము, తదనంతరము సన్న్యాసము అనిగానీ, వైరాగ్యమునకుఁ బూర్వము కర్మయోగము ఉత్తరము సన్న్యాసము అనిగానీ యందువేని అదియు నసంగతమేయని భావింతును. ఏలయందువా? ఇచ్చటఁ జెప్పఁబడిన సన్న్యాసము జ్ఞానార్థమైనదిగా నున్నది. జ్ఞానోదయమైన తర్వాత చేయఁబడు సన్న్యాసము జ్ఞానార్థము గాదుగదా? కావున అట్టి సన్న్యాసము జ్ఞానాంగము గదు. వైరాగ్యము

కర్మయోగమునకు జ్ఞానయోగమునకు రెంటికి అవసరమైయుండఁగా వైరాగ్యమునకుఁ బూర్వము కర్మయోగము తత్పరము జ్ఞానయోగము తగుననుటయు నసంభవముగానున్నది ఎట్లు విచారించినను ఈరెండుయోగములు ఏకపురుషుఁడు ఏకకాలమందుఁగాని భిన్నకాలములందుగాని అనుష్ఠింపరానివై యున్నవి దీనింబట్టిచూడ కర్మయోగ జ్ఞానయోగములు వేఱువేఱుపురుషులు అనుష్ఠింపఁదగినవని యేర్పడుచున్నది ఈయూహ సరియేని ఈరెంటిలో నాకేది యుక్తమో యదేచెప్పుము, రెంటిలో సన్యాసము సులభమని తోఁచును అట్టిదానిని వదలి కర్మయోగము నే యనుష్ఠింపుమని నాకుపదేశించుట భ్రాంతికరముగానున్నది కావున నేదో యొకటి నిశ్చయించి చెప్పుము 1

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా! కర్మయోగసన్యాసములలో నేదిశ్రేయమో చెప్పుమంటివి కర్మయోగము సన్యాసము రెండును జ్ఞానమునుగలిగించి దానివలన మోక్షము నిచ్చును అయినను నీయట్టి అవిద్వాంసులకు ముముక్షువులకుఁ గర్మసన్యాసమునకన్న కర్మయోగమే ప్రశస్తతరము. 2

ఏలయందువా? ఎవఁడు కర్మముల ఫలమును గోరఁడో ఫలముఁగోరని కర్మములఁ జేయుచోఁ ద్వేషబుద్ధి నెవఁడు వహింపఁడో తనకు ధర్మములగు కర్మములనెల్లఁ బరమేశ్వరార్పణబుద్ధితో నెవఁడుచేయునో యతఁడు నిత్యసన్యాసియగును అనఁగా కర్మములుచేయుచున్నను రాగద్వేషములు లేనిచో నతఁడు కర్మములను సన్యసించినవాఁడే యగును ఇట్టి కర్మయోగము సన్యాసమునకు అంతర్భూతము ఇట్లాచరించుట ప్రవాహానుగుణ్యముగ నీదుటవలె సులభముగానుండును తుట్టతుదకు సన్యాసఫలముగూడ గలుగుచున్నది 3

ఒకపక్షము కర్మముచేయుచుఁ గర్మసన్యాసి యెట్లగుననియు, కర్మయోగమునకు సన్యాసమునకు స్వరూపవిరోధము గాదాయనియు శంకింతువు గాఁబోలు సన్యాసము కర్మయోగము ఇవి వేఱనియు విరుద్ధఫలము లిచ్చునవియనియు అజ్ఞులు తలంతురే గాని జ్ఞానవంతులు తలంపరు ఈవిషయమై జ్ఞానులమతమేమందువా? ఈరెంటిలో అధికారానురూపముగా దేనినను ష్ఠించి

నను రెంటికి తుట్టతుదకు జ్ఞానమే ఫలమగుననియు, జ్ఞానమువలన మోక్షము కలుగుననియు జ్ఞానులమతము 4

రెండిటిలో దేనిననుష్ఠించినను రెండిటిఫల మెట్లువచ్చునందువా? సన్యాసులు పడయునది మోక్షము. ఆమోక్షమునే కర్మయోగులుగూడ తుట్టతుదకు పడయుదురు సన్యాసము కర్మయోగము రెండు నొక్కఫలమునే యిచ్చును గావున రెండు నొక్కటేయని యెవఁడు గ్రహించునో వాఁడే వివేకి అనఁగాఁ కర్మయోగమందు సన్యాసముగూడ గర్భితమైయున్నదని భావము 5

నిత్యసన్యాసమనఁగా నెట్టిదో వివరించితివి కర్మయోగము సన్యాసము ఇవిరెండు ఒక్కఁడేచేయవలయునా? వేఱువేఱువారు చేయవలయునా? అని అడిగితివి ఆసంగతి చెప్పెద వినుము కర్మయోగము ననుష్ఠింపకయే తొలుదొల్తనే సన్యాసము ననుష్ఠించుటకు సాధ్యము గాదు సన్యసించుటకుఁ బూర్వము చిత్తశుద్ధిని సంపాదించియుండవలయును, చిత్తశుద్ధి కర్మయోగమువలనఁగాని కలుగదు కర్మయోగము ననుష్ఠింపక సన్యసించుట చిత్తశుద్ధిలేని సన్యాసమగును అట్టివాఁడు కర్మబ్రహ్మముల రెంటఁ భ్రష్టుఁడై నశించును కర్మయోగము ననుష్ఠించువాఁడు చిత్తశుద్ధిని వైరాగ్యమును సంపాదించి తుదకు సన్యాసియై సత్యజ్ఞానానందాత్మకమును అచిరకాలములోఁ బడయును దీనిం బట్టి చూడఁగా కర్మసన్యాసములు రెండు కాలభేదముతో నేకపురుషుఁ డనుష్ఠింపవలసినవై స్పష్టముగదా కర్మయోగమునకు సన్యాసమునకు రెంటికిఁ వైరాగ్యము ముఖ్యమనుట వాస్తవము అందు వైరాగ్యము తీవ్రతరమైనప్పుడు సన్యాసము, సామాన్యముగా నుండునప్పుడు కర్మయోగమునగును 6

కర్మయోగ మనుష్ఠించువాఁడు అచిరకాలముననె బ్రహ్మమును బొందునంటివి కర్మయోగము బంధహేతువనియు, బంధవిమోచనమైనగాని బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగదనియు, కావునఁ గర్మయోగంబున బ్రహ్మప్రాప్తి యగుననుట యెట్లు చెల్లుననియు శంకింతువా? నిష్కామముగా ఈశ్వరార్పణబుద్ధితోఁ జేయునది కర్మయోగమగును అట్టియోగ మనుష్ఠించువాఁడు చిత్తశుద్ధిని బడయును, చిత్తశుద్ధితోడ దేహేంద్రియములు వశమగును, అతఁడు అద్వితీయాత్మతత్త్వదర్శియగును. అట్టివాఁడు లోకానుగ్రహార్థముగాని స్వాభావికముగాఁగాని చేయు కర్మము బంధకముగాదు 7

కర్మముతోడ ఫలము, ఫలముతోడ బంధకత్వము గలుగుచుండఁగా, కర్మముచేతను బంధకత్వము గాదనుట యెట్లుండునో? కర్మమనఁగా నేమి? నేత్రములు మొదలగు జ్ఞానేంద్రియములు, వాక్కు మొదలగు కర్మేంద్రియములు, ప్రాణ వాయువులు, మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము అంతఃకరణములు నాలుగు—ఇవి తమతమ సంబంధవిషయములందు వ్యవహరించుట కర్మమనఁబడును. ఎట్లనిన, నేత్రములు చూచుట, చెవులు వినుట, చర్మము స్పృశించుట, ముక్కు ఆఘ్రాణించుట, నాలుక తినుట అను వ్యాపారములు చేయును, కాళ్ళు నడచుట, వాక్కు మాటాడుట, పాయూపస్థులు మలమూత్రంబుల విసర్జించుట, చేతులు పట్టుకొనుట అను వ్యాపారములు చేయును ప్రాణాదులయిదు ఊపిరిపీల్చుట విడుచుట మొదలగు వ్యాపారములు చేయును, కన్ను విచ్చుట మూయుట మొదలగునవి నాగకూర్మాదులగు నైదువాయువుల అంతరవ్యాపారములగును నిద్రించుట అంతఃకరణ చతుష్టయముయొక్క వ్యాపారము ఇట్లు సర్వేంద్రియములు వానివాని వ్యాపారములు చేయుటయే కర్మమగుచున్నదనియు, ఆత్మస్వరూపుఁడైన తాను ఏమియుఁ జేయుటలేదనియు తత్త్వవేత్త భావించును. తాను కర్తయను భావమున్నచోఁ కర్మఫలాభిసంధి వెంటనెయుండును, ఫలాభిసంగముతోడ బంధకమేర్పడును అట్టిభావమే లేనివాఁడు కర్మఫలాభిసంధిగాని బద్ధబంధకముగాని యెట్లు గలుగును? 8-9

'తత్త్వదర్శి కర్తృత్వాభిమానములు లేక కర్మములు చేయును గావున వాని కయ్యవి యంటవనుట యుక్తమగును గాక, కర్మయోగియన్నచో కర్తృత్వాభిమానములు గలిగియుండును, కావున వానిని దత్కర్మములు బంధింపక మానవు గదా?' భృత్యుఁడు తన యజమానునికొఱకెట్లో యట్లే కర్మయోగి పరమేశ్వరార్థము కర్మములు చేయుచున్నాననుబుద్ధితోఁ దనధర్మము లొనర్చును వానికి ఫలాఫలములందు అభిలాష లేదు అందువలనఁ బాపపుణ్యాత్మకములైన కర్మఫలములు వానినంటవు. తామరాకుమీఁద నీటిబిందువువలెఁ గర్మయోగి వర్తించును 10

మఱియు శిష్టాచారము కూడ నిందులకు ప్రమాణము శిష్టులు అనఁగా కర్మయోగులు వచనాదికాయిక కర్మములుగాని, ధ్యానాది మానసకర్మములు

గానీ, తత్త్వనిశ్చయాది బుద్ధికర్మములుగానీ, శ్రవణకీర్తనాదులగు నింద్రియ కర్మములుగానీ ఫలేచ్ఛ వదలి ఆత్మశుద్ధికొఱకు చేయుదురు ఎల్లకర్మములు ఈశ్వరార్థమేగాని స్వఫలార్థముగావను తలంపుతో వారొనర్తురు. 11

ఒక్కకర్మమునే యిరువురు చేయునప్పుడు, అదేకర్మము ఒకనికి విమోచనము రెండవవానికి బంధకమునగుటకుఁ గారణమేమని శంకింతువా? మోక్షమిచ్చుటగానీ బంధకమగుటగానీ కర్మమునందులేదు, ఈభేదము కర్త యొక్క బుద్ధియందున్నది నాచేయు కర్మములెల్ల ఈశ్వరార్థమేగాని నాకొఱకుగాదను నిశ్చయముతో ఫలము నాశించక కర్మములుచేయువాఁడు జ్ఞానమువలన మోక్షమును బొందుచున్నాఁడు అట్టినిశ్చయములేక ఫలమును గోరి, అట్టికోరికతోఁ గర్మము లాచరించువాఁడు బద్ధుఁడగుచున్నాఁడు 12

చిత్తశుద్ధిలేనివానికి సన్న్యాసమునకన్నఁ గర్మయోగమే శ్రేష్ఠమని పైన నిరూపించితిని శుద్ధచిత్తునకు సన్న్యాసము శ్రేష్ఠము ఆసంగతి చెప్పెదు వినుము శుద్ధచిత్తునకు సర్వేంద్రియములు వశమైయుండును అందువలన నతఁడు నిత్యనైమిత్తికకర్మములు కామ్యప్రతిషిద్ధకర్మములు సర్వము వివేక బుద్ధితోఁ ద్యజించి అనఁగా కర్మాదులందు అకర్మదర్శనము గలిగి జీవన్ముక్తుఁడై అనఁగా వాఙ్మనఃకాయచేష్టలు పరమేశ్వరునకర్పించి ప్రసన్న చిత్తుఁడైయుండును ఇందులకు జితేంద్రియత్వమే కారణము. 'శరీరము ప్రకృతికి అధీనమైయుండును, ప్రకృతి నిరంతరము ఏదోనొకటి చేయించు చుండునేగాని ఊరకుండనీయదు ఈసంగతి నీవే చెప్పియున్నావు సంగతి యిట్లుండ సర్వకర్మసన్న్యాసమెట్లు సాధ్యమగు'నని వాదింతువా? వినుము రెండు నేత్రములు, రెండు చెవులు, రెండు ముక్కులు, నోరు—ఈయేడును శిరస్సునందుండు ద్వారములు, పాయూపస్థలు రెండు అధోద్వారములు దేహమున కిట్లు తొమ్మిది ద్వారములుగలవు పొరుగూరివాఁడు ఒకయూరికి చుట్టముగా వచ్చినప్పుడు ఆయూరిలోని పూజా పరిభవముల కెట్లు సుఖదుఃఖములు పడయఁడో చుట్టమింటిలోఁ దానొకపని చేయుటగాని చేయించుటగాని లేక తటస్థుఁడుగా నెట్లుండునో అట్లే జీవాత్మ నవద్వారములుగల యీ దేహమను పురములో వలసకాపురము చేయుచుండుటంజేసి, దేహసంబంధము

గల సుఖదుఃఖములకు దాను చలింపదు, తానెట్టి పనియుఁ జేయఁదు. చేయింపఁదు

దేహేంద్రియాదులు వానివానిపనులు చేయుచుండఁగా, దేహేంద్రియాదులు ఆత్మయను భ్రమవలన, నేను పనిచేయుచున్నానని యజ్ఞుఁడు భావించును, భార్యాపుత్రులయందలి మమకారంబున, వారి దేహేంద్రియాదులు చేయుపనులు తన ప్రేరణమువలన జరుగుచున్నవని యతఁడు తలంచును. అనగా అహంకారమమకారములు వానికట్టి యధ్యాస గలిగించుచున్నవి. జ్ఞానియన్నచో అహంకార మమకారములు లేనివాఁడు గావున ఉన్నదియున్నట్లు గ్రహించును. దేహేంద్రియాది వ్యాపారము అధ్యాసవలన ఆత్మవ్యాపారముగాఁ దలంపఁబడుచున్నదనియు, నిజము విచారించినచో ఆత్మ ఎట్టిపని చేయదనియు నెఱుంగుట, అనఁగా జ్ఞానమువలన అజ్ఞానమును బోగొట్టుటయే సర్వకర్మసన్యాసము 13

ఒకపని చేయుటగాని చేయించుటగాని ఆత్మకు స్వాభావికమా? కాదా? అనియు, స్వాభావికమైనచో వానిని మాను టెట్లనియు నందువా? జీవాత్మ దేహేంద్రియాదులను ఈపనిచేయుమని నియోగింపదు, దేహేంద్రియాదులకుఁ బ్రియతమములైన వస్తుసామగ్రిని సృజింపదు, దేహేంద్రియాదులొనర్చు కర్మములకు ఫలసంబంధముగూడ గలిగింపదు. అనఁగా జీవాత్మ కర్తగాదు, భోక్తగాదు ఇవియెల్ల స్వభావమువలన జరుగుచున్నవి స్వభావమనఁగా మాయావిద్యా ప్రకృతిరూపము 14

పరమార్థదృష్టితో విచారించినచో, కాయిక వాచిక మానసికములైన పుణ్యాపాపకర్మముల ఫలము జీవాత్మకు నంటవు ఇతఁడు పుణ్యాత్ముఁడు ఇతఁడు పాపాత్ముఁడు అను లోకవ్యవహారముగలదు అందులకుఁ గారణమేమందువా? జ్ఞానమును అజ్ఞానము గప్పియుండుటవలన, ఒకదానిని మఱియొకటిగా భావించుచుందురు లోకవ్యవహారమట్లు అజ్ఞానమూలకమేగాని వేఱుగాదు 15

ఇట్టి యజ్ఞానవిమూఢులకు విమోక్షమెట్లందువా? అజ్ఞానంపువలన

భ్రమగలుగుట జ్ఞానము ప్రకాశింపకుండుట ఇవి రెండు సంభవించుచున్నవి గురూపదేశము ప్రకారము అనుష్ఠించి వేదాంత మహావాక్యమును మననము చేయఁగా ఆత్మ అద్వితీయమైనదను జ్ఞానము సిద్ధించు ఇట్టిజ్ఞాన మెప్పుడుద యించునో అప్పుడే అజ్ఞానము నశించును సూర్యోదయంబున సమస్త వస్తు జాతంబువలె జ్ఞానోదయంబున బ్రహ్మాత్మతత్త్వము స్పష్టమగును 16

పైనఁజెప్పిన జ్ఞానముగలుగుటకుఁ గారణము, తత్ఫలము వినుము జ్ఞానము గలుగవలయునన్నఁ దత్పరాయణత్వముండవలయును ఆత్మతత్త్వమే ప్రాప్యమనునట్టి తదేకనిశ్చయము తత్పరాయణమనఁబడును, అనఁగా ఎల్ల విషయములందు విరక్తిగలిగి పొందఁదలచినదానినే సదావినుచుండుట యనెడి శ్రవణము ఇందు సూచితము ఎప్పుడు తత్పరాయణత్వము గల్గునో యప్పుడే తన్నిష్ఠ జనించును ఇందువలన మననము సూచితము శ్రవణమననములు పరిపక్వమై నప్పుడు తాదాత్మ్యము అనఁగా నిదిధ్యాసను వచ్చును. శ్రవణమనన నిదిధ్యాసములవలనఁ బ్రాప్యవస్తువు సాక్షాత్కరించును ఈ సాక్షాత్కారంబున మఱల దేహము దాల్పవలసిన యవసరము తొలఁగును ఇదియే ముక్తి మఱల దేహధారణమునకుఁ బుణ్యపాపరూపమైన కర్మము కారణమగుచున్నది జ్ఞానమువలన నట్టికర్మము సమూలముగా నాశమగు చున్నది గావునపునర్దేహప్రాప్తికిఁగారణము తొలగుచున్నదని భావము 17

జ్ఞానమువలన విదేహముక్తి జీవన్ముక్తి యను రెండుఫలములు గలుగును. దేహపాతానంతరము గలుగునది విదేహముక్తియగును దేహముండఁగానే గలుగునది జీవన్ముక్తి యగును విదేహముక్తినిగూర్చి చెప్పియున్నాను జీవన్ముక్తి యెట్టిదో వినుము జీవన్ముక్తుఁడు విద్యావినయములుగల బ్రాహ్మణుని కుక్కమాంసముతినువాని నొక్కటిగాఁ జూచును అనఁగా గర్మవైషమ్యము నతఁడు పాటింపఁడు, గోవును గజమును కుక్కను వీనినెల్ల నొక్కటిగానే భావించును, అనఁగా జాతివైషమ్యము చెందఁడు ఇట్లు బాహ్యదృష్టికి విషమములుగాఁ దోఁచునవియెల్ల వికారములులేనట్టియు ఏకరూపమైనట్టియు బ్రహ్మమేయని అన్నిటియందు సమదృష్టి గలిగియుండును సూర్యుఁడు ఇది గంగోదకమనియు, ఇది తటాకజలమనియు, ఇది మద్యమనియు, ఇది

మాత్రమనియు భేదభావమును భావింపక అన్నింటియందు ఏకవిధముగా నెట్లు ప్రవాహించునో, గంగోదకాదుల గుణదోషములతో సూర్యునికెట్లు సంబంధము లేదో, అట్లే బ్రహ్మము అన్నిటియందు నుండునియు ఉపాధుల గుణదోషములతోడ వానికి సంబంధము లేదనియు జీవన్ముక్తుఁడు భావించును రాగద్వేషములులేక పరమానందస్థితితో నిరంతరము నుండుటయే జీవన్ముక్తి యగును　18

విషమములందు సమదర్శనము ధర్మశాస్త్ర విరుద్ధమనియు, శాస్త్ర విరుద్ధముగా నడచువాఁడు పండితుఁడెట్లగుననియు శంకింతువా ? దుష్టత్వము మాతాదులయందువలె స్వతస్సిద్ధమో, గంగోదకమునకు మాత్రసంబంధమున వలె దుష్టసంబంధమువలననో గలుగును ఆత్మ నిర్దోషమైనది, కావున స్వతస్సిద్ధదుష్టత్వము దానికి లేదు , ఆత్మ అసంగము, అనఁగా నొకదానితో సంబంధపడానది గాదు ! కావున సంబంధ దుష్టత్వముగూడ దానికిఁ గలుగదు జ్ఞాని సమస్త పదార్థములందున్న యీయాత్మనే చూచునుగాని ఉపాధులను జూడఁడు దానంజేసి యతఁడు జీవించియుండఁగానే సంసార ప్రపంచమును దాఁటియుండును ధర్మశాస్త్రాదులెల్ల అవిద్యావిద్ధశయందుండు గృహస్థులకు నన్వయించునేగాని అతీతులకు నన్వయింపవు　19

బ్రహ్మస్థితుఁడైన స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణము లీక్రింది మైదుశ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడుచున్నవి —స్థితప్రజ్ఞుఁడు ఇష్టమైనవి లభించినప్పుడు సంతోషమును గాని, అయిష్టమైనది సంభవించినప్పుడు విషాదమునుగాని పడఁయడు. ఏది ముముక్షువునకుఁ బ్రయత్నపూర్వకమైనదిగా నుండునో, అది జీవన్ముక్తునకు స్వాభావికమైన చరిత్రముగానుండును వారిరువురకుఁగల తారతమ్య మిదే యని గ్రహింపవలయును జీవన్ముక్తునకు ఇష్టానిష్టములు గలిగినప్పుడు సంతోష విషాదము లేల యుండవందువా ? అతఁడు నిరంతరము అద్వితీయాత్మ దర్శియైయుండును , ద్వైతప్రపంచముయొక్క ప్రతిభాసగూడ వానికిలేదు. ప్రియాప్రియంబులు ద్వైతభాసగలవారికేగాని అద్వైతస్థితులకుఁ గలుగవు అతఁడట్లు బ్రహ్మస్థితుఁడైయుండుటకుఁ గారణమేమందువా ? వాని బుద్ధికి అసంభావనావిపరీతభావనలు లేకుండుటయే కారణము అవి యేలయుండ

వందువా ? అసంభావనా విపరీతభావనలు మనన నిదిధ్యాసలవలన నశించి
యుండును దానంజేసి నిశ్చలచిత్తుఁడై బ్రహ్మమందే యుండును 20

శబ్దాదులగు విషయములు ఆత్మధర్మములు కావు దానంజేసి వాని
కట్టివానియందు ఆసక్తియుండదు బాహ్యవిషయములవలన ననుభవింపనగు
సుఖమునకన్న శతగుణాధికమైన సుఖము వానికి ఆత్మయందే గలుగుచుండును
దానంజేసి క్షుద్రమువంక మనస్సు దిరుగదు అనఁగా జీవన్ముక్తుఁడు అఖండ
నిజానంద సుఖనిష్ఠుఁడై యుండునని భావము. ముముక్షువు అనఁగా సాధ
కుఁడు బాహ్యవిషయప్రీతిని పరిత్యజింపవలయునని యిందువలన సూచితము. 21

విషయప్రీతి పోవుటకు నుపాయమేదందువా ? మనుష్యులనుభవించు
సుఖములెల్ల విషయములకు ఇంద్రియములకు సంబంధము గలిగినప్పుడు పుట్టు
చున్నవి ఆసంబంధము తొలఁగినంతనే ఆసుఖములు మాయమగుచున్నవి
కావున నిట్టి సుఖములెల్ల అస్థిరములు అంతియగాదు ఈసుఖములు రాగ
ద్వేష స్పర్ధాదుల స్పర్శ గలిగియుండును , తుట్టతుదకు అవి దుఃఖకారణము
లగుచున్నవి. దానంజేసి వివేకులిట్టి సుఖములతో నానందింపరు అనఁగా
విషయములందు దోషదర్శనంబునఁ దత్ప్రీతి పోవునని భావము 22

శ్రేయోమార్గమునకుఁ గామక్రోధముల వేగము పరమ విరోధము
అది మనస్సునేత్రములు మున్నగువానికి క్షోభగలిగించును వర్షాకాలము
నదులకువలె విషయధ్యానము దానినుప్పొంగించి సుళ్ళుద్రిప్పును ఆసుళ్ళలోఁ
జిక్కినవాఁడు దిద్దిర తిరిగి కొట్టుకొనిపోయి సంసారార్ణవము పాలగును
బహిరింద్రియ వ్యాపారమనెడి అగడ్తలోఁబడకమున్నే తప్పించుకొనవలెను.
ఉపాయమేమందువా ? విషయములందలి దోషములను మననము చేయుట
వలన వానియందు వైరాగ్యము జనించును ఇదే పరమోపాయము ఇట్టి
దోషదర్శనము ఒకనాడు రెండునాళ్ళు చేసినఁ జాలదు శరీరము క్రిందపడు
వఱకు నభ్యసించుచుండవలయును ఇట్టివాఁడు యోగియగును , ఇతఁడే
సుఖియు నరుఁడు నగుఁగాని యన్యులుగారు వారు మనుష్యాకారపశువులు
అనఁగాఁ బశువులకు వారికిఁ భేదములేదని భావము 23

విషయములందుఁగాక తనయాత్మయందే సుఖమును బడయుచు, ఆత్మ

యందే క్రీడించుచు నుండుయోగి బ్రహ్మరూపమును బొందును. సర్వసంగ పరిత్యాగియైనను యదృచ్ఛగా సంభవించునట్టి కోకిలాది మధురశబ్దములు వినుటవలనను, మందమారుతము సోకినప్పుడు, సాంద్రచంద్రికలు కాయు నప్పుడు, మొగలి పూతావులతోడి మధురమైన చల్లని గంగోదకము త్రాగు నప్పుడు బహిస్సంతోషముగలుగుట తప్పదనియు, అపక్షమున యోగి ఆత్మా రాముఁడు మాత్రమేయైయుండుననుట యెట్లు చెల్లుననియు శంకింపవచ్చును వానిదృష్టి యాత్మయందే లీనమైయుండును గాని బాహ్యవిషయంబులఁదగులదు. సమాధిదశయందతనిదృష్టి యంతర్లీనమైయుండిన నుండుఁగాక, వ్యుత్థానకాల మందు విషయ ప్రతిభానము ఎట్లు తప్పునందువా ? విషయప్రతిభానము మిథ్యయను నిశ్చయము వానికున్నందున వానిదృష్టి యట్టివానియందుఁ దగు లదు నాగరకుని నాగరకాంత రంజింపజేయునే గాని కుగ్రామస్త్రీ అనఁగా మోటుస్త్రీ రంజింపఁజేయునా ? అట్టియోగి బ్రహ్మరూపమును బొందును అనఁగా తాను బ్రహ్మరూపుఁడయ్యు అజ్ఞానంబునఁ గానట్లు నందాక తలంచు చుండుననియు, జ్ఞానముతోడ స్వస్వరూపము నెఱుంగుననియు భావము 24

స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణముల చెప్పితిని. ఇఁక జ్ఞానసాధనములు వినిపింతు వినుము. ఎల్లసంశయములు నశింపవలయును, జితేంద్రియుఁడు కావలయును ఇట్లగువాఁడు కల్మషరహితుఁడగును, అంతట శ్రవణమనన నిదిధ్యాస లను ష్ఠించుటకు యోగ్యత గల్గును, దానితోడ జ్ఞానముదయించును, వెనువెంటనే తత్త్వార్థదర్శియగు, తుట్టతుదకు బ్రహ్మనిర్వాణము నొందును. 25

కామక్రోధములు లేనివాఁడై అనఁగా నిష్కామకర్మపరుఁడై తత్ఫల మగు నంతఃకరణశుద్ధిని బడసి, తత్ఫలభూతమగు సన్న్యాసమును, తత్ఫలమగు జ్ఞానమును బడసినవానికి జీవన్ముక్తి విదేహముక్తి రెండు లభించును (కర్మ జ్ఞానములు అంగాంగిభావములగుటంజేసి క్రమసముచ్చయ మీశ్లోకము ప్రతి పాదించుచున్నది) 26

జ్ఞానమునకు ధ్యానయోగము నొకసాధనమేయగును అదినాచింతు వినుము శబ్దాదులు బాహ్యస్పర్శలనఁబడును. అవి రాగవశంబున శ్రోత్రా దులవలన తత్తదాకారవృత్తులతో లోపలికిఁ బ్రవేశించుచుండును వైరాగ్యము

వలన వానినెల్ల బహిష్కరింపవలయును అనఁగా యోగాభ్యాసమునకు వైరాగ్యము మొదటిమెట్టు ఇట్లు వైరాగ్యమునుబడసి యోగికి యోగ్యమగు ఆసనంబున శరీరము వంకరలేనట్లుగాఁ గూర్చుండి అర్ధనిమీలితలోచనుఁడై (కన్ను పూర్ణముగాఁమూసిచో నిద్రవచ్చును) నాసాగ్రమందు దృష్టినిలిపి, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు బిగించిగానీ అవి మిక్కిలి తిన్నగా నాసాభ్యంతరముననే చరించునట్లు సమముగాఁ జేసిగానీ, ఆయుపాయంబున ఇంద్రియ మనోబుద్ధులను నియమించి సర్వ విషయ విరక్తుఁడై ఆ కారణంబున ఇచ్ఛాభయక్రోధములు లేకయుండునట్టి యోగి ముక్తినొందును ఇట్టివాఁడు మోక్షార్థము మఱియొకటి చేయవలసిన యావశ్యకములేదు 27

ధ్యానయోగమును సూచించితిని , తత్ఫలమేమనఁగవా ? నన్నెఱిఁగుట మోక్షమునుబొందుట తత్ఫలము నన్నెఱిఁగినంతనే ముక్తియెట్లుండువా ? ఎవఁడేఫలము ననుభవించునో వాఁడు తద్భోక్తయగును 28

ఎల్ల యజ్ఞములకుఁ దపస్సులకు భగవత్ప్రీతియే ఫలము అట్టిఫలము ననుభవింతును గావున నేను తద్భోక్తనగుదును ఇంద్రాదులగూడ యత్తద్యజ్ఞములకు భోక్తలట్లు నేనును గొన్నిటికి భోక్తనాదునందువా ? నేను సర్వలోకమహేశ్వరుఁడను ఇంద్రాదులనెల్ల నియమింతును ఇంతటి పారవ్యశాలికి నీకు నాకొంకైట్లు ప్రీతిగూర్పఁగలదందువా ? సర్వప్రాణులకు నేను సుహృదుఁడను, ప్రత్యుపకారమపేక్షింపకయే యుపకరింతును ఇట్టివాఁడు లోకులకెంతయు సులభుఁడుగదా ఇట్టినన్ను అనఁగా సర్వఫలభోక్త, సర్వలోకేశ్వరుఁడు, జగన్మిత్రుఁడగు భగవంతుని నాయీరూపంబున నవతరించిన వానిని ధ్యానించినచో సాక్షాత్కరించి ప్రసాదింతుననియు, ఆ ప్రసాదంబునఁ దత్త్వజ్ఞానము గలుగుననియు భావము 29

గీతాహృదయము.

ఆఱవ యధ్యాయము.

సన్న్యాస నిరూపముఖంబున జ్ఞానయోగము సమగ్రముగా నైదవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది. ఆఱవయధ్యాయమందన్నదో ధ్యానయోగ మనెడు సాధనమును నిరూపించుచు దానివలనఁగూడ జ్ఞానయోగమును జెప్పుచున్నాఁడు. మోక్షార్థికి జ్ఞానసంపాదనమునకుఁ గర్మయోగము సాధనమగు నని యీయధ్యాయము మూఁడవ శ్లోకములోఁ జెప్పఁబోవుచున్నాఁడు. అందుకుఁ బ్రాతిపదికముగాఁ గర్మయోగులన నెట్టివారో సూచించుటకై యీ క్రింది రెండుశ్లోకములను.

శ్రీభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

కర్మఫలమునందుఁ దృష్ణలేక కావ్యములుగానట్టి అగ్నిహోత్రాది శాస్త్రవిహిత నిత్యకర్మమును ఎవఁడు చేయునో యతఁడే సన్న్యాసియు యోగియు నగును, అనఁగా ఫలాభిసంధి ఎప్పుడులేదో యప్పుడు పరిత్యాగము చిత్తవిక్షేపరాహిత్యము నుండునని భావము. అంతియగాని కర్మములను వదలిపెట్టినంతనే సన్న్యాసిగాడు, తపోదానాదిక్రియలను చేయకున్నంతనే యోగిగాఁడు. కర్మములను వదలినవాఁడు సన్న్యాసియనియు, ఏపని చేయకుండువాఁడు యోగియనియు శ్రుతిస్మృతులు చెప్పుచుండఁగా, కర్మములు చేయువాఁడు సన్న్యాసియనియు, క్రియాతత్పరుఁడు యోగియనియు నీవుచెప్పుట విపరీతముగాదాయని శంకింతువు గాఁబోలు 1

అర్జునా! దేనిని సన్న్యాసమందురో అదే నిష్కామకర్మానుష్ఠానమను యోగమని గ్రహింపుము. ఏలయందువా? సంకల్పమును అనఁగా ఫలాభిసంధిని వదలనిచో యోగమెప్పుడుగాదు. కావున యోగులెల్లరు ఫలసంకల్పమును త్యజించి వర్తింతురు. ఫలత్యాగము, తృష్ణారూప చిత్తవృత్తినిరోధము- ఇవిరెండు సన్న్యాసమునకును గర్మయోగమునకును సామ్యమైయున్నందున

కర్మయోగి సన్యాసి వీరువురు పరమార్థదృష్టితో విచారించినప్పుడు ఏకరాశిలోఁ జేరుదురు. ఒట్టి నిరగ్నిగాని, ఒట్టి అక్రియుఁడుగాని అనఁగా పై రెండుగుణములు లేనివారు సన్యాసులుగారు యోగులుగారని భావము 2

ధ్యానయోగంబున మనస్సును బూర్ణముగా నిల్పలేనివానిని ఆరురుక్షువు అందురు. అట్టివానికిఁ గర్మయోగము సాధనమగుచున్నది. అనఁగా కర్మయోగంబున చిత్తశుద్ధిగల్గి ధ్యానయోగమునకు యోగ్యుఁడగుచున్నాఁడు. ధ్యానయోగంబును గొంతవఱకు సాధించినవాఁడు యోగారూఢుఁడనఁబడును. అట్టివాఁడు కర్మములను సన్యసించినఁగాని చిత్తము విక్షేపరహితమై తదేకాకృతి నిలువదు. కావున వానికిఁ గర్మసన్యాసము సాధనమగును. ధ్యానయోగంబునఁ జిత్తశుద్ధి వైరాగ్యము లతిశయించును, వైరాగ్యాతిశయముతోఁడ సర్వకర్మసన్యాసము దానివలన జ్ఞానోదయమునగునని భావము 3

యోగారూఢుఁ డెప్పుడగునందువా? వినుము. ఇంద్రియార్థములైన శబ్దాదులందును, తత్సాధనములైన లౌకిక వైదికకర్మములందు గర్తవ్యతానుబంధన మెప్పుడు వదలునో అప్పుడు యోగారూఢుఁడగును. కర్తవ్యతానుబంధన మెప్పుడు వదలునందువా? సంకల్పము అనఁగా ఇది నేను చేయుదునుగాక అనునట్టి చిత్తవృత్తి విశేషము ఎప్పుడు నశించునో యప్పుడు కర్తవ్యతానుబంధనము వదలును. సంకల్పమెప్పుడు నశించునందువా? సంకల్పమునకు కామము మూలము. కామము నశించినప్పుడు సంకల్పము వెనువెంటనే నశించును, కామమన్ననో వైరాగ్యంబున నశించును 4

ఈయోగారూఢత్వమును సంపాదించుటకు మనస్సే ముఖ్యసాధనము. కావున మనస్సును సాధనముగా గ్రహించి జీవము నుద్ధరింపుము. జీవము సామాన్యంబుగా సంసారసాగరంబునఁ బడియుండును. దానినట్లే వదలఁగలము, వదలినచో నది నశించును. మనస్సు ఎట్లు జీవము నుద్ధరించునందువా? మనస్సు జీవునకెంతయు బంధువు, సంసారముక్తికై జీవునకు మఱియొకటి సహాయపడునదిలేదు. సంసారసాగరమును దాటుటకు మనస్సే పరమతారకమగుచో, ఈమనస్సు అందఱకుఁగలదు గావున నెల్లరుఁ దరింపరేలయందువా? మనస్సు అందఱకున్నను అది యెల్లరకు మిత్రముగాదు, అది కొందఱకు మిత్రముఁ గొందఱకు శత్రువగును. దానంజేసి యెల్లరుఁ దరింపరు. 5

ఎట్టివారికి మిత్రము ఎట్టివారికి శత్రువగునందువా? ఎవని జీవము విషయప్రాబల్యమునుండి మనస్సును మరలించి వశపఱచుకొనునో యట్టివానికి అనఁగా జితేంద్రియునకు మనస్సు మిత్రుఁగును మనస్సును వశపఱచు కొననివానికి అనఁగా జితేంద్రియుఁడుగానివానికి అది బాహ్యశత్రువులవలె శత్రువై వర్తించును 6

జితాత్మునకు మనోబంధుత్వ మెట్లందువా? జితాత్మునకు రాగాదు లుండవు గావున శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములు పూజాపరిభవములూ వానినంటవు. అందువలన నతఁడు నిర్వికారుఁడై యుండును అట్టివాఁడు యోగారూఢుఁ డగును ఇట్టి జితేంద్రియునకుఁ బరమాత్మయే సమాధి విషయమగుననికూడ చెప్పనగును. 7

యోగారూఢుని లక్షణములు వినుము జ్ఞానము అనఁగా శాస్త్రోక్త పదార్థ పరిజ్ఞానము, విజ్ఞానమనఁగా అపరోక్షానుభవము. అనఁగా శాస్త్ర జ్ఞాన స్వానుభవము ఈజ్ఞానవిజ్ఞానములతో నతని మనస్సు నిండియుండును, ఒండొకతలంపునకు నందుఁదావుండదు అందువలన నతఁడు విషయములు దగ్గఱనున్నను వికారముఁజెందఁడు, ఆకారణంబున వాని యింద్రియములెల్ల వశమైయుండును జితేంద్రియుఁడు గావున ఇది హేయము ఇది ఉపాదే యము అనుబుద్ధియే వానికిఁ గలుగదు అన్నిటియందు వానికి సమబుద్ధియుం డుటంజేసి మట్టిపెళ్ళ రాయి బంగారు సర్వము వానికి ఒక్కటిగానే యుం డును. ఇట్టివాఁడు యోగారూఢుఁడని చెప్పఁబడును 8

మఱియు ప్రత్యుపకార మపేక్షింపక యెట్టి స్నేహబందములేకున్నను ఉపకారముచేయునట్టి సుహృత్తు, స్నేహకారణమున నుపకారముచేయు మిత్రుఁడు, నిష్కారణముగా అపకారముచేయునట్టి అరి, ఉభయులు వివాదపడుచున్నను జూచుచు ఉపేక్షించియుండునట్టి ఉదాసీనుఁడు, ఉభయులకు హితముచెప్పునట్టి మధ్యస్థుఁడు, ఉపకరికిఁగూడ నపకారముచేయునట్టి ద్వేష్యుఁడు, శరీరసంబంధముగల బంధువు, ధర్మశీలుఁడగు సాధువు, పాప శీలుఁడగు పాపి—ఇట్టివారియందెల్లఁ దారతమ్యభావములేక సమబుద్ధిగలవాఁడు యోగారూఢులలో నుత్తముఁడు అనఁగా యోగారూఢుని మనస్సు స్థిరం

103

తరము పరమాత్మయందు లయించియుండును గావున ఇట్టి విపరీతములింద్రియగోచరములగుచున్నను వానికి మనోగోచరములు గావని భావము. 9

అర్జునా! ఇట్టి యుత్తమఫలప్రాప్తికి సాధనములగు యోగాంగములు చెప్పెదను వినుము. మనస్సు మిక్కిలి చంచలించుచుండును. ఈమనచ్చాంచల్యమును మాన్పుటయే యోగముయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము ఇంద్రియములకు విషయములతోడ సంబంధము గలుగుచుండు నేని మనచ్చాంచల్యంబునకు నుద్దీపకముగా నుండును ఈసంబంధము ఎంతవఱకు తగ్గింపనగునో యంతవఱకుఁ బ్రయత్నింపవలయును బహిప్రదేశంబున నిట్టిసంబంధంబునకు అవకాశము మిక్కుటముగా నుండును గావున యోగాభ్యాసము చేయువారు గిరిగుహాదులు రహస్యస్థానములు వరింతురు అట్టి ఏకాంతస్థానములలోగూడ ఒంటరిగానుండవలయునేగాని మఱియొకనితోఁ గూడియుండరాదు ఇద్దరున్నచో ఏదోయొక ప్రసంగము గలుగుచుండును, ఆకారణమున మనోవిక్షేపమగును రహస్యప్రదేశము ఏకాకిత్వము ఇవిరెండున్నను వాని మనోదేహములు యోగప్రతిబంధక వ్యాపారములందుఁ దగులవచ్చును అట్లు తగులకుండుటకు ఇంద్రియనిగ్రహము పరమావధము. ఈయింద్రియనిగ్రహంబునకు ఆశారాహిత్యము పరమసాధనము కోరిక నశించునేని శాస్త్రనిషిద్ధములైన పరిగ్రహాదులు వానితోడ మనచ్చాంచల్యము నుడుగును యోగాభ్యాసముచేయువాడిట్లు చిత్తమును సమాహితపఱచుకొనవలయును ఈవిషయమై యోగశాస్త్ర ప్రక్రియను గొంత వివరింతు జిత్తవృత్తినిరోధము యోగమనఁబడును ఈయోగమునకు యమము, నియమము, ఆసనము, ప్రాణాయామము, ప్రత్యాహారము, ధారణ, ధ్యానము, సమాధి అని ఎనిమిది యంగములుగలవు హింసచేయకుండుట, సత్యము, దొంగబుద్ధిలేకుండుట, బ్రహ్మచర్యము, ఒకరివలన నేదియుఁ బుచ్చుకొనకుండుట, ఋజుమార్గవర్తనము, ఓర్పు, ధృతి, మితాహారము, శౌచము—ఇవి యమలక్షణములు తపస్సు సంతోషము, భగవంతుఁడు గలఁడను విశ్వాసము, దానము, ఈశ్వరపూజనము, సిద్ధాంతశ్రవణము, అకార్యమునకు లజ్జించుట, మతి, జపము, వ్రతము—ఇవి నియమలక్షణములు పద్మాసనము మొదలగునవి ఆసనమనబడును, ప్రాణవృత్తి నిరోధము ప్రాణాయామమనఁబడును , ఇంద్రియములను వానివాని విషయములనుండి

మఱలించుట ప్రత్యాహారలక్షణములు. మనస్సు ఏదేనొకచోట చిరకాలము స్థాపించుట ధారణ యగును. దేనినిగూర్చి ధ్యానింపఁ దలఁతుమో దానియం దఖండ ప్రవాహరూపంబున మనస్సును బోనిచ్చుచు నడుమనడుమ ఎట్టి యితరస్మరణము గలిగింపక వృత్తియొక్క వంకను దానిని మఱల్పకుండుట ధ్యానమనఁబడును. విజాతీయమైన స్ఫురణములేక సజాతీయ ప్రత్యయ ప్రవాహరూపము గలది సమాధి యగును. ఈ సమాధి సంప్రజ్ఞాతమని అసంప్రజ్ఞాతమని రెండు విధములు. చిత్తమునకు అయిదు అవస్థలుగలవు. వీనినె భూమికలందురు. క్షిప్తము, మూఢము, విక్షిప్తము, ఏకాగ్రము, నిరుద్ధము అని ఇవి చెప్పఁబడును. విషయాసక్తమైన చిత్తము క్షిప్తమందురు, నిద్రాతంద్రాదిగ్రస్తమైన చిత్తము మూఢమందురు, విషయాసక్తమయ్యు అప్పుడప్పుడు ధ్యాననిష్ఠమగు చిత్తము విక్షిప్తమందురు. క్షిప్తమూఢచిత్తములకు సమాధి పొసఁగదు. విక్షిప్తమునకు ఎప్పుడో యొకప్పుడు క్షణము సేపు సమాధి గలిగినను అది గాలిలోని దీపమువలె నశించును. సత్త్వగుణము వృద్ధియగుటంజేసి, తమోగుణము వలన గలుగు నిద్రాతంద్రాది రూపలయముగాని, రజోగుణమువలనఁ గలుగు చాంచల్యరూప విక్షేపముగాని లేక ఏకవిషయమునందే ధారాప్రవాహముగా నుండు మనోవృత్తి ఏకాగ్రమనఁబడును. సత్త్వము శుద్ధమైనప్పుడు మాత్రమే యిది గలుగును. ఈయవస్థకువచ్చినప్పుడు సంప్రజ్ఞాత సమాధి యగును. ఇందు ధ్యేయాకారవృత్తియొక్క భానముండును గావున దీనిని సంప్రజ్ఞాతమందురు. ఈ భానముగూడ నశించెనేని, అసంప్రజ్ఞాత సమాధియగును. 16-వ శ్లోకములో నియమమునకు సంబంధించిన మితాహారము సూచింపఁబడినది. ఉదరకోశమునందు రెండుభాగము లన్నముతోను ఒకభాగము నీరుతోనిండి నాల్గవభాగము గాలికొఱకు ఖాళీగా నుండవలయునని యోగశాస్త్ర నియమము. అంతేకాక తక్కువభుజించినను ఎక్కువభుజించినను రోగముకు మూలము. ఏలయనఁగా ఎక్కువతిన్నచో అతినిద్రవచ్చును, బొత్తుగా భుజింపనిచో అతిజాగరణమగును. ఇవి రెండును యోగప్రతిబంధకములు. ఇదేవిషయము అన్వయముఖముగా 17-వ శ్లోకములోఁ జెప్పఁబడినది. ఎట్లనిన—ఆహారవ్యవహారవిహారములు పరిమితములుగా నుండవలయును, అట్లేగాక నిద్రాజాగరణములు నియమితముగా నుండును, తపస్సు మున్నగు విషయములందు గూడ

పరిమితము నవలంబింపవలయును ఇట్లాచరించినవో యోగసిద్ధి గలుగును ఆహారపరిమాణమును జెప్పితిని, నిద్రాజాగర పరిమాణమెట్లనిన—రాత్రికాలమును మూఁడుగాభాగించి, మొదటిభాగమందు నిద్రింపరాదు, రెండవభాగమందు నిద్రింపవలయును, మూఁడవభాగమందు మఱల నిద్రింపరాదు విహారనియమమెట్లనఁగా, దినమునకు మొత్తముమీద ఒక్కయోజనమునకన్న విశేషించి నడువరాదు తపస్సు స్వాధ్యాయము క్రమక్రమముగా మెల్లమెల్లగా ననుష్ఠింపవలయును, బ్రహ్మచారివ్రతమనఁగా బ్రహ్మచర్యము, 'ప్రశాంతాత్మ' అనుటవలన అహింస, సత్యము, అస్తేయము, క్షమ, ఋజువర్తనము సూచితములు 'యతచిత్తాత్మ' అనుటవలన బహిరంగములైన శౌచము, అపరిగ్రహమగుటవలన ఏదిగాని గ్రహింపకుండుట, స్థితఅనుటవలన ధృతి [illegible] అనుటవలన శాస్త్రీయ నిశ్చయ దార్ఢ్యము గలిగియుండుట, ఇట్లు యమనియమములు సూచితములు ఆసన మెట్లన్న—కూర్చుండు ప్రదేశము శుద్ధముగా నుండవలయును అది మిక్కిలి యెత్తుగాఁగానీ మిక్కిలి తక్కువగా గాని యుండరాదు దానిమీఁద మొదట దర్భయు, దానిమీఁద వ్యాఘ్రచర్మము, దానిమీఁద వస్త్రము పఱవవలయును మఱియొకని యాసనంబునఁ గూర్చుండి యోగమభ్యసింపరాదు, ఆసనము, శయనము, వస్త్రము, భార్య, కమండులువు—ఇవి సొంతవిగా నుండవలయునే గాని ఇతరులవి పనికిరావని శాస్త్రము. ఇట్లు ఆసనంబున యథాసుఖము గూర్చుండి మనస్సును నేత్రాదులైన యింద్రియములను ప్రాణములను నియమించి అనఁగా ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార ధారణ ననుష్ఠించి, మనస్సు నేకాగ్రముచేసి అనఁగా ధ్యానమనెడు నాల్గవభూమిక నధిష్ఠించి చిత్తశుద్ధికొఱకు యోగ మభ్యసింపవలయును దేహమధ్యభాగము శిరస్సు మెడ అనఁగా మూలాధారము మొదలు మూర్ధపర్యంతము వంకరలేకుండునట్లు చలింపకుండునట్లుగా కూర్చుండవలెను, దిక్కులు చూడగూడదు దృష్టి నాసాగ్రమును జూచునట్లుగా నిలుపవలెను ఇట్లొనర్చి మనస్సు విషయాకారవృత్తి శూన్యము గావించి నాయందు (అనఁగా భగవంతునియందు) నిలుపుట ధ్యానమగును భగవంతుఁడు నిరాకారుఁడు, చిత్తము నిలుచుటకు ఏదే నొకపట్టు కావలయును అందువలన సాకారబ్రహ్మమును ధ్యానింపవలయును మదనకోటిసుందరుఁడు, మణికిరీట

కుండలవలయహారకేయూరముద్రికాలంకృతుఁడు, సర్వమంగళమూర్తి, మకర తళ్యాయలాకారుఁడు మందస్మితరుచిరబింబాధరుఁడు, మధురాలాపుఁడు మహావియచరితాద్భుతుఁడునై యవతరించి నీముందున్న యీవాసుదేవుఁడే యాలంబముగాఁ గొని ధ్యానింపుము భగవదేకాకార చిత్తవృత్తి రూపధ్యాన మనుష్ఠింపఁగలయును అది సంప్రజ్ఞాత సమాధినిష్ఠయగును అప్పుడు తత్త్వ సాక్షాత్కారము సత్స్వరూప పరమానంద నిష్ఠయగు మోక్షము సిద్ధించును ఇట్టియోగమువలన అంతర్ధానము ఆకాశగమనము మొదలగు సిద్ధులుగూడ గలుగును గానీ, అవి మోక్షమునకుపయోగ్యములుగావు గావున ముముక్షువు వానిని గోరఁడు 10–17

ఇట్లు చేయుచుండఁగాఁ జిత్తము రజస్తమోగుణములను సమగ్రముగా వదలి స్వచ్ఛమై ఆత్మైకాకారతనుబొంది యెప్పుడు నిశ్చలమగునో అప్పుడు అసంప్రజ్ఞాత సమాధియగును ఇది సిద్ధించుటకు ఎల్లకోర్కెలు వదలవల యును యమనియమాదులెన్ని అభ్యసించినను వైరాగ్యమే ప్రధానము ఈవైరాగ్యము అపరమని పరమని రెండు విధములు అపరము మఱల యతమానము, వ్యతిరేకము, ఏకేంద్రియత్వము, వశీకారము అని నాల్గు విధములు సారాసారముల నెఱుంగుయత్నము యతమానవైరాగ్యమగును, వివేకాభ్యాసంబున దోషము లింతమాత్రము పక్వమైనవనియు ఇంక నింతమాత్రమున్నవని యు వివేచించుట వ్యతిరేక వైరాగ్యము, విన్నట్టిగాని చూచినట్టిగాని విషయములందు ప్రవృత్తి దుఃఖాత్మకత్వమని గ్రహించి వానిని ద్యజించి మనస్సు నెప్పుడు సంతోషముతోనుంచుట ఏకేంద్రియత్వ వైరాగ్యము తృష్ణ బొత్తుగా లేకుండుట వశీకారవైరాగ్యము ఈ అపరవైరాగ్యము సంప్రజ్ఞాత సమాధికి అంతరంగము, అసంప్రజ్ఞాతసమాధికి బహిరంగము నగును సకల ప్రపంచ వ్యవహారములందు ఎట్టితలంపు లేకుండుట పరవైరాగ్యమగును ఇది అసంప్రజ్ఞాతసమాధికి అంతరంగమగును. ఈశ్లోకములోని 'నిఃస్పృహః' శబ్దము ఈ పరవైరాగ్యమును దెలుపును 18

చిత్తవృత్తి నడఁచివైచి అసంప్రజ్ఞాతసమాధి ననుష్ఠించు యోగియొక్క అంతఃకరణము గాలిలేనిచోటఁబెట్టిన దీపమువలె నిశ్చలమైయుండును 19

ఈ యసంప్రజ్ఞాతసమాధిని వివరింతు వినుము యోగాభ్యాసపాటవంబున అంతఃకరణము పరిణామమొందును, చిత్తవృత్తి శమించును, అట్లు రజస్తమస్సులంటనట్టియు కేవల సత్త్వమాత్రరూపంబున నుండునట్టియు అంతఃకరణమును సాధనముగాఁ గొని అఖండానంద ఘనమైన ప్రత్యక్చైతన్యమును గాంచి యందె సంతోషించును ఈయంతఃకరణ పరిణామము యోగమనఁ బడును 20

అంతఃకరణమట్లు పరిణమించినంతనే ఒకవిధమైన సుఖము లభించును అనుభవము నిట్టిదని చెప్పుటకుగాని తలంచుటకుగాని సాధ్యము గాదు. అది బుద్ధికిమాత్రమే గోచరించుచుండును ఆసుఖము ఇంద్రియములకు నందదు సుషుప్తియందుఁగూడ సుఖము గల్గునుగాని, సుషుప్తియందు బుద్ధి లీనమైయుండును గావున అది బుద్ధిగ్రాహ్యము గాదు సమాధియందు బుద్ధి తనవృత్తిని మానియుండునేగాని సుషుప్తియందువలె లీనముగాదు కావున సమాధిసుఖము బుద్ధిగ్రాహ్యమైయుండును 21

నిరతిశయాత్మ సుఖవ్యంజకమైన ఇట్టి నిర్వృత్తిక చిత్తావస్థా విశేషమును బొందినవాఁడు అంతకు మించిన సుఖము మఱియొకటి లేనందున దానిని వదలఁడు దానంజేసి విషయభోగవాసనలు వానినిఁ జలింపఁజేయఁజాలవు చలి వేడిమి మశకాద్యుపద్రవములు ఇవి గలిగినను అతనికి అస్పృహయేయుండును శస్త్రపాతియేని వానిని గలంచునాయనిన అదియును లేదు 22

దుఃఖాదులు చిత్తవృత్తివిషయములు. చిత్తవృత్తినే నిరోధించినప్పుడు దుఃఖాదుల జ్ఞానమేయుండదు ఇట్టి చిత్తవృత్తినిరోధమే యోగము 23

యోగమింతటి ఫలమునిచ్చును గావున శాస్త్రములను గురూపదేశమును నమ్మి యభ్యసింపవలయును యోగాభ్యాసము చేయునప్పుడు 'ఎంతకాలము చేసినను ఫలము గలుగలేదు, ఈకష్టమేల ?' అని నిరుత్సాహపడరాదు. ఈజన్మములోనో జన్మాంతరముననో తప్పక అది సిద్ధించునను పట్టుదలతో ధైర్యముతో యోగము నభ్యసింపవలయును

యోగాభ్యాసప్రకారము వినుము శుభస్కారములుగానట్టి విషయములు శుభస్కారమనెడి అధ్యాస సంకల్పమనఁబడును ఈసంకల్పము కాను

మును గలిగించును. కామమువలన స్రక్చందనవనితాదులందభిలాష గలుగు
చుండును. కావున సంకల్పప్రభవమైన కామములను త్యజింపవలయును.
కామత్యాగ మెట్లనగా? కుక్కతిని కక్కిన పాయసమునందు దోషము
గాంచి దానినెట్లు త్యజింతుమో యట్లే విషయములందు దోషదర్శనము గావిం
చినచోఁ ద్యాగముసిద్ధించును. వనితాదులేగాదు బ్రహ్మలోకాదులును అణి
మాదిసిద్ధులును సర్వము ఈస్వప్నములోఁ జేరినవేగాని వేఱుగాదు. ఈత్యాగము
ఉపవాసవ్రతముచేయువాఁడు అపూట భోజనమును త్యజించినట్లు త్యజించుట
వలన ఫలములేదు, ఉపవాసికి మఱునాఁడైనను అన్నకామముగలదు. అట్లు
గాక మూలముట్ట మఱువవలయును. కామములను త్యజించినంతనే ఇంద్రియ
ప్రవృత్తి యడఁగును, వివేకముదయించును. ఇంద్రియనిగ్రహమునకు మన
స్సును సాధనముగా గ్రహింపవలయును. 24

యోగము నాకుఁ దప్పక సిద్ధించునను ధైర్యము ధృతియనఁబడును.
ఇట్టి ధైర్యమువహించి యోగమును సాధింపవలయుననెడి నిశ్చయమును గలిగి
శాస్త్రములందుఁ జెప్పినప్రకారము గురువుపదేశించు మార్గమున ఒక్కొక్క
భూమికను మెల్లమెల్లగా క్రమక్రమముగా దాఁటి మనోనిరోధమును సాధింప
వలయును. వాగ్భూమి, మనోభూమి, అహంకారభూమి, మహతత్త్వభూమి
అని భూమికలు నాలుగు. ఈనాల్గింటిని క్రమముగా జయించుట భూమికా
జయమనఁబడును. వాక్కు మొదలగు సర్వేంద్రియముల వ్యాపారమును నిరో
ధించినప్పుడు మనోవృత్తిమాత్రము నిలిచియుండును. ఇంద్రియవ్యాపారమును
కట్టివైచి మనోవృత్తితో మాత్రముండుట వాగ్భూమి జయమనఁబడును.
వాగ్భూమిని జయించినవానికి పశువులకువలె స్వాభావికముగా మాత్రము
వాఙ్మౌనముండును. మనోవృత్తి శేషించియున్నందున సంకల్పవికల్పము
లంగిఁబొడమచునేయుండును. ఈసంకల్పవికల్పాది సకలమనోవ్యాపార
మును సయితము నిరోధించినప్పుడు అహంకారముమాత్రము శేషించియుండు
ను. ఈస్థితికివచ్చినవాఁడు మనోభూమిని జయించినవాఁడగును. ద్వితీయ
భూమిని జయించినవానికి నిర్మనస్కత్వము బాలురకు ముగ్ధులకువలె స్వాభా
వికమైయుండును. నిర్మనస్కత్వమనగా అహంకారములేకుండుట. ఈఅహం
కారము 'నేను ఇతని పుత్త్రుడను, నేను ఇతని తండ్రిని' అనుచోట్ల వృత్తి

నగుచుండునట్టి అభిమాన్యమానస్వరూపవిశేషముగానుండును ఈయహం
కారమునుగూడ జయించినచో 'ఉన్నాను' అనునంతమాత్రమే సామాన్యాహం
కారము శేషించియుండును దీనినే మహత్తత్త్వమందురు ఈస్థితికి వచ్చిన
వాఁడు అహంకారభూమిని జయించినవాఁడగును సూక్ష్మమైన యహంకా
రమనునట్టి ఈమహత్తత్త్వమునుగూడ జయించినచో నిరుపాధికచిన్మాత్రస్థితి
వచ్చును ఈస్థితికి వచ్చినవాఁడు మహత్తత్త్వభూమిని జయించినవాఁడగును
అప్పుడు వానికి నిరుపాధి ము శుద్ధము త్వంపదలక్ష్యము నైన ఆత్మ సాక్షాత్కా
రించును పైనఁజెప్పినప్రకారము క్రమముగా మనస్సును నిరోధించినచో
అది సర్వాకారవృత్తి రహితమగును అనాత్మాకారవృత్తియున్నచో వ్యుత్థాన
మగునేగాని సమాధిగాదు ఆత్మాకారవృత్తియున్నచో సంప్రజ్ఞాత సమాధి
యగునేగాని అసంప్రజ్ఞాతసమాధిగాదు కావున అసంప్రజ్ఞాత సమాధికి ఎట్టి
మనోవృత్తియు నుండఁగూడదు సర్వమనోవృత్తులు నశించినచో ఆత్మసాక్షా
త్కార మెట్లగునందువా ? ఆత్మ చైతన్య రూపముగాఁ నుండునేగాని వృత్తి
రూపముననుండదు ఆత్మ యట్టిదైయుండగా యోగాభ్యాస వైరాగ్యము
లేలయందువా ? ఆత్మను ఆవరించియున్నట్టి అనాత్మవృత్తులను నిశ్శేషమొన
ర్చుటకుగా యోగాదు లవసరము పుడకలు నెయ్యి మొదలగునవి వేయుఁ
కొలది అగ్ని ప్రజ్వలించుచుండును, సమిధాదులు తగ్గుకొలది మంటయుఁ
దగ్గుచుండును అదేవిధమున అనాత్మవిషయసంకల్పవికల్పాదులవలన మన
స్సు పెరుగుచుండును, సంకల్ప వికల్పములను నిరోధించుకొలఁది మనస్సు
గూడ శాంతించుచుండును దీనినే ప్రశాంతవాహితమని యోగశాస్త్రమందు
వ్యవహరింతురు ఈఅనాత్మవృత్తి జాలమును నిశ్శేషమొనర్చినచో మబ్బు
విడిచినప్పుడు సూర్యప్రకాశమువలె ఆత్మప్రకాశము స్వతముగానగును వృత్తి
సహాయ మక్కఱయుండదు 25

మనస్సు స్వభావముగా మహాచంచలమైనదనుట నిజము అందువలన
నది నిలిపినచోట నిలువదు , విషయముల వెనువెంటఁ బరుగెత్తుచుండును
అట్టిదానిని పట్టి తెచ్చి యాత్మయందు నిల్పినఁగాని యోగసిద్ధి గలుగదు ఇట్టి
విషమస్థితియందేమి చేయవలయునందువా ? ఈనిగ్గులాటు తప్పదు ఏవిష
యమువంక మనస్సుపోవునో ఆవిషయమునందు దోషములెంచుచు రాఁగా

నందుండి మనస్సు మరలుచుండును ఇట్లు తిన్నతిన్నగా మనస్సును మరలించి దానిని ఆత్మ వశముచేయవలయును 26

రజోగుణలక్షణమైన విక్షేపము తమోగుణలక్షణమైన లయమను కల్మషము—ఇవిరెండు నశించుటంజేసి వృత్తిశూన్యము అనఁగా నిర్మనస్కత్వము గలిగి 'బ్రహ్మైవ సర్వం' అను బ్రహ్మభావమును బొందిన యోగికి అనఁగాఁ జీవన్ముక్తునకు నిరతిశయమైన సుఖము గలుగును అనఁగా జీవన్ముక్తుఁడు విక్షేపలయములు లేక నిర్మనస్కుఁడై బ్రహ్మభావమునుబొంది నిరతిశయ సుఖమునను౦డునని భావము 27

పూర్వోక్తప్రకారము యోగాభ్యాసమువలన మనస్సును కల్మషరహితమొనర్చినచో సంసారహేతువైన పుణ్యపాపములు రహితమై అనాయాసముగా బ్రహ్మసంబంధమైన యపరిచ్ఛిన్న సుఖంబుగలుగును 28

'తత్త్వమసి' మొదలగు వేదాంత మహావాక్యార్థ జ్ఞానమువలన ఆత్యంతిక సుఖము గలుగునని శాస్త్రమైయుండఁగా యోగాభ్యాసమున నదిగలుగుననుట యెట్లనిన శంకింపవచ్చును సమాధానము వినుము యోగాభ్యాసంబున మనఃకాలుష్యము నశించినప్పుడు అవిద్య తప్పక నశించును అవిద్య నశించినవాఁడు సమదర్శనుఁడగును అనఁగా ప్రపంచమెల్ల బ్రహ్మమయమని యెఱుంగును, అనఁగా బ్రహ్మాది స్తంభపర్యంతమునందు నెల్లభూతములలో అధిష్ఠాన రూపముననున్నది ఆత్మయేయని గ్రహించును దీనినే శుద్ధత్వంపదార్థజ్ఞానమందురు. ఇదే మహావాక్యార్థజ్ఞానము ఈజ్ఞాన మనుభవసిద్ధమైనప్పుడు ఆత్యంతికసుఖము గలుగును ఈజ్ఞాన మనుభవసిద్ధమగుటకుఁగా యోగాభ్యాసము సాధనమగుచున్నది 29

తత్పదార్థము (అనఁగా ఈశ్వరుఁడు) ప్రపంచమెల్ల సమాప్రిపంబున తేనెయందు మధురమువలె అనుస్యూతమైయున్నదనియు దేహాది పరిచ్ఛేదములు దానికి గలుగవనియు, ప్రపంచజాతమెల్ల తత్పదార్థమైన దానియందు ఆరోపితమనియు ఎవఁడు గ్రహించునో వాఁడు బ్రహ్మాద్వైతదర్శియగును అట్టివానికి నాకన్నభిన్నమైన వస్తువు గలుగదు అనఁగాఁ బ్రహ్మమే నేను నేనేబ్రహ్మమనుజ్ఞానము గలుగును తత్త్వంపదార్థములు రెండును ఏకాత్మత్వ మగుట

వలనను ఆత్మకన్న ప్రియపదార్థ మొకటి యుండనందునను అట్టివాఁడు స్వాత్మహితవర్తి యగునని వేఱచెప్ప నక్కఱలేదు దీనినె శుద్ధ తత్పదార్థజ్ఞానమందురు 30

తత్పద లక్ష్యమైన 'నేను' (అనఁగా ఈశ్వరుఁడు) త్వంపదలక్ష్యమైన సర్వభూతములందు అధిష్ఠానరూపంబుననుండుట యెఱింగినవాఁడు జీవన్ముక్తుఁడగును వానికి విధినిషేధశాస్త్రము లన్వయింపవు అనఁగా అతఁడు లోకానుగ్రహార్థము కర్మము చేసినఁ జేయవచ్చును, కర్మముచాలించ మానవచ్చును అనఁగా ఈశ్వరేచ్ఛాప్రేరణము గలిగినప్పుడు కర్మములొనర్చును. అట్టి ప్రేరణము లేనప్పుడు మాఱకుండును స్వేచ్ఛారూపమైన కర్మము గోరంతగూడ వానికిఁ గలుగదు 31

తత్త్వజ్ఞానులైన యిట్టియోగులు పరములు అని అపరములు అని రెండువిధములు అందుపరమయోగి తనకు సుఖదుఃఖము లెట్లో యితరులకుఁగూడ సుఖదుఃఖములట్లేయని భావించును అనఁగా తనకుదుఃఖము నెట్లుసంపాదింపఁడో యట్లే పరులకుఁగూడ దుఃఖమునుగలిగింపఁడు తనకుసుఖము నెట్లు సంపాదించునో యట్లేపరులకుఁగూడ సుఖమును గలిగింపనుండును అపరమయోగికి మనోనాశనవాసనాక్షయములు గావు, అందువలన చిత్తవిక్షేపముండును అతఁడు కేవలతత్త్వజ్ఞానము మాత్రము గలిగియుండునే గాని జీవన్ముక్తి సుఖంబెఱుంగఁడు. సుఖదుఃఖము లనుభవించుచుండును, దేహపాతంబునఁ గైవల్యభాగ్యపరుఁడగును అనఁగా జీవన్ముక్తికి తత్త్వజ్ఞాన మనోనాశ వాసనాక్షయములు అవశ్యమని యభిప్రాయము తత్త్వజ్ఞానమనఁగా నేనుండువారి ప్రపంచమెల్ల ద్వైతబుద్ధిగలవారికి గలుగుచున్నదనియు అద్వితీయము చిదానంద రూపము అద్వయమునగు నాత్మయందు కల్పితమే గాని యొండు గాదనియు, ఆత్మయొక్కటే పరమార్థమనియు, అదే నేనుఅనియు విశ్వసించుజ్ఞానము తత్త్వజ్ఞానమనఁబడును ప్రదీపజ్వాలాపరంపరలంబోలిన వృత్తి పరంపరలతోఁగూడ మనస్సు నిరంతరము మాఱుపాటుఁ జెందుచుండగ నట్టి వృత్తిరూప పరిణామము త్యజించుటవలన నిరోధాకారమైన పరిణామము గలుగును దీని నే మనోనాశమందురు ఏకారణంబున క్రోధాదివృత్తి విశేషము ముంద

వెనుకలులేక హఠాత్తుగా జనించునో అట్టి చిత్తగతమగు సంస్కారము వాసన యనంబడును పూర్వాపూర్వములైన యభ్యాసములు చిత్తమునందు వాస్యమానము లగును గాన వాసన యనుపేరువచ్చినది వివేకజన్యమగు చిత్తప్రశమవాసన దృఢమగునేని బాహ్యనిమిత్తములున్నను క్రోధాదులు జనింపవు ఇట్లు క్రోధాదులు జనింపకుండుట వాసనాక్షయమనంబడును తత్త్వజ్ఞానము మనోనాశము వాసనాక్షయము ఇవి పరస్పరము కార్యకారణభావమునుపొంది యుండును ఎట్లనిన—తత్త్వజ్ఞానము గలిగినప్పుడు జగత్తు మిథ్యయను భావము గలుగును. మిథ్యయగు జగత్తువలనం గుందేటికొమ్మువలన నెంతప్రయోజనమో యంతప్రయోజనమగును అట్టి దానియెడ వృత్తి యుదయింపదు, వృత్తి యెప్పుడు జనింపదో యప్పుడు మనస్సుకట్టెలులేని యగ్నివలె నశించును మనస్సు నశించినంతనే సంకల్పములకు ఉద్బోధకములైన బాహ్యనిమిత్తములుండవు గావున వాసనయు నశించును వాసనాక్షయమైనప్పుడు క్రోధాదివృత్తు లుదయించుటకుం గారణము గలుగదు గావున మనోనాశము గలుగును మనోనాశము గలిగినంతనే శమదమాదిసంపత్తియు దానంజేసి జ్ఞాన ముదయించును తత్త్వజ్ఞానముత్పన్నమైనంతనే రాగద్వేషాది రూపమునుండు వాసన క్షీణించును వాసనాక్షయముతోడ ప్రతిబంధములు తొలగును గావున జ్ఞానముదయించును కావున ఈమూటిని ఒక్కసారి నభ్యసింపనిచో ఫలముగలుగదు ఈయభ్యాసము చిరకాలము కొనసాగింపవలయును గాని కొన్నాళ్ళతో విరమింపరాదు విదేహముక్తి గోరు ముముక్షువునకు తత్త్వజ్ఞానము ప్రధానము, మనోనాశ వాసనాక్షయములు రెండవపక్షము జీవన్ముక్తి గోరుముముక్షువునకు మనోనాశ వాసనాక్షయములు ప్రధానము, తత్త్వజ్ఞానము రెండవపక్షము కావున వారివారియుద్దేశ్యముల ప్రకారమనుష్ఠింతురు. తత్త్వజ్ఞానమునకు శ్రవణమనననిదిధ్యాసలు ఉపాయములు, మనోనాశమునకు యోగాభ్యాసముపాయము వాసనాక్షయమునకు ప్రతికూల వాసనలం బుట్టించుట ఉపాయము ఈవాసనలు మలినములని శుద్ధములని రెండు విధములు మలినవాసనలు బాహ్యములని ఆభ్యంతరములని మరల రెండు విధములు బాహ్యవిషయసంబంధములైన వాసనలు బాహ్యములగును, ఈబాహ్యవాసనలు లోకవాసనలని శాస్త్రవాసనలని దేహవాసనలని ఇట్లు బహువిధములు కామక్రోధాదులైన ఆభ్యంతరవాసన

వాసనలు అభ్యంతరవాసనలనబడును శుద్ధవాసన దైవసంపదకు సంబం
ధించినది శుద్ధవాసనవలన మలినవాసనను క్షీణింపజేయవలయును 32

అర్జునుడు అడుగుచున్నాడు

కృష్ణా! మనస్సునకు ఉపదేశములు గూర్చి అది యాత్మైకాకారత పొందుట యోగమంటివి ఇట్టి యోగము స్థిరముగా నిలువదని తలంతును ఏలయందువా? మనస్సు చంచలస్వభావమైనది గదా? మనస్సు చలించినంతనె యోగము భ్రష్టమగును గదా? 33

కృష్ణా! వాయువువలె ప్రాకులాడు మనస్సును నిగ్రహించుట దుష్కరము మనస్సు తనకై తాను తనస్వభావమును మానుకున్నను, పరసాహాయ్యంబువలననేని నిగ్రహింపరాదా యనిన నదియు సాధ్యముగాదు ఏలయందువా? పరసాహాయ్యమనగా దేహేంద్రియాదుల సాయమో లేక ఆత్మసాహాయ్యమో కావలయును దేహేంద్రియాదులు చెలగింపు స్వభావము గలవైయున్నవి అందువలన వాని సాయ మెట్టిదో అగ్నిదేవునకు వాయుదేవుని సాయముగు దేహస్థుడగుచు ఆత్మసంగతియన్ననో, అది నిర్వికారమైనది అట్టిదానికి వికారముగలిగించి మురుక్కాల్వ బడిన గంగరద్దువలె దానిని మనస్సు ఆడింపజేయును కావున ఆత్మసాహాయ్యము నిరుపయోగము, మత్తేభమువంటిదికూడ కాలక్రమమున వశమగునట్లు మనస్సుకూడ కాలక్రమమున వశమగుననియనిన నదియు బొసగదు ఏలయందువా? క్షణక్షణప్రవర్ధమానమగు విషయవాసనా సహస్రములచే బోషింపబడుచుండు మనస్సు జన్మములెత్తినను దీని వశవర్తినగుమింపదనేగాని బలహీనతనొందదు. పెనుగాలికి అరచేతబట్టినగ్రుడు కొట్టుకొనిపోవునట్లు వెలుపుట యెంతకష్టమో మనోనిగ్రహముకూడ అంతకష్టమని తలంతును 34

శ్రీకృష్ణభగవానుడు చెప్పుచున్నాడు

అర్జునా! మనస్సు సహజచంచలమైనది నిగ్రహింపరానిదంటివి నేత్రాదులను వానివాని గోళకములను మూసి బాహ్యార్థగ్రహింపనట్లు మనస్సును గూడ మరలింపవచ్చునన్నచో అది నీవన్నట్లు సాధ్యముగాదు క్రిమికీటకములకునైన మనస్సు నిగ్రహింపరాదందువా? అది యంగీకరింప

బడును. దృష్టాదృష్ట భోగములందు దోషదర్శనము అభ్యాసము చేసినయెడల వానియెడ మనస్సునకు తృష్ణ నశించును, అప్పుడు విరాగయుక్తమై మనస్సు నిలుచును. తీవ్రముగాఁ బ్రవహించునదికి కట్టకట్టి ప్రక్కకాల్వలకుఁ దా నీరుకొనిపోయి పొలములకుఁ బాఱించునట్లు, భోగతృష్ణా ప్రవాహయుక్తమై యున్న మనోగమనమును వైరాగ్యమువలన నడ్డగించి ధ్యానాభ్యాసమువలన క్రమక్రమముగా నిలుపవలెను. అధ్యాత్మవిద్య, సాధుసంగమము, వాసనా పరిత్యాగము, ప్రాణస్పందనిరోధము — ఈనాల్గు మనోజయమునకు ఉపాయములని యెఱుంగుము. దృశ్యమెల్ల మిథ్యయని అధ్యాత్మవిద్య బోధించును. దానిఁ బట్టి ప్రాపంచికములు నిష్ఫలమని మనస్సు అడఁగిపోవును. విద్యయు బోధించినను ఎవరికి బోధపడదో, ఒకవేళ బోధపడినను ఏకాగ్రతఁ జెందదో వారికి సాధుసంగము ఉపాయము. సాధువులు సాధకులకు బోధింతురు, జ్ఞప్తిచేయుచుందురు. విద్యాభ్యాసమువలను దుర్వాసనలకు జిక్కి సాధువుల యుపదేశమనుసరింపనివారికి, వాసనాపరిత్యాగము, ప్రాణాయామము ఉపాయములగును. ప్రాణస్పందనము వాసన ఇవి చిత్తబీజములు వానిని నిరోధించినచోఁ జైతన్యము ప్రకాశించి చిత్తము శాంతినొందును. ఈ రెంటిలో ఒకటినశించినను రెండవది నశించిపోవును. 35

అభ్యాస వైరాగ్యములవలన అంతఃకరణమును నిరోధింపనివానికి యోగము అనఁగా చిత్తవృత్తినిరోధరూపమైన ధ్యానయోగము సిద్ధింపదు. అంతఃకరణము వశమైయుండి వానిని పట్టువదలక ప్రయత్నించువానికా మనస్సు క్రమక్రమముగాఁ దన చంచలస్వభావమును మాని వశమగును. 36

అర్జునుఁడు అడుగుచున్నాఁడు :

కృష్ణా! ఇంద్రియములు వశమైనను శ్రద్ధయుండినను ఉద్రి వాఁడు యోగాభ్యాసమునకుఁ బ్రారంభించియుండియు చిత్తచాంచల్యముచే మనస్సు చ చెందినను అట్టివానికి యోగసిద్ధి కలుగకపోయినచో గతియేమి? యోగా ముముక్షువునకు యోగభ్రష్టుఁ డగుచున్నాఁడా? లేక యోగారూఢుఁడు కాలేక యడ గుచున్నాఁడా? అని శంకించుచున్నాఁడు. యోగభ్రష్టుఁడు మోక్ష యోగముపాయమని నీవు చెప్పితివి గావున వానికి మోక్షము లేదా

రోగారూఢుఁడన్ననో అతఁడు తత్త్వదర్శియైయుండును నడుమనే యోగభ్రష్టత గల్గినవో తత్త్వదర్శనము గలుగదు గావున, వానింగూర్చియు అడుగుట లేదు యోగాభ్యాసముచేయుచుండఁగా, వైరాగ్యము చాలినంత లేమిం జేసి నడుమ విషయలోలత్వము గలిగినవానింగూర్చి యడుగుచున్నానని తలంతువు గాఁబోలు విషయలోలత్వమెప్పుడు గల్గునో యప్పుడు వాఁడు యోగాభ్యాసమునకు అధికారి గాఁడు వాఁడు మఱల కర్మయోగమనుష్ఠించి చిత్తశుద్ధి వైరాగ్యములు పడయవలయునని యెఱుంగుదువు కర్మయోగినిగూర్చి యడుగుచున్నానందువా? కర్మయోగికి విషయతృష్ణయున్నప్పుడు జ్ఞానము గలుగదేగాని, చేసినంతవఱకు కర్మముల ఫలముగలుగును గావున అతఁడు ఉభయభ్రష్టుఁడుగాఁడు. నిష్కామ కర్మయోగినిగూర్చి యడుగుదువా యనిన నదియుఁగాదు అట్టివాఁడు ఈశ్వరార్పణబుద్ధితోఁ గర్మముచేయును ఫలార్థమనుష్ఠించిన కర్మమునకన్న ఈశ్వరార్పణబుద్ధితోఁజేసిన కర్మము అతిశయ గుణవంతము గావున ఆముష్మికసుఖము నది తప్పక గలిగించును. దానంజేసి యతఁడు ఉభయభ్రష్టుఁడు కానేరఁడు. ఉత్పన్నతత్త్వజ్ఞానియై ఉత్పన్న జీవన్ముక్తుఁడగువాఁడు పరమయోగి అనియు, ఉత్పన్న తత్త్వజ్ఞానియైనను అనుత్పన్నజీవన్ముక్తుఁడగువాఁడు అపరమయోగి యనియు 32-వ శ్లోకమువలన నేర్పడుచున్నది పరమయోగికి అపరమయోగికి ఇరువురకు జ్ఞానమువలన అజ్ఞానము నశించినందున విదేహముక్తి గలదనుట నిర్వివాదము జీవన్ము- విషయంబున మాత్రము తారతమ్యముగలదు కావున వారివిషయమైనగూడ యడుగుటలేదు ఇఁక ఎవనిగూర్చి యడుగుదునందువా? నిత్యానిత్య వివేకాదులు గలిగి వివిదిషాసన్న్యాసియై (జ్ఞానసంపాదనకొఱకు సన్న్యాసము తీసుకొనువాఁడై) వేదాంతశ్రవణమనన నిదిధ్యాసములుచేయుచు అవి పూర్తి గాకమున్నే చనిపోవువాఁడు జ్ఞానము పరిపక్వము గాలేదుగావున మోక్షసుఖము ననుభవింపఁడు, సర్వకర్మ సన్న్యాసిగావున స్వర్గాదిసుఖము వానికి గలుగదు అట్టివానిగతియేమని యడిగితివి 37

సర్వకర్మములు సన్న్యసించినందునఁ గర్మరూపాశ్రయము వానికిలేదు, జ్ఞానమార్గమన్ననో అది పరిపక్వముగాలేదు కావున నతఁ డుభయభ్రష్టుఁడని తలంతును గాలికిఁ జెదిరిన మబ్బు తొల్లిటి మేఘమండలమునుండి విడివడినదై మఱియొక మబ్బుతో [illegible] ట్టినదునుగానే యంతరించునట్లు యోగభ్రష్టుఁడు

కూడ మొదటి కర్మమార్గమునకు దూరుఁడై జ్ఞానమార్గమును పొందక రెంటికిఁ
జెడి నశించునా ? మోక్షసాధనమైన శమాదిసంపత్తి గలిగియున్న వాఁడొంటు
నను శాస్త్రవిహిత కర్మములు లేనందునను గడతేరునా ? 38

కృష్ణా ! ఈనాసంశయంబును సంపూర్ణంబుగా పోఁగొట్టుటకు
నీ వలదు నీవుదక్క మఱియొకరు చాలరు 39

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా ! యోగభ్రష్టుఁడు నశించునాయనియంటివి నీ మాటలకుఁగా
నీయభిప్రాయమేమి ? వానికి అనిష్టముపచ్చునని యా ? లేక ఇష్టవిఘాతము
ననియా ? అనిష్టప్రాప్తిగూడ ఇహలోకంబునందనియా ? లేక పరలోకమునం
దనియా ? యదాశాస్త్రము సర్వకర్మసన్యాసము అనుష్ఠించి విరక్తుడై శ్రవ
ణాదులుచేయుచున్న కాలమున మరణించువాఁడు ఈలోకమునందుఁగాని పరలో
కమందుఁగాని అనిష్టము నేపొందఁడు శిష్టజనగర్హణము ఇహలోకానిష్టమగున,
నరకపాతము పరలోకానిష్టమగును ఇవిరెండు నతఁడు పొందఁడు ఏలయనఁ
గా ? నాయనా ! శాస్త్రప్రకారము చేసినవానికే అకీర్తి గాని నరకముగాని
కలుగదనఁగా నిరతిశయ కల్యాణమొనర్చినవానికింక చెప్పవలయునా ? 40

యోగభ్రష్టుఁడు ప్రారబ్ధమువలన వచ్చిన భోగవాసనలవారు, దృఢ
వైరాగ్యులని రెండు విధములు. అందు మొదటిరకమువారు అశ్వమేధాది
లోనర్చిన పుణ్యవంతులు పడయు స్వర్గాదులనుబొంది యందు భోగములనుభవిం
చుచు బ్రహ్మమానముతోఁ జెక్కుసంవత్సరములుగడపి తర్వాత పరిశుద్ధులు
జ్ఞానయోగ్యులు ధనవంతులునగు మహారాజులు చక్రవర్తులు మొదలగువారి
యింట జనకాదులవలె భోగవాసన శేషించియుండు కారణంబున జనించెదరు. 41

రెండవ రకమువారైన దృఢవైరాగ్యులు భోగవాసనలేమింజేసి నిడను
భవ యోగ్యములైన పుణ్యలోకములఁ జనకయే దరిద్రులైనను శ్రోత్రియులై
వంతులగు యోగులవంశమందే జనింతురు శ్రీమంతులయింటఁ బుట్టుట జ్ఞాన
యోగులవంశమందుఁగాని జ్ఞానులవంశమందు గాని పుట్టుక ప్రకృతిలోకు
దుర్లభతరము సుమా 42

అర్జునా ! యోగభ్రష్టునకు అనిష్టము గలుగదనుట స్పష్టము గా
అనిష్టము గలుగకున్నను ఇష్టప్రాప్తి కలుగదేమోయని సందేహమున్న నిష్ట

ఘాతము కూడగలుగను ఎట్టివారు—యోగాభ్యాసముచే నతిదీర్ఘకాలము యోగ ప్రవృత్తి చెందినవారు, అప్పటికెంతమాత్రము అనుష్ఠించియుందురో అంతమాత్రము బ్రహ్మాత్మైక్యవిషయమై బుద్ధి పరిపక్వమై యుండును ... వినప్పుడు బుద్ధి మూఢమైనను లేచినంతనే పూర్వజ్ఞానము స్ఫురించుననియు, జన్మాంతరమందు వారికి పూర్వ పరిపక్వస్థితి ... అట్టి సాధనసంపత్తిగల వారు మఱల మోక్షార్థముయిల్లుంచుక వైరాగ్యవాసన ... ధనమువలనవచ్చిన భోగవాసన ప్రబలము గానుండక ... అవసానకాలంబున భోగస్పృహయుండుటంబట్టి అతఁడు భోగముల ననుభవించునిమిత్తము స్వర్గాదిలోకములనుండవలసియుండును గావున, వాని పునర్జన్మమునకుఁ గాలవ్యవధియుండదు. అట్లుగాక వైరాగ్యవాసన బలవత్తరమై సహాపుణ్య విశేషంబునఁ బరమేశ్వరప్రసాదము ... సమయంబునఁ బ్రాణములు పోవునేని, భోగస్పృహ యప్పటికిలేమింజేసి పరలోకంబుల భోగంబు లనుభవింపవలసిన కారణము అందుకు సంభవము లేకయే వెనువెంటనే యతఁడు బ్రహ్మవేత్తలయింట జనించును. ఇట్టివానికి పూర్వసంస్కారముయొక్క యభివ్యక్తి అనాయాసముగాఁగలుగును. 43

బ్రహ్మవేత్తలయింట జనించువారికి ప్రాగ్భవజ్ఞానసంస్కారము (పూర్వజన్మమందలి జ్ఞానముయొక్క సంస్కారము) అవ్యవధానముగా ఉద్బుద్ధమగును గాన, మఱల యోగాభ్యాసమునకు వలయు బుద్ధిసంయోగమునకై యతఁడు ప్రయత్నింపఁ బనిలేదనియు, అట్టివానికి సులభము గాఁగలుగుననియు జెప్పితిని. పుణ్యలోకములకుఁ బని చనుభోగములు బహు కాలమనుభవించి మఱల జన్మించినవానికి భోగవాసన ప్రబలమైయుండుటఁ గావునను, పూర్వజ్ఞానసంస్కారము ... గావునను, యోగాభ్యాసమునకై వలయుప్రయత్నము మఱింతదుస్సాధ్యమైన, వినుము కాల వ్యవధియైనను భోగవాసనవలన అతఁడు మఱచియున్నను తొల్లిటి జ్ఞానసంస్కారము అకస్మాత్తుగా వానిని మోక్షసాధనార్థము ప్రేరేపించును. ఏలయందువా ? జ్ఞానవాసన అల్పకాలాభ్యస్తమైనదైనను పరమార్థవస్తువిషయకత్వమైనదగుటంజేసి, భోగవాసనకన్నఁ బ్రబలతరమైనది గానుండును. అర్జునా ! నీవే యిందులకు దృష్టాంతము నీవు యుద్ధప్రవృత్తుఁడవై వచ్చితివి, జ్ఞాన ప్రయత్నము కించిన్మాత్రమును జేయలేదు అయినను పూర్వసంస్కార

ప్రాబల్యంబునఁగదా యిప్పుడునీవు అకస్మాత్తుగా రణభూమియందు జ్ఞానో
న్ముఖుఁడవైతివి 44

మోక్షోపాయభూతమైన జ్ఞానవిషయమై జిజ్ఞాస చేయువాఁడనయి
తము, అనఁగాఁ పైనచెప్పిన భూమికలలో మొదటిభూమికనున్నవాఁడు సైతము,
ఆభూమికయందే మృతిచెందినను పరజన్మమందు కర్మాధికారముగాక జ్ఞా
నాధికారియగును అనఁగా అట్టివానికిఁ బరజన్మమందుఁ గర్మములుచేయవల
సిన యవసరముండదు మొదటిభూమికనుండి చనిపోయినవాఁడు సయితము
జ్ఞానియగుచుండఁగా రెండవమూఁడవ భూమికలలోనుండి చనిపోయిన వాని
సంగతి వేఱ చెప్పవలయునా ? 45

యోగియైనవాఁడు పూర్వమునకన్న నధికముగా ప్రయత్నించు జ్ఞా[illegible]
ప్రతిబంధకములగు పాపములను బోఁగొట్టుకొని అనేకజన్మములందలి సం
స్కారంబున జ్ఞానియై ముక్తిఁ బొందును 46

అర్జునా ! తత్త్వజ్ఞానము మనోనాశము, వాసనాక్షయము—ఈమూఁడుఁ
గలయోగి చాంద్రాయణాది వ్రతములుచేయు తాపసులకన్న నధికుఁడు అశ్వ
మేధాదికర్మములు చేయువానికన్న నధికుఁడు ఏలనఁగా ? అశ్వమే
ధాదికర్మములు స్వర్గాదిభోగములమాత్రమిచ్చును కాని [illegible] జ్ఞానము,
దానివలన మోక్షము నిచ్చును శాస్త్రజ్ఞానముగల మీమాంసకులకన్న [illegible]
యోగి అధికుఁడు వట్టి శాస్త్రజ్ఞానమున మోక్షము గలుగదు గాన 47

ఎవఁడు నాకు భక్తిసేయునో యతఁడు పరదేవతా[illegible]కన్న శ్రేష్ఠ
ఁడు రాజును భృత్యుఁడు [illegible] సేవించుచున్నను [illegible]
మైనఁ గలదాయని శంకించుచున్నావా [illegible] భృత్యుని మనస్సు [illegible]
దుండును, సేవమాత్రము రాజపరమై యుండును [illegible]
రాజాసక్తమనస్సుతో రాజు [illegible] అట్లు నన్ను సేవించిన
ఫలములేదు నాయందే ప్రీత్యాసక్తుఁడై నన్ను [illegible]
శ్రేష్ఠుఁడనఁగా సందేహమా ? [illegible]
చెప్పఁబడినట్లు [illegible] పరమేశ్వరుఁడు [illegible]
ముఁడనియు విశ్వసించుము శిష్యుఁడ [illegible]

గీతాహృదయము.

ఏడవయధ్యాయము

వేదాంతవాక్యమగు 'తత్త్వమసి' అను మహావాక్యంబున నిమిడియున్న 'త్వం'పదార్థమనగా నేమో మొదటి ఆఱు అధ్యాయములలో వివరింపబడినది. 7 మొదలు 13 అంతమువఱకు 'తత్'పదార్థమనగా నేమో వివరింపబడును. ఆఱవయధ్యాయపు కడపటిశ్లోకములో సూచించిన భక్తియోగ మెట్టిదో చెప్పుటకు ఏడవయధ్యాయమారంభింపఁబడినది. భక్తిచేయుటకు వ్యక్తస్వరూపమొకటి అలంబనముగా నుండవలయును. ఆస్వరూప మెట్టిదిగా నుండవలయునని అర్జునుఁడు ప్రశ్నించునని శంకించి అందులకు నుత్తరముగా శ్రీవాసుదేవుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

అర్జునా! నీ మనస్సు పరమేశ్వరుఁడనైన నామీఁద ఆసక్తమై యుండవలయును. క్షణమాత్రము వియోగము కలిగినను సహింపకుండునను స్వభావము కట్టిగానుండుట ఆసక్తమనస్కతను. అనఁగా నిద్రావస్థయందుఁగూడ మఱువరాదని భావము. ఎప్పుడట్టి యాసక్తి నామీఁదనుండునో యప్పుడు వాఁడు మదేకశరణుఁడై యుండును. అర్జునుఁడిట్లు మదాసక్తుఁడు మదేకశరణుఁడునై పూర్వాధ్యాయములోఁ జెప్పిన ధ్యానయోగము ననుష్ఠించుచునుండునేని సర్వవిభూతిబలైశ్వర్యసంపన్నుఁడనైన నన్ను క్రమంబున సమగ్రముగా గ్రహించును. ఆవిధానము వినుము. 1

నేను చెప్పఁబోవునది వట్టిమాటలుగాదు, అపరోక్షానుభవసహితమైన జ్ఞానము, ఇది శాస్త్రసిద్ధము. దీనిని నీకు సాకల్యముగాఁ జెప్పుచున్నాను. ఈజ్ఞానము కలిగినతర్వాత ఎఱుఁగవలసినది మఱియొకటి గలుగదు. అనఁగా బ్రహ్మస్వరూపాభిజ్ఞుఁడు (బ్రహ్మస్వరూపము నెఱింగినవాఁడు) సర్వజ్ఞుఁడగుననియు ఆట్టివానికి జ్ఞాతవ్యాంశము (తెలిసికొనఁదగిన విషయము) ముండదనియు, అందువలన నతఁడు కృతార్థుఁడగుననియు భావము. 2

నరులనేకకోట్లకొలఁదియున్నను, మనుష్యుఁడు దక్క తక్కినవానికి మోక్షప్రాప్తి [illegible] కావున నట్టిమనుష్యజన్మముగలుగుటచే

దుర్లభము. మనుష్యజన్మము గల్గినను అందఱు జ్ఞానార్థము ప్రయత్నింపరు, వేనవేలలో నెవఁడో యొకఁడు అట్టి మహాసుకృతియుండును, కావున తత్త్వజ్ఞానసాధనము ననుష్ఠించువాఁడుండుట దుర్లభతరము అనుష్ఠించువారున్నను వారిలో నెవఁడో యొకఁడు నన్నుఁగనుఁగొనుచున్నాఁడు కావున సిద్ధుఁడైన జ్ఞాని దుర్లభతమము అట్టిసిద్ధులలో నెవఁడో యొకఁడే నాతత్త్వమును గ్రహించుచున్నాఁడు అట్టిమహాత్ముఁడు మిక్కిలి యఱుదు జ్ఞానమాహాత్మ్యమిట్టిదైనను నీకుఁ జెప్పుచున్నాను గావున సావధానుఁడవై వినుము 3

అర్జునా! భక్తి సేయుటకు ధ్యేయ మొకటియుండవలయును ఆధ్యేయతత్త్వము సమగ్రముగా బోధపడి యది మహోత్కృష్టమైనదని విశ్వాసము గలిగెనేని భక్తి గాఢమగును మోక్షాపేక్షగలవారికి సర్వాద్వైతలక్షణమైన బ్రహ్మస్వరూపము తప్ప మఱియొకటి ధ్యేయముగాదు ఆస్వరూపతత్త్వమును ముందెఱింగుము స్థావరజంగమరూపమైన సర్వప్రపంచము బ్రహ్మమాయాత్మకమేగాని వేఱుగాదు ఎట్లన-సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకయు అనిర్వచనీయమాయాశక్తిరూపమైన యాబ్రహ్మప్రకృతి పృథివి జలము తేజస్సు వాయువు ఆకాశము మనస్సు బుద్ధి అహంకారము అని ఎనిమిది విధములుగా భిన్నమైయున్నది అందువలననే బ్రహ్మమును అష్టమూర్తియందురు అష్టవిధములై యున్న యాప్రకృతి అపర అనఁగా నికృష్ట ప్రకృతియగును ఏలయందువా? ఇది జడత్వము బంధరూపత్వమునై యుండును గావున ఇది నికృష్ట ప్రకృతియగును 4 ఇదిగాక జీవాత్మకమైన మఱియొక ప్రకృతిగలదు దానిని పరాప్రకృతి యందురు అది చేతనరూపమైయుండును. ఈపరాప్రకృతి జీవరూపమై యుండి స్వకర్మములవలన జగత్తునెల్ల ధరించుచున్నది 5 చేతనాచేతనాత్మకమైన సమస్త ప్రపంచమునకు ఘటములకు మన్నువలె నీప్రకృతి ఉపాదానకారణముగానున్నది మన్నుసంగతి మఱచి ఘటములు ప్రత్యేకములని భావించి వానికి నామరూపములిడి వ్యవహరించునట్లు ఉపాదానకారణమైన ప్రకృతిని మఱచి ప్రపంచము ప్రత్యేకమని భావించి దానికి నామరూపములిడి వ్యవహరింతురు ఈద్వైతప్రపంచ మెల్ల మాయాపరిణామఫలము ఇంద్రజాలికుఁడు కల్పించు పదార్థములవలె మిథ్యగాని వేఱుగాదు.

ఈసమస్తజగత్తునకు ఉత్పత్తి స్థితినాశములకు మూలకారణముగా నున్నయీబ్రహ్మము నేనే కావున ప్రపంచము నాయందుఁ బుట్టుచు నాయందుండుచు నాయందే లయించుచుండును అది నాకన్న భిన్నమైనదిగా నుండనేరదు. నాకన్న నదిభిన్నమనుట మిథ్యయని గ్రహింపుము 6

అర్జునా! సమస్తజగత్తు మిథ్యాభూతము అనఁగా నాకన్న భిన్నమైనదనుట యసత్యము గావున సర్వమును నేను ఆక్రమించియుండుటఁ గావునఁ బరబ్రహ్మమునైన నాకన్న భిన్నమైనదియుఁ బరమార్థదృష్టితో విచారించినచో సత్యమైనదియు నగువస్తువు గోరంతయులేదు మణులు దారమునందువలె సమస్తము నాయందుఁ గూర్పఁబడియున్నది

ఇప్పుడు నేను చెప్పినది శుద్ధాద్వైతలక్షణమైన బ్రహ్మస్వరూపమని గ్రహింపుము వేదాంతములనన్ దక్క యన్యవిధముగ దీనిని గ్రహింపఁ దరముగాదు మందబుద్ధులు వెంటనే శుద్ధాద్వైతబ్రహ్మతత్త్వము నందరు గావున వారి సౌలభ్యార్థము విభూతిలక్షణమైన బ్రహ్మస్వరూపము నిక్రింది అయిదు శ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడుచున్నది 7

అర్జునా! నీటియందున్న సారము నావిభూతినిగా గ్రహించి ధ్యానింపవచ్చును, అదికాదేని సూర్యచంద్రులకాంతి నావిభూతిగా గ్రహించి ధ్యానింపవచ్చును, అదియుఁగాదేని ఓంకారము నావిభూతిగాఁ దలఁచి ధ్యానింపవచ్చును లేదా, ఆకాశమందలి శబ్దమును ధ్యానింపవచ్చును మానవుల యుద్యమము నావిభూతియె గావున దానిని ధ్యానింపవచ్చును. 8

భూమియందున్న గంధము, అగ్నియొక్క దీప్తి వాయువుయొక్క స్పర్శగుణము సర్వప్రాణులకు ఆధారమైన ఆయుస్సు, తాపసుల ద్వంద్వసహనసామర్థ్యరూపమైన తపస్సు, చిత్తైకాగ్ర్యరూపమైన అంతరతపస్సు, జిహ్వేంద్రియనిగ్రహాదులైన బాహ్యతపస్సు—ఇవన్నియు నావిభూతులే గావున వీనిలో నేదైనను ధ్యానింపవచ్చును 9

సర్వభూతములకు మూలకారణమేదో యది నావిభూతియే గావున, దానిని భజింపవచ్చును బుద్ధిమంతుల వివేకశక్తియు నావిభూతియే, తేజో

వంతులకుఁగల తేజస్సు అనఁగా పరులను గ్రిందుపఱచు శక్తి, పరులవలన అవమానముఁ బొందకుండుశక్తి నావిభూతియే ఈవిభూతులను ధ్యానింపవచ్చును 10

లేని వస్తువును గోరుట కామమనఁబడును, ఉన్నవస్తువుచాలక అధికముగాఁగోరుట రాగ మనఁబడను ఇట్టి కామరాగములులేనట్టియు స్వధర్మానుష్ఠాన సామర్థ్యరూపమైనట్టియు సాత్త్వికబలము నావిభూతియే గావున దానిని ధ్యానింపవచ్చును కామరాగములతోఁగూడిన బలము నావిభూతి కానేరదని స్పష్టముగా గ్రహింపవలయును ధర్మమునకు విరుద్ధముకానట్టి భార్యాపుత్రధనాదులయందలి కోరికయు నావిభూతియే గావున దానిని ధ్యానింపవచ్చును

అనియిదియననేల ? జగత్తునఁగల చేతనాచేతనాత్మకములైన సమస్తపదార్థములు సాత్త్వికములుగానీ రాజసములుగానీ తామసములుగానీ ఇవియెల్ల నావలనఁ గలిగినవేయని గ్రహింపుము. సర్వము నావలనఁ గలుగుటంజేసి సర్వమును నారూపంబున ధ్యానింపనగును సాత్త్వికభావంబులను నారూపంబునఁ జింతించుట యుక్తమేగాని, నికృష్టములగు రాజస తామసభావములు నారూపము లెట్లగుననియు, అట్టి నికృష్టరూపంబుల ధ్యానించుట యెటు యుక్తమనియు, అట్లు ధ్యానించినచో నాకును నికృష్టత్వము గలయఁజేయగునుగదా యనియు శంకింతువుగాఁబోలు సర్వభావములు నాయధీనములై యుండును, నేను దేనికి అధీనుఁడనుగాను సర్వోత్కృష్టుఁడను నన్ను సర్వరూపంబులఁ జింతించినంతనే నాకు నికృష్టత్వము గలుగునని తలంచుట ప్రమాదము సర్వరూపచింతనమనఁగానేమి ? అన్నిటియందు నన్నుఁగాంచుటయే సర్వరూపచింతనమగును రాజదృష్టిని భృత్యునందుఁ జూపినప్పుడు రాజునకుఁ గొఱఁతగలుగునా ? అట్లుచేయుట భృత్యుని పెద్దసేయుటయగుఁగదా అందువలననే విగ్రహారాధనమునకు యోగ్యత గలిగినది బ్రహ్మదృష్టి విగ్రహములందు నిలిచో, ‘రాళ్ళు దేవులైన రాసులు ప్రొంగవా’ అనునది సత్యమగును 12

నేనిట్టిదాననను జనులెఱుంగరేల ? ఈజగమెల్ల సత్త్వరజస్తమోగుణాదికారకములైన భావోత్కృష్టపదార్థములవలన అవివేకమును బడయుచున్నది

అందువలన ఈగుణమయమునకన్నఁ బరమై విశిష్ట కల్పనాధిష్ఠానమై ఆకారణంబున వికారశూన్యమై యుండు నన్ను ఎఱుంగరు. ఈయవివేకలోకము
యొక్క దౌర్భాగ్యమేమనవలయును ? 13

'జగమెల్ల త్రైగుణ్యమోహితమై వివేకము దక్కియున్నచో, మోహరహితమైనది ఏదియు నుండఁజాలదు. అట్లగునేని జంతువునకే మోక్షము లేదు గదా'యని శంకింపవచ్చును. ఎట్టివికారములేనట్టియు, ఎట్టియుపాధిలేనట్టియు నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తమైనట్టియు ఆత్మకన్న వేఱుగానట్టియుఁ జైతన్యస్వరూపము గలిగినట్టియు నన్ను అనఁగా బ్రహ్మమును ఎవరు సాక్షాత్కరించుకొందురో వారు త్రిగుణాత్మకము సర్వానర్థహేతుభూతము మిథ్యాస్వరూపమునైన మాయను దాటుదురు, అనఁగా జగత్తు బ్రహ్మవ్యతిరిక్తమను మిథ్యాభావము నశించునని భావము. ఈమాయకు ఆశ్రయమేది ? విషయమేది ? ప్రామాణికమేమి ? స్వరూపమేది ? ఇదియెవరికిఁ గల్గెను ? అనియీ ప్రశ్నలుదయింపవచ్చును. ఈనామాయకు స్వప్రకాశచైతన్యమైన నేనే ఆశ్రయము విషయము నై యున్నాను. ప్రత్యక్షమే యిందులకుఁ బ్రమాణము. కొలిమిలో వైచి తీసిన యినుపముద్దను జూచి ఇనుము కాలును అని చెప్పునప్పుడు కాల్చుగుణము ఇనుమునందు లేకున్నను అధ్యాసవలన అనఁగా ఇనుపముద్ద నధ్యసించియున్న యగ్నినే యినుపముద్దయను భావముతో నట్లు చెప్పుదురు. అదేవిధముగా చైతన్యతాదాత్మ్యాధ్యాసవలన నామాయకు నేనే ఆశ్రయము విషయము నగుచున్నాను. ఈమాయ సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకముగ నుండును. ముప్పిరిత్రాడు ఎంతదృఢముగా నుండునో త్రిగుణాత్మకయగు మాయయు అంతదృఢముగా నుండును గావున మిక్కిలి యసాధ్యము, జ్ఞానము తప్ప మఱియొకటి దీనిని ఛేదింపఁజాలదు. నామాయ పరమేశ్వరుఁడనైన నా స్వశక్తిరూపమై యుండును. మాయ నాయధీన గావున నన్ను ప్రపత్తిచేసినవారు నామాయను దాఁటుదురు. ఎట్లు దాఁటుదురందువా ? మాయ అనఁగా అజ్ఞానము, అనఁగా లేనిదానిని ఉన్నట్లు భావించుట. నాకుఁ బ్రపత్తిచేసినవారికి జ్ఞానమిత్తును. ఎప్పుడు జ్ఞానముగలుగునో యథార్థము బోధపడును. ఎప్పుడు యథార్థము బోధపడునో యప్పుడు భ్రమ తొలఁగును. ఇదే మాయను దాఁటుట. బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానంబున అజ్ఞానము నివృత్తమగుననుట నిశ్చయమైనను బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానము గలుగుట

మహాదుర్లభమని నీవే రెండవయధ్యాయము 29-వ శ్లో-ములోఁ జెప్పితివిగదా యని శంకింపవచ్చును దుర్లభమని చెప్పితినేగాని అసాధ్యమని చెప్పలేదు కష్టీ ఫలీ అన్నట్లు కష్టపడినచో వలయు గుణాతీతుడై నిష్కామకర్మాచరణాది క్రమముగా సగుణోపాసనముచేసి దానివలన నాయనుగ్రహమును బడసి మాయను దరింపవచ్చును 14

అట్లగునేని ఎల్లరు నాయందు ప్రపత్తిచేసి కడతేరవచ్చునని శంకింపవచ్చును పాపప్రతిబంధమువలన ఎల్లరు నాయందు ప్రపత్తి చేయరు పాపతారతమ్యము వలన దుష్కృతులు మూఢులని నరాధములని మాయాపహృతజ్ఞానులని అసురులని నాల్గురకములు మూఢులకు స్వరూపజ్ఞానమేయుండదు నరాధములకు స్వరూపజ్ఞానముండియు వారు నాకు సుముఖులుగారు మూడవ రకమువారికి స్వరూపజ్ఞానముండినగాని వారు కూటయుక్తులచే విపరీతభావన కలిగి యుందురు నాల్గవరకమువారికి స్వరూపజ్ఞానము దృఢముగానుండియు నాయెడ ద్వేషము వహించియుందురు ఈనాల్గురకముల వారు ఉత్తరోత్తర పాపిష్ఠులు 15

లోకమునందలి జనులెల్లరు చేసిన నాల్గురకముల సుకృతులై యుందురు గావున సాధనమె ముఖ్యమనియు, [illegible] మోక్షము లేదు గావున జన్మాంతర మోక్షమె సిద్ధమని [illegible] చెప్పవచ్చును లోకమెల్ల దుష్కృతులతోనె నిండియుండలేదు, సుకృతులు కూడ కలరు సుకృతులు నన్ను భజించి మోక్షమును బడయుదురు సుకృతులుగూడ ఆర్తులనియు, జిజ్ఞాసువులనియు, అర్థార్థులనియు జ్ఞానులనియు నాల్గు విధములు శత్రువులవలనఁగానీ వ్యాధివలనఁగాని మరియేవిధముగనైనగాని ఉపద్రవము కలిగినప్పుడు నన్ను భజించువారు ఆర్తులనబడుదురు, గజేంద్రుడు ఇందులకు దృష్టాంతము ఆత్మజ్ఞానమును కోరువారు జిజ్ఞాసువులనబడుదురు, జనకమహారాజు [illegible] ఈలోకమునందలి [illegible] పరభోగైశ్వర్యములను గోరువారు అర్థార్థులనబడుదురు, ఇహభోగములు గోరి భజించినందులకు సుదాముఁడు, పరభోగములు గోరి భజించినందులకు ధ్రువుఁడు నిదర్శనము భగవత్సాక్షాత్కారమును గోరువారు జ్ఞానులనబడుదురు, సనకాదులిందులకు నిదర్శనము జ్ఞానికి భజనమే [illegible]

గాని అవసరముగాని ఏమిగలదందువా ? జ్ఞానులకు అజ్ఞానము తత్కార్యమైన ద్వైతప్రతిభాసయు నివర్తించియున్నను విదేహముక్తిపర్యంతము వారికి ప్రారబ్ధానువృత్తముగ ద్వైతవ్యవహారముండును గావున వారు భగవద్భజనముచే యుట విరుద్ధముగాదు నిష్కామ ప్రేమభక్తుఁడు కూడ జ్ఞానులలోనే చేరదురు జ్ఞానము పొత్తుగాలేక ప్రేమభక్తిమాత్రమున్న వాఁడేకోటిలోఁజేరు నందువా ? అట్టివానికి జ్ఞానాపేక్షయుండుఁ గావున వాఁడు జిజ్ఞాసువులలోఁ జేరును ఇట్లు భక్తులు సకాములని నిష్కాములని రెండు విధములు సకాములు ఆర్తాదులలోఁ జేరుదురు, నిష్కాములు జ్ఞానులలోఁ జేరుదురు 16

పైనఁజెప్పిన నాల్గువిధముల భక్తులలో జ్ఞాని శ్రేష్ఠుఁడు ఏలయందువా ? అతఁడు నిత్యయుక్తుఁడు అనఁగా సదా సమాహితుఁడై యుండును. తక్కిన మూఁడు రకములవారున్ననో స్వార్థసిద్ధిపర్యంతమే సమాహితులైయుందురు అభీష్టసిద్ధి కలిగిన తర్వాత వారప్పుడప్పుడు సమాహితులైనను విశేషవ్యాక్షేపమున నాయందలి నిష్ఠ విచ్ఛిన్నమగుచుండును గావున నిత్యయుక్తులుగారు మఱియు విరక్తుఁడైన జ్ఞాని సర్వదా నన్నేకభక్తుఁడై యుండును కావున నతఁడు శ్రేష్ఠుఁడు జ్ఞానికి నేనెంత ప్రియుఁడనైనది సర్వజ్ఞుఁడనగు నేను కూడ చెప్పఁజాలను జ్ఞానికి నేనెంత ప్రియుఁడనో జ్ఞానియు నాకంత ప్రియుఁడగు అనఁగా ఆత్మకన్న ప్రియమైనదిలేదనియు, జ్ఞానియొక్క ఆత్మను నేనే కావున వానికి నేనత్యంతప్రియుఁడనియు జ్ఞాని నన్ను తనయాత్మగానే చూచును గావున అతఁడు నాకు మిక్కిలి ప్రియుఁడని భావము 17

జ్ఞానితక్క తక్కిన మువ్వురు నాకంత ప్రియులుగారు గావున వారు నా మాయను దాఁటరుగదా యని తలఁచుకొనఁబోలు ఆర్తాదులైన నాభక్తులందరు గొప్పవారేగాని వేఱుగాదు పూర్వజన్మమునఁ జేసిన సుకృతమువలన వారికి నాయందు భక్తి కలిగినది, అట్లు కానిచో వారు నన్ను సేవింపరు కామాత్ములు మఱియు క్షుద్రదేవతాభక్తులై నాకంటె వేఱుగాఁ దలఁచి వారితోఁ బొసఁగ నెంతో యుక్తియుక్తముగ నుందురు కావుననే వారుకూడ నాకుఁ బ్రియులైయుండిరి నా భక్తులైనను నాకు అత్యంత ప్రియులు కారు, వారు ప్రపత్తి చేసినవారై కడతేరరైరి జ్ఞానియొక్కటి సంతోషము కలుగుటకుఁ గారణమేమందువా ? పరితపించుచున్న గాని, నిష్కామమగాని, అనన్యభక్తి విష

యమునఁగాని చిక్కనమున్నారు జ్ఞానికి సాటిరారు. ఆర్తాదులు నాకు ప్రియు లేగాని వారు నేను, నేను వారుఁగాఁజాలను. జ్ఞానియో నేను నేనె జ్ఞాని యగు చున్నాము. కావున ప్రీతివిషయంబైన జ్ఞానికి ఆత్మతుల్యుఁడని సంకల్పముతో వాఁడు. ఇది నానిశ్చయము, వాఁడు మీకుచెప్పినదానిని చెప్పవలెగాన జ్ఞాని సర్వదా నాయందె సమాహితచిత్తుఁడై యుండును, అనఁగా సర్వేశ్వ రుఁడనైన నేనుదక్క పొందఁదగినది మఱియొకటేదని యుండని. ఆర్తా దులు ఇష్టార్థ ఫలప్రాప్తిపర్యంతమే నన్ను ఉపాసింతురు. వారికి పొందఁదగిన ఫలములు మదన్యములు (నాకన్న వేఱైనవి), అవి కావున ఇష్టార్థముల విషయంబునఁగూడ జ్ఞాని ఆర్తాదులకు విలక్షణుండని స్పష్టమగుచున్నది. అందువలన జ్ఞాని నాలుగురకములగు నాభక్తులలో శ్రేష్ఠుఁడని చెప్పఁబడెను 18

ఆర్తాదులకన్న జ్ఞాని యధికుఁడనుటకు మఱియొక కారణము గూడఁగలదు. అనేక సహస్రజన్మములెత్తి ప్రతిజన్మమందును కొంచెముకొంచెము పుణ్యము సం పాదించుచు ఆపుణ్యముల పరిపాకముచేత కడపటి జన్మమునందు జ్ఞానవంతుఁడై నంగెన యతఁడు మాత్రమే 'వాసుదేవస్సర్వమితి' అనెడి సర్వోత్కృష్టమైన లక్షణభజనరూపమైన ప్రపత్తి చేయును. అట్టి మహాత్మునిఁ జూడ లోకమ్మందు మిక్కిలి దుర్లభుఁడు. అందువలననే సామాన్యులైన ఆర్తాదుల కన్న జ్ఞాని శ్రేష్ఠుఁడనుచున్నాను 19

ఆర్తాదులైన నాభక్తులు దేవతాంతర భక్తులకన్న ఉత్కృష్టులంటివి దేవతాంతరభజనకు కారణమేమందువా? వినుము

మనుష్యులు తమతమ పూర్వాభ్యాసవాసనలకు వశులైయుందురు. ఆ వాసనాబలమెట్లు లాగినట్లు తిరుగుచు అట్టివారి వివేకమును హరించును పూర్వవాసనలు మోహనస్తంభనాకర్షణ వశీకరణ మారణ ఉచ్చాటనాదివి షయములకు సంబంధించినవిగాను తుదను అట్టివారికుండెడి వారికి బుద్ధిభ్రమము మును ఈమోహనాదిగుణము సత్త్వగుణమునకు దూరముగనుండెడి రజస్తమస్సుల వలనఁ గలుగును వానిని బడయువలయునన్నవారు అంతఃకరణపు దేవతల నారా ధింపవలయును దానంజేసి వారు భూతప్రేత యక్షాది క్షుద్రదేవతలను ఆయా రాధనమునకుఁ దగిన ఉపవాసాది నియమవ్రతులై యారాధించుచుఁ దత్త త్పరులై యుందురు 20

ఏదేవతలను వారారాధింపఁ దలఁతురో యాదేవతలప్రసాదంబున వారికి నాయెడ భక్తి యేలఁగలుగరాదందువా? ఎవఁడు ఏదేవతామూర్తిని జన్మాంతరవాసన వలనఁగలిగిన విశ్వాసముతో నర్చింప నిచ్ఛగించునో వానికి ఆదేవతామూర్తి యందే భక్తి స్థిరముగునట్లు నాయంతర్యామినై విధింతును 21

వారట్లు శ్రద్ధతో దేవతామూర్తులను బూజించి వారివలన ఇష్టార్థము లను బడయుదురు అట్లుగాకో సర్వకర్మములకు ఫలమునిచ్చునది నీవేయను టకు హానిగలుగదా యని శంకింతువుగాఁబోలు ఎవరికిఁదగినఫలము వారికి నేనే యాదేవతామూర్తులవలననే యిత్తును నాకును దేవతలకును తనుమాత్ర భేదమేగాని తత్త్వభేదములేదు 22

అందఱకు ఫలమునిచ్చునది నేనైనచో నీభక్తులైనవారందఱు అన్య దేవతాభక్తులకన్న నెట్లుశ్రేష్ఠులగుదురు? ఎందఱకు ఫలమునిచ్చునది నేనేయై నను అన్యదేవతాభక్తులకు ఫలములు శాశ్వతములైనవిగావు ఏలయందువా? వారు పరిచ్ఛిన్నములైన క్షుద్రదేవతలందు బుద్ధినిలిపిరి గావున అందులకుఁ దగిన పరిచ్ఛిన్నఫలమునే పొందుదురు ఇంద్రాదిదేవతలు పరిచ్ఛిన్నభోగులు పరిమితకాలవర్తులేగాని నిత్యులుగారు అట్టివారి నాశ్రయించినప్పుడు వారిచ్చు ఫలముగూడ నట్టిదేగాని యనుకొను మతిమంతులో గతియంతేయనవలెనా? నేనన్ననో అపరిచ్ఛిన్న దేవ స్వరూపుఁడను నన్ను ఆశ్రయించునట్టి ఆర్తాదు లకు నాయిచ్చు ఫలము శాశ్వతమైనదిగానుండును ఆర్తాదులుకోరనిదే వారి కట్టిఫలము నేలయిత్తునందువా? ఎండవేడిమికి నోర్వక గంగాజలంబులఁ ద్రుంకినవాఁడు స్వాభీష్టమైన తాపశాంతి గలుగుటయేగాక, కోరనట్టి పావన త్వముగూడ లభించును గంగాజలస్వభావమట్టిది ఆదేవిధముగా ఆర్తి పరి హారముకోరి నన్ను సేవించినను వారు కోరనటువంటి అపునరావృత్తి రూపమైన మోక్షముగూడ పొందగలరు నాస్వభావమట్టిది కావున నాభక్తులకు అన్యదేవతాభక్తులకు మహదంతరము గలదు 23

నాభక్తులకు అన్యదేవతాభక్తులకు ఇరువేరులవారికి భజనవిషయంబున ప్రయాసము సమానమైనను ఫలవిషయమునమాత్రము పైనఁజెప్పినట్లు తార తమ్యముగలదు అట్లుండియు నన్నువదలి యన్యదేవతలను భజింతురు

ఇందులకు మౌఢ్యమే కారణము ఆమౌఢ్యమెట్టిదనిన ఇంతకుపూర్వము నా కెట్టివ్యక్తిత్వములేదనియు ఇప్పుడు కర్మవశంబున వసుదేవునియింట జన్మవిశేషమును బొంది వ్యక్తినైతిననియు ఇతరజనులతోసాటివాఁడ నేననియు వారు నన్ను భావింతురు ఇట్టి మౌఢ్యమునకు అవివేకమె కారణము జగత్కారణభూతము సర్వోత్కృష్టము నిత్యము నైన నాస్వరూపము నెఱుంగక ఇతరులవలె నేనును వర్తించుచున్నంతమాత్రానే నన్నుగూడ ఒకజనమాత్రునిగా భావించుటంజేసి వారు నన్నువదలి దేవతాంతరములను భజింతురు అందువలన వారు పడయుఫలముగూడ అంతమాత్రమే యగుందును 24

పుట్టినదిమొదలు మహాద్భుతములైన పెక్కు కార్యములొనర్చితివనియు దానింబట్టియే నీ యతిమానుషత్వము స్పష్టమగుచుండఁగా నిన్నొకసాధారణమర్త్యునిగా వారు భావించుటెట్లనియు శంకింతువా ? నాభక్తులకుమాత్రమే నాస్వరూపదర్శనమగును గాని యెల్లరకుఁగాదు ఏలయందువా ? యోగమాయ నన్నావరించియుండును. యోగ మనఁగా భగవత్సంకల్పము, ఆసంకల్పమునకు వశమైవర్తించు మాయ యోగమాయా యనఁబడును. నాస్వరూపమును గానలేక మూఢులు ఆద్యంతరహితుఁడను బరమేశ్వరుఁడను నైననన్నుగూడ లోకసాధారణునిగా భావింతురు నాభక్తులన్ననో నాయనుగ్రహంబున నామాయను దాఁటి నన్ను గాంతురు 25

గడచినట్టియు ఇప్పుడున్నట్టియు ఇకఁరాబోవునట్టియు స్థావర జంగమాత్మక భూతకోటినెల్ల నేనెఱుంగుదును నన్ను మాత్రమెవ్వరు నెఱుంగరు ఇంద్రజాలికుఁడు లోకులను మోహపెట్టుచున్నాఁడు అట్లుచేయుట యతఁడు మాత్రమెఱుంగును, లోకులెఱుంగరు ఇది ప్రసిద్ధమేఁగదా నేను గూడ సర్వజగన్మోహకుఁడనైన మహామాయావిని గావున నన్నొరులెఱుంగరు 26

అనుకూల విషయంబున ఇచ్ఛయు, ప్రతికూలవిషయంబున ద్వేషము గలుగుచుండును పూర్వజన్మమందు ఏయేవిషయములందు ఇచ్ఛాద్వేషములుండెనో ఆయిచ్ఛాద్వేషముల వాసన మఱుజన్మంబునఁ బుట్టుకతోనే యెల్ల జంతువులకుఁ గలుగుచుండును కావున జంతువులెల్ల నట్టిస్వభావముననే గలిగియుండును. అనఁగా పూర్వవాసననుబట్టి యీజన్మమందు వారు తత్తద్విషయేచ్ఛాద్వేషవశులై యుందురు విషయములందలి యీయిచ్ఛాద్వేషములు

వారికి నావాక్యమందలి నమ్మకము ద్వంద్వమోహములు ఇష్ట ఇచ్ఛాద్వేషములవలన గలుగు సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వమోహములను బట్టియుండుటచే 'నాలుగు రకములవారు నన్ను భజింతురని 16-వ శ్లోకములో చెప్పినది ఎట్లు సరిపోవు ననవా ? 27

అనేకజన్మములందు సుకృతములాచరించి యాపుణ్యమహిమవలన నాజ్ఞానమునకుఁ బ్రతిబంధకమగు పాపమును బోఁగొట్టికొన్నవారు కొందరుందురు అట్టివారు పైనఁజెప్పిన ద్వంద్వమోహమునుండి విడిపించుకొనియుందురు గావున భగవంతుఁడే పరమాత్మ యనియు భగవంతునిమీఁద మిక్కుటముగ ననియు వారికి దృఢమైన నిశ్చయముగను నాచెప్పిన సాధనములఁ జక్కఁబట్టినవారు అట్టి వారికి వారివారి బుద్ధిపరిపాకానుసారము నేను గాన్పింతును 28

ఒకవు జరామరణాది సర్వదుఃఖనివారణమునుగోరి అందులకు మూలభూతమగు నన్నుబట్టి నన్ను ఆశ్రయించి ప్రయత్నము చేయువారు అంతఃకరణశుద్ధివలన తత్పదలక్ష్యమైన పరబ్రహ్మమును గాంతురు తత్పదలక్ష్యము నెట్లో యట్లే త్వంపదలక్ష్యమైనట్టియు కార్యకరణ సంఘాతమైనట్టియు దేహము నధికరించి యుండునట్టియు నాత్మను గూడ గాంతురు తత్త్వంపదార్థములు రెండు నొక్కటేయను జ్ఞానము గలుగుటకు సాధనమగు యజ్ఞదానతపః శ్రవణమననాది సమస్తకర్మములు ననుష్ఠించినవారు నగుదురు అనగా యజ్ఞాదికర్మము లేజ్ఞానమునకు సాధనమో ఆజ్ఞానము వారికి కలుగునని తాత్పర్యము

(అధిభూతమనఁగా నేమి ? అధిదైవత మనేమి ? అధియజ్ఞమనఁగా నేమి ? అను విషయము క్రింది అధ్యాయములో వివరింపబడును) ఈ అధిభూతాధిదైవాధియజ్ఞములతోఁ గూడియున్నట్టి నన్ను ధ్యానించువారు నిరంతరము నాయందు సమాహితచిత్తులై యుండుదురు అసంఖ్యాకవిపత్తులవంటి మరణసమయమునందుఁగూడ (ప్రాణప్రయాణసమయమున సకలకరణములు వ్యాకులపాటు చెందిపోవుచుండినను గావున జ్ఞానోదయ మగు అది తగినదిగాదు అట్టి సమయమునందు కూడ అని భావము) వారిచిత్తవృత్తి నాయందుఁ గ్రమ్మఁబడి యుండు నాయందే యుండును గాని ధ్యానయోగభ్రంశము నొందరు అట్టి వారు బ్రహ్మమును నెఱుంగుదురు 30

గీతాహృదయము.

ఎనిమిదవ యధ్యాయము

భగవంతుఁడును పరబ్రహ్మమునైన నారాయణుని తత్వపదార్థమందరు అట్టి పరబ్రహ్మముయొక్క భజనము ఏడవయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడెనది ఆవిషయమే ఎనిమిదవయధ్యాయములో విస్తరింపఁబడును ఏడవయధ్యాయము కడపటఁ జెప్పిన ఏడు పదార్థములు అనఁగా బ్రహ్మము, అధ్యాత్మ, కర్మము అధిభూతము, అధిదైవము, అధియజ్ఞము, ప్రాయణకాలిక, అను నేడింటి నిందునిరూపింపఁదలంచినాఁడు ఆవిషయమును గూర్చి యర్జునుఁడు క్రింది రెండు శ్లోకములలోఁ బ్రశ్నించుచున్నాఁడు

అర్జునుఁడు అనుచున్నాఁడు

బ్రహ్మమును ఎఱుంగుమని 7-వ యధ్యాయము కడపటి శ్లోకములోఁ జెప్పితిరి బ్రహ్మము అనఁగా నెట్టిది ? ఆబ్రహ్మము సవిశేషమా ? నిర్విశేషమా ? దేహము నధికరించియుండునది అధ్యాత్మమగును అధ్యాత్మమనెడి వస్తువేది ? అనఁగా దేహము నధిష్ఠించియుండు నేత్రములు మొదలగు యింద్రియములున్నవి ఇందులో దేనిని అధ్యాత్మమందురు ? కర్మము అనఁగా నేది ? కృషివాణిజ్యాదులందు పన్నచో బజనఫలత్వము వానికి యుక్తముగాదుగదా ? అధిభూతము అధిదైవము మున్నగు యజ్ఞములతోడ బగవచ్చింతనముచేయువారికి అంత్యకాలమందు సగవత్స్మరణముండునంటివి అధిభూతాధిదైవశబ్దవాచ్యమైనదేది ? (1) అధియజ్ఞుఁడెవఁడు ? వానికి అధియజ్ఞత్వమెట్లు ? అధియజ్ఞుఁ డెందుండును ? అనఁగా ఈదేహమందుండునా ? దేహమునకు వెలుపలనుండునా ? మరణకాలమందు సకలేంద్రియములు క్షోభించియుండు గావున మనస్సు సమాధానమొంది యుండదు గదా అట్టి సందర్భమునఁ జిత్తము సమాహితముగలవు, అధియజ్ఞుని తెలియఁబడుటు ఎట్లు ? ఇవన్నియు నాలోచించినచో నీజ్ఞానము గలుగుటే దుర్లభమని తోఁచుచున్నది దనినెట్లు వివరింపవలెను 2

శ్రీభగవంతుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు,

అర్జునా ! ఏదినశింపదో ఏది సర్వము వ్యాపించియుండునో యది యక్షరమనఁబడును ఈయక్షరమునే బ్రహ్మమందురు బ్రహ్మము సవిశేషమా ? నిర్విశేషమాయని యడిగితివి సవిశేషమైనచో రూపముండును ఎప్పుడు రూపముదాల్చునో అప్పుడారూపమునకు నాశముగలదు, మఱియు రూపముదాల్చినది సర్వవ్యాపకము కాఁజాలదు నాశముగలది సర్వవ్యాపకముగానిది అక్షరము కాఁజాలదు కావున బ్రహ్మము నిర్విశేషమేయని గ్రహింపుము సవిశేషబ్రహ్మమునకుఁ గూడ స్వరూపమునుబట్టి నిత్యత్వము వ్యాప్తిత్వముగలదనియు, అక్షరశబ్దమునకుఁ బ్రణవమను నర్థము రూఢమనియుఁ గావున అక్షరమనఁగా సవిశేషబ్రహ్మమో ప్రణవమోయని చెప్పరాదాయని యుఁ శంకింతువుగాఁబోలు. ఇట్టి శంకను నివారించుటకై 'అక్షర'శబ్దమునకు 'పరమ'మను విశేషము ప్రయోగింపఁబడినది పరమమనఁగా నిరతిశయ మహత్త్వరూపము నిరతిశయమన్నంతనే సంకోచము అనఁగా త్రివిధపరిచ్ఛేదము లేనిదనుట స్పష్టము దీనింబట్టి అక్షరశబ్దమునకు నిర్వేషము అద్వైతము చిదానందరూపమునైన పరంబ్రహ్మమే యర్థమని గ్రహింపుము

అధ్యాత్మమునుగూర్చి వినుము అక్షరమైన బ్రహ్మముయొక్క స్వభావము అధ్యాత్మమనఁబడును స్వభావమనఁగా స్వరూపము త్వం పదలక్ష్యమైనట్టి నిష్కృష్టాహంకార శుద్ధజీవచైతన్యము అధ్యాత్మమనఁబడునని భావము ఆచైతన్యము దేహము నధికరించియుండును గావున అధ్యాత్మమనఁబడుచున్నది 'తత్త్వమసి' మొదలగు శ్రుతులవలనఁ బ్రసిద్ధమైన దానిని భగవదనుగ్రహంబునఁ గలుగు చిత్తశుద్ధివలనఁ దెలిసికొనవలసియున్నది భగవదనుగ్రహంబు తద్భజనంబునఁ జేకూఱును కావున భజనమునకు అవకాశము గలుగుచున్నది

కర్మమనఁగా నేమి యనియంటివి ప్రాణుల యుత్పత్తి వృద్ధులను గలిగించునట్టి యాగహోమదానాత్మకమైనత్యాగము కర్మమనఁబడును దేవతోద్దేశముతో ద్రవ్యత్యాగముచేయుట యాగమగును, అది ప్రక్షేపాంతమగునప్పుడు హోమమగును, తనసొత్తును బరులకుఁ జెందఁజేయుట దాన

మగును. విసర్గశబ్దవాచ్యమైన త్యాగమునందే మూఁడు నిమిడియుండును. ఈ త్యాగమువలనఁ బ్రాణులయుత్పత్తి వృద్ధులెట్లుండువా? అగ్నియందు ఆహుతి చేయఁబడినపదార్థము సూర్యునకుఁ జేరును, సూర్యునివలన వర్షము, వర్షమువలన అన్నము, అన్నమువలనఁ బ్రజయుద్భవించును అని స్మృతిప్రసిద్ధము. దీనిం బట్టి చూచినచోఁ గర్మశబ్దమునకు వైదికకర్మమేగాని కృష్యాది లౌకికకర్మ మర్థముగాదని స్పష్టము ౩

అధిభూతమనఁగా నేమంటివి. క్షరము అనఁగా వినాశము అట్టి క్షర భావముగలవి దేహాదిపదార్థములు ఆ పదార్థములు భూతములు అనఁగా ప్రాణిజాతమును అధికరించియున్నవి అనఁగా ప్రాణిజాతము నధికరించియుండు దేహాదిపదార్థము అధిభూతమనఁబడును. అధిదైవతమనఁగా పురుషుఁడు సర్వభూతములకు అధిపతియు భగవదంశసంభూతుఁడు ఆదికర్తయు నగు హిరణ్యగర్భుఁడు ఆదిత్యాదిదైవముల నధిష్ఠించి చక్షురాదుల ననుగ్రహించుచున్నాఁడు గావున అధిదైవతమనఁబడును. అధియజ్ఞమనఁగా నేనే. ఈ దేహమునందు అంతర్యామినై యుండి యజ్ఞాదులఁ బ్రవర్తింపఁజేయుదును, కావున అధియజ్ఞమునగుదును, అంతర్యామినై ప్రవృత్తినివృత్తులఁ గలిగించుచుందును గావున దేహము దాల్చినవారల్ల నన్ను ఎఱుంగశక్యమగును 4

అంతకాలమందుఁగూడ నన్నే స్మరించుచుఁ గళేబరమును వదలి చను వాఁడు నాభావమును బొందును. అంతకాలమందు సకలేంద్రియక్షోభ వలన స్మరణము దుర్లభమందువా? నిరంతరము నన్ను చింతించుచున్నచో ఆ యభ్యాసమువలన మరణకాలమందుఁగూడ నాస్మరణ కారణముండును. ఇది దుర్ఘటముగాదు. అందువలననేగదా 'సర్వకాలములందు నన్ను స్మరింపుము' అని యాక్రింది 7-వ శ్లోకములోఁ జెప్పుచున్నాను. నన్నే యనియనుట ఏల యందువా? అధిభూతాదులు అంశములేగాని పూర్ణములుగావు. అంశము లనుమాని నన్నే స్మరింపుమని సూచితము

'ఏస్మరణతో శరీరమును వదలుదురో తత్సమానాకారమువచ్చునని యేమి భరతుఁడు మృగస్మరణతోఁ దనువును వదలినందున వానికి మృగసమానా కారము పరజన్మంబునఁ గలిగినది గనుక అట్లే భగవత్స్మరణతోఁ దనువు

వదలినచో భగవత్సమానాకారము వచ్చునుగదాయనియు శంకింపవచ్చును. చనిపోవువారు పోవుటకు దేవయానము పితృయానము అని రెండుమార్గములు గలవు భగవత్స్మరణతో శరీరము వదలువారు దేవయానమార్గంబున బ్రహ్మలోకమనెడి వైకుంఠంబునకుఁ బోయి యచ్చట దివ్యభోగముల ననుభవించి యనంతరము లబ్ధవిజ్ఞానులై పరబ్రహ్మైక్యలక్షణమైన మోక్షమును బడయుదురు. అంతియగాని వారికి భగవత్సమానాకారము గలుగదు ఈవిషయమై సంశయము వలదు. 5

అంతకాలమందు ఏఏభావమును అనఁగా దేవతావిశేషములనుగాని మఱియొకదానినిగాని స్మరించుచుఁ గళేబరమును వదలునో ఆభావమునే పొందును గాని మఱియొకటి పొందఁడు అంతకాలమందు వివశత్వముగలిగియుండును గావున ఏభావమునైనను స్మరింప నెట్లుశక్యమని శంకింపవచ్చును అంతకుపూర్వము నిరంతరము ఏభావమును స్మరించుచుండునో అభావము చిత్తమునందు వాసనారూపమునను౦డును 6

పూర్వాభ్యస్తము అంత్యభావన యగుఁ గావున అంతకాలమందు నా విషయకమైనభావన కలుగవలయునన్నచో సర్వకాలములందు నన్నుఁ జింతింపవలయును. భగవదనుచింతనముతోనే యుండువారికి స్వధర్మమునుగూడ మానవలసివచ్చునందువా ? వర్ణాశ్రమకర్మముల ననుష్ఠించుచునే నిరంతరము నన్ను స్మరించిన లాభముగాని వేఱుగాని ఒకప్రక్క భగవత్స్మరణము ఒకప్రక్క స్వధర్మానుష్ఠానము ఇవిరెండు నొక్కసారిచేయుట యెట్లుసాధ్యమందువా ? స్వవర్ణాశ్రమ దర్మప్రకారము తానుచేయు కర్మములెల్ల పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థమే యను సంకల్పావ్యవసాయరూపమైనబుద్ధితో వర్తించినచో రెండుఁ గలసివచ్చును కావున నీవును నిధర్మమైనయుద్ధము నట్టిబుద్ధితో నొనర్పుము. ఇట్లు చేయువానికి అంత్యకాలంబున నాస్మరణముండును, అతఁడు నన్ను పొందును. ఇది నిస్సంశయము. 7

అర్జునా ! నీవడుగగన్న మీకు ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పితిని అంతకాలమందు గూడ భగవత్స్మరణముండుటకై ఎక్కువిధంబుల భగవదుపాసనము చేయుదురు అవి తెలిపెద వినుము. నిత్యనైమిత్తికకర్మముల నుష్ఠింప

వలసినకాలమునందుఁ దప్ప నెక్కుఁడ్డుడైన్నను మనస్సుతో ఉపాసింపఁదలఁచిన మూర్తిని స్మరించుచుండుట అభ్యాసమనఁబడును ప్రతిదినము యోగకాలమందుమాత్రము ఉపాసింపఁదలఁచినమూర్తిని స్మరించుట యోగమనఁబడును ఇట్లు అభ్యాసయోగయుక్తముగా అనుష్ఠింపవచ్చును అట్లు అనుష్ఠించునప్పుడు మనస్సు ఎంతమాత్రము అన్యవిషయంబులను దలంపరాదు ఇట్లు నిరతిశయము దివ్యమునైన పురుషుని చింతించుచువచ్చినచో అంత్యకాలమందుఁ గూడ అదేస్మరణయుండును ఆదివ్యపురుషుని బొందుదురు 8

స్మరింపఁదగిన పురుషుఁడెట్టివాఁడందువా ? సర్వజ్ఞుఁడు, ఆదిలేనివాఁడు, నిఖిలజగత్తును శాసించువాఁడు పరమాణువుకన్న సూక్ష్మమై దృష్టికిగోచరింపనివాఁడు, సమస్తమునకుఁ బోషకుఁడు, ఇంతనితలంపరాని మహిమాతిశయముగలమూర్తి, సూర్యునివలె సకలజగత్తును ప్రకాశింపఁజేయువాఁడు, అజ్ఞానమనెడి చీఁకటిని బోఁగొట్టువాఁడు నైన పురుషుని స్మరింపవలయును అట్లు స్మరించినవారు తుదకాపురుషుని బొందుదురు అనఁగా, ధ్యానింపఁ దగిన మూర్తి పైనఁ జెప్పిన విశేషములుగలవాఁడుగా భావించి ధ్యానింపవలయునని తాత్పర్యము 9

ఇట్లు ప్రతిదినము భక్తితో అభ్యసించుచు రాఁగా ఆభక్తియోగము చిరకాలాభ్యాసమువలన దృఢమై మరణకాలమందుఁగూడ మనస్సు చలింపక యాపరమపురుషునియందె నిల్చియుండును పైనఁజెప్పినప్రకారము చేయునప్పుడు, మొదట హృత్పుండరీకమునందు మనస్సును వశపఱచుకొనవలయును అనంతరము దానిని సుషుమ్నా నాడీమార్గంబున గురూపదేశప్రకారము ఒక్కొక్క భూమికనుండి పైకిఁగొనిపోయి భ్రూమధ్యంబునను న్న ఆజ్ఞాచక్రంబున నిలుపవలయును అది యందుండి బ్రహ్మరంధ్రముగుండ నతిక్రమించి పరమపురుషుని బొందును 10

పైమూఁడు శ్లోకములలో అభ్యాసయోగయుక్తమైన ఉపాసనమును చెప్పితిని మఱియొక ఉపాసనగలదు దానిని జెప్పెదవినుము వేదవేత్తలు దేనిని అక్షరమనిచెప్పుదురో, ఊఱక చెప్పుటయేగాక వారు రాగమునుమాని నియమము నాచరించి దేనిని అనుభూతమొనర్చుకొందురో, దేనినెఱుంగుటకై

సాధకులు గురుకులవాసాదిరూపమైన బ్రహ్మచర్యమున, గృహస్థులైనచో యాగదానాదులు, వానప్రస్థులైనచోఁ దపస్సు నాచరింతురో అట్టి ఓంకారబ్రహ్మోపాసనము గలదు. అది వేదానువచనయజ్ఞదానతపస్సులవలన నెఱుంగఁదగినదియు, యతులకుమాత్రమే పొందఁదగినదియు, అఖిలవేదరహస్యమైనదియు నగునేని నాఁబోంట్లకెట్లు గ్రహింప సాధ్యమగునని శంకింపవలదు. అది యంతక్లిష్టమైనది యైనను నీకు దానిని సంగ్రహముగా స్పష్టముగా బోధపఱతు వినుము. 11

నేత్రములు మొదలగు బాహ్యేంద్రియములను గాని వానివిషయముల నుండి మఱలించి, మనస్సు విషయచింతాపరమైనచో బాహ్యేంద్రియనిరోధము నిరర్థకము గావున మనస్సునుగూడ హృదయదేశమందు నిలిపి అనఁగా వృత్తిరహితము నొనర్చి ఇట్లు బహిర్ద్వారములను అంతర్ద్వారమును నిరోధించి, క్రియాద్వారమైన ప్రాణమును సయితము నిరోధించి ఒక్కొక్కభూమిని క్రమక్రమముగా జయించుచు భ్రూమధ్యమందునిలిపి, గురూపదేశప్రకారము ఆత్మవిషయక సమాధిస్థైర్యమనెడి యోగమునఁబూని, బ్రహ్మవాచకత్వమును ప్రతిమాదులవలె బ్రహ్మప్రతీకత్వమును నైన ఓమ్ అను అక్షరమును ఉచ్చరించుచు ఆయక్షరమునకు వాచ్యమైన నన్ను స్మరించుచు మూర్ధన్యనాడివలన దేహమును త్యజించి అర్చిరాదిమార్గంబున బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోవువాఁడు అచ్చట భోగాంతంబున లబ్ధవిజ్ఞానుఁడై ముక్తినొందును. ఆప్రకారము చేయలేనివారికి పైనఁజెప్పిన ఉపాసనలు రెండు నుపయోగింపవు. ఎల్లరకు సులభముగా నుండు నుపాసన యొక్కటిగలదు. దానినిఁజెప్పెదు వినుము. 12

ఎవఁడు నన్ను నిరంతరము స్మరించునో వానికి నేను సులభుఁడను. సతతము నాయనుచింతనమే నాప్రాప్తికి హేతువు, మూర్ధన్యమార్గమునఁ బ్రాణోత్క్రమమగుఁగాక, మఱియొకవిధమున నగుఁగాక ఆవిషయమై యంతి పట్టుదల వలదు. నన్నుస్మరించుచుఁ బ్రాణములు వదలినఁ జాలును. ఆతఁడు నన్ను తప్పకపొందును. ఇంద్రియములను నిరోధింపకున్నచో విషయేంద్రియసంయోగము తప్పదనియు, ఆసందర్భంబున మనస్సు విషయాసక్తమై యుండునేగాని వేఱుగాదనియు, మనస్సు అట్లున్నప్పుడు నిరంతరము నాచింతనమెట్లు ఘటించుననియు శంకింపవచ్చును. నీచిత్తమును నాయందే నిలుప

వలయునుగాని, అన్యవిషయములవంకకుఁ బోనీయరాదు ఎవనన్నుట్లు ని యారుచేసితివేని బాహ్యేంద్రియములను తత్తద్విషయములతో సంబంధము గలిగినను నీమనస్సు వానివంక దిరుగకుండును, ఎట్టి అపకారముఁ గలుగదు ఈనిరంతరచింతనము ఒకనాడనిగాని ఒకనెలఅనిగాని, ఒకసంవత్సరమనిగాని నియమింపరాదు, యావజ్జీవము చేయవలయును ఇట్లుచేయువాఁడు నాకవ యక ప్రేమతో నిండియుండును గావున నాయనుచింతనముమాని జీవింపఁజా లఁడు. ఇట్టియోగికి నేను సులభుఁడను వానివియోగమును నేను సయి తము సహింపఁజాలను ఇట్లుచేయుట ఎల్లరకు సులభము 14

నీవింతసులభుఁడ నగుటవలన ఫలమేమందువా ? నేను సులభుఁ డగు టవలన నన్ను సులభముగాఁ బొందవచ్చును నన్నుఁబొందినవో ఆధ్యాత్మి కాది సమస్తదుఃఖములకు బుట్టిల్లయినదియు, అస్థిరమైనట్టియునగుఁ బునర్జన్మ ముగలుగదు పునర్జన్మములేనట్టి మహాత్ములకు ముక్తి సిద్ధమని చెప్ప నక్కఱలేదు 15

బ్రహ్మలోకము మొదలు సమస్తలోకములు పుట్టుచు గిట్టుచుండు నన్నుఁ బొందినవోఁ బునర్జన్మము గలుగదు బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయిన వారికిఁ బునర్జన్మములేదని శ్రుతులుచెప్పుచుండగా నీవిట్లుచెప్పుట యెట్లు చెల్లునందువా ? క్రమముక్తిఫలంబుగా బ్రహ్మలోకమునకుఁబోయి యచ్చట ఉత్పన్నజ్ఞానులైనవారు బ్రహ్మతోడ మోక్షమునుబొందుదురు ఇట్టివారి విషయమై నీవన్న శ్రుతిచెప్పుచున్నది పంచాగ్నివిద్యాదులైన క్రతువులొా నర్చక బ్రహ్మలోకమును బొందినవారి కడియన్వయింపదు అట్టివారికిఁ బునర్జన్మము తప్పదు 16

బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయినవారుగూడ మరల జన్మింతురని చెప్పితివి గదా. బ్రహ్మలోకవాసులకు నరలోకవాసులకు జీవితకాలంబున వ్యత్యా సముగలదు అదిచెప్పెద వినుము మనుష్యులకు వేయియుగములైనచో బ్ర హ్మకొక్కపగలగును, అట్లే వేయియుగములు బ్రహ్మకొక్కరాత్రియగు ఇట్టి ముప్పదిదినములు ఒక్కమాసము. ఇట్టిమాసములు పదునెండు ఒక్కసంవ త్సరము బ్రహ్మకగును. ఇట్టిసంవత్సరములనూఱు బ్రహ్మకుఁ బరమాయువు

బ్రహ్మగూడ నిట్లు కాలపరిచ్ఛిన్నుఁడు గావున వానికిని జననమరణములు తప్పవు. 17

మనుష్యాదులకువలె బ్రహ్మకుఁగూడ స్వాపకాలము ప్రబోధకాలము కలవు. బ్రహ్మ స్వాపావస్థవదలి ప్రబోధమొందునప్పుడు ప్రాణులు భోగ్య భోగస్థాన దేహేంద్రియరూపంబులను ధరించుచుండును, మఱల బ్రహ్మకు స్వాపకాలము వచ్చునప్పుడు వ్యక్తిని దాల్చిన ప్రాణులెల్ల ఆ బ్రహ్మయందే తిరోధానమగుచుండును. ఇది ప్రతిదినము జరుగు సృష్టిప్రళయములు. ఇట్లు సర్వప్రాణులు ప్రజాపతి రాత్రికాలంబున లీనమగునేని, సంసారక్లేశనాశ మెల్లరకు అనాయాసముగా లభించుచున్నదిగదా, సంసారక్లేశనాశనమే మోక్షము గావున అది అప్రయత్నసిద్ధముగ నున్నదిగదా దానికై ప్రయాసయేలయనియు శంకింతువు గాఁబోలు. 18

ప్రాక్కల్పమున లీనమైన భూతకోటి తిరుగ నుదయించి బ్రహ్మప్రబోధ సమయంబున కర్మపరతంత్రమగుచు బ్రహ్మస్వాపకాలంబున మఱల లీనమగుచుండును. ఇట్లు ఎడతెగని జననమరణరూపమైన సంసారమనెడి ఘటీయంత్రంబున పరిభ్రమించుచుండును. కల్పాంతలీనంబు గలిగినంతనే వానికి మోక్షము కలిగెనని తలంపరాదు. ఎన్నడును మఱల జన్మము లేకుండుట మోక్షమనబడును. 19

బ్రహ్మమొదలు పిపీలికముదనుక గల సమస్తభూతకోటి యిట్లు జరామరణములకు జిక్కియుండునంటివి. అట్లగునేని వీనికి జన్మరాహిత్య మెప్పుడు గలుగునని శంకింపనున్న సమాధానము వినుము.

సమస్త భూతకోటికి హిరణ్యగర్భునకును అవ్యక్తము బీజమైయున్నది. ఆ హిరణ్యగర్భాది సమస్తము దేనియందు అవ్యక్తమై యున్నదో, ఏది నిఖిల ప్రపంచమునకు సాక్షిభూతమై నిత్యమై యున్నదో యట్టిది మఱియొకటి కలదు. దానిస్వరూపము అస్పష్టము. అవ్యక్తమునకుఁగూడ అధిష్ఠానమగుటం జేసి అది చిరంతనమైనదిగానున్నది. ఆ సనాతనమైన పదార్థము హిరణ్యగర్భాది సమస్తప్రపంచము నశించినను తాను నశింపదు. 20

పైశ్లోకములో అవ్యక్తమని అక్షరమని ఏదిచెప్పఁబడినదో అదియే పునరావృత్తిలేని పురుషార్థమని శ్రుతిస్మృతులు చెప్పుచున్నవి ఆపదార్థమును బొందినవారు మరల రారు అదియే నాయుత్కృష్టమైన స్వరూపము దానిని పొందుటెట్లందువా ?

ఏపురుషునియందు సర్వభూతములుండునో, ఎవనివలన సమస్తజగత్తు వ్యాప్తమైయున్నదో, ఆకారణమున నెవఁడు నిరతిశయమైనవాఁడో అట్టినన్ను అనన్యము ప్రేమలక్షణమునైన భక్తితోఁ బొందనగును వేఱొకమార్గము లేదు 22

పరమేశ్వరోపాసకులు అవ్యక్తమును బొందినతర్వాత మఱల జనింపరని చెప్పితిని ఆయవ్యక్తమునకుఁబోవు మార్గమెదని యడుగవచ్చును, చెప్పెద వినుము.

అర్జునా ! శరీరవియోగానంతరము ఆత్మతరలి పితృయానమనుమార్గమునను దేవయానమనుమార్గముననో చనును ఏకాలమునచచ్చినచో పితృయానమునఁబోవునో, ఏకాలమునచచ్చినచో దేవయానమునఁబోవునో ఆకాలము వచింతు వినుము ఇచ్చట కాలశబ్దమునకు ముఖ్యార్థమున గ్రహింపఁగూడదు, కాలాభిమాని దేవతోపలక్షితమైన మార్గమని యెఱుంగవలయును ఏ కాలాభిమాని దేవతోపలక్షితమైన మార్గమునఁజన్న యో మఱలజననము గలుగదో ఏ కాలాభిమాని దేవతోపలక్షితమైన మార్గమునఁ జన్నచో పునరావృత్తి గలుగునో ఆవివరము వినుము ఇందు క్రమముక్తిఫలక బ్రహ్మోపాసకులనుగూర్చి చెప్పఁబడుచున్నది 23

పైనఁజెప్పిన రెండుమార్గములలో ఉపాసకులకుఁగల అనావృత్తిమార్గమును మొదట వివరింతును బ్రహ్మలోకాభిముఖులైచను ఉపాసకులను మొదట అర్చిరాభిమానిదేవత అహర్దేవతాపర్యంతము కొనిపోవును, అహర్దేవత యచ్చటనుండి శుక్లపక్షదేవతాపర్యంతము గొనిపోవును, శుక్లపక్షదేవత ఉత్తరాయణదేవతాపర్యంతము గొనిపోవును ఉత్తరాయణదేవత సంవత్సరదేవతాపర్యంతము గొనిపోవును, ఆదేవత ఆదిత్యాభిమాని దేవతాపర్యంతము, ఆదేవత చంద్రమసపర్యంతము, అది విద్యుద్దేవతాపర్యంతము, అది బ్రహ్మపర్యంతము గొనిపోవును దీనిని దేవయానమందురు ఇట్లుచను సగుణోపాసకులు సగుణబ్రహ్మను బొందుదురు. నిర్గుణోపాసకులకు ప్రాణముపోవుట

తోడనే బ్రహ్మప్రాప్తి కలుగును గావున వారికి దేవయానమార్గ ప్రయాణమునకే అవకాశములేదు 24

పితృయానమార్గమును వివరింతు వినుము పితృయానమునకు మొదట ధూమాభిమానిదేవతయుండును. ఆదేవత రాత్ర్యభిమానిదేవతవఱకు, ఆదేవత కృష్ణపక్షాభిమానిదేవతపర్యంతము, ఆదేవత దక్షిణాయనాభిమానిదేవతాపర్యంతము, ఆదేవత సంవత్సరాభిమానిదేవతాపర్యంతము, ఆదేవత పితృలోకాభిమానిదేవతాపర్యంతము, ఆదేవత ఆకాశదేవతాపర్యంతము, ఆదేవత చంద్రమసపర్యంతము గొనిపోవును. ఇట్లు పితృయానమునఁ జనువాఁడు ఇష్టాపూర్తములాచరించిన కర్మయోగి స్వర్గమునుబొంది సంపాదించినదెల్ల నందనుభవించి అనంతరము మఱల జనించును ఇట్టు మఱలవచ్చు విధమెట్లనఁగా, స్వర్గలోకమునుండి ఆకాశమునకు, ఆకాశమునుండి వాయుపథమునకు, వాయుపథమునుండి వృష్టిపథమునకు, అందుండి భూమికివచ్చి భూమిలో అన్నపదార్థములందు కలిసి శుక్లముగామాఱి స్త్రీగర్భమందు ప్రవేశించి జనించును 25

అర్చిరాదిమార్గము ప్రకాశకమై యుండును గావున శుక్లమనియు, ధూమాదిమార్గము తమోమయమైయుండును గావున కృష్ణమనియు చెప్పఁబడును. జ్ఞానులకు శుక్లమార్గము, కర్మకారులకు కృష్ణమార్గము శాశ్వతములై యున్నవి శుక్లమార్గమునఁజన్నచో అనావృత్తియు, కృష్ణమార్గమునఁజన్నచోఁ బునరావృత్తియుఁ గలుగును 26

అర్జునా! ఈశుక్లకృష్ణమార్గము లెఱింగినవాఁడు సంసారమోక్షఫలకత్వమైన మార్గమునే యనుకరించునుగాని మోహమునుబొంది ధూమాదిమార్గప్రాప్తకమైన కర్మనిష్ఠ ననుసరింపఁడు, అతఁడు దేవయానప్రాపకపరమైన పరమేశ్వరభజనయందు పరినిష్ఠితుఁడై యుండును గావున నీవును సర్వకాలములందుయోగయుక్తుఁడవై అనఁగా శుక్లగతిప్రాపకమైన పరమేశ్వరభజనపరినిష్ఠితుఁడవై యుండుము 27

ఈయధ్యాయంబునఁ జెప్పిన యోగరహస్యంబును గ్రహించి యనుష్ఠించువానికి వేదాధ్యయనము యజ్ఞదానములు శాస్త్రప్రకారమనుష్ఠించినవారికే ఫలములుగలుగవని శాస్త్రములు చెప్పినవో ఆఫలములకన్న నధికమైన సగుణేశ్వరప్రాప్తిరూపఫలము గలుగును అంతియగాక సగుణబ్రహ్మమువలన నిర్గుణబ్రహ్మప్రాప్తిరూపము గలుగును దీనిచే పరస్థానప్రాప్తినందును 28

గీతాహృదయము.

తొమ్మిదవ యధ్యాయము.

భగవంతుఁడును పరబ్రహ్మరూపుఁడైన వాసుదేవుని భజనము ఎనిమిదవ అధ్యాయమునఁ జెప్పఁబడినది తొమ్మిదవ అధ్యాయములోనన్నో బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞాన ముపదేశింపఁబడును అట్టిజ్ఞానము నీక్రింది మూఁడు శ్లోకముల లోఁ బ్రశంసించుచు

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

పూర్వాధ్యాయములోఁ జెప్పనట్టియు ఇఁకఁ జెప్పఁబోవునట్టియు బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానమును జక్కఁగా నాలోచించి చెప్పెదఁగాక ఎనిమిదవ యధ్యాయములో నేనుచెప్పిన భజనకన్న నిప్పుడుచెప్పఁబోవునది విలక్షణమైనదిగానున్నది ఎట్లనిన—కర్మకాండమందుఁ జెప్పఁబడినధర్మము గుహ్యమైనది, ఉపాసనాకాండమందుఁ జెప్పఁబడిన భజనము గుహ్యతరమైనది, జ్ఞానకాండోక్తమగుజ్ఞానము గుహ్యతమమైనది ఏలయనఁగా? ఇదిధర్మమువలె అతీంద్రియముగాక అపరోక్షానుభవముతోఁగూడి సాక్షి ప్రత్యక్షసిద్ధమై సార్వజనీనము దృష్టఫలకత్వమునగుటంజేసి గుహ్యతమము ధర్మమునకన్న జ్ఞానమధికతరమైనదనుటకు మఱియొక కారణముగూడఁగలదు ధర్మము సంసారహేతువగునేగాని సంసారమోచకముగాదు, జ్ఞానమన్ననో సంసారమోచకమైనది ఆకారణమునఁగూడ నిది ధర్మమునకన్న నధికతరము ధర్మమునకన్న జ్ఞానమధికమైన నగుగాక, భజనమునకన్నఁగూడ జ్ఞానమధికమా? అని శంకింపవచ్చును భజనము స్వయముగా మోక్షమునీయఁజాలదు, అది చిత్తశుద్ధిని గలిగించి దానివలన మోక్షమును గలిగించును జ్ఞానమన్ననో స్వయముగా మోక్షమిచ్చును కావున జ్ఞానము భజనమునకన్న నధికమైనదేసుమా ఇట్లు గుహ్యమైన ధర్మమునకన్న గుహ్యతరమైనధ్యానమునకన్న అతిశయమైన జ్ఞానమునుఁగూడ నీకుపదేశించుచున్నానుగదా ఇంతగుహ్యతమమైనది నీకేచెప్పుట

యేలయందువా ? భక్తసఖ్యాదులందు నీతో సాటియగు ప్రియుఁడు నాకు మఱియొకఁడు లేదు. అంతియగాదు శిష్యగుణసంపత్తిని విచారించినను నీ వెంతయు ఉపదేశార్హుఁడవు కావున నీకుపదేశింపఁదలంచితిని గుణములందు దోషదృష్టినుంచుట అసూయయనఁబడును. అట్టిది నీకు లేదు నేను నామాహాత్మ్యమును సారెసారెకుఁ జెప్పుచున్నను నన్నుగూర్చి యసూయ చెందక నా నోటవచ్చినదెల్ల సత్యమని విశ్వసించుచున్నావు ఇట్టిగుణమువలననే నీవు ఆర్జవసంయమాది శిష్యగుణ సంపత్తిగలదని స్పష్టముగదా 1

ఈవిజ్ఞానము మహత్తరమైనదనుటకుఁ గారణాంతరముఁగూడఁగలదు ఇది సర్వవిద్యలలో శ్రేష్ఠమైనది, మఱియు గోప్యములకు గోప్యమైనది మనువు ఇక్ష్వాకువు జనకుఁడు మున్నగు రాజులు దీనిని పాలించుటంజేసి ఇది రాజ విద్యయనియుఁ జెప్పఁబడును అదియునుంగాక జ్ఞానము మహాపవిత్రమైనది ప్రాయశ్చిత్తములు తత్తత్పాపములను నివర్తించునుగాని ఎల్లపాపంబులను నివర్తింపజాలవు బ్రహ్మహత్యాప్రాయశ్చిత్తమువలన సురాపానపాపము నివర్తింపదుగదా మఱియు ప్రాయశ్చిత్తాదులవలన నివృత్తమైన పాపము స్వకారణంబున సూక్ష్మరూపంబున నుండునుగాని స్వరూపంబుతో నశింపదు. జ్ఞానమన్ననో అనేక జన్మసహస్రసంచితమైన సర్వపాపముల స్థూలసూక్ష్మరూపంబులనేగాక తత్కారణమైన అజ్ఞానమునుగూడ భస్మమొనర్చును దానంజేసి జ్ఞానము సర్వోత్తమము పావనమునైనదిగానున్నది మఱియు జ్ఞానఫలము ప్రత్యక్షమేగాని కర్మఫలమువలె ననుమానమైనదిగాదు దీనిని సంపాదించుటయన్ననో సద్గురూపదేశంబున మిక్కిలి సులభము ఇంతయనాయాసముగా లభించునది ఏమాత్రముగానుండునని శంకింపవలదు జ్ఞానఫలము అత్యంతము 2

జ్ఞానమట్లు సుఖసంపాద్యము అక్షయఫలకమునగునో ఎల్లరు దానిని బడయుటకై యత్నింపరేలయనియందువా ?

అర్జునా! జనులు ఈజ్ఞానమనెడి ధర్మముయొక్క స్వరూపమునందు శ్రద్ధలేమింజేసి దరిద్రులైయుందురు అకారణంబున నన్నుఁబడయరు.

నన్నుఁబడయలేమిఁజేసి జననమరణరూపమైన సంసారమునందుఁ బరిభ్రమించు చుందురు

అద్వైతబ్రహ్మజ్ఞానము స్పష్టపడవలయునన్నచో ద్వైతప్రపంచమిథ్యాత్వము బుద్ధిస్థముగావలయును కావున ఆవిషయము మొదట వినుము చేతనాచేతనాత్మకమైన యీసమస్తజగత్తు నావలన వ్యాపింపఁబడియున్నది ఏరూపంబున వ్యాపించియుంటినంటివా ? నాయీరూపముతోఁగాదు , అతీంద్రియమైన సచ్చిద్రూపముతో వ్యాపించియుంటిని నాజగద్వ్యాప్తి యెట్టిదందువా ? చరాచరాత్మకములైన సర్వభూతములు నాయందుండును , నేను మాత్రము వానియందుండను అనఁగా నాజగద్వ్యాప్తి జగదధిష్ఠానత్వరూపమని యనుకొనుము జగత్తుఅనునది యొకటియుండినచో తదధిష్ఠానము శక్యమగును , జగత్తు అనునదే మిథ్యయంటివి మిథ్యాజగత్తునందుఁ దదధిష్ఠానమెట్లు పొసగునని శంకింపవచ్చును జగత్తుమిథ్యయను పక్షమున భూతములు నాయందుండవు , అనఁగా శుక్తియందురజతత్వమువలె నాయందు భూతములారోపితములేగాని సత్యములుగావు ఒకసారి భూతములు నాయందుండునంటివి , ఒకసారిభూతములు నాయందులేవంటివి భూతములు నీయందుండుటయో యుండకుండుటయో యొకటి సాధ్యమగును గాని రెండునెట్లు సాధ్యమందువా ? ఈశ్వరసంబంధమైన నాయీయఘటితఘటనోపాయము అనఁగా నామాయ యిదేగదా నాయీయోగమాయావైభవము అవితర్క్యము గావున పరస్పరవిరుద్ధాంశములు నాయందుండుననుటనుగూర్చి శంకవలదు ఐంద్రజాలికమాయలందు ఇట్టి పరస్పరవిరుద్ధాంశములను నీవును జూచుటలేదా ? ప్రపంచము బాహ్యదృష్టితోఁ జూచినచో నాకన్నభిన్నముగాఁ గాన్పించుట పరమార్థదృష్టితోఁ జూచినచో మదభిన్నముగానుండుట దీనింబట్టి ప్రపంచము మిథ్యయనబడును మిథ్యాశబ్దమునకిదే యర్థము ద్వైతప్రపంచమెల్ల నిట్టిమిథ్యాభూతమైనదని గ్రహింపుము 4

ఇట్లు చరాచరభూతములను బుట్టించుచు బోషించుచున్నను పరమార్థదృష్టితో విచారించినచో నాయాత్మ భూతసంబంధిగాదు ఏలయందువా ? భూతములు కల్పితములు శుక్తియందు రజతత్వమును గల్పించినంతమాత్రాననే శుక్తికి రజతత్వము నిశ్చయముగా సంబంధించునా ? అట్లే బ్రహ్మ

మందు ద్వైతప్రపంచము నారోపించినంతనే వాస్తవాద్వైత స్వరూపుడైన బ్రహ్మతత్త్వమునకు విరోధము గలదు 5

ద్వైతప్రపంచము మిథ్యయగుటంజేసి బ్రహ్మమునకు పారమార్థికతత్త్వం బందములేదని చెప్పితిని, ఇట్లనుటకు మఱియొక కారణముగూడగలదు

ఆకాశము లేనిచోటు లేక వాయువన్నచో సర్వగతమై యింతదని చెప్పరానిదిగానున్నది ఇట్లున్నను ఆకాశమునకును వాయువునకును సంశ్లేషములేదుగదా? ఏలయందువా? అవయవములు గలవానికే సంశ్లేషముగాని అవయవములు లేనివానికి సంశ్లేషము గలుగదు అదేవిధముగా నేను సర్వాంతర్యామినైయున్నను సర్వభూతములు నాయందున్నను నేను అసంగస్వభావుడను గావున భూతములకు నాకు సంశ్లేషము గలుగదని గ్రహింపుము 6

అర్జునా, నాయొక్క ప్రకృతియనియు ఉపాదానకారణమనియు, త్రిగుణాత్మికయనియు, అవ్యక్తమనియు, మాయయనియు నానావిధంబులఁ జెప్పఁబడు సర్వభూతములు ప్రళయకాలంబున సూక్ష్మరూపంబుతో నాయీమాయయందు లీనమైయుండును మృత్తికలోనుంచివచ్చి మఱల మృత్తికయందె లీనమగు ఘటమెట్లు మృత్తికామాత్రమౌ అట్లే యీమాయలోనుండివచ్చి మఱల మాయలోనే లీనమగు ప్రపంచముగూడ మాయామాత్రమేయగును మాయయే జగత్కారణమగునేని నాపనియేమందువా? మాయయందు లీనమైన భూతంబులను కల్పాదియందు విభాగించి పుట్టింతును నేను అసంగుడనంటివి, అట్టివాఁడు జగత్తును సృష్టించుట యెట్లు? అనఁగా సంగమున్నగాని సృష్టిగలుగదనియు, సంగములేదని చెప్పుచును జగత్సృష్టిఁ జేయుదునని చెప్పుట విరుద్ధముగాదాయనియు శంకింపవచ్చును 7

అనిర్వచనీయ మాయాశక్తియైన యీప్రకృతి నాకు వశమైయుండును దానినధిష్ఠించి తత్పరతంత్రములైయుండు చేతనాచేతనరూపమైన భూతకోటినెల్ల సారెసారెకు విభాగించి పుట్టింతును అనఁగా ఈజగత్సృష్టృత్వము మాయోపాధికమేగాని వేఱుగాదు అందువలన నాయసంగత్వమునకు విరోధము గదు పారమార్థికమైన నాయసంగోదాసీనాద్వితీయబ్రహ్మతత్త్వమెట్లందువా?

మాయామాత్ర ప్రపంచ సృష్ట్యాదులగు కర్మములు పారమార్థికాద్వైత

స్వరూపుఁడనైన నన్ను బంధింపవు, అనఁగా నాపారమార్థికా ద్వైతస్వరూప మునకు భంగముగలిగించి సద్వితీయస్వరూపునిగాఁ నన్ను జేయఁజాలవు ఇంద్ర జాలమాయాకల్పిత కరితురగాది సంపన్నుఁడు ప్రభువు కానట్లు, మాయామాత్ర ప్రపంచసృష్టివలన నేను సద్వితీయుఁడనుగాను సృష్ట్యాదికర్మములు నన్నేల బంధింపనందువా? నేను ఉదాసీనుఁడనైయుందును గావున నన్నవి బంధింపవు. ఎవరో యిద్దఱు వివాదముచేయునప్పుడు అదిచూచున్నవానికి వారి జయపరా జయములుగాని వారి హర్ష విషాదములుగాని ఎట్లు వికారమును గలిగింపవో యట్లే యుదాసీనుఁడనై యుండునాకు సృష్ట్యాదికర్మములేవియు వికారమును గలిగింపవు వికారమెప్పుడుగలుగదో యప్పుడే సృష్ట్యాదికర్మములందు 'నేను చేయుచున్నా'ననెడి ఆసక్తి అనఁగా అభిమానరూపమైన యనురక్తి నాకుఁ గలుగదు. అనఁగా కర్తృత్వాభిమాన ఫలసంగముగలవానినే కర్మములు బం ధించునుగాని తద్రహితుని బంధింపవనియు, ఫలాభిసంధి యెప్పుడులేదో యప్పుడు ఉదాసీనత్వము గలుగుననియు, ఎప్పుడు ఉదాసీనత్వముఁడునో యప్పుడు ఎట్టికర్మములు బంధింపవనియు భావము

'భూతగ్రామమును బుట్టింతునంటివి', 'ఉదాసీనుఁడనై యుందునం టివి ఈరెండు కార్యములు పరస్పర విరుద్ధములుగదా యని శంకింపవచ్చును

అర్జునా! నీసందేహమునకు అవకాశములేదు నేను నిర్వికారచిన్మా త్రరూపుడననుట సత్యము దానంజేసి నేను పుట్టించుదుననుట లౌకికమే గాని పారమార్థికముగాదు అట్లుకాదేని, నానిర్వికారత్వాదులు సత్యములు గాఁజాలవు. ఇఁక సృష్టి యెట్లుగలుగుచున్నదందువా? నాయధ్యక్షతవలనఁ బ్రకృతి జగత్తును గలిగించుచున్నది. ఇంద్రజాలికాధిష్ఠితయగు మాయ గజ తురగాదులను బుట్టించుచుండుటఁ గానఁవా? ప్రకృతిభాసమదక్క వతి యొకటి నావలనఁగలుగదు నాభాసమువలన భాసితయై ప్రకృతియట్లు సమస్త ప్రపంచమును గలిగించుచున్నది నాయధ్యక్షత్వరూపకారణమున జగత్తు మాటిమాటికిఁ బుట్టుచుండును జగత్సృష్టికి నేను కారణమనఁగా నాభాసము కారణమని భావము. సూర్యునకుఁ బ్రకాశము స్వాభావికము, లోకమును వెలిగించునిమిత్తమతఁడట్లు ప్రకాశించుటలేదు, ప్రకాశఫలముగా లోకమున

కు వెలుగుగలుగుచున్నది అట్లే నేను సర్వదా భాసించుచుందును నాభాస వలనఁ బ్రకృతి సృష్టించుచున్నది ప్రకృతి సృష్టించుఁగాకయని నేను భాసించుటలేదు 10

ఇట్లు అసంగోదాసీనస్వభావము అద్వితీయచిదానందైక ఘనము అఖిలభూతాంతరాత్మభూతముఁగు నాస్వరూపమును గాంచుట యెవరికి సాధ్యముగాదని శంకింపవలదు నాస్వరూపదర్శనము సులభముగా సర్వలోకసంశ్రయణీయమగుటకై దివ్యమంగళవిగ్రహమును దాల్చి వసుదేవునిగృహమున అవతరించితిని ఇట్లు అవతరించినను మూఢులు నన్ను గ్రహింపలేక మనుష్యమాత్రునిగా భావింతురు కటా! ఈదౌర్భాగ్యమునకేమనవలయును? 11

ఈమూఢులు మోఘాశలని మోఘకర్ములని మోఘజ్ఞానులని మూఁడు విధములు భగవంతుని తెలియక మోక్షోపాయ జ్ఞానశూన్యులై నిత్యసంసారమగ్నులుగానుండి వారు మోఘాశులనఁబడుదురు. భగవంతుని తెలిసియు వాని ననాదరించి స్వర్గాదులఁగోరి తన్నిమిత్తము అగ్నిహోత్రాది కర్మములుచేయువారు మోఘకర్ములనఁబడుదురు మోఘజ్ఞానులనఁగా భగవంతుని నిందించువారు అజ్ఞానులగుదురేని, జ్ఞానాభావమునం జేసి మోక్షాశయే వ్యర్థమగునుగాని స్వర్గాద్యాశ వ్యర్థముకాదు ఎఱింగియు అనాదరించువారికి స్వర్గాశగూడ ఫలింపదు భగవంతుని అనాదరించు వారికి ఆముష్మికఫలము అభావమైనను ఐహికఫలము కొంతకుఁగొంత గలుగవచ్చును భగవంతుని నిందించువారికన్నో అదియు లభింపదు మోఘాశలు పాపిష్ఠులు, మోఘకర్ములు పాపిష్ఠతరలు, మోఘజ్ఞానులు పాపిష్ఠతములు, పైనఁజెప్పిన మూఁడురకములవారికి ఇష్టప్రాప్తి చేకూఱకపోవుట యట్లుండఁగా మీఁదుమిక్కిలి వారికి అనిష్టముగూడ సంభవించుచున్నది ఎట్లనిన, మోహినిప్రకృతియనియు ఆసురీప్రకృతియనియు, రాక్షసీప్రకృతియనియుఁ ప్రకృతి మూఁడు విధములు అందు అవిహితహింసాహేతుత్వప్రధానయగు తామసీప్రకృతి రాక్షసీప్రకృతియనఁబడును శాస్త్రములుసమ్మతింపని విషయములను భోగించుటకు హేతువైనట్టిదియు రాగము ప్రధానముగాఁగలదియునగు రాజసీప్రకృతి ఆసురీప్రకృతి యనఁబడును శాస్త్రీయజ్ఞాన భ్రంశహేతువైనది మోహినీప్రకృతియనఁబడును భగవదజ్ఞానులు అనఁగా మో

ఘూకులు మోహినీప్రకృతిని, భగవంతుని అనాదరించువారు అనఁగా మోఘకర్ములు, అసురీప్రకృతిని, భగవన్నిందకులు అనఁగా మోఘజ్ఞానులు రాక్షసీప్రకృతిని గలిగియుందురు. ఈమూఁడురకములవారికిఁ బ్రకృతివిషయమునఁ దారతమ్యమున్నందున నిరయప్రాపకత్వాంశంబునఁగూడ భేదముండునని భావింపవలదు ఈముగ్గురకు నరకము తప్పదు

ఇట్లగునేని, లోకమెల్ల నిట్టివారితోనే నిండియుండును గావున సమస్తజగత్తు నిమగ్నమేసుమాయని భావింతువు గాఁబోలు. అట్లు భావింపవలదు 12

లోకమెల్ల నిట్టివారితోనే నిండియుండలేదు. అనేకజన్మకృతసుకృతములవలన అత్మమలినమును బాసిన మహాత్ములుగూడ లోకములోఁ గలరు వారు సాత్వికులైన దైవప్రకృతిని గలిగియుందురు. అందువలన వారికి నాతత్త్వము స్పష్టము అనఁగా, జగత్కారణము అవ్యయము త్రివిధపరిచ్ఛేదరహితమునైన పరబ్రహ్మము లోకానుగ్రహార్థము మనుష్యరూపముదాల్చి అవతరించినాఁడని గ్రహించి అనన్యబుద్ధితో నన్ను భజింతురు. మూఢులవలె మహాత్ములుగూడ దుర్లభులు, దుర్లభతరులు, దుర్లభతములని మూఁడువిధములు. ఈవాసుదేవుఁడు పరబ్రహ్మముగాని వేఱుగాదనియెఱింగి బహుమానించు మహాత్ములు దుర్లభులనియు, అట్లుఎఱింగి నాయందు ప్రేమలక్షణమైన భక్తి సేయువారు దుర్లభతరులనియు, వాసుదేవుఁడే సర్వమనెడి అద్వైతజ్ఞానసంపద గలవారు దుర్లభతములనియు వివేకము. 13

ఇఁక భగవద్భజనప్రకారము వివరింతు వినుము

భగవదుపాసనము మానసికము, వాచికము, కాయికము అని మూఁడు విధములు తైలధారవలె ఎడతెంపులేక చిత్తము ధ్యేయాకారతను బడయుట నిత్యయోగమనఁబడును ఇట్టివారు నిత్యయుక్తులనఁబడుదురు ఇట్లు ధ్యేయమునందుఁ బరినిష్ఠితమైన చిత్తమునకు విక్షేపముగలిగెనేని అది బహిరుత్థానమగును అప్పుడు నమస్కారరూపకాయిక భజనమును జేయుదురు. ఈ కాయికభజనంబునఁ బరిశ్రాంతి గలిగినప్పుడు భగవన్నామసంకీర్తనరూపమైన వాచకభజనమును జేయుదురు. ఈరూపంబున విక్షిప్తచిత్తమును మఱలఁ గుదుటబఱచుకొని యథాపూర్వము భగవన్మూర్త్యైకాకారతాపత్తికి యత్నిం

తురు ఈమహాత్ములు దృఢవ్రతులు గావున ఇట్లు సారెసారెకు వలయు నప్పుడెల్ల విక్షిప్తచిత్తమును సవరించుకొనుచు త్రికరణోపాసనమును జేయు దురు 14

ప్రేమ భక్తి భజనప్రకారమును జెప్పితిని ఇఁక అద్వైతజ్ఞానరూపమైన భజనము వివరింతు వినుము

వాసుదేవుఁడే సర్వమనెడి సర్వాత్మకత్వదర్శనము జ్ఞానమనఁబడును. అదే యజ్ఞముగా ఉపాసించువారు జ్ఞానయజ్ఞోపాసకులనఁబడుదురు పై శ్లోకములోఁ జెప్పఁబడిన భజనము జ్ఞానయజ్ఞమునకు అంగమగును. ఈజ్ఞాన యజ్ఞమందుఁగూడ భేదములు గలవు ఎట్లనిన, బ్రహ్మయే నేను అనెడి ఐక్యానుసంధానము ఏకత్వజ్ఞానయజ్ఞమగును భగవంతుఁడొక్కడే సూర్యుఁడు చంద్రుడు మున్నగు బహువిధరూపంబులతో నుండునని అనుసంధానము జేయుట పృథక్త్వజ్ఞానయజ్ఞమగును భగవంతుఁడు సర్వాత్మకుఁడని అనుసంధానముచేయుట విశ్వతోముఖజ్ఞానయజ్ఞమగును ఈత్రివిధజ్ఞానయజ్ఞమందు స్వరూపభేదము లేకపోయినను ముఖభేదము మాత్రము గలదు 15

నావిశ్వరూపత్వమును అనుసంధించి భజింతురంటిని ఈవిశ్వతోముఖ జ్ఞానయజ్ఞమును నుంత వివరింతు వినుము

అగ్నిష్టోమాది శ్రౌతక్రతువులు వైశ్వదేవాది స్మార్తయజ్ఞములు శ్రుతిస్మృతి ప్రసిద్ధమహాయజ్ఞములు, పిత్ర్యమైన శ్రాద్ధము, ఓషధిసంబంధమైన భోజనాదులగు ఔషధము, యాజ్యాపురోనువాక్యాది మంత్రములు, ఆజ్యము మున్నగు సర్వహవిస్సులు, ఆహవనీయాదులైన అగ్నులు, హోమము, ఇవన్నియు నేనేసుమా 16

ఈజగత్తునకుఁ దండ్రి తల్లి పోషకుఁడు పితామహుఁడు ఇవన్నియు నేనే జగత్తులోఁ దెలిసికొనదగిన వస్తువు నేనే. గంగాది పవిత్రపదార్థములు నేనే. నాలుగు వేదములు నేనే. 17

ప్రాప్యమైనవస్తువు, భరించువాఁడు, శుభాశుభద్రష్ట, వాసస్థానము, ఆపన్నార్తిహరుఁడు, ప్రత్యుపకారమపేక్షింపక యుపకారముచేయువాఁడు,

ఉత్పత్తి, నాశము, స్థితిః, ప్రలయాధిష్ఠానము, ఉత్పత్తిస్థానము స్థిత్యధిష్ఠానము. ఇవన్నియు నేనే 18

ఎండకాలంబున సూర్యరూపంబునఁ దాపము గలిగించువాఁడ, వర్షము లేకుండఁజేయువాఁడు, వర్షకాలంబున వర్షించువాఁడు, లోకజీవనాధారమైనట్టి అమృతము, జీవకోటిని హరించు మృత్యువు, వేవేల? ఇప్పుడున్నట్టియు, గడచినట్టియు రాబోవునట్టియు సమస్తవస్తుజాతము నేనే కావున సర్వాత్మకత్వమైన నాయుపాసనము యుక్తమేగాని యొండుగాదు 19

భగవదుపాసనప్రకారము దెలిపితిని, ఏప్రకారముగానైనను భగవంతు నుపాసింపక కేవల కామ్యకర్మములనష్ఠించువారి గతి యేమని యడుగ వచ్చును

కేవల వేదనిష్ఠామాత్రులై అగ్నిష్టోమాది యజ్ఞములచేత వసురుద్రాదిత్యాది మదీయవిభూతులను బూజించువారు నాతత్త్వ మెఱుంగనివారైనను ప్రకారాంతరమున నేని నన్నే పూజించుచున్నారు గావున వారికి స్వర్గప్రతిబంధకములైన పాపములు నశించును అట్టివారు సత్త్వశుద్ధినిగాక స్వర్గతిని మాత్రము గోరుచుందురు గావున వారు తమకోరికప్రకారము దుఃఖములేని సురేంద్రలోకమును బొంది యచ్చట అమానుషములైన దేవభోగము లనుభవింతురు 20

అట్లు వారు కామ్యపుణ్యఫలముగా విస్తీర్ణమైన స్వర్గలోకంబు ననుభవించి, తద్భోగజనకమైన పుణ్యము క్షీణించినంతనే ఆదేహము నశించును గావున మరల దేహమును బొందుటకై మర్త్యలోకమును జొచ్చెదరు అట్లు మర్త్యలోకమునుజొచ్చి గర్భవాసాది యాతన లనుభవింతురు ఇట్లు వేదత్రయోక్తములైన కామ్యకర్మములను మాత్రము చేయువారు స్వర్గకాములై జన్మమృత్యుప్రవాహమునంబడి వచ్చుచుఁ బోవుచుందురు. వీరికి జన్మరాహిత్యమెన్నడు లేదు 21

నాభక్తులు ద్వైతులని అద్వైతులని రెండు విధములు. అందు ద్వైతభక్తులు భజనీయమైనదిగానీ కాంక్షణీయమైనదిగానీ పురుషార్థము నేను దక్క—

మఱియొకటి లేదను విశ్వాసముతో నిండి నాచింతనమును క్షణమునైనఁ గూడ మానరు, అట్లుమాని జీవింపఁజాలరు, అనవరతము నాయందు నిష్ఠులై వారుందురు. వారికి సంబంధించిన ఐహికాముష్మికములు రెండు నేను భరింతును. అనఁగా వారీలోకంబున నున్నంతకాలము శరీరయాత్రాద్యర్థము ధనాదిలాభ తత్పరిపాలనకార్యమును, దేహత్యాగానంతరము నన్నుఁ బొంది మఱల జనింపకుండుట అనెడిదానిని ఇట్లు ఐహికాముష్మికంబుల రెంటి నేనే భరింతును. ఇవి వారు కోరఁగనిలేదు. వారికేదేదివలయునో యదియెల్ల నేను విచారించి కలిగింతును. నాభక్తుల యోగక్షేమభారము ఋణభారమువలె నామీఁదనుండును. అద్వైతభక్తులసంగతియన్ననో, వారికి భేదదృష్టియే లేదు, వాసుదేవుఁడే సర్వమనెడి సర్వాద్వైతదర్శనులై యుందురు, తామే నేను, నేనే తాముగా భావింతురు గావున వారి యోగక్షేమములు నాయోగక్షేమములే యగును. ఎల్లరి యోగక్షేమములను వహించునది నేనే యైనను, ద్వైతభక్తుల యోగక్షేమములు వహించుటయందుఁ బ్రయత్నముండును, అద్వైతభక్తుల విషయమునఁ బ్రయత్నమే యుండదు, స్వాభావికమై యుండును. 22

‘ఇంద్రాదిదేవతలు నావిభూతులంటివి, నాకు వ్యతిరేకమైన వస్తువు గాని దేవతాంతరముగాని లేదంటివి, వారిభజనముగూడ నాభజనమే యగునంటివి. ఆపక్షమున ఇంద్రాదిదేవతారాధకులకు జననమరణములు వచ్చుటేల’ యని శంకింపవచ్చును.

నాభక్తులు నన్నెట్లో యట్లే అన్యదేవతాభక్తులుగూడ వారిని శ్రద్ధతో యజించునప్పుడు ఆయజనము నన్నే చేరును. అయినను వారి యజనము విధిపూర్వకముగాదు, అనఁగా జ్ఞానయుక్తమైనది గాదు. ఏలయందువా? నేను సర్వాత్మకుఁడను జ్ఞానముతో వారు యజించుటలేదు. ఇంద్రాదులను నాకు భేదము గల్పించి యజింతురు. 23

శ్రౌతస్మార్తరూపములైన యెల్లయజ్ఞములను దత్తద్దేవతారూపంబులతో భుజించునది తత్ఫలమిచ్చునది నేనే. ఈరహస్యము నెఱుంగరు. అందువలన వారు మహాప్రయాసతో యజించినను దివకు భ్రష్టులగుదురు. నాసర్వదేవతాత్మకత్వమెఱింగి యజించువారు సిద్ధిని బడయుదురు. 24

ఒక్కొకకర్మమునకు అనఁగాఁ గర్మభేదములేకున్నను సంకల్పభేదమాత్రం ఫలభేదముగలిగి గొందఱు అల్పసుఖభోగులై పడుటయు, గొందఱు ము సుఖభోగులై పునరావృత్తిలేకుండుటయుఁ జూడఁగాఁ జిత్రమై నుగదా

ఇంద్రాదిదేవతలనుగూర్చి సంకల్పించి వ్రతమాచరించువారు ఇంద్రాది ను బొందుదురు, పితృయజనము సంకల్పించి శ్రాద్ధాదులొనర్చువారు ను బొందుదురు, యక్షరక్షఃపిశాచాది భూతయజన సంకల్పులు భూ ను బొందుదురు దేవ పితృభూతాత్మకములైన యాయజ్ఞములనే భగ లైన వాసుదేవునినన్ను సంకల్పించి నాప్రీతికై యనుష్ఠించినచో అక్షయ వధికానందరూపమునైన నన్నుఁ బొందుదురు కావున నన్నికర్మములచేత అనంతఫలదుఁడనైన నన్నే యజింపవలయును 25

నన్నుయజించుట అనంతఫలకత్వమైనను గష్టతరమని శంకింతువా ?

ఇంద్రాదులను యజింపవలయునన్నచో పశువును ఆజ్యము సోమము గు బహువిత్తవ్యయాయాససాధ్యము లగువస్తువులు కావలయును. యజించుటకు అట్టివి అవసరములేదు, ఆకో, పూవో, పండో, నీరో, యొకటి చాలును అనాయాససాధ్యములైనట్టి యిట్టివస్తువులలో నేదో టితో ఎవడేని నన్నారాధింపవచ్చును నాయారాధనము భక్తిపూర్వ గా నుండవలయును. అఖిలలోకేశ్వరుఁడనైన నాకు నట్టివస్తువు లర్పిం సముద్రజలంబులతో సముద్రతర్పణము చేయుటగును ఇదియెంత భ్యమో విచారింపుము. శుద్ధచిత్తుఁడై పత్రాదికమును నా కర్పించునప్పు అఖండపూర్ణానందుఁడనై యవి గ్రహింతును సుమా నిజానందపరిపూ ను అతితుచ్ఛమైన పత్రాశనము తగునా యని శంకింతువు గాఁబోలు భక్తి ధానముగాని వస్తుమూల్యము ప్రధానముగాదు భక్తితో నొక్కనాఁడేని కొక్కయాకు సమర్పించినను అది మహాతురముతో గ్రహింతును సుదా డిచ్చిన పిడికెడుఅటుకులతోఁ నేను తనివి చెందుట యెఱుంగవా ? నేను క్తిరసైక గ్రాహిత్వస్వభావుఁడను గదా 26

నాభజనార్థము పత్రపుష్పాదులు ఆరామాదులనుండి తెచ్చి నాకర్పింప వలయునను క్లేశముగూడ అవసరములేదు. స్వభావముగాఁగాని ఆవశ్యకముగాఁగాని చేయుకర్మములు నాకర్పింతురేని నాభజన సిద్ధియగును. ఇది యన్నిటికన్న సులభముగదా. కావున దేహయాత్రార్థము చేయుగమనాగమనాది లౌకికకర్మలుగానీ, దేహధారణార్థము ఏమిభుజింతురోయదిగానీ, హోమదాన తపస్సులు మున్నగు వైదికకర్మములుగానీ నిత్యనైమిత్తికకర్మములుగానీ ఇవి యెల్లనాకర్పింపుము. 27

ఇట్లు భగవంతునకు సర్వకర్మములు సమర్పించుట సన్న్యాసమనఁబడును. ఇది చిత్తశోధకమగును గావున దీనినే యోగమందురు. ఇట్లు సన్న్యాసయోగ శోధితచిత్తులై కర్మము లాచరించినప్పుడు కర్మములెల్ల భగవదర్పణము లగును గావునఁ దత్ఫలముగూడ భగవదర్పణమే యగుచున్నది. దానంజేసి కర్మముల శుభాశుభఫలములు కర్తను జెందవు. అట్టివాఁడు కర్మముక్తుఁడై జ్ఞానము వలన మద్భావాపత్తిరూపమైన మోక్షమునుఁ బొందుచున్నాఁడు. 28

'భక్తులనే అనుగ్రహింతువుగాని భక్తులుగాని వారిని అనుగ్రహింపవు గదా, అకారణంబైన నీకుఁగూడ రాగద్వేషకృత వైషమ్యము గలుగుగదా' అని శంకింతువా?

నేను సర్వప్రాణులయెడఁ దుల్యుఁడనై వర్తింతును, నాకుఁ గొందఱు ప్రియులు కొందఱు ద్వేష్యులు లేరు. అట్లగునేని భక్తులకు అభక్తులకు ఫలవైషమ్య మేలయందువా? ఎవరు సర్వకర్మ సమర్పణపూర్వకమైన భక్తితో నన్ను భజింతురో, వారు మద్భజనశుద్ధాంతఃకరణులై మదాకారైకవృత్తితో నాయందు వర్తింతురు. నేనుగూడ అతిశుద్ధమైనవారిచిత్తమునందు ప్రతిఫలించుచు వర్తింతును. స్వచ్ఛమైనవస్తువు దేనితోఁ దనకుసంబంధముగలుగునో దాని యాకారమును ప్రతిఫలించుట దానినైజముగదా. స్వచ్ఛముగాని వస్తువు యొక్క వృత్తి తద్విపరీతము. సూర్యకిరణము లెల్లెడలఁ బ్రసరించుచుండును అయినను అవి స్వచ్ఛమైన దర్పణాదులయందే ప్రతిఫలించునుగాని పెంకులందుఁ ప్రతిఫలించునా? అట్లుండియు సూర్యుఁడు దర్పణమందు రంజించుచున్నాఁడనియుఁ పెంకునందు ద్వేషించుచున్నాఁడనియుఁ జెప్పనగునా?

వస్తుస్వభావమర్యాదనుబట్టి కలుగు కార్యమును నిష్కారణముగా నింకొకరి మీఁద మోపరాదు అగ్ని తనను సేవించువారికిఁ జలిఁబోఁగొట్టును , కల్ప వృక్షంబు తన్నాశ్రయించినవారికిఁ గోరికలిచ్చును అగ్నిని సేవింపకయే చలిపోలేదన్నను, కల్పవృక్షంబు నాశ్రయింపకయే అది కోర్కెలీయలేదన్నను అజ్ఞానముగాని వేఱుగాదు ఇందు అగ్ని కల్పవృక్షంబులకు రాగద్వేషంబులేవి గలవు ? దేవతలు పశుపక్ష్యాదులు మనుష్యులు మొదలగునవి జాతినిబట్టిగాని ఆకారమునుబట్టిగాని స్వభావమునుబట్టిగాని జ్ఞానమునుబట్టిగాని హెచ్చుతక్కువలు గలిగియున్నను సమాశ్రయణీయాంశంబున నేను వానికెల్ల సమమై యుందును , ఒకరికి హెచ్చుగా సమాశ్రయణీయుఁడను మఱియొకరికిఁ దక్కువగా సమాశ్రయణీయుఁడనుగాను అనఁగా సమాశ్రయణీయాంశంబున జాత్యాదులనుబట్టి ఇతఁడు నికృష్టుఁడని వాని ద్వేషింపను, ఇతఁడు ఉత్కృష్టుఁడని వానిని ప్రేమింపను. ఉత్కృష్టులౌండె అపకృష్టులౌండె ఎవరు నన్ను భక్తితో భజింతురో వారు నాయందు నేను వారియందు వర్తింతును 29

భక్తిసామ్యమున్నను దుర్వృత్తుఁడు సువృత్తుఁడు సాధుత్వాసాధుత్వ వైషమ్యమును గలిగియుందురు వారియిరువురయెడ నీకుఁ దుల్యవృత్తి యెట్లుండునా ?

శ్రుతిస్మృతులయందు ఎవనికిఁ బ్రాయశ్చిత్తము చెప్పఁబడదో అట్టి అతిపాపిష్ఠుఁడు సుదురాచారుఁ డనఁబడును అట్టివాని పాపమునుఁ బోకార్చుటకుఁగా భజనీయమైనది మఱియొకఁటి గలుగదు అట్టివాఁడుగూడ నన్ను భజించునేని, అతఁడు సాధువగునేగాని పాపిష్ఠుఁడు గానేరఁడు. ఏలయందువా ? నాభజనమే వానికిఁ బ్రాయశ్చిత్తమగును , కావున నట్టివానినెల్లరు మన్నింపఁదగును , అనఁగా నతఁడు వ్యవహారయోగ్యుఁడగును భగవంతుఁడే నాకు శరణమని దురాచారుఁడెప్పుడు అధ్యవసాయము చేయునో అప్పుడతఁడు ప్రాయశ్చిత్తుఁడై లోకవ్యవహారయోగ్యుఁ డయ్యెనని భావము నరకమును గలిగించుట లోకవ్యవహారదూరునిగాఁ జేయుట — ఈరెంటిని గలిగింపఁ బాపమునకు శక్తిగలదు సామాన్యప్రాయశ్చిత్తములు అసభ్యత్వదోషమును మాన్పఁ జాలునేగాని పాపమును బోఁగొట్టఁజాలవు నాభజనమున్ననో వానిరెంటిఁ జేయనోపును 30

అర్జునా ! నాభజనమువలనఁ బాపక్షయమే గాక జ్ఞానముగూడఁ గలుగును జ్ఞానమువలన అవిద్యానివృత్తిరూపమైన ముక్తి చేకూఱును అర్జునా! శుమీమాంసకు లీవిషయమై నోటికివచ్చినట్లు వదరుదురుగాక దురాచారుఁడైనను నాకు భక్తిచేయునేని అతఁడు కృతార్థుఁడగునేగాని ఎన్నఁడు నశింపఁడు , ఇది నాప్రతిజ్ఞ ఈప్రతిజ్ఞను ఢంకాకొట్టి చాటింపనగును. ఇందులకు అజామీళుఁడే నిదర్శనము. 31

'దురాచారులగోష్ఠి యటుండనిమ్ము , పశుపక్ష్యాదులు అతినికృష్టములైనవిగదా ? అవిగూడ నిన్నాశ్రయించినచో ముక్తిచెందునా' అని శంకింతువుగాఁబోలు.

పాపజన్మముగల తిర్యగాదులు , నిషాదాదులు, వేదాధ్యయనాద్యధికారము లేమింజేసి అతినికృష్టులైన స్త్రీలు వైశ్యులు, కృషిమాత్రపరులైన శూద్రులు వీరుగూడ నన్నాశ్రయించి ముక్తిఁ బొందుదురు. జటాయువు గుహుఁడు శబరి మొదలగువారిందులకు నిదర్శనముగదా 23

పాపయోనులుగూడ నన్నాశ్రయించిముక్తిఁ బొందుదురనఁగా బుణ్యయోనులు సుకృతులు బ్రాహ్మణులు రాజర్షులునైన నాభక్తులు పరగతినిబొందుదురని వేఱ చెప్పవలయునా ? ఈమనుష్యలోకమన్ననో సుఖరహితమైనది , సుఖములేమన్నను ఇది నిత్యమైనదాయనిన నదియుఁ గల్ల , కావున నిందుఁ జిరస్థాయిగా జీవుఁడుండునని తలంపవలదు ఇట్టిదానిని జ్ఞానులువర్జింతురుగాని కోరరు. ఈలోకమిట్టిదైనను దీనియందొకగుణముగలదు. ఏదందువా ? పరమపురుషార్థమును సాధింపవలయునన్నచో మనుష్యలోక మెంతయు ననుకూలమైనదిగానున్నది మనుష్యలోకంబున జనించుటకు నిదియే కారణము అట్లు పరమపురుషార్థసాధనానుకూలమైన మనుష్యలోకంబున జనించి తత్సాధనమునకై యత్నింపనిచో మానవజన్మయే వ్యర్థమగును మనుష్యుని ఆయుష్కాలము నూఱేండ్లనియు, ఈజీవితకాలములోపల నెప్పుడో యొకప్పుడు పురుషార్థసాధనమునకై యత్నింపనగుననియుఁ దలంపవలదు పరమాయుష్కాలము నూఱేండ్లనిరేగాని యెల్లరు నూఱేండ్లు తప్పక జీవింతురని చెప్పలేదు ఎంతపర్యంతము భోగ్యకర్మము అనుభవింపవలసియుండునో యంత

పర్యంతము మాత్రమే జీవముండును. అనంతరము దాచినను అది నిలువదు. ఈకర్మానుభవకాలమింతని యెవరుఁ జెప్పఁజాలరు అందువలననే యీలోకము అనిత్యమని చెప్పితిని కావున మృత్యువుచేతఁబట్టి యీడ్వఁబడువారు వోలె జనులు ప్రతిక్షణము మరణసన్నద్ధులైయుండి ప్రతినిమిషమును మిక్కిలి యమూల్యముగా భావించుచు కర్తవ్యమును సాధింపవలయును. అర్జునా! నీవుగూడ అట్లే యొనర్పుము 33

నన్ను భజించుటకు మిక్కిలి సులభమైన మార్గమును జెప్పెద వినుము సర్వవిషయములనుండి నీమనస్సు మరలించి దానిని నాయందుంచుము ఇది యే భక్తికి మూలమైన సూత్రము ఇది చేయఁజాలవేని, అనఁగా నీమనస్సు విషయాంతరములందుఁ దగులుకొని మరలదేని నాయందు అతిమాత్రప్రేమ లక్షణభక్తినిఁ జేయుము ఇదియు సాధ్యముగాదందువా? అట్లగునేని నాకు బహిర్వ్యాజలైన నొనర్పుము పూజాద్గమ ద్రవ్యములు సమకూర్చుట కష్టతరమందువా? ఆపక్షమున నాకు నమస్కారమొనర్పుము నాకు నమస్కరించుసు ఫ్రతంబున దురితప్రతిబంధకములెల్ల దూరమై నీకు సుఖముగానే నాభజనము, నాభక్తి, నామనస్కత్వము ఇవి క్రమముగా సిద్ధించును ఇట్లు మత్పరాయణుఁడు మదేకశరణుఁడు నగువాఁడు నాప్రత్యక్స్వరూపమును ధ్యానించి బ్రహ్మాద్వైతమును బడయును జీవుఁడు బ్రహ్మాద్వైతమును బడయుట కంఠచామీకరణ న్యాయముగానుండును అనఁగా మెడలో ఆభరణమున్నను అదిమఱచి యందునిందు వెదకి తుదకది దనమెడలోనుండుటఁగాంచి పోయిన ఆభరణము దొరికినట్లు భావించుట కంఠచామీకరణన్యాయమందురు అదేవిధముగా జీవుఁడు తాను బ్రహ్మమైయుండియు అజ్ఞానంబున అదిమఱచి తుదకు జ్ఞానవశంబున తానే బ్రహ్మమని తెలిసికొనుచున్నాఁడు. 34

గీతాహృదయము.

పదియవ యధ్యాయము.

బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానము దానికి అంతరంగసాధనమైన భగవద్భక్తి వైభవ మును తొమ్మిదవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినవి. బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానము నకు బహిరంగసాధన భూతమైన భగవద్విభూతులు ఈయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడును. ఏడవయధ్యాయములో 'నీటియందలిరసము నేనే' అనుప్రదే శములలోను, తొమ్మిదవయధ్యాయములో 'నేను క్రతువును, నేనే యజ్ఞము ను' అనుచోట్ల భగవద్విభూతులు చెప్పియున్నను, వానినే యీయధ్యాయము లో విస్తరించుచున్నాఁడు. 'అర్జునా! నాయుపదేశశ్రవణాదరపరతంత్రుఁడవై యేమియుఁ బ్రశ్నింపకున్నను నీకుఁ దత్త్వమును జెప్పుచున్నాను వినుము'ని యుత్సుకముతో వానిని అభిముఖునిగా నొనర్చువాఁడై

శ్రీభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

సర్వలోకేశ్వరుఁడు సాక్షాన్మహాదేవుఁడునైన పరబ్రహ్మముతోఁ బోరాడనోచిన భుజదండములుగల అర్జునా! అమృతంబనంబలె నావచనంబులఁ బ్రీతినొందుచున్న నీకు హితమునుగోరి యేదియిప్పుడు చెప్పఁదలచితినో యది పరమవచనముగాని సామాన్యమైనదిగాదు, కావున మరల వినుము 1

దేవతలు అధికతరజ్ఞానులు, మహర్షులన్నో తత్త్వార్థదర్శనులు. అట్టి దేవతలు ఋషులుగూడ నాప్రభావమును అనఁగా నానావిభూతులతో నే నావిర్భవించుటను ఎఱుంగరు. ఏలయందువా? దేవతలకు మహర్షులకు నెల్లరకుగల స్వరూపజ్ఞానశక్త్యాదులకు నేనే మొదటికారణమును. కావునవా రెల్లరు నాయధీనులును బరిమితజ్ఞానశక్తి సంపన్నులుగానుందురు. అట్టివారు అపరిమితజ్ఞానశక్తి సంపన్నుని సర్వాతీతుని నన్నెఱుంగుట యెట్లు సాధ్యము? దానంజేసి నామాహాత్మ్యము నన్యులెఱుంగరు. నామాహాత్మ్యమును చెప్పవలయునన్న నేనే చెప్పవలయును. నీయెడనాకుఁగల స్నేహమువలన నీవడుగని రహస్యమునగూడ చెప్పుచున్నాను 2

నేనే అన్నిటికి మూలకారణంబుగానున్నాను ; నాకు మఱియొకటి కారణముగాదు ; అందువలన అజుఁడను అనఁగా జన్మరహితుఁడను, లోకములకెల్ల ఈశ్వరుఁడను. ఈసంగతి యెవఁడెఱుంగునో అనఁగా [illegible] గల మనుష్యులలోనెల్ల అసంమూఢుఁడై, అనఁగా సంసారహేతుభూతమైన అజ్ఞానరూపసంమోహంబులేనివాఁడై సర్వపాపంబులనుండి ముక్తుఁడగును ఈ కారణంబునఁగూడ నాప్రభావము నీవు వినవలసినదిగానున్నది) ౩

నాప్రభావమును సురలుగూడ ఎఱుంగరంటిని అట్టిదానిని చూపెదను వినుము బుద్ధి అనఁగా అంతఃకరణమునకుఁగల సూక్ష్మార్థనిశ్చయసామర్థ్యము, జ్ఞానము అనఁగా పదార్థముల నెఱుంగుట, అసంమోహము అనఁగా ప్రత్యుత్పన్నములైన బోద్ధవ్యవిషయములందు వ్యాకులమొందని మనఃప్రవృత్తి, క్షమ అనఁగా ఓర్పు, సత్యము అనఁగా బాహ్యేంద్రియముల నిగ్రహము శమము అనఁగా శాంతి, సుఖము, అనఁగా ఇంద్రియానుకూల్యము దుఃఖము, ఇంద్రియప్రాతికూల్యము, భవము అనఁగా పుట్టుక, అభావమనగా ఉన్కి కాకుండుట, అహింస అనఁగా పరపీడానివృత్తి, సమత అనఁగా రాగద్వేషరాహిత్యము, తుష్టి అనఁగా యదృచ్ఛాలాభముతో సంతోషించుట, తపస్సు అనఁగా కాయేంద్రియముల శోషణము, దానము అనఁగా తన ధనమును సత్పాత్రులకిచ్చుట, యశస్సు అనఁగా కీర్తి, అయశస్సు అనఁగా అపకీర్తి, ఏతాదృశప్రాణికోటినానావిధ కార్యవిశేషములు నావలననే కలుగుచున్నవి ఇఁక నాప్రభావమేమని వర్ణింతు ? ౪-౫

సప్తమహర్షులు అందుకు మొదటి నలుగురు అనఁగా సనక, సనందన, సనాతన, సనత్కుమారులు స్వాయంభువు మొదలగు పదునలుగురు మనువులు నాస్వభావము అనఁగా జ్ఞానైశ్వర్యశక్తిరూపము గలిగిన నావిభూతులు. వీరెల్లరు హిరణ్యగర్భుఁడనైన నాకు సంకల్పసంభవులు, [illegible] అందువలన వారు సర్వప్రాణిశ్రేష్ఠులు, ఆసనకాదులకును పుత్రులు పౌత్రులు శిష్యులు ప్రశిష్యులుగా ఈలోకములోని ప్రజలెల్ల జనించిరి

భగవత్ప్రభావజ్ఞానంబువలన ఫలమేమందువా ? [illegible] చెప్పిన ఋషిమన్వాదిరూపమైన విభూతియోగ [illegible]

రూపమైన నాయైశ్వర్యంబును ఉన్నదియున్నట్లు ఎవ్వఁడెఱుంగునో యతఁడు ముక్తిహేతువైన సమ్యక్జ్ఞానయోగముగలవాఁడగుచున్నాఁడు. ఇందు సందియములేదు ఇదే ఫలము. 7

మజ్ఞాది విభూతిరూపంబున సమస్తజగత్తునకు నుత్పత్తిహేతువు నేనే యనియు, బుద్ధి జ్ఞానము మొదలగునవి నావలననే ప్రవర్తించుచున్నవనియు, ఎఱుంగుటవలన వివేకులై ప్రేమపూర్వకంబుగా నన్ను భజింతురు. 8

నా ప్రేమభజన మెట్టిదందువా ? నాకు జీవితమునర్పించి నన్నువదలి క్షణమాత్రముగూడఁ బ్రాణధారణముసేని చేయనివారై యుండుట ఇట్టి ప్రేమభక్తులకు ధ్యానావస్థయని విక్షేపావస్థయని రెండవస్థలు గలవు. అందు ధ్యానావస్థయందు వారిస్వరూప మెట్లుండుననఁగా, వారిచిత్తము నాయందే యుండును , విక్షేపావస్థ భక్తగోష్ఠిరూపయనియు భక్తగోష్ఠిరహితయనియు రెండు విధములు. భక్తగోష్ఠిరూప విక్షేపావస్థయందు భక్తులు తాము తాము అనుభవించిన నాకళ్యాణగుణంబుల నొండొరులకు వర్ణించుకొనుచు సంతసించుచుందురు ; ద్వితీయ విక్షేపావస్థయందు భక్తగోష్ఠి లేనందున వారే ! గోవింద ! గోపాల ! అని నన్నుఁ గీర్తించుచుఁ దమలోదామే యానందించుచుందురు. 9

దీనిని విభూతియోగజ్ఞాన పూర్వకప్రేమ భక్తియందురు. వీరికి ముక్తిహేతువైన సమ్యక్ జ్ఞానయోగ మెట్లు ప్రాప్తించునందువా ?

వారి భజనము ప్రీతిపూర్వకము, అందువలన వారు నిరంతరము మచ్చిత్తులై యుందురు వారి భజనము కామనాపూర్వకమగు సేని కామ్యసిద్ధి పర్యంతమే వారి చిత్తము నాయందుండును ప్రేమపూర్వకభక్తులు భజనములేక క్షణముగూడ ఆత్మధారణముచేయరు. ఇట్టివారికి 'అవికమ్పేనయోగేన' అను శ్లోకములఁ జెప్పిన బుద్ధియోగమును అనఁగా సమ్యగ్దర్శనంబును నేనే యిత్తును. ఆబుద్ధియోగంబున ఆభక్తులు నన్నుఁ బొందుదురు. 10

'నీభక్తులు యోగసిద్ధినిగాని జన్మరాహిత్యమునుగాని గోరరు నీభజనైనప్రయోజనవరులైయుందురు , ఏదియు అడుగనివారికి నీవేల' సమ్యగ్దర్శనమిత్తునందువా ?

వారు కోరకున్నను వారికి నిరతిశయపురుషార్థమును అనుగ్రహించు వాఁడనై స్వయముగా వారి మనోవృత్తులందుఁ జేరి ప్రకాశమానమైన జ్ఞాన లక్షణదీపంబును వెలిగింతును, వెనువెంటనే వారి అజ్ఞానము నశించుచున్నది అదుగనిదే యేలయిత్తునంటివి భక్తులు నాయెడనెట్లో నేనుకూడ అట్లే వారియెడఁ దదాసక్తుఁడనైయుందును తద్భేదమును సహింపలేనింతేకాదు తాదాత్మ్యలిప్సవలనను వారికి మద్భావాపత్తిరూపమైన మోక్షమునకు హేతువగు జ్ఞానయోగము నిత్తును భక్తులకు బుద్ధియోగమియ్యకున్నను భక్తాత్మభావప్రతిపత్తి భగవంతునకు గలుగదాయని శంకింతువుగా బోలు భక్తులకు భగవదాత్మభావప్రతిపత్తి గలుగకున్నచో భగవంతునకు భక్తాత్మభావ ప్రతిపత్తి గలుగదు. 'ఎవరెట్లునన్ను భజింతురో వారినట్లే నేనుకూడ భజింతు'నని మున్నే చెప్పియున్నాన ఆకారణంబున వారికి అనాయాసముగా సద్బోధ నమిచ్చుచున్నాను 11

ఇట్లు భగవద్విభూతులను సంక్షేపముగాఁ జెప్ప అర్జునుఁడవని అవి సవిస్తరముగా వినుకుతూహలముగలవాఁడై యిట్లనియెను

నీవు పరంధాముఁడవు అనఁగా స్వప్రకాశరూపుఁడవు, పరమపవిత్రుఁడవు, అనఁగా అవిద్యవలనఁ గలుగు సకలకలుష ప్రపంచమును దీన్నమొనర్చిన పావనుఁడవు, అనఁగా నిర్విశేషాద్వైతస్వరూపుఁడవు పరబ్రహ్మము గాని వేఱుగాదు కావుననే నిన్ను శాశ్వతము అనఁగా ఏ రూపమున నిత్యము అనఁగా సద్రూపసంభవము, కారణములకుఁ [illegible] పుట్టువులేనట్టియు వ్యాపకరూపమైనట్టియుఁ బరమాత్మ[illegible] 12

ఎవరందురందువా? వారువీరుగాదు, వసిష్ఠాది ఋషు[illegible] అసితుఁడు దేవలుఁడు వ్యాసుఁడు మున్నగువారు నుడివెదు[illegible] నీవే స్వయముగా ఆమాట నాకుచెప్పితివి సుమా. ఎప్ప[illegible]? [illegible] ధ్యాయము 3-8 శ్లోకములలోఁ జెప్పలేదా? [illegible]

కావున వేదములు ఋషులు చెప్పినట్టి శాశ్వ[illegible] షుఁడవు నీవనుట సత్యమనియు స్తుతిపరముగా చెప్పినమా[illegible] చున్నాను శిష్యుఁడను ప్రపన్నుఁడను [illegible] టుంజేసి యింతకుమున్న ఉపదేశమునై నాక[illegible]

భగవానుఁడా ! నీకు అనుగ్రాహ్యులగు దేవతలొండె నిగ్రాహ్యులగు దానవులొండె నీవిభూత్యావిర్భావము నెఱుంగరు. నిన్ను నీవుమాత్రమే యెఱుంగుదువు. 15

ఈయెఱుకకు మనస్సు నేత్రములు మున్నగునవి సాధనములుగావు. మఱియేది సాధనమందువా ? స్వరూపమే యిందులకు సాధనము. కావుననే నీకు పురుషోత్తముఁడను నామము సార్థమయ్యెడు. పురుష శబ్దవాచ్యమైన చరాచరాత్మక సమస్తజగత్తు నీకన్నఁ దక్కువమైనది, కావున దానికిఁ బురుషోత్తమత్వము గలుగదు. అది పరిమితజ్ఞానముగలది గావున అపరిమితజ్ఞానసంపన్నుని నిన్ను నెఱుంగుట యెట్లు సాధ్యము ? నీవు భూతోత్పాదకుఁడవు, భూతనియంతవు, నాబోంట్లు మనుష్యులకన్న నెంతో మహిమాధికులైన దేవతలకుఁగూడ నధికుఁడవు , జగత్పాలకుఁడవు ఈకారణమునుబట్టి నిన్ను పురుషోత్తముఁ డందురు

నీవిభూతులను నీవుమాత్రమే యెఱుంగుదువు గావున, ఏయేవిభూతులతో నీలోకమెల్ల వ్యాపించియుందువో యావిభూతులను అత్యద్భుతములైన వానిని వచింప నీకే తగును. 16

విభూతుల నుపదేశించుటవలనఁ గలుగు ఫలమేమందువా ? నిరతిశయైశ్వర్యసంపన్నా ! ఏప్రకారము సదాధ్యానించినచో నిన్నెఱుంగనగును ? విభూతిరూపంబున ధ్యానించినచో నిన్నెఱుంగనగునందువా ? ఏయేపదార్థములందు నిన్ను నేనుచింతింపవలయును ? అనఁగా ఏపదార్థములు నీవిభూతులు ? యోగులకుగూడ దుర్గ్రాహమైన నీరూపము విక్షిప్తచిత్తులైన నాబోంట్లకు నందునా ? కావున మొట్టమొదట నీవిభూతులను ధ్యానించి క్రమక్రమముగా నీరూపంబు తెఱుంగఁగోరుదు దానంజేసి నీవిభూతిజ్ఞానము నాకుముఖ్యము

సప్తమహర్షులు మున్నగువారు నావిభూతులేయని మున్నే చెప్పలేదా యనియందువా ? జనార్దనా ! నీయైశ్వర్యమును నీవిభూతులను ధ్యానాలంబనార్థము తొల్లి సంక్షేపముగాఁ జెప్పినది నిజమే. ఇప్పుడు సవిస్తరముగాఁ జెప్పుము. చెప్పినదే మగలఁ జెప్పుటవలన వినువారికి ఏవగింపుగలుగదాయని శంకింపవలదు నీముఖారవిందమునుండి స్రవించునది అమృతముగాని వేఱా

గాదు ఆయమృతంబును శ్రోత్రపుటంబులతోఁ గ్రోలుచుండ నెంత గ్రోలి నను దనివి తీఱదు 18

అర్జునుఁడిట్లు ప్రార్థింపఁగా శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డిట్లనియెను

అర్జునా ! నావిభూతులెల్లఁ జెప్పుటకు వినుటకు శక్యముగాదు. నా దివ్య విభూతులలోఁ బ్రధానభూతములైనవిమాత్రము కొన్నిటిఁ జెప్పెదను 19

'యోగి ! నిన్నెట్లు ఎఱుంగనగు'నని యంటివి అర్జునా ! అందులకు సమాధానము మొదటఁ జెప్పెదను వినుము సమస్తదేహముల హృదయమం దుండునట్టి ప్రత్యగాత్మ నేనేయని గ్రహింపుము అనఁగా ప్రత్యగాత్మకు నాకు భేదములేదు భూతముల యుత్పత్తి స్థితిలయములు నేనేయని యెఱుంగుము. అనఁగా సర్వభూతముల యుత్పత్తి స్థితిలయములకు నేనే యాధారమనియు మదన్యమొక్కటియు లేదనియు సర్వాద్వైతమనఁగా నిదేయర్థమనియు గ్రహింపుము. ప్రత్యగాత్మరూపంబున ధ్యానించినచో నన్నెఱుంగ నగును 20

ప్రత్యగాత్మధ్యానమునకు సాధనముగా ఈక్రిందఁ జెప్పఁబోవు భావములందు నన్ను ధ్యానింపవచ్చును ద్వాదశాదిత్యులలో విష్ణువను ఆదిత్యుఁడు, ప్రకాశకరములలో విశ్వవ్యాపియై, ప్రకాశించుసూర్యుఁడు, సప్తసప్తక మరుత్తులలో మరీచియనువాఁడు, నక్షత్రములలోఁ జంద్రుఁడు 21

నాలుగువేదములలో గానమాధుర్యము కలిగి యతిరమణీయమైన సామవేదము, దేవతలలో ఇంద్రుఁడు, పదునొకండు ఇంద్రియములలో ప్రవర్తకమైన మనస్సు, సర్వభూతములకు సంబంధించినట్టిదియు చైతన్యమని చెప్పఁబడునట్టియు బుద్ధివృత్తియైన చేతనము 22

ఏకాదశరుద్రులలో శంకరుఁడు, యక్షరాక్షసులలో కుబేరుఁడు, అష్టవసువులలో అగ్నియనువాఁడు, ఎత్తైనపర్వతములలో సుమేరుపర్వతము

రాజపురోహితులలో ముఖ్యుఁడైన బృహస్పతి, సేనాపతులలో దేవసేనాధిపతియైన గుహుఁడు, దేవఖాత జలాశయములలో సగరపుత్రులు త్రవ్విన జలాశయము 24

సప్తబ్రహ్మలలో అతితేజస్వియైన భృగువు, వాక్కులలో ఓంకారము, యజ్ఞములలో హింసాది దోషశూన్యము అత్యంతశోధకమునైన జపయజ్ఞము, స్థావరములలో హిమాలయము 25

ఎల్లవృక్షములలో రావిచెట్టు, మొదట దేవతలైయుండి మంత్రదర్శిత్వంబునంజేసి ఋషిత్వంబునుబొందిన దేవర్షులలో నారదుఁడు, దేవగాయకులైన గంధర్వులలోఁ జిత్రరథుఁడు, ఎట్టిప్రయత్నముచేయక జన్మముతోడనే ధర్మజ్ఞాన వైరాగ్యైశ్వర్యాతిశయమును బొంది పరమార్థమునుబడసిన సిద్ధులలో కపిలముని 26

అశ్వములలో నెల్ల సముద్రమథనకాలంబున బుట్టిన ఉచ్చైఃశ్రవసమను అశ్వము, గజములలో సముద్రమథనకాలంబునఁ బుట్టిన ఐరావతము, నరులలో నెల్ల రాజు 27

అస్త్రములలో ఏయస్త్రము దధీచి యెముకతో నిర్మింపఁబడెనో యట్టి వజ్రాయుధము, గోవులలో సముద్రమథనకాలంబున జనించిన వసిష్ఠుని కామధేనువు, కామములలోఁ బుత్రోత్పత్త్యర్థమగు కామము, (అనఁగా రతిమాత్రహేతు కామముగాదని భావము) సర్పములలో సర్పరాజమగు వాసుకి 28

నాగములలో శేషుఁడు, జలచరములలో జలచరరాజగు వరుణుఁడు, పితరులలో పితృరాజగు అర్యముఁడు, ధర్మాధర్మములకు అనుగ్రహనిగ్రహ ఫలముల నిచ్చువారిలో యముఁడు 29

దితిపుత్త్రులలోఁ బరమసాత్త్వికమూర్తియై యెల్లరకు నానందమునుగూర్చు ప్రహ్లాదుఁడు, సంఖ్యాగణములలోఁ గాలము, మృగములలో సింహము, పక్షులలో వినతానుతుఁడగు గరుత్మంతుఁడు 30

వేగవంతులలో వాయువు, శస్త్రధారులలోఁ బరమవీరుఁడును అఖిలరాక్షస కులక్షయకరుఁడునైన శ్రీరాముఁడు (రామకృష్ణులు సాక్షాత్స్వరూపులైనను ధ్యానార్థము విభూతులుగా గ్రహింపనగునని భావము) మత్స్యములలో మకరము, వేగముగల నదులలో గంగానది 31

ప్రాణులను బుట్టించువాఁడు పాలించువాఁడు సంహరించువాఁడు, విద్యలలో మోక్షహేతువైన అధ్యాత్మవిద్య, వాదములలోఁ దత్త్వనిర్ణయవాదము 32

వర్ణములలో సర్వవర్ణములకుఁ బ్రకృతియైన అకారము, సమాసములలో ఉభయపదప్రధానమైన ద్వంద్వసమాసము, కాలములలో అక్షయమైన కాలకాలుఁడు అనఁగాఁ బరమశివుఁడు, (రామానుజులవలె సాక్షాత్పరబ్రహ్మమగు శివునిగూడ ధ్యానార్థము విభూతిగా గ్రహింపవలెనని భావము) సృష్టికర్తలలో హిరణ్యగర్భుఁడగు బ్రహ్మ. 33

సంహారకులలో సర్వసంహారకుఁడైన మృత్యువు, ఉత్పత్తిమంతములలో భావిభాగ్యుల యుత్కర్ష, కీర్తి, సంపత్తి, సరస్వతి, చిరానుభూతార్థమును స్మరించు శక్తియగు స్మృతి, అనేక గ్రంథార్థధారణాశక్తియైన మేధ, క్షుత్పిపాసాది సహన శక్తియైన ధృతి 34

ఋగారూఢ గీతివిశేషరూపములైన సామములలో బృహత్సామము ఛందస్సులలో గాయత్రీ ఛందస్సు, పండ్రెండు మాసములలో సమశీతోష్ణమై నానావిధములగు ఫలములతో శాకములతో నొప్పుచు సుఖహేతువైన మార్గశీర్షమాసము, ఆఱుఋతువులలోసుగంధిసర్వకుసుమరమణీయమైన వసంతఋతువు 35

వంచించి సర్వస్వమును వెనువెంటనే యపహరించువారిలో జూదము, ప్రతాపవంతుల ప్రతాపము, జయించువారి జయము, పలుమారులు పట్టుపదలకచేయునట్టి యుద్యమము, సత్త్వవంతుల జ్ఞానబలాదిరూపమైన సత్త్వకార్యము 36

వృష్ణికుల రాజులలో వాసుదేవపుత్రుఁడనై నీకిప్పుడుపదేశించుచున్న నేను, పాండవులలో అర్జునుఁడగు నీవు, వేదార్థమననశీలురైన మునులలో వ్యాసుఁడు, సూక్ష్మదృష్టిగలవారగు కవులలో శుక్రుఁడు 37

నియమము నతిక్రమించువారికి నగుదండనము, జయమును గోరువారి జయోపాయభూతమైన నీతి, దాఁచువిషయములలో మౌనము గోప్యతేజనక

మిన్నకుండువారి భావము ఎవరికిఁ దెలియదని యర్థము), తత్త్వజ్ఞానవంతుల జ్ఞానము, ఇవన్నియు నావిభూతులు. 38

అర్జునా! వేయేల. చరాచరాత్మకములైన సర్వభూతములకు ఏది బీజమో యట్టి బ్రహ్మమును నేనే నన్నుఁగాదని జనించెదు చరాచరవస్తువొక్కటియు లేదుసుమా కావున సర్వప్రపంచము నాకార్యము, నాకన్న వేఱైనది లేదు. కావునఁ బైనఁజెప్పిన విభూతులకు నిట్టి యభేదమని గ్రహింపుము సర్వాద్వైతమనఁగా నిదేభావము. 39

అర్జునా! నాదివ్యవిభూతులకు అంతములేదు. నావిభూతివిస్తరమును సంక్షేపముగాఁ జెప్పితిని. 40

అర్జునా! నావిభూతివిస్తరము నెఱుంగుటకు దమకించునట్లున్నది. అట్లు ఎఱుంగుట నీతరముగాదు నావిభూతవిస్తర జ్ఞానోపాయమును సూత్రప్రాయముగాఁ జెప్పెదు వినుము.

లోకములో ఏదియేది యైశ్వర్యయుక్తమో భోగాన్వితమో, బలాదియుక్తమో అట్టి ప్రాణివస్తుమాత్రమెల్ల నాప్రభావాంశమేయని యెఱుంగుము, 41

అర్జునా! నావిభూతులు ఇవియివియననేల ? ఈజగత్తును సర్వమును నేను నాయేకాంశంబున అధిష్ఠించి వ్యాపించియున్నాను నాయధిష్ఠితము గానిది తృణముగూడ లేదుసుమా. 42

గీతాహృదయము.

పదునొకండవయధ్యాయము.

పదియవయధ్యాయములో భగవంతుని విభూతులు చెప్పఁబడినవి. ఈ యధ్యాయములో విశ్వరూపప్రదర్శనము వర్ణింపఁబడును. రెండవయధ్యాయములో 'అశోచ్యా నన్వశోచః' అను 11-వ శ్లోకము మొదలు 'విష్టభ్యాహ మిదం ....' అను 10-వ యధ్యాయము 42-వ శ్లోకమువఱకు భగవంతుం డుపదేశించినది విని విగతమోహుఁడై తన కృతార్థభావంబును దెలుపఁగోరి అర్జునుఁడడుగుచున్నాఁడు

స్వామీ ! శిష్యభావముతోఁ బ్రపత్తిచేసినందున నామోహంబును బాపవలయునను మహానుగ్రహంబు నాయెడ నీకుఁగలిగి యత్యంతరహస్యమైన ఆత్మానాత్మవివేకంబును 'నత్వేవాహం జాతునాసమ్' అని 2-వ యధ్యాయము 12-వ శ్లోకంబున మొదలుపెట్టి 'తస్మాద్యోగీభవ' అను 6-వ అధ్యాయము 46-వ శ్లోకమువఱకుగల త్వంపదార్థప్రధానమైన ప్రథమషట్కోరూపంబున నుపదేశించితివి నీయుపదేశంబున నామనస్సు సర్వవికారశూన్యమైనది తత్ఫలముగా 'అహమేషాం హంతావయితే హన్యంతే' అనునట్టి నా మోహము నశించినది నీవొసంగిన త్వంపదార్థవివేకదానంబున ఎంతయో కృతార్థుఁడను. 1

కమలపత్రాక్షా ! చేతనాచేతనాత్మకములైన సమస్తభూతముల సృష్టిలయములను గూర్చి 7-వ అధ్యాయము 6-వ శ్లోకము మున్నగుచోట్లఁగల నీయుపదేశంబును నీనోటనే వినఁనోచితిని. అవ్యయము అపరిచ్ఛిన్నమునైన నీమాహాత్మ్యంబునుగూడ 10-వ యధ్యాయము 42-వ శ్లోకము మున్నగువాని యందుఁ దెల్పినది విని ధన్యుఁడనైతిని 2

పురుషోత్తమా ! నీయీ మానుషరూపమునకన్న నన్యమైన యీశ్వర

రూపమును 10-వ అధ్యాయము 42-వ శ్లోకములోఁజెప్పిన దానిని దర్శింపఁ దమకమయ్యెను. నీవుచెప్పినది నిజమో కాదోయని శంకించి పరీక్షార్థమిట్లు కోరుచున్నానని భావింపవలదు అపరమరూపంబును గన్నారఁ దర్శించి కృతార్థుఁడ నగుదుఁగాక అనునట్టి పేరాశతో నిట్లడుగుచున్నాను పరత్వం బునకు ముంగొంగుఁబసిండివైన నీకుఁ బ్రపత్తిచేసిననాకుఁ గృతార్థతావిషయం బున సంశయంబు గలుగుటంజేసి యిట్లడుగుచున్నానని తలంతువా ? అట్టి భావమేలేదు. పరమేశ్వరా ! సోపాధికము నిరుపాధికమునైన నీయైశ్వర్యం బునుగూర్చి నీవుచెప్పినదెల్ల అక్షరాక్షరంబుల నమ్మితిని. నీరూపసందర్శనో త్కంఠము జన్మసాఫల్యసంపాదనార్థమే గాని వేఱుగాదు. 3

స్వామీ ! ఐశ్వర్యమైననీరూపంబు నియ్యర్జునునకుఁజూడ శక్యంబని త లంతువేని అవ్యయము నపరిచ్ఛిన్నమునైన యద్దాని నాకుఁ జూపుము నీ సంకల్పమే నాభాగ్యము నిదర్శన యోగ్యశక్తిని నాకిచ్చునది నీసంకల్పంబు దక్క యొండు గలుగదు మననమాత్రాననే దర్శనాధికారి నెట్లగుదు నందువా ? నీవు ప్రభుఁడవు, 'ఇచ్ఛామాత్రం ప్రభోః సృష్టిః' అని యెఱుం గవా ? అనధికారులనుచూడ అధికారులనుగాఁ జేయుశక్తి నీకుఁగలదు నీ స్వరూపదర్శనంబునకు యోగులుమాత్రమే యధికారులందువా ? నీవుయోగే శ్వరుఁడవు. అయోగులనుగూడ యోగులుగాఁ జేయఁగలవు 4

అర్జునుఁడిట్లు ప్రార్థించినంత శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డిట్లనియెను

అర్జునా ! నారూపదర్శనంబు అనధికారులకు దుర్లభంబనుట సత్యము నాప్రసాదంబున నీవు నారూపదర్శనంబునకు నర్హుఁడవగుదువు గాక నా రూపమందుఁ బ్రకారభేదములు వేనవేలుగలవు, అవియు నొక్కరూపున నుండవు ఆకృతియందేగాక వర్ణమందు గూడ నానాత్వము దాల్చియుం డును ఒక్కొక్కటియు మహాద్భుతమై తోఁచును 5

ద్వాదశాదిత్యులు అష్టవసువులు అశ్వినీదేవత లిరువురు మరుత్తులు నలు వదితొమ్మండ్రు రుద్రులు, బ్రహ్మ, ఈశుఁడు మొదలగువారేగాక ఇంతకుముం దెవ్వరుఁ గనివినియెఱుఁగని విశేషంబులెన్నో యీ నాదేహములో నడఁగి యున్నవి. వానినెల్లఁ జూతువుగాక 6

ఈసమస్తజగంబును నేను నాయేకాంశంబున వ్యాపించియుందునని పదవయధ్యాయము 42-వ శ్లోకములో జెప్పినమాట విన్నది మొదలు నీవిట్లు తమకించుచున్నావు చరాచరాత్మకమైన యీసమస్త జగంబు నాయం దెచ్చటనో యొకమూలనుండుటఁ జూతువుగాక నాయందొకమూల నణువు వలెనున్న యీప్రపంచ బును సయితము జూడవలయునన్నచో సామాన్యులు కోటి సహస్రవర్షంబులు విరువర లేక పరిభ్రమించినను సమగ్రంబుగాఁ జూడఁజాలరు అట్టి దానిని నీవిప్పుడు చూతువు గాక అంతియగాదు ఏ మేమి చూడఁగోరుదువో యదియెల్ల జూడుము. మేము జయింతుమో వారు జయింతురో యని నీవు 2 అధ్యాయము 6-వ శ్లోకములో మాదించిన నీసం దేహముగూడఁ దీఱుఁగాక 7

ఈమాటలు చెవిసోకినంత నే అర్జునుఁడు నిలువెల్లఁ గన్నులుగావించు కొని యామహాద్భుత దర్శనార్థ ముర్విస్ఫారసాగను శ్రీభగవానుఁ డది గ్రహించి యిట్లనియెను

అర్జునా! నాదివ్యరూపంబునుజూడ నీయీ ప్రాకృతనేత్రంబులు చాలవు గావున నందులకుఁ దగినన నేత్రంబులను నీకిచ్చుచున్నాను ఆనేత్రం బులతో ఐశ్వర్యమైన నాయోగంబును అనఁగా ఘటితఘటనాసామర్థ్యాతి శయాత్మకమైన నావిశ్వరూపంబును జూడుము. 8

సంజయుఁ డింతవఱకుఁ జెప్పినిలిపెన అనంతరవృత్తమును వినిపింపు మని ధృతరాష్ట్రుఁడు త్వరింప వానితో సంజయుఁ డట్లనియెను.

శ్రీభగవానుఁ డిట్లు చెప్పి దివ్యదృష్టినిచ్చి పరమము నైశ్వర్యమునైన తనరూపంబు నర్జునునకుఁ జూపంచెను రాజా! ఇంతటనేని బాండవులతో సంధితలంపని నీయజ్ఞానంబునకు నేమనవలయు ? 9

అపరిమితంబులగు వక్త్రంబులతో అసంఖ్యాకంబులగు నేత్రంబులతోఁ జిత్రవిచిత్రంబులైన యనేకవిధదర్శనంబులతో ఇట్టివనరాని వెఱ్ఱవింతవింత యాభరణంబులతో దివ్యకాంతుల మిఱుమిట్లు గొల్చుచున్న యనేకాస్త్రంబు లతోఁ దేజరిల్లుచు 10. అలౌకికంబులైన మాల్యాంబరంబులు ధరించి అస్రా

కృతంబులైన గంధానులేపంబులు అలఁది సర్వాంగంబుల నాశ్చర్యంబుగూర్చుచు
ఆద్యంతంబులు గలుగక దేశకాలపరిచ్ఛేదశూన్యమై విశ్వతోముఖంబుగా నవ్వి
శ్వరూపంబు ప్రకాశించెను 11 ఆమూర్తితేజమేమని వచింతు! లెక్క
లేనిసూర్యు లొక్కసారి మింటఁబొడిచి వారికాంతినెల్ల నొక్కరాశిచేసినచో
మహాత్ముఁడైన యావిశ్వమూర్తియొక్క దివ్యతేజంబున కెనసేయవచ్చునేమో
యని తలంతు ఆతేజమంత నిరుపమానముగానుండినది 12 అనంతబాహూ
దరనేత్రము అపరిమితతేజస్కము అనంతదివ్యాయుధోపేతము స్వోచితాసం
ఖ్యేయదివ్యభూషణోజ్జ్వలము దివ్యమాల్యాంబరధరము దివ్యగంధానులేపనము
అనంతాశ్చర్యమయమునైన యాదేవదేవుని యనంతశరీరమునందెందో యొక్క
మూల నీజగత్తు బ్రహ్మాది వివిధ దేవ పశుపక్షిమనుష్యస్థావరాది భోక్తృవర్గంబు
లుగా పృథివ్యంతరిక్ష స్వర్గపాతాళాతలవితలసుతలాది భోగ్యస్థానంబులుగా
భోగ్యభోగోపకరణభేదభిన్నమైయుండెను భగవత్ప్రసాదలబ్ధంబులును ద
ర్శనయోగ్యంబులునైనట్టి దివ్యనేత్రంబుల కల్గింజేసి యర్జునుఁ డావిశ్వరూ
పంబును జూడనోచెను. 13

అర్జునుఁ డట్లా విశ్వరూపంబున జూచి విస్మయమయుఁడై నిలువెల్ల బుల
కింప సంభ్రమంబునఁ దొట్రిలుచు నితికర్తవ్యతాజడుఁడై యానారాయణ
మూర్తికి శిరస్సుతోడ నమస్కరించి చేదోయి మొగ్గి యిట్లనియెను 14

స్వామీ! ఆదిత్యాది సమస్తదేవతలను స్థావరజంగమాత్మకములైన
సకలభూతసంఘంబులను వసిష్ఠాది నిఖిలఋషులను వాసుకి మున్నగు నెల్ల
యురగులను వీరికెల్ల నీశుఁడై పృథివీపద్మమధ్యమందలి మేరుకర్ణికపైఁ గూర్చుం
డియున్న చతుర్ముఖబ్రహ్మను నీయందుఁ జూచుచున్నాను 15 విశ్వేశ్వ
రా! ఇన్నియని లెక్కింపరాని హస్తోదరవక్త్రనేత్రంబులుగలిగి యపరిచ్ఛిన్న
మైన రూపంబుతోనున్న నిన్ను నెల్లెడలఁ గాంచుచున్నాను నీయాకారంబు
నకు ఆదిమధ్యాంతంబులు గోచరింపవు 16 సూర్యాగ్ను లెల్లెడలఁ బ్రకా
శింతురేని వారి యేకరాశీకృతదీప్తి యెట్లుండునో యట్టిదీప్తితోఁ దేజరిల్లుచు
దివ్యనేత్రంబులకుఁదక్క సామాన్యనేత్రంబులకుఁజూడ సాధ్యముగానివాఁడ
వై ఆకారణంబున నిదియిట్టిదని నిశ్చయింపరాక తేజోరాశివై వెలయు కిరీటి

ధారిని గదాధరునిఁ జక్రహస్తుని నిన్ను నీప్రసాదంబునఁ జూచుచున్నాను
17 ఏపరమాక్షరవస్తువు ఎఱుంగఁదగినదని యుపనిషత్తులు వాకొనుచున్నవో
యట్టి నాశరహితమైన బ్రహ్మము నీవేయనియు, ఈవిశ్వమునకెల్ల మహా
శ్రేష్ఠమైన యాశ్రయము నీవేయనియు, నాశరహితము వైదికనిత్యమునైన
ధర్మంబును బాలించువాఁడు నీవేయనియు, సనాతనపురుషుఁడు నీవేయనియు
నీ యతర్క్యనిరతిశయైశ్వర్యంబును గాంచినంతనే నిశ్చయించుకొంటిని 18

నా బ్రహ్మత్వ నిశ్చయంబునకు హేతుభూత లక్షణంబు లేవందువా?
ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపకుఁడవైన యాదిమధ్యాంతంబులు లేకుండుట, పరాభి
భవనశక్తి గలిగినను వీర్యము నింతని నిరూపింపరాకుండుట అనంతబాహూదరనేత్రంబులు
మూలమయిన విశ్వతోముఖత్వంబును జాటుచుండుట, సూర్యచంద్రులు నేత్ర
ములుగా నుండుట, ప్రజ్వలించిన నగ్ని ప్రదీపించుచు 'ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ'
అను శ్రుత్యర్థంబును సార్థకము చేయుట, స్వతేజస్సుచేత సమస్తవిశ్వంబును
దపింపజేయుట— ఈధర్మంబులు నీ బ్రహ్మత్వ నిశ్చయంబునకుఁ బ్రమాణములైన
హేతువులు గదా మహాత్మా! ఆదిమధ్యాంతంబులు లేకుండుట యెట్లుగఁ దెలియవచ్చునందువా? పాతాళాది సత్యలోకాంతము గల యవకాశంబును సమస్త
దిక్కులను నవొక్కరుండవె వ్యాపించియున్నావు. ఇంత యంతరాళంబున
నెందుఁ జూచినను నిరూపము వ్యాపించియుండుటంజేసి నీకిది మొదలిది నడు
మిది తుదయని నిశ్చయించు టెట్లు? అనంతవీర్యత్వ మెట్లందువా? అనంత
ము నద్భుతము నత్యుగ్రంబునైన యే నీరూపంబును గాంచి ముల్లోకంబులు
కంపించుచున్నవో యారూపమే నీయనంతవీర్యత్వంబును వెల్లడింపదా? 20
ఈ సురసంఘంబులు భీతిల్లి నిన్ను శరణుజొచ్చుచున్నవి. అతిభీతులు కొం
దఱు 'జయజయ రక్షరక్ష' అని నిన్ను బ్రార్థించుచున్నారు. మహాభయము
సంప్రాప్తించుటం జూచి నారదాదిమహర్షిసంఘంబులుఁ గపిలాది సిద్ధసమ
హంబులును స్వస్తిపూర్వకంబులుఁ బరిపూర్ణార్థవంతంబులునైన స్తుతులతో
నిన్ను స్తుతించుచున్నారు. సురాసురులకిట్లు శరణమై మహాత్ముల స్తోత్రము
లందుటయే నీ బ్రహ్మత్వంబును సిద్ధపఱచుచున్నది 21 నీశరణుఁజొచ్చు గుం
పంబు లెవ్వియనియందువా? ఏకాదశరుద్రులు, ద్వాదశాదిత్యులు, అష్ట
వసువులు, విశ్వేదేవతలు, అశ్వినులు, సాధ్యులు వాయుదేవతాగణంబు, పిత్రు

వర్గంబు గంధర్వులు, యక్షులు, అసురులు, సిద్ధులు మీరెల్లరు విస్మితులై నిన్నుఁ
గాంచుచుఁ గలగుండుచెంది నీశరణుఁజొచ్చుచున్నారు 22 మహాబాహూ!
బహువక్త్రనేత్రము బహుబాహూరుపాదము బహూదరము బహుదంష్ట్రా
భీషణము నైన నీమహత్తరరూపంబును గాంచి యుద్ధార్థాగతము వచ్చియున్న
పూర్వోక్త దేవాసురసంఘంబులు మహాభీతి నొందియున్నవి నేనును బహు
భీతుఁడనైతిని. 23 అతిభీకరమగు నీవిభవమేమందువా? సర్వవ్యాపకా! నీ
రూపంబు నింగిముట్టి ప్రజ్వరిల్లుచున్నది అదియు నొక్కవర్ణముగాక పెక్కు
వర్ణంబులుగానున్నది అదియేమి నోళ్ళంబులుగాను మహోన్నతంబులు
నోరు తెఱచియున్న నిన్నుఁ జూచి ముఖంబులు మ్రింగనున్నావో యని సం
దేహమయ్యెడు నేత్రంబులన్నియో మహోజ్జ్వలంబులై నిప్పులు గ్రక్కుచున్న
వి ఇట్టి నిన్నుఁగాంచి ఏది యెఱుఁగక వ్రేఁగుచుంటిని? స్వామీ! నన్ను
భయము క్రమ్మినది ధైర్యము విడనాడెను, ఇంద్రియ ప్రశాంతము గలు
గదు ఆతురనాయె 24 దంష్ట్రాభీషణంబులు ప్రళయకాలాగ్నిసదృశం
బులునైన నీముఖంబులు చూచినంతనే నాకు దిక్కులు తోచుటలేదు సు
ఖము గలుగదు దేవేశా! జగన్నివాసా! ఇట్టి భయంకరుఁడవైన నా
యెడఁ బ్రసన్నుఁడవగుము, యథాస్థితి నాకు ప్రసాదించుము 25

స్వామీ! విశ్వరూపదర్శనమేగాక యింకేమేమి మాకు గోచరమగు
చున్నవో జూడుము 7-వ శ్లోకములో సూచించితివి. ధృతరాష్ట్రుని
పుత్రులైన దుర్యోధనాదులును అనేకులైన వీర ద్రోణకర్ణులు వారిపక్ష
మునున్న ఇతర ప్రధాన భూపాలుర సమూహములు మావారలు దృష్టద్యుమ్నాది
యోధముఖ్యులును, 26 రయమై తామె పరాత్తి దంష్ట్రాగ్రములై మహా
భయంబు నుత్పాదించుచున్న నీవక్త్రంబులు జొచ్చుచున్నారు కొందఱు
పిప్పిపిప్పియైన తలలతో నీదంతసంధులందు దగుల్కొనియున్నారు 27
నదుల నీటివేగంబున విచ్చలవిచ్చియైనట్లు వంకరలుగాఁ బారుచుండుచు సము
ద్రితుసకు సముద్రములో నెంతవేగంబుతోఁ బరుగుచున్నవో నట్లే బుతో
నాలోకవీరులు జ్వాలాభ్రమానంబులైన నీవక్త్రంబులందు పడుచున్నారు 28
అంతట గ్నియందు మిడుతలు గాలిచే నాశనార్థము వచ్చి దీపములు కూడ
సర్వజనులు శీఘ్రముగా నీనోట బడుచున్నారు అట్లు బద్ధిగ్రాహ్యమైన

కార్యము కించిన్మాత్రముగూడ గాన్పింపదు. 29 నీవదనాంతరంబు లట్లు ప్రవేశించిన దుర్యోధనాదులనెల్ల నమిలి మ్రింగుచుఁ దత్తోషవశంబుననో యన వారి నెత్తుటఁ దొత్తిల్లు పెదవులను సారెసారెకు నాస్వాదించుచున్నావు. నిజకరోదగ్ర దీప్తికిరణంబులఁగప్పి జగమెల్ల నుద్దుడుకించుచున్న సకలలోక సంతాపక నిరవధిక తేజోరాశికి నీకు ఘోరాంతరావ్యగ్రసన మొకవిషయమా ? ఇందేమియుఁ జిత్రము గాదు 30 ఇంత యుగ్రరూపుఁడవు నీవెవరో చెప్పుము దేవవర ! నమస్కారము, నామీఁదఁ బ్రసన్నుఁడవగుము అవ్యయమైన నీ రూపంబును జూపుమని ప్రార్థింపగా నతిఘోరమైన యీరూపంబును జూపితివి ఆ ప్రవర్తనమునకు నేదియగునా ? ఏమిచేయవచ్చితివో చెప్పుము, ఇంపించో నాకు సమాధానము గలుగదు 31

అర్జును డిట్లడుగ శ్రీకృష్ణభగవాను డిట్లువచించెను అర్జునా ! నీవెవరుఁడవంటివి. చతుర్దశభువనంబులందలి జనులనెల్ల సంహారమొనర్చునట్టి సంకర్షణుఁడనైతి కాలాగ్ని రుద్రరూపపరమేశ్వరుడ నని గ్రహింపుము ఎందులకు వచ్చితివంటివి దుర్యోధనాదులను రూపుమాపుటకై యిందువచ్చితిని ప్రతిపక్షసైన్యమందలి భీష్మద్రోణాది యోధులెల్లరుఁగూడ నీజోక్యమేమి లేకయే నశింపనున్నారు. 32 దుర్యోధనాదుల మరణము సిద్ధముగావున 'వారు జయింతురో మేము జయింతుమో' అను నీసంశయంబున కెట్టి యవకాశములేదు ఇంకనైన యుద్ధమునకు లెమ్ము 'వారివినాశార్థమే ప్రవృత్తిమై యుండఁగా నేను యుద్ధమునకు లేచి ఫలమేమి ?' యనియందువా ? దేవతలకుఁగూడ దుర్జయులైన భీష్మద్రోణాదుల నర్జునుఁడు జంపినాఁడను కీర్తిని బడయుటయే ఫలము సుమా వట్టి కీర్తివలన లాభమేమని తలంపవలదు శత్రువులను జంపి సమృద్ధమైన రాజ్యంబు ననుభవింపుము. భీష్మాదులు నశింపనున్నారని చెప్పినందున నీకముందెన్నడో నశింతురని భావింపకు వారు చచ్చినవారేయని నమ్ముము. ఎట్లందువా ? తొల్లి శంఖరావము గావించినప్పుడే వారిని జంపితిని. చంపినవారిని మఱలఁ జంప నేలయందువా ? అర్జునా ! వారి బలపరాక్రమంబులనెల్ల హరించి శరీరమాత్రులనుగా నొనర్చి యుంచి నీకుఁ గీర్తి నిమిత్తము కొనయూపిరితో నుంచితిని. వారి దేహ

ఘాతమునకు నిమిత్తమాత్రుఁడవగుము, కాకతాళీయన్యాయంబునఁ గర్త వి కగను.

ద్రోణుఁడు ధనుర్వేదాచార్యుఁడను దివ్యాస్త్రసంపన్నుఁడనియు, భీష్ముఁడన్ననో స్వచ్ఛందమరణశాలి గావునఁ బరమేశ్వరుఁ జంపువాఁడు గాఁ డనియు, అఖిలక్షత్రియజేతయైన పరశురాముఁడుగూడ వానినోడింపలేఁ డయ్యె ననియు, జయద్రథుని సంగతి విచారింతమన్నచో 'నా శత్రుని తల యెవఁడు నేలఁ ద్రోయునో వానితలగూడ నప్పుడే నేలఁగూలుఁగాక' అని తన సంకల్పంబుతో నతని తండ్రి తపస్సుచేయుచున్నాఁడనియు దానంజేసి జయద్రథుఁడు గూడ నజేయుఁడేయనియు, కర్ణుఁడన్ననో యింద్రదత్తమైన యమోఘశక్తి వానియొద్దనున్నదనియు స్వయముగాఁగూడ నతఁడు మహాబలుఁడనియుఁ గృపాశ్వత్థామ భూరిశ్రవసులుగూడ నంతటివారేయనియు, ఇట్టివారిని జంపుట రాజ్యమనుభవించుట కీర్తిగాంచుట సాధ్యమాయనియు శంకింతువా?

భీష్మద్రోణజయద్రథకర్ణాదు లంత యజేయులే యగుదురుగా వారినెల్ల నేను చంపియున్నాను చంపినవారిని జంపుట యేమిభారము? ఇట్టి భయనిమిత్త వ్యథవలదు యుద్ధమునకు లెమ్ము, రణంబున సపత్నరాజ జయంబు నీకుఁ దప్పకగును 34

అట్లాశ్రితవాత్సల్య జలధియైన కేశవు డిట్లు పలుకఁగా, భగవద్వ్యామోహా ర్వచనంబుననే తాను పొంగిపోయి కిరీటి హస్తంబులు జోడించి మాటిమాటికి పాదార వందన భీతులంజేసి వడఁకుచుఁ బునఃపున స్సాష్టాంగ ప్రణామంబు లాచరించి వినమ్రుఁడై గద్గదస్వరంబున నర్జునుఁ డిట్లనియెను 35

హృషీకేశా! 'యుద్ధమునకు లెమ్ము, యశస్సు పడయుము శత్రువులను జయించి రాజ్యమనుభవింపుము, వీరినెల్లఁ జంపియున్నాను నిమిత్తమాత్రుఁడ వగుము' అను నీమాటలను బట్టి, భక్తవత్సలుఁడగుటంజేసి భగవంతుఁడగు నీవు యానుగ్రహార్థ మవతరించెనను నీకీర్తిక ీర్తనావలోకనాంతర దేవగంధర్వసిద్ధ స్థావరాది సంపూర్ణజగంబెల్ల సంతోషించుచు రంజిల్లుచున్నది ఇది యుక్తమేగదా రాక్షసులు భీతులై దిక్కులు ప్రాఁకుచున్నారు అది యు

యుక్తమేగదా. కపిలాది సిద్ధసంఘము నమస్కరించుచున్నది అదిగూడ యుక్తమేగదా ! 36

(ఈశ్లోకము విష్ణుపంజరమంత్రమని మంత్రశాస్త్రమందు ప్రసిద్ధమనియు, ఆమంత్ర ప్రయోగవిధములు తానురచించిన మంత్రసారసుధానిధియను గ్రంథమందు జూపదగునని యును గీతకు ప్రహ్లాదసంజీవి యను వ్యాఖ్య రచించిన శ్రీవేంకటనాథుడు ఈశ్లోకవ్యాఖ్యానమునందు సూచించినాడు. ఈమహాపురుషుడు రచించిన 'అద్వైతబ్రహ్మపంజరా'ది మహోత్కృష్ట గ్రంథంబులవలెనె యీమంత్రసార సుధానిధియు నామావశిష్టము. ఇది మనబోంట్ల దురదృష్టముగాక వేఱుగాదు)

మహాత్మా ! నిను సిద్ధసంఘాదులెల్లరు నమస్కరింపకుందురు ? అట్లు చేయుటయందు వింతయేమి ? ఏలయందువా ? ఉత్కృష్టము నమస్కారబీజము. ఎప్పుడెప్పుడు సత్పురుషుడో యచ్చటెల్ల నమస్కార సత్కారములు గుట లోకసహజము. నీవు సర్వోత్కృష్టుడవు. నీకు నమస్కరించుట యుక్తమా ? నీకు నమస్కారసత్కారము లొసగుటకు నీమహత్త్వమే కారణము గాదు. ఆదికర్తయైన బ్రహ్మకు గూడ గురువగుటచే నీయొక్క సర్వలోక గురుత్వ ప్రభుత్వంబులుగూడ గారణములగుచున్నవి. గురువునకు దండ్రికి నమస్కరింపని వాడుండునా ? మఱియు నీవు అనంతుడవు. అనగా బరిచ్ఛేదరహితుడవు, అందువలన నిసర్గముగ నన్నిటి కధికుడవు. ఆకారణంబునగూడ నమస్కార్యుడవు. దేవదేవుడవు జగన్నివాసుడవు గావున 'స్వాదేవ నమస్కారం కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి' అన్నట్లు దేవతాంతరములకు జేయబడిన నమస్కారములన్నియు నిన్నే చేరును. మఱియు సదసత్తులకంటె శ్రేష్ఠమైన యీ యక్షరమగు పరమపద అక్షరుడవైన బ్రహ్మము నీవేగదా. ఇట్టి నీకు నమస్కరించుట వింతయే ? 37

అర్జునుని స్తుతిక్రమమింక మందతో [illegible] ప్రణామము మన్నాడు. దేవతలకుగూడ దేవుడవు దేవదేవుడవు, జగదుత్పత్తి స్థానమైన ప్రధానపురుషుని నియమించేవి ఆదిపురుషుడవు [illegible] స్థానము [illegible] [illegible]

జేసి ద్రష్ట్రృదృశ్యాత్మకమైన యీజగత్తు సర్వము నెవనికన్న వేఱుగాదో, ఎ
ఱుంగునది ఎఱుంగఁదగినది రెండు నెవఁడో, పరబ్రహ్మమెవఁడో, విశ్వమెల్ల
నెవఁడు అనంతరూపంబులతో వ్యాపించియుండునో, ఎవని యధిష్ఠాన సత్తా
వలన జగత్తునకు సత్త్వప్రతీతికలుగుచున్నదో, ఎవనిఁగాదని జగత్తునకుఁ బృథ
క్సత్తాస్థితిలేదో 38 వాయుయమాగ్ని వరుణ చంద్ర బ్రహ్మలెల్లరు నెవని
విభూతులో, ఎవఁడు హిరణ్యగర్భునకుఁగూడ జనకుఁడో యట్టి సహస్రమూ
ర్తికి నీకు సహస్రనమస్కారములు సర్వదేవతాత్మకా ! నిన్ను సారెసా
రెకు నమస్కరింతును (భక్తి విశ్వాసంబులు మెండగునప్పు డెన్నిప్రణతు
లొనర్చినను ఆత్మకుఁ దృప్తిలేదని యిందుసూచితము) 39 సర్వాత్మకా !
నీకుఁ బూర్వభాగమునుండి నమస్కరింతు, వెనుకభాగమునుండి నమస్కరింతు
వేయేల ! సర్వదిశలందు నీకు నమస్కరింతు సర్వము నీయందుఁ గల్పితము,
నీయతిరిక్తమైన దేదియు లేదు , కావున నీకు సర్వత్ర నమస్కారము నీ
శక్తిపరాక్రమంబు లనంతంబులు , దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదరహితంబుగా సమ
స్తంబు వ్యాపించియుందువు గావున సర్వుఁడవు 40 నీవిశ్వరూపంబు నీ
మహిమంబు సర్వకారణత్వ సర్వాత్మకత్వాది రూపమైన నీయైశ్వర్యంబు నె
ఱుంగక మోహావశంబునను జితపరిచయకారణంబునను సఖమాత్రుని గానిన్ను
భావించి 'కృష్ణా ! యాదవా ! చెలీ ! అనివినయరహితముగా నేమివచించి
తినో 41 పరిహాసార్థమేమి యసత్కారమాచరించి సర్వదేవనమస్కారా
ర్హుఁడవైన నిన్నేమి యవమానించితినో, ఇదియది యననేల ? విహారశయ్యా
సనభోజనంబులం దేమేమి యొనర్చితినో, ఏకాంతమందుఁగాని సఖులమ్రోలఁ
గాని యేయపచారమొనర్చితినో యానాయపరాధంబులెల్ల క్షమింపుము అ
చ్యుతుఁడవు అనఁగా ఆశ్రితవాత్సల్యాది కల్యాణగుణనిధివి గావున నీవు క్ష
మించుట యుక్తమేగదా నాయొనర్చిన యవినయంబుల కెంతయు వగతు
మేనత్తకుమారుఁడను మాతులతనయునితోఁ బరిహాసంబులు చెల్లించుట సహజ
మే గావునఁ దప్పుగాదందువా ? నీవు అచింత్యప్రభావుఁడవు, నితత్త్వం బెఱుం
గక నిన్నుఁ గేవలమాతులతనయునిగా భావించుటయే మొదటి యపచారము
గదా 42 చరాచరాత్మకమైన యీజగత్తునకెల్లఁ దండ్రివి, పూజ్యుఁడవు,
గురుఁడవు గుణంబులంబట్టిగానీ స్వరూపంబువలనఁ గానీ, కర్మమువలనఁ
గానీ శ్రేష్ఠతముఁడవు పితృత్వము, పూజ్యత్వము, గురుత్వము, గరిమత్వముఁ

ఇందొక్కొక్కటియే భక్తి విశ్వాస ప్రణామంబులకు హేతుభూతంబులైయుండ
నన్నియు నొక్కనియందే చేరినప్పుడు చెప్పవలయునా ? అట్టి నిన్ను పరిహా
సించి యసత్కరించిన యీమహాత్ముఁడు మోహహతుఁడు గాఁడె ? సరిసమాను
లకుఁ బరిహాసగోష్ఠి చెల్లుట లోకసహజము నీవో పరమేశ్వరుఁడవు, నేనో
నీకోటికిఁగూడ సాటిగాని పామరుఁడను నిన్ను నేను పరిహాసించుట మహా
పచారముగాదా ! నీకు సముఁడే లేఁడనఁగా నీకన్న నధికుఁ డెట్లుండును ?
అసదృశమహామహిమాతిశాయివైన నీప్రభావంబు వర్ణనాతీతము 43 నీవె
కారణంబులెట్టి యస్మదపరాధిని గావున సర్వలోకస్తుత్యుఁడవు సర్వలోక
నియంతవు నీకు దండప్రణామం బాచరించుచున్నాను నాయపరాధము సైఁ
పుమన్న తండ్రి పుత్రుని యపరాధంబును దండ్రియు మిత్రుని యపరాధము
ను మిత్రుఁడును నట్లు ఇష్టుఁడైన నీవు ప్రియుఁడైన నన్ను క్షమింపఁ దగుదు
వు 44 ఎన్నఁడుఁ జూడనట్టిది అత్యద్భుతమహాదైవికమైనట్టిదియగు నీరూ
పంబుఁ గాంచి సంతోషపులకాంకితుఁడనైతిని నామనంబు భయవ్యా
కులత్వమొందినది ఈరూపంబు నుపసంహరించి నీతొల్లిటిరూపంబున జూపు
నాదు ప్రసాదంబు నాకనుగ్రహింపుము దేవేశ ! జగన్నివాసా ! ఎల్లవేళ
ల నిన్నుఁ జూచుచు నిన్ను నారాధించువారు కేవలము ..., నా మొఱ
నంగీకరింపుము 45 నా ప్రియమైనదానిని కిరీటము ధరించి గదాయుధుని
చక్రహస్తుఁడైయుండు మద్దృష్టుని గాంచఁగోరుదు 'కిరీటినం గదినం
చక్రిణం చ తేజోరాశిమ్' అని నేను వర్ణించినదానిఁబట్టి యట్టివానినే చూ
చుచుండలేనాయని యందురా ? అనంతకోటి కాంతిపుంజ అనంతబాహుబలకు
గదా చక్రంబులు దాల్చి దుర్నిరీక్ష్య తేజోమూర్తివైయున్నవానిని జూచుచు
న్నాను గాని కృష్ణావతారరూపంబును జూడలేను ఆసౌమ్యరూపంబును
జూడఁగోరుదును గావున నీ యీవిశ్వరూపంబు నుపసంహరించి చతుర్భుజుండ
వై వసుదేవనందనరూపంబున మఱల నావిర్భవింపుము 46

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు — అర్జునా ! నీమీఁద నెంతో
యనుగ్రహము గలిగి నాయసాధారణమాయాశక్తిచే ...
విశ్వరూపంబును జూపితిని భయపడెదవేల ? ...
అనాదియైనది సర్వకారణమైన నాయీరూపంబు ...

జూచియెఱుంగరు. నీయెడ నాకుఁగల యనుగ్రహబుద్ధిరూప ప్రసాదంబు నిదే ప్రకటింపదా? 47 వేదాధ్యయనం బొనర్చిన నొనర్తురుగాక, కల్పసూత్ర మీమాంసాది పూర్వకంబుగా వేదవిహిత యజ్ఞంబులనెల్ల యజించిన యజింతురుగాక, తులాపురుషాది దానంబులిచ్చిన నిత్తురుగాక, సంధ్యావందనాగ్నిహోత్రాది క్రియలు యథావిధిఁ గావించినఁ గావింతురుగాక; కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది మహోగ్రతపంబు లాచరించిన నాచరింతురుగాక, అంతమాత్రాననే నాయీరూపసందర్శన భాగ్యంబు గలుగదు. అట్టి యదృష్టపూర్వరూపంబును నీవుఁ జూచినందులకై 'కృతార్థోఽస్మి' అని సంతసించుటకు మాఱుగా భయపడుట వేల? 48 భయజనితమైన వివ్యథ మానుఁగాక; దిక్కులుగూడ గానరాకున్న విమూఢభావంబు తొలఁగుఁగాక, భయరహితుఁడవు ప్రీతచిత్తుఁడవునై నిరుపద్రవమైన నాతొంటిరూపంబు నిదిగో చూడుము 49

సంజయుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు,—ఇట్లు శ్రీభగవానుఁడు వచించి యర్జునప్రోక్తానుసారంబుగాఁ బూర్వరూపంబును జూపి భయగ్రస్తుఁడైయున్న యర్జునునకుఁ దన సౌమ్యాకారదర్శనంబున నాశ్వాసించెను. అహో! భగవద్భక్తపారతంత్ర్యమేమందు! పరమేశ్వరుఁడు లోకనియంతయయ్యు భక్తులచేత నియమ్యుఁడై వర్తించునుగదా! 50

అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణరూపంబును గాంచి 'కృష్ణా! అత్యంత సౌందర్య సౌకుమార్యశాలియగు నీమనోహరమానుషరూపంబును మరలఁ గాంచి ప్రసన్నచిత్తుఁడనైతిని, సచేతనుఁడనైతిని, స్వస్థము చేకూరినది' అని వచింప 51 శ్రీభగవానుఁ డిట్లనియెను. అర్జునా! ఎవరికిని జూడ శక్యముగాని నాయీవిశ్వరూపంబును జూచితివి. నిత్యప్రత్యక్షమతులైన దేవతలు సైతము నాయీరూపంబును గాంచఁగోరి కాంక్షాకులులగుదురు. ఎవరైన నాయీరూపంబును జూచినవారు ఇతరప్రాప్యముగాని ఇహపరములుగాని గలుగరు. దేవతల అట్టి యుత్కంఠ యనవసరమనుసంగతి చెప్పవలయునా? 52 అర్జునా! భక్తిరహితంబుగా నెన్ని వేదము లభ్యసించినను ఎన్ని ఘోరతపము లొనరించినను కోటిదానములిచ్చినను, అత్యుత్కృష్ట యజ్ఞంబులెన్నిఁ గావించినను

నీవిప్పుడు చూచినట్టి నా విశ్వరూపంబును దర్శింప శక్యముగాదు నా యీ రూపసందర్శనంబు వాంఛింతురేని భక్తియే పరమసాధనము, తదితరంబులు ప్రయోజనకారులుగావు నా విశ్వరూపంబును దేవాసురాదులు నింగి నుంచి చూచుచుండఁగాఁ గన్నారఁగాంచి యీ గీత 22-వ శ్లో మునఁ జెప్పితిననియు, సంగతి యిట్లుండ వేదాధ్యయనాదులవలనఁగాని యజ్ఞాదులవలన గానీ నా విశ్వరూపంబును జూడ శక్యము గాదనియు ఇతఃపూర్వమట్టిది చూచినవారుగాని ఇఁకఁ జూడఁబోవువారుగానీ [illegible] వచించుట యెట్లు [illegible] సంగునని యీ శంకించువా[illegible] [illegible] లభించిన లభించుఁ గాక [illegible] వారికి నా [illegible] [illegible] భావింప రాదు [illegible] [illegible] [illegible] సాధ్యమగును.
53 అర్జునా! ఇట్టి విశ్వరూపధరుఁడనైన నన్ను [illegible] [illegible] లుపయోగింపవు మదేకాగ్రచిత్తంబు [illegible] [illegible] రూపంబునైన భక్తిచే బరి స్మరించుకొని [illegible] [illegible] [illegible] నన్వర్థించువారికి నాజ్ఞానంబుగాని నా సాక్షాత్కారంబుగాని [illegible] [illegible]. నిష్కళంక నిర్వ్యాజభక్తి [illegible] [illegible]. అట్టి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] బెనుకరాని తప్పేదే?' అని వినుమా 54 అర్జునా! ఇట్టి [illegible] వేదా దులకుఁ బరిత్యాగ [illegible] [illegible] [illegible]? [illegible] [illegible] ఫలాసక్తి మాని మదర్థముగా నొనర్చుటయే నాపై భక్తి [illegible] [illegible] చేయు సందర్భంబునఁ గూడ నేనే [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] యును విని నే మత్పర[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] పంబులు నశింపవలయును [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] వలయును ద్వేషము [illegible] [illegible] [illegible] అట్టి ఆత్మ పద్యంబుతో వర్తింపవలయును ఇట్టి [illegible] [illegible] [illegible] జనార్థనుఁగాని కర్మ[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] స్వాతను [illegible] [illegible] [illegible]

గీతాహృదయము.

పదురెండవ యధ్యాయము

పదునొకండవ యధ్యాయములోఁ జెప్పిన విశ్వరూపంబు సగుణబ్రహ్మరూపంబనియు, ఆవిశ్వరూపంబును ముముక్షువులు మొట్టమొదట నుపాసింపవలయుననియు నియ్యధ్యాయంబున నుపదేశించుచున్నాఁడు. ఈయుపదేశంబునకు నవతారికగా ముక్తి అనఁగా నేమి? ముక్తికై సగుణబ్రహ్మనిష్ఠ కర్తవ్యమా? నిర్గుణబ్రహ్మనిష్ఠ కర్తవ్యమా? అను ప్రశ్నంబులకు సమాధానము చెప్పుచున్నాఁడు.

అర్జునుఁడడుగుచున్నాఁడు—పదునొకండవ యధ్యాయము 55-వ శ్లోకంబులోఁ జెప్పిన ప్రకారము నిరంతరయుక్తులై నిన్ను అనఁగా విశ్వరూపంబునున్న సాకారబ్రహ్మంబు నుపాసించు భక్తులలోను, ఇంద్రియగోచరముగానట్టియు అక్షరము నిరాకారము నిర్విశేషము సర్వోపాధికమునైన నిర్గుణబ్రహ్మంబును శ్రవణమననిదిధ్యాసంబులతోఁ దదేకనిష్ఠగా నుపాసించువారిలోను యోగవిత్తము లెవరు? అనఁగా మోక్షసాధనమైన యుపాయంబు బోధింపఁబడుననియు పైన జెప్పిన రెండువిధముల యుపాయములలో శ్రేష్ఠ మేదనియు భావము 1

* సగుణబ్రహ్మోపాసకు లుత్తములా? నిర్గుణబ్రహ్మోపాసకు లుత్తములా? అను విషయము మాత్రమె యీశ్లోకంబునఁ బ్రతిపాద్యముగాని, ముముక్షువులు సగుణనిర్గుణనిష్ఠలలో దేని ననుష్ఠింపవలయునను విషయము ప్రతిపాద్యముగాదని కొందఱందురు ఇందులకు సమాధానము వినుము

బ్రహ్మోపాసన యనఁగా నేమి? బ్రహ్మవిషయమైన వేదాంతంబులను వినుట, విన్నదానిని మననము చేయుట, మననఫలంబుగా బుద్ధిస్థమైనదానిని ధ్యానము చేయుట—కరూపమైన తదేకనిష్ఠను బ్రహ్మోపాసనంబందురు

శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసంబులు సగుణ నిర్గుణోపాసనలకు రెంటికి సమంబులు, అవి యనుష్ఠింపనిది ఎట్టిజ్ఞానముఁ గలుగదు. సగుణోపాసనయందు మాత్రమే చింతనము గలదు, నిర్గుణనిష్ఠయం దట్టిదిలేదు. సగుణోపాసకులొండె నిర్గుణోపాసకులొండె ముముక్షువులుగాని వేఱుగాదు. ముముక్షువులకుఁ బరమ ప్రాప్యము మోక్షము. మోక్షప్రాప్తికిఁ బైరెండుమార్గములలో నేది యుక్తమార్గం బను ప్రశ్న యడుగకయే పొడముచున్నది.

సగుణ నిర్గుణోపాసనలకు రెంటికి ఫలము సమత్వమే యైనను సగుణనిష్ఠకన్న నిర్గుణనిష్ఠ శ్రేష్ఠతరమని శ్రీభగవానుఁ డీయధ్యాయము 5-వ శ్లోకములోఁ జెప్పినదికూడ నిదే సూచించుచున్నది. ఈశ్లోకంబులవలన [illegible] నాఁడు శ్రీభగవానుఁడీ జవాబు చెప్పుటకే యవకాశము లేదు, గాని చెప్పినచో నప్రస్తుతప్రసంగమగును.

మఱియు సగుణోపాసనలనే మోక్షప్రాప్తి యగునని కేవలము గాక మోక్షప్రాప్తికి వెలుతి నిర్గుణనిష్ఠ సాధకులకు దప్పదు. ఏలయనఁగా? సగుణనిష్ఠయందు ద్వైతభావ పూర్ణముగా నుండును. కావున సగుణోపాసకులకు సాలోక్య సామీప్య సారూప్యంబులు గలుగునుగాని సాయుజ్యము [illegible] సాయుజ్యము గలుగవలయునన్న ద్వైతభావ సంపూర్ణముగా నశించి [illegible] తత్త్వంబు గుఱుగవలయును. ఇది నిర్గుణనిష్ఠవలననేగాని చేకూఱదు. నిర్గుణోపాసనయందుఁగూడ ద్వైతభావ మొదట సూక్ష్మంబుగా నుండును. క్రమక్రమంబుగా నదినశించి శుద్ధాద్వైతసిద్ధి గలుగుటయే మోక్షము. ఇదియే సాయుజ్యమందురు.

నిర్గుణనిష్ఠను మొదటనే యనుష్ఠింప [illegible] ఏలయనఁగా? మనస్సు తదాకారవృత్తినొందక [illegible] మనస్సు [illegible] స్వభావమైనది. అట్టిదానిని హఠాత్తుగా నిరాలంబనంబున నిల్పుట [illegible] ము. మొదట సాకారాలంబనము చేకూర్చి మనస్సును దానియందు నిలిపి క్రమక్రమంబుగా నిరాకారనిరాలంబనమునకు [illegible] సులభమార్గముగానుండును. అనగా సగుణోపాసన [illegible] నము [illegible] మొదలైనవి [illegible]

గడిగినచో నందుఁ గ్లేశబాహుళ్యంబు గాన నందులకు నోడి నిష్ఠ నే మానిన మాన వచ్చును. ఈకారణంబులవలన సగుణోపాసనంబును మొదట నారంభించుట రెంటిలో మేలైన యుపాయమగుచున్నది. మఱియు సగుణోపాసనంబు కేవల భక్తిమాత్రము. భక్తి స్వతంత్రమైన మోక్షమార్గము గాదు. భక్తివలన జ్ఞానము జ్ఞానమువలన మోక్షముఁ బ్రాపింపవలయును 'మద్భక్త ఏత ద్విజ్ఞాయ మద్భావాయోపపద్యతే' అనునది యిదే యర్థంబును దెలుపును

ఈకారణంబులఁబట్టి యీశ్లోకము సగుణోపాసకులు గట్టివారా ? నిర్గుణోపాసకులు గట్టివారా ? అను విషయంబును దీర్మానింపుమని యడుగదనియు, సగుణ నిర్గుణనిష్ఠలలో ముముక్షువు మొదట దేని ననుష్ఠించుట మేలను విషయంబును దెలుపఁగోరుచున్నదనియు గ్రహింపవలయును.

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు —అర్జునా ! మొదట నాయందు అనఁగా సగుణబ్రహ్మమందు మనస్సు నేకాగ్రంబుగా నిల్పి పైనఁ జెప్పనట్లు నిత్యయుక్తులై పరమశ్రద్ధతో నన్నుపాసించు ముముక్షువులు ఉపాయజ్ఞులలో శ్రేష్ఠులని నామతము ఏలయందువా ? 2

ఇదియని నిర్దేశింపఁదగినది సవిశేషమగును, సవిశేషము సగుణము, సగుణంబునకు రూపాదులుండును కావున నదియింద్రియగోచరము. ఇట్లు నిర్దేశింపరానిది నిర్విశేషమగును, నిర్విశేషము నిర్గుణము, నిర్గుణంబునకు రూపాదులు గలుగవు, రూపాదులులేనిది ఇంద్రియగోచరము గాదు. సగుణబ్రహ్మము ఇంద్రియగోచరంబు గావున దానియందు మనస్సును సులభముగా నిలుపనగును 3

ధ్రువమనఁగా నిత్యము, అచలమనఁగా వికారములేనిది, కూటమనఁగా మిథ్యయైనదానిని సత్యముగాఁ జూపుట, కూటస్థమనఁగా అట్టికూటమునకు సాక్షిమాత్రమై యుండునది, అచింత్యమనఁగా మనస్సుతోఁ జింతింపరానిది, సర్వత్రగమనఁగా ఎల్లెడల వ్యాపించియుండునది, అవ్యక్తమనఁగా రూపములేనిది, అనిర్దేశ్యమనఁగా—ఇదియని నిర్దేశింపరానిది, అక్షరమనఁగా బ్రహ్మము.

ఇట్లు ధ్రువము అచలము కూటస్థము అచింత్యము సర్వత్రగము అవ్యక్తము అనిర్దేశ్యమునైన బ్రహ్మంబును సర్వభూతహితరతులై అందులకుం గారణభూతమైన సర్వత్ర బ్రహ్మబుద్ధిగలిగి అందులకుం గారణంబైన యింద్రియగ్రామనియతింబడసి శ్రవణమనననిదిధ్యాసనాదిరూపంబునం జింతింతురు వారు తద్బ్రహ్మంబునైన నన్ను బడయుదురు 4 అయినను ఇట్టి నిర్గుణచింతనము తొలుదొల్తనే సిద్ధింపదు కాదని ప్రయత్నించినను అధికతరక్లేశము తప్ప మఱియొంటి ఫలింపదు దేహధారులకు నిర్గుణచింతనము దుఃఖసాధనము గావునం దొలుదొల్తనే దానికై యత్నింపక వారు సగుణనిష్ఠ బూని క్రమక్రమంబుగా నిర్గుణనిష్ఠయం దత్తిష్ఠులగుట యుక్తము 5

నిర్గుణనిష్ఠ దుఃఖసాధనమనుటను ధ్రువము మున్నగు నిర్గుణబ్రహ్మ విశేషణంబులే తెలుపుచున్నవి. ఎట్లనిన నిర్గుణబ్రహ్మము అవ్యక్తమై అంగరూపమెట్టిది లేనిదై యున్నది అది యవ్యక్తము గావున దాని నిట్టిదని నిర్దేశింపరాదు అవ్యక్తము అనిర్దేశ్యము నగుటంజేసి యది మనస్సునకు నందదు, కావున దానిని జింతింపం దరముగాదు అనగా, అవ్యక్తము అనిర్దేశ్యము అచింత్యమునైనది ఉండదనాయని శంకింతురు గాన అది సర్వత్రగము అనంగా సర్వవ్యాపియైయున్నది కావున నద్విషయమున శంకలేదనిన 'ఆకాశముకూడ సర్వవ్యాపియేగదా? అది వ్యక్తమగుచుండ బ్రహ్మమాత్రమేల వ్యక్తముగాకుండుననా? ఆకాశము వస్తురూపమైనది, బ్రహ్మ వస్తువుగాదు గావున వ్యక్తముగాదు. మఱియు బ్రహ్మము కూటస్థము, కూటస్థము గావున అచలము, అచలము గావున ధ్రువము (నైయాయికులచే అవ్యక్త అనిర్దేశ్య అచింత్యములను మూడింటివలన బ్రహ్మతత్త్వము ఇంద్రియాతీతమని నిరూపింపబడినది) ఇంద్రియాతీతమైనది అభావమను నాస్తికవాదమును నిరసించుటకై సర్వత్రగ కూటస్థ అచల ధ్రువములను విశేషణంబులం బ్రయోగించి బ్రహ్మమున్నదని సిద్ధాంతీకరించినారని గ్రహింపవలయును,

అర్జునా! యీ కారణంబులచే నిట్టి తొలుదొల్తనే నిర్గుణ బ్రహ్మోపాసనంబునకుం బోవక, సగుణబ్రహ్మమునకు నాకు సర్వకర్మంబులను సమర్పించి మత్పరాయణులై నన్నే ధ్యానించుచు నేకాంతభక్తితో నన్నుపాసింతురో వారిని 6

అట్టి నన్దలఁచు మృత్యురూపసంసారసాగరంబునుండి శీఘ్రంబుగా నుద్ధరింతును
సగుణనిష్ఠులకు ఈశ్వరప్రసాదంబున అనాయాసంబుగా సిద్ధిగలుగును గావున
సగుణనిష్ఠయే మొదట ననుష్ఠింపవలయును 7 కావున సగుణబ్రహ్మము
నైన నాయందే మనస్సు నిలిపి నేనే పరమప్రాప్యుఁడని నిశ్చయించుకొని వర్తిం
తువేని మత్ప్రసాదంబున జ్ఞానముఁబడసి దేహాంతమందు నిర్గుణబ్రహ్మమునైన
నాయందుండువు ఇందు సంశయము లేదు 8

సగుణబ్రహ్మధ్యానమునకు శక్తిచాలనివారేమిచేయవలయునందువా?
అట్టివారు ఏదేనొక ప్రతిమను ఆలంబనంబుగా గ్రహించి చిత్తమును విష
యాంతరంబులనుండి మరల్చి యా ప్రతిమ యందునిల్పు నభ్యాసమొనర్పవల
యును. స్థిరచిత్త సమాధానంబును బడయుటకు నిదే యుపాయము ఇట్లు
చిత్తసమాధానము సంపాదించుకొని తర్వాత అంతర్ధ్యానంబునకు యత్నింపుము
9 ఈపాటి యభ్యాసంబునకుఁగూడఁ జాలనివారు నాకథాశ్రవణకీర్తనాదు
లొనర్పవలయును అట్లుచేయుచు సర్వకర్మంబులు మదర్థంబుగా నొనర్చు
చుండఁగాఁ జిత్తశుద్ధిగలిగి తన్మూలంబున ధ్యానాదులు సిద్ధించి తుదకు మోక్ష
ము గలుగును 10

భగవత్కీర్తనముగాని, తత్కథాశ్రవణంబుగాని, తన్నుతిగాని, తన్న
మస్కారముగాని ఏదిచేసినను జాలు అందొక్కటియేని చేయనేరనివాఁడు
నేనే శరణమని నిశ్చయించుకొని నన్నాశ్రయించి యింద్రియనియతిఁగల్గి వివే
కియై ఫలాభిసంధిమాని వానికర్మంబు లాచరింపవలయును 11

(సగుణబ్రహ్మధ్యానము ప్రధానము, అందులకుఁ జాలనివారు భగవ
త్ప్రతిమాలంబనంబున, ధ్యానాభ్యాసము చేయవలసినది, అందులకుఁ జాలని
వారు భగవదర్థకర్మానుష్ఠాన మొనర్పవలయును, అందులకుఁగూడ నోపనివా
రు సర్వకర్మఫలత్యాగ మొనర్పవలసినది కర్మఫలత్యాగమును గడపటఁ
జెప్పుటవలన నది యధమమైనదని భావింపవలదు)

జ్ఞానార్థము శ్రవణాభ్యాసము మొదటఁ జేయవలయును శ్రవణా
భ్యాసముచేసి చాలించుటవలన ఫలములేదు, పిమ్మట దానినిగూర్చి యాత్మనిశ్చ
యము గావలయును. దీనినే జ్ఞానమందురు ఆత్మనిశ్చయరూపమైన యా

జ్ఞానము కలిగినంతనే చాలదు దానినిగూర్చి ధ్యానమొనర్చి యనుభవవేద్యమొనర్పవలయును కావున శ్రవణాభ్యాసమునకన్న ఆత్మనిశ్చయరూప జ్ఞానము మేలు, అట్టిజ్ఞానమునకన్న ధ్యానము మేలు ఈ శ్రవణమననిదిధ్యాసంబు లొనర్పలేనివారు కర్మఫలత్యాగముచేయుట మేలు ఇట్టి త్యాగానంతరము అవ్యవధానముగా సంసార శాంతిరూపమైన ముక్తిగలుగును 12

(కర్మఫలత్యాగము వివేకపూర్వకమనియు అవివేకపూర్వకమనియు రెండువిధములు. వివేకపూర్వక కర్మఫలత్యాగము సర్వకామత్యాగమగును గావున దాని వెంటనె మోక్షముగలుగుట న్యాయము అవివేకపూర్వక కర్మఫలత్యాగమునకుగూడ మోక్షమెట్లుగల్గునని శంకింపవచ్చును ఇట్టివారి కలనగూడ మోక్షమగుననుట స్తోత్రార్థకమనియు, బ్రాహ్మణులు అగస్త్యమహర్షులంతనే వారెట్లు అగస్త్యమహర్షులుగారో యట్లె దీనిభావమనియు గ్రహింపవలయును)

ముముక్షువులు సగుణబ్రహ్మనిష్ఠ ననుష్ఠించుచు రాగా నీశ్వరానుగ్రహంబున వారికి నిర్గుణనిష్ఠ సిద్ధించునని చెప్పితిని నిర్గుణనిష్ఠ ననుష్ఠించు కృతకృత్యులైనవారి లక్షణభూత ధర్మంబులు చెప్పెద వినుము.

భూతములు ప్రతికూలంబులని అప్రతికూలంబులని రెండువిధములు అప్రతికూల భూతంబులు తత్త్వబుభుత్సగలవని తత్త్వబుభుత్స లేనివని మఱలరెండు విధంబులు నిర్గుణనిష్ఠం జేసి కృతకృత్యులైనవారు ప్రతికూలభూతంబుల యెడ ద్వేషబుద్ధిలేక, అప్రతికూలతత్త్వబుభుత్సా సహిత భూతంబులయెడ హితోపదేశపూర్వకమైత్రియు, అప్రతికూల తత్త్వబుభుత్సారహిత సంసార దుఃఖమగ్న భూతంబులయెడ కరుణయు గలిగి యుందురు ప్రతికూల భూతంబులవలన దేహబాధగలుగుననియు, అట్లు విబాధించుచున్నను వానియెడ ద్వేషభావములేకుండుట యెట్లనియు శంకింపవచ్చును వారు నిర్మములు అనగా దేహాదులందు మమకారము లేనివారై యుందురు మమకారమున్నచో బాధానుస్మరణముండును మమకారములేనందున వారికట్టి స్మరణముండదు, స్మరణములేనందున ద్వేషకారణముగలుగదు మమకారమేలయుండదందువా? వారు నిరహంకారులు అహంకారమున్నఁగదా మమకారముండును

శరీరమున్నంతకాలము సుఖదుఃఖములు తప్పవనియు, సుఖ దుఃఖములు తప్పనంతకాలము రాగద్వేషములుండక మానవనియు శంకింతువా ? శరీరమున్నంతకాలము సుఖ దుఃఖములుండుననుట నిర్వివాదాంశము. అయినను సుఖ దుఃఖంబుల తత్త్వంబును జక్కగా గ్రహింతువేని యిట్లు శంకింపవు. సుఖ దుఃఖముల స్ఫురణ మెప్పుడుగలుగును ? మనస్సు ఇంద్రియపరవశమై యున్నప్పుడుగదా యవిస్ఫురించును. మనోలయమైనప్పు డీస్ఫురణమునకు నవకాశమేమి గలదు ? వారు సమాధిలో నుందురు గావున వారి మనస్సు లయించియుండును, ఆకారణంబున వారికి సుఖదుఃఖ స్ఫురణముండదు. దానంజేసి వారికి రాగద్వేషంబులకు నవకాశములేదు. సమాధ్యవస్థలోఁ గాకున్నను వ్యుత్థానావస్థలో వారికి మనోలయము గాదు గావున సుఖదుఃఖంబుల స్ఫురణముండుననియు దానంజేసి వారికి రాగద్వేషంబులు తప్పవనియు శంకింతువా ? వ్యుత్థానావస్థలో సుఖదుఃఖంబుల భాసమాత్రముండినను నిద్రలోనికలను మేల్కాంచినప్పుడు మిథ్యలని గ్రహించి వానికై హర్షవిషాదము లెట్లుపొందరో యట్లే వ్యుత్థానావస్థలో భాసమాత్రములై యుండు సుఖదుఃఖంబులనుగూడ మిథ్యలని గ్రహించి వానికై హర్షవిషాదంబులందరు. ఇట్లు సుఖదుఃఖంబులయెడ సమభావ మెప్పుడుండునో యప్పుడే క్షమగలుగును. క్షమయనఁగా నిందాస్తుతులకు వికారము చెందకుండుట 13 మఱియు వారు శరీరస్థితికై యన్నపానాదులు దొరకినను దొరకకున్నను అతలంపేలేక సంతుష్టులై యుందురు ఏలయందువా ? వారు యోగులు అనఁగా స్వాత్మానుసంధానశీలురై నిరతిశయానందంబుతో నిండియుందురు. అట్టియానందంబున మునిఁగియుందురు గావున వారికిఁ దుచ్ఛములైన యన్నపానాదుల స్పృహయుండదు. ఈస్పృహారాహిత్యము వారికెట్లు వచ్చెనందువా ? వారు యతాత్ములు అనఁగా విషయచాపల్యరహితస్వభావముగలవారు. దానంజేసి వారెంతయును జరింపక స్థిరనిశ్చయముతోనుందురు. ఆకారణంబున వారు తుచ్ఛవైషయికానందంబు లభిలషింపక మనోబుద్ధులను పరబ్రహ్మమునైన నాకర్పించి అనఁగా నిష్కాములై యుందురు. ఇట్టి నాభక్తుఁడు అనఁగా అక్షరబ్రహ్మమునకు జ్ఞానరూపభజనంబొనర్చునట్టి నిర్గుణనిష్ఠుఁడు సగుణోపాసకులకన్నఁ బ్రియుఁడు. 'ప్రియోహి జ్ఞానినోఽత్యర్థమహం స చ మమ ప్రియః' అని యేడవ యధ్యాయములో

నేను చెప్పినదాని కిదే భావము. 14 నిర్గుణనిష్ఠులకు హర్షము అమర్షము భయము ఉద్వేగము గలుగవు. ఇష్టలాభోత్సాహము హర్షము; అపమానము అమర్షము, వ్యాకులము ఉద్వేగము ఈగుణములున్నప్పుడు పరాధిక్షేపాదులుండును అందువలన లోకులకు సంతాపము గలుగును, సంతప్తులైన లోకులు ప్రతిసంతాపంబుఁ గలిగింతురు హర్షాదులు లేమిం జేసి నిర్గుణనిష్ఠులు లోకులజోలికిఁబోరు, లోకులును వారిజోలికి రారు. ఎవఁడేని దుష్టుఁడు నిష్కారణంబుగా బాధగలిగించినను నిర్గుణనిష్ఠులచిత్తము వికారరహితమై యుండును గావున వారట్టి బాధను దొణకరు నిర్గుణనిష్ఠుఁడు హర్షాదులను బుద్ధిపూర్వకముగాఁ ద్యజించువాఁడని యడుగవచ్చును అతఁడు అద్వితీయ బ్రహ్మస్వరూపియగు క్షణంబునే హర్షాదులు తమకై తామే దిగజాఱిపోవును, ప్రయత్నమే యవసరములేదు ఇట్టివాఁడు నాకెంతయుఁ బ్రియుఁడు 15 మఱియు నిర్గుణనిష్ఠునకుఁ గర్మఫలాపేక్ష గలుగదు. ప్రత్యవాయ పరిహారార్థమేని వానికిఁ గర్మానుష్ఠానము వలదాయనిన నదియులేదు ఏలయందువా? అనుచితమైనఁ బ్రత్యవాయముండినను నిర్గుణనిష్ఠునంతటి శుచి అనఁగా పరమపావన జ్ఞానసంపన్నుఁడు 'నహి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్రమ్' అని చెప్పియున్నాను అట్టి జ్ఞానపవిత్రునకు ప్రత్యవాయశంకయే గలుగదు. కర్మఫలములగు స్వర్గాద్యానందంబులు వానికి దూరమేగదా యందువా? అతఁడు దక్షుఁడు అనఁగా స్వర్గాది సర్వానందభూతమైన నిరతిశయ బ్రహ్మానందంబును గ్రోలు నిపుణుఁడు బ్రహ్మానందంబుఁ జవిగొన్నవాఁడు స్వర్గాది తుచ్ఛానందంబుల స్మరింపనైన స్మరించునా ?

*సీ॥ మందారమకరంద మాధుర్యమునఁ గ్రోలు మధుపంబు వోవునే మదనములకు,
నిర్మలమందాకినీ వీచికలఁ దూఁగు రాయంచ చనునే తరంగిణులకు,
లలితరసాలపల్లవఖాదియై సొక్కు కోయిల సేరునే కుటజములకుఁ,
బూర్ణేందుచంద్రికా స్ఫురితచకోరక మరుగునే సాంద్రనీహారములకు
గీ॥ అంబుజోదర దివ్యపాదారవింద, చింతనామృత పానవిశేషమత్త,
చిత్తమేరీతి నితరంబుఁ జేరనేర్చు, వినుతగుణశీల! మాటలు వేయునేల ?॥

అను భాగవతపద్య మీ భావంబునే వెల్లడించును

ఇతరకర్మంబులు వదలినను తుష్టినిమిత్తము భిక్షాటనాది కర్మమేనియుం జేయవలదాయని శంకింపవచ్చును. నిర్గుణబ్రహ్మనిష్ఠుఁడు ఉదాసీనుఁడు అనఁగాఁ గర్తృత్వశూన్యుఁడు, కావున నతఁడు భిక్షాటనాది కర్మంబులొనర్చినను గర్తృత్వభావము లేమింజేసి యవి కర్మములుగా నేరవు. మఱియు నుదాసీనుఁడగుటంజేసి యతఁడొనర్చు భిక్షాటనాది కర్మంబులకు ఫలభూతమైన అన్నపానాదులు లభింపకున్నను దన్నిమిత్తవ్యథ వానికిఁ గలుగదు.

మఱియుఁ బ్రియముగలిగినప్పుడు సంతోషము, అప్రియముగల్గినప్పుడు ద్వేషము, ప్రియమైనది నశించినప్పుడు శోకంబు, అప్రాప్తప్రియంబునకై కాంక్ష—ఇవిలేకుండుట ఉదాసీనత్వమగును. ఇట్టివి వానికిఁ గలుగవు గావున ఇది విహితము ఇది నిషిద్ధము అనుభావమే వానికుండదు. ఇట్టిభక్తుఁడు నాకుఁ బ్రియుఁడు. 17 వైకారణంబున హితాహితంబులు మానావమానంబులు శీతోష్ణంబులు సుఖదుఃఖంబులు సమానంబుగా నతఁడు భావించును. 'సమదుఃఖసుఖః' అనుదానికిది వివరము. ఎప్పుడు సుఖదుఃఖంబులందు సమానభావముండునో యప్పుడు దేనియందు నెట్టియాసక్తి యుండదు. 18 మఱియు నిర్గుణనిష్ఠుఁడు మౌనము వహించియుండును. ఏనిష్ఠునకైనను జీవమున్నంత కాలము శరీరపోషణంబు తప్పదనియు, శరీరపోషణార్థము వాగ్వ్యాపారము గూడ లేనిచో జీవయాత్ర యెట్లుజరుగుననియు శంకింపవచ్చును. నిర్గుణనిష్ఠుఁడు శరీరపోషణార్థము స్వయముగా నెట్టి యత్నముచేయఁడు. బలవత్ప్రారబ్ధవశంబున నేది ప్రాప్తించునో దానితోడనే జీవయాత్ర జరుగుచుండును; ఉన్నంతతోన సంతసించును. వానికి ఒకచోట నియతనివాసముండదు; మనస్సు స్థిరముగానుండును, నాభక్తి యెడబాయదు. ఇట్టివాఁడు నాకుఁ బ్రియుఁడు. 19

భక్తిభక్తి అని సారెసారెకుఁ జెప్పవేలయందువా? భక్తియే ముక్తికి ముఖ్యసాధనము గావున ఆసంగతి నీయెడ గాఢముగా నాటుటకై మఱిమఱి చెప్పుట.

ద్వేషములేకుండుట, సర్వభూతంబులయెడ మైత్రికరుణలు గలిగియుండుట, అహంకార మమకారంబులు లేకుండుట, సుఖదుఃఖంబులయెడ సమ

బుద్ధి గలిగియుండుట, ఓర్పు, సంతుష్టి, స్వాత్మానుసంధానము, విజితేంద్రియత్వము, స్థిరనిశ్చయము, అహింస, అపేక్షలేకుండుట, శుచిత్వము, దక్షత, సర్వారంభపరిత్యాగము, ఉదాసీనత్వము, వ్యథారాహిత్యము, అలంబుద్ధి, ఒకచోటనెడి నియతిలేకుండుట, నిర్వ్యాజభక్తి—ఇవియెల్ల ముముక్షువుల ధర్మంబులు. మోక్షేచ్ఛగలవారు వీనిని సాధింపవలయును ఈలక్షణంబులే స్థితప్రజ్ఞునకుఁగూడ రెండవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినవి గావున ముముక్షువునకు స్థితప్రజ్ఞునకు భేదమేమని శంకింపవచ్చును జీవన్ముక్తుఁడైన స్థితప్రజ్ఞునకీ లక్షణంబులు స్వాభావికములైయుండును, ముముక్షువునందు సాధనరూపంబుననుండును వారియువురకుఁగల భేదమిదెయని గ్రహింపవలయును. నిర్గుణనిష్ఠుఁడు స్థితప్రజ్ఞుఁడు గాఁడాయని శంకింపవచ్చును అతఁడింకను సాధనావస్థలోనే యున్నాఁడు అది పరిపక్వమైనప్పుడు స్థితప్రజ్ఞుఁడగునని యెఱుంగునది స్థితప్రజ్ఞుఁడెల్ల నిష్ఠలుదాఁటి బ్రహ్మాత్మైక్యము నొందియుండును.

ముముక్షువులు శ్రద్ధావంతులై నాయందే చిత్తమునిల్పి యథోక్తముగా సగుణబ్రహ్మనిష్ఠారూపమైన ధర్మంబు నాచరించినచో అదియే క్రమక్రమంబుగా నిర్గుణనిష్ఠగాఁ బరిణమించి అమృతత్వసాధనమగున జ్ఞానరూపము అక్షరబ్రహ్మాత్మకమునైన నాభజనంబుఁ జేయునట్టి యట్టిభక్తులు నాకు మిక్కిలి ప్రియులు 20

మధ్యషట్కము అనఁగా తత్పదార్థానుసంధానము ముక్తిహేతువని 7 మొదలు 12 అధ్యాయముల సిద్ధాంతము.

గీతాహృదయము.

పదమూడవ యధ్యాయము.

'తత్త్వమసి' అను మహావాక్యమందలి తత్పదార్థము అనఁగా బరమాత్మ యెట్టిదో మొదటి యాఱధ్యాయంబులలోఁ జెప్పఁబడినది, 'త్వం' పదార్థము అనఁగా జీవాత్మయెట్టిదో నడిమి యాఱధ్యాయంబులలోఁ జెప్పఁబడినది పరమాత్మ జీవాత్మ యెట్లగునో కడపటి యాఱధ్యాయంబులలోఁ జెప్పఁబడు చున్నది.

పదురెండవ యధ్యాయములో 'అట్టి భక్తులను మృత్యురూపసంసార సాగరంబునుండి యుద్ధరింతు'నని 7-వ శ్లోకములో శ్రీభగవానుఁడు ప్రతిజ్ఞ గావించియున్నాఁడు ఈసంసారోత్తరణంబునకు జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానము అనఁగా జీవమే బ్రహ్మమనెడి జ్ఞానము ముఖ్యహేతువుగానున్నది. జీవుఁడన్ననో కర్తృత్వభోక్తృత్వాదులతోఁగూడి అనఁగా నేను చేయుచున్నాను, నేను అనుభవించుచున్నాను అనునట్టి యభిమానము గలిగియున్నాఁడు బ్రహ్మమన్ననో కర్తగాఁడు, భోక్తగాఁడు ఇట్లు పరస్పరవిరుద్ధ స్వభావముగల జీవునకు బ్రహ్మమునకు అభేదమెట్లనెడి శంకగలుగును కర్తృత్వాదులు క్షేత్రధర్మములనియు, క్షేత్రమనఁగా దేహేంద్రియాంతఃకరణాది సంఘాత మనియు, ఈక్షేత్రమునకును ఈక్షేత్రము నధిష్ఠించియుండునిర్వికార శుద్ధచిన్మాత్ర రూపక్షేత్రజ్ఞుఁడైన జీవునకు సంబంధము లేదనియు ముందు వివరించి తర్వాత జీవుఁడే బ్రహ్మమగుట చెప్పఁబడును తన్నిమిత్త మీయధ్యాయ మారంభింపఁబడినది

ఏడవయధ్యాయములో 'భూమి నీరు అగ్ని వాయువు' మున్నగు విషయంబులను జెప్పుచు భూమ్యాదిక్షేత్రరూపమైన ప్రకృతి యొకటి, జీవాఖ్య క్షేత్రరూపమైన ప్రకృతియొకటి—ఇట్లు రెండు ప్రకృతులున్నట్లు చెప్పఁబడినది ఆరెంటికిఁగల పరస్పర తత్త్వవివేచనంబును మొదలు పెట్టుచు శ్రీభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా! ఇంద్రియాంతఃకరణంబుల సంఘాతమై భోగాయతనంబుగా నున్న యీశరీరంబు సంసారమనెడి పైరును బెంచుటకు భూమివంటిది గావున క్షేత్రమనఁబడును. ఈక్షేత్రము 'నాది' అని యెవఁడు భావించుచుండునో యతఁడు క్షేత్రజ్ఞుఁడందురు. క్షేత్రజ్ఞుఁడు కృషీవలుఁడట్టివాఁడు, క్షేత్రము వానిభూమివంటిది. భూమిలోని ఫలంబును కృషీవలుఁడనుభవించునట్లు క్షేత్రసంబంధి కర్మఫలంబును క్షేత్రజ్ఞుఁడనుభవించుచుండును. ఈ సంగతి తెలిసినవారు క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగము గలవారగుదురు.

పైనఁజెప్పినదానింబట్టి క్షేత్రజ్ఞుఁడు దేహేంద్రియాది విలక్షణుఁడని స్పష్టముగదా. ఈక్షేత్రజ్ఞుని బ్రహ్మైక్య స్వరూపంబెట్లో వినుము.

అర్జునా! ఈక్షేత్రజ్ఞుని జీవుఁడందురు. ఈ జీవుఁడు నేనేయని యెఱుంగుము. ఒక్కొక్క క్షేత్రమందు నొక్కొక్క జీవుఁడుండుననియు, రాముఁడు భీముఁడుగానట్లు జీవులు వేర్వేఱుగానుందురనియుఁ బరమాత్మ యన్ననో ఏకము అద్వితీయమనియు, పైకారణంబులఁబట్టి జీవబ్రహ్మము లొక్కటేయగుటెట్లనియు శంకింపవచ్చును. రామ భీమాదుల శరీరములే వేఱుగాని యాశరీరములోనున్న జీవులకు భేదములేదు. అన్ని శరీరములలో నుండునది యొక్కఁడే, ఆ యొక్కఁడే నేను. క్షేత్రమనఁగా శరీరమనియు, శరీరాభిమానియే క్షేత్రజ్ఞుఁడనియు, ఆక్షేత్రజ్ఞుఁడనువాఁడు నేనేయనియు గీతాశాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన జ్ఞానమే తత్త్వజ్ఞానమనియు గీతాచార్యుండను భగవంతుండనైన నాయభిప్రాయము.

క్షేత్రస్వరూపమెట్టిది? దానిధర్మమేమి? దానివికారములెవి? దానియుత్పత్తికిఁ గారణమేమి? దానిప్రభావమేమి? ఈ విషయంబులెల్ల సంగ్రహంబుగాఁ జెప్పెదను వినుము. 3 నేను క్రొత్తగాఁ గల్పించి చెప్పుచున్నానని తలంపవలదు. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల యాథార్థ్యముంగూర్చి తత్త్వార్థదర్శనులైన ఋషులును, తత్త్వవిమర్శకులు జనకరాజగురువులు బృహదారణ్యకాది కర్తలునైన యాజ్ఞవల్క్యాదులును వివిధధర్మశాస్త్రములందు విస్తరించియున్నారు. అందు ఆత్మస్వరూపంబును నిరూపించుచు 'ఆకాశమొక్కటయ్యు వివిధఘటంబులందెట్లు వేఱువేఱుగాఁదోఁచెనో, సూర్యుఁడొక్క

డయ్యుఁ బెక్కుజలాశయంబులం దెల్లు వేఱువేఱుగాఁ దోఁచునో యట్లే యా
త్మ యొక్కటియయ్యు దేహభేదంబునంజేసి పెక్కుగాఁదోఁచునని తెలిపిరి
బుద్ధ్యాదులు క్షేత్రమనియు, వానికీశ్వరుఁడైన యాత్మ క్షేత్రజ్ఞుఁడనియు
విజ్ఞానేశ్వరుఁడు వివరించియున్నాఁడు మనువు తనధర్మశాస్త్రమందు క్షేత్ర
క్షేత్రజ్ఞుల తత్త్వము వర్ణించియున్నాఁడు వసిష్ఠుఁడు తనయోగశాస్త్రమందు
'దేహముజడమనియు, ఆత్మ శుద్ధసంవేదనాకారముఁ జిన్మాత్రమనియు
నిరూపించియున్నాఁడు. ఇట్లే ఋగ్యజుస్సామాథర్వరూపములగు వేదంబులలోఁ
గూడనివ్విషయంబు బహుభంగులఁ జెప్పఁబడినది బ్రహ్మసూత్రములందుఁ
గూడనిది చెప్పఁబడియున్నది వేదాంతులు బ్రహ్మసూత్రంబులు అసందిగ్ధార్థకం
బులు అవి నిశ్చయించిన యర్థంబునే యిప్పుడు నేను నీకుఁ జెప్పుచున్నాను,
కావున సావధానంబుగావినుము 4

సాంఖ్యమతప్రకారము తత్త్వములిరువదినాలుగు ఏవియన—పృథివి,
జలము, అగ్ని, వాయువు, ఆకాశము అను పంచమహాభూతంబులు, అయిదు ఈ
పంచమహాభూతంబులకుఁ గారణమైన అహంకారము అహంకారమునకుఁగారణ
భూతమై జ్ఞానాత్మకముగానుండుచు మహత్తత్త్వమని వ్యవహరింపఁబడు బుద్ధి
యు, బుద్ధికిఁ గారణభూతమై మూలప్రకృతి యనఁబడునట్టి అవ్యక్తము, బాహ్య
ములైన జ్ఞానేంద్రియంబు లైదుఁ గర్మేంద్రియంబు లైదు, అంతరింద్రియమై
నమనస్సు, ఇంద్రియగోచరంబులగు శబ్దస్పర్శరూప రసగంధంబు లైదు,—మొత్త
మున నిరువదినాల్గుతత్త్వములు 5 ఇచ్ఛాద్వేషంబులు, సుఖదుఃఖంబులు,
జ్ఞానాత్మకమైమనోవృత్తి రూపంబుననుండు చేతనయు, ధృతి (ధైర్యము)—ఇవ
న్నియు క్షేత్రధర్మంబులు వికారముతోఁగూడినదానిని క్షేత్రమందురు ,
పైనఁజెప్పినధర్మంబులకెల్ల వికారముగలదు దానంజేసి యీధర్మంబులకు
క్షేత్రత్వము సిద్ధించినది 6

* ఈయిరువదినాల్గుతత్త్వంబులలోఁ బ్రకృతి, మహత్తు, అహంకారము
మున్నగువానిని సిద్ధాంత మంగీకరింపదు భగవంతుని మాయాశక్తియే ప్రకృ
తియనియు, భగవదీక్షణమే మహత్తనియు, సంకల్పమే అహంకారమనియు
ఈమహత్త్వాహంకారములు ప్రకృతి సంబంధములనియు సిద్ధాంతులు వచింతు
రు అయినను వీరిమతప్రకారముగూడ దేహేంద్రియాహంకారంబులు ఆత్మ
ధర్మములుగావు

అహంకారమే యాత్మయనియు, ఆత్మయనునది వేఱొకటిలేదనియు, ఇచ్ఛాద్వేషాదులు అహంకారధర్మంబులనియు, ఆత్మయన్నను అహంకారమన్నను ఒక్కటే గావున అహంకారధర్మములే యాత్మధర్మములగుననియు, కొందఱు వచింతురు. దేనికి వికారముగలదో దానికి నాశము సిద్ధమనుట స్పష్టము అహంకారాదులకు వికారముండుట నిర్వివాదాంశము కావున అహంకారమునకు నాశము స్వతస్సిద్ధము అహంకారమే యాత్మయగునేని ఆత్మకుఁగూడ నాశమున్నట్లు సిద్ధించును ఆత్మ యవినాశియని సాంఖ్యసిద్ధాంతము రెంటిమతము

క్షేత్రమన నెద్దో వివరించితిని క్షేత్రజ్ఞస్వరూపము వివరింపవలసియున్నది క్షేత్రజ్ఞస్వరూపమును వివరించుటకు ముందుగా క్షేత్రజ్ఞతత్త్వజ్ఞానంబునకు సాధనములేవో వచింతు వినుము

అమానిత్వము (ఉన్నట్టి లేనట్టి గుణంబులు తనయందున్నట్లు శ్లాఘించుటవలనఁగలుగు సంమానంబు మానిత్వమనంబడును, అట్టిది లేకుండుట అమానిత్వము), దంభము—తనకు లాభమో పూజయో కలుగవలయునని స్వధర్మంబును ప్రకటించుట, అట్టిది లేకుండుట అదంభత్వము, మనోవాక్కాయంబుల నన్యులకుఁ బీడఁ గలిగించుట హింసయనఁబడు, అట్టిది లేకుండుట అహింస, క్షాంతి—పరులవమానించినను చిత్తవృత్తి వికారమునొందకుండుట, ఆర్జవము—మనోవాక్కాయంబు లేకరూపంబున వర్తించుట, ఆచార్యోపాసనము—గురువును సమీపించి వినయనమస్కారపూర్వకంబుగాఁ దెలియనిదియడుగుట శుశ్రూషించుట, శౌచము—మృజ్జలంబుల బాహ్యశౌచము విషయదోషదర్శనంబున రాగాదులైన యంతర్మలంబును గడిగికొని బహిరంతరంబులందు శుచిగానుండుట, స్థైర్యము—ముక్తిసాధనప్రవృత్తికి విఘ్నము వాటిల్లినప్పుడు నిజప్రయత్నంబును మానక సారెసారెకు నినుమడించు పట్టుదలతోఁ జాలుపడుట, ఆత్మవినిగ్రహము—దేహేంద్రియాదులకుఁగల మోక్షసాధనప్రతికూలస్వభావంబును నిరోధించి వాని ననుకూలపఱచుకొనుట, 7 శబ్దస్పర్శరూపాదులైన యింద్రియార్థంబులను జూచినను వినినను వానియెడఁ గోరిక లేకుండుట, అనహంకారము—నేను సర్వోత్కృష్టుఁడననుగర్వము లేకుండుట,

పుట్టుపు చావు ముదిమి జ్వరాదులు అనిష్టసంయోగంబునఁగాని యిష్టవియో
గంబునఁగాని గలుగునట్టి యధ్యాత్మికదుఃఖంబులు, వాతపిత్తశ్లేష్మంబులవలనఁ
గలుగు మలమూత్రదుర్గంధరూప దోషంబులు—వీనింగూర్చి సారెసారెకు నా
లోచించుట, 8 ఆసక్తి—పుత్రాదులందుఁ బ్రీతిలేకుండుట, అనభిష్వంగ
ము—పుత్రాదులకు సుఖముగలిగినప్పుడు తనకు సుఖమబ్బినట్లు వారికి దుఃఖము
గలిగినప్పుడు తనకు దుఃఖము సంభవించినట్లు భావించుట సంగమనఁబడును,
అట్టిది లేకుండుట, ఇష్టానిష్టము లేవి ప్రాప్తమైనను హర్షవిషాదములు పొందక
యుండుట, 9 నాయందు అనఁగా నేను వాసుదేవుఁడనైన భగవంతుడనను
నిశ్చయంబుతో స్వాత్మభూతుఁడనైన నాయెడ ఏకాంతికభక్తి గలిగియుండు
ట, పరిశుద్ధమును జిత్తప్రసాదజనకంబునైన చోటనుండుట, విషయతత్పరు
లగు జనులతోడి సహవాసము నిచ్చగింపకుండుట 10 ఆత్మానాత్మ వివేక
జ్ఞానమునందెప్పుడు నిష్ఠుఁడైయుండుట, తత్త్వజ్ఞానఫలాలోచనంబు గలిగి
యుండుట (అట్లున్నగాని తత్సాధనప్రవృత్తి యుండదని భావము),—ఈ
యిరువది క్షేత్రజ్ఞతత్త్వజ్ఞానంబునకు సాధనంబులు వీనినే జ్ఞానమందురు.
ఇందులకు విపరీతములైన మానిత్వాదులు జ్ఞానవిరోధములు, వీనినే యజ్ఞాన
మందురు కావున అజ్ఞానంబును బరిత్యజించి జ్ఞానంబును బడయనగునని భా
వము. ఇఁక క్షేత్రజ్ఞస్వరూపము వినుము. 11

క్షేత్రజ్ఞస్వరూపము జ్ఞేయమేగాని దృశ్యముగాదు ఏలయందువా? వానికి రూపములేదు, రూపమున్నఁగదా కంటికి గోచరించుట కంటికి గోచరింపనిదాని నెఱుంగుటెట్లందువా? ఆసంగతియే చెప్పుచున్నాను అది తెలిసికొందువేని మోక్షంబును బడయుదువు పరబ్రహ్మస్వరూపమే క్షేత్రజ్ఞస్వరూపము బ్రహ్మమునకెట్లు జననవికారములులేవో క్షేత్రజ్ఞునకుఁగూడ నట్లే జననవికారములు లేవు జననవికారంబులుగలది దృశ్యమగును, దృశ్యము తప్పక నశ్యము, నశ్యము క్షేత్రమగును, కావున క్షేత్రజ్ఞుఁడు జననవికారరహితుఁడని యెఱుంగుము బ్రహ్మాతిరిక్తంబునకెల్ల జననవికారంబులు గలవు గావునను జననవికారములులేనిది బ్రహ్మమొక్కటే గావునను క్షేత్రజ్ఞుఁడు బ్రహ్మమేయగును క్షేత్రజ్ఞుని జీవుఁడనుటయుఁ గలదు పైకారణంబులవలన జీవబ్రహ్మములకు అభేదము సిద్ధము ఈ బ్రహ్మము అనాదియు సగుణబ్రహ్మను

నైన నాకన్నఁ బరముఁడుగా నున్నాఁడు అనగా సగుణబ్రహ్మము సవిశేషమనియు నిర్గుణబ్రహ్మము నిర్విశేషమనియు జీవుఁడును నిర్విశేషనిర్గుణ బ్రహ్మమేయనియు భావము ఈక్షేత్రజ్ఞుఁడు సత్తు అనిగాని అసత్తుఅని గాని చెప్పఁదరముగాదు విధిముఖంబునఁ బ్రమాణవిషయమగునది సత్తు అనఁబడును నిషేధముఖంబునఁ బ్రమాణవిషయమగునది అసత్తు అన బడును మనస్సునకు అందినవిషయంబున విధినిషేధప్రమాణంబు లుపయోగించును క్షేత్రజ్ఞుఁడు మనస్సునకు నందనివాఁడు గావున నిట్టిప్రమాణంబు లతని విషయంబున నుపకరింపవు మనస్సునకు అందనందున ఇదియనిగాని యిది కాదనిగాని చెప్పఁదరముగాదు కావుననే 'యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహ' అని శ్రుతి వచించుచున్నది క్షేత్రజ్ఞుఁ డిట్లు నిర్విశేష స్వప్రకాశ చైతన్యరూపుఁడు గావున విధినిషేధప్రమాణంబులకు నతీతుఁడై సత్తు అనుటకు అసత్తు అనుటకు సాధ్యముగానివాఁడుగా నున్నాఁడు. మనస్సునకు వాక్కునకు నందనివాని నెఱుంగు టెట్లంటివా ? 12 కరచరణంబులు నయనశిరోముఖశ్రవణంబులుగల యీశరీరంబును వ్యాపించి యీయవయవముల వ్యవహారంబునకు నాస్పదరూపంబున నేదియున్నదో దాని సన్నిధానమహిమంబున నివి యన్నియు వ్యాపారంబులు సాగించుచున్నవో యదే క్షేత్రజ్ఞుఁడని యెఱుంగుము అనఁగా కరచరణాదులు జడములు గావున వానికి స్వతంత్రవ్యాపారము గలుగదు, జడములకు వ్యాపారప్రదము లోనున్నది యొకటియుండి తీరవలయును అదే క్షేత్రజ్ఞుఁడని గ్రహింపుము 13 క్షేత్రజ్ఞుఁడే బ్రహ్మమనియు బ్రహ్మము నిర్విశేషమనియు జెప్పితిని నిర్విశేషుఁ డెట్లు పాణిపాదాది సర్వవ్యవహారాస్పదుఁడగునని శంకించవచ్చును శ్రవణవచనాది వ్యాపారంబులు జ్ఞానకర్మేంద్రియంబుల ధర్మములు అయినను వానిని క్షేత్రజ్ఞుని వ్యవహారములందురు, అంతియగాని నిజము విచారించినచో నతనికెట్టి వ్యవహారములేదు ఏలయనఁగా ? అతఁడు అసక్తుఁడు అనఁగా ఎట్టిసంబంధము లేనివాఁడు అట్లుండియు క్షేత్రజ్ఞుఁడు సర్వాధారభూతుఁడై యుండును మఱియుఁ బరమార్థము విచారించినచో క్షేత్రజ్ఞుఁడు నిర్గుణుఁడయ్యు సత్త్వాదిగుణపాలకుఁడై గానంబడును 14 కటకాది వికారంబుల లోపలవెలుపల సువర్ణ మెట్లుండునో, యట్లే చరాచరములైన సర్వభూతముల

లోపలను వెలుపలను క్షేత్రజ్ఞుఁడుండును అనఁగా చరాచరాత్మకమైన జగత్తు సర్వము అతఁడుగానే యున్నాఁడు. అట్లుండియు రూపములేదు గావున వానిని నెఱుంగరాదు, అనఁగా ఇది యిట్టిదను విస్పష్టజ్ఞానంబునకు సర్వముగాదు అందువలననే జ్ఞానులుగానివారికి క్షేత్రజ్ఞుఁడైన బ్రహ్మము యోజనకోటిదూరంబున నెందో యున్నట్లు తోఁచును విశేషులకన్ననో క్షేత్రజ్ఞుఁడు స్వాత్మయే గావున నిత్యసన్నిహితుఁడట్లు స్పష్టముగానుండును 15 భూతంబుల శరీరంబులు వేర్వేఱుగానుంగుటంజేసియుఁ బ్రతిశరీరమునందు నొక్కొక్క క్షేత్రజ్ఞుఁడుండుటంబట్టియు క్షేత్రజ్ఞునకు సర్వాత్మకత్వ మెట్లు వచ్చునని శంకింపవచ్చును శరీరములు వేఱనుట నిర్వివాదాంశము, అయినను శరీరమే క్షేత్రజ్ఞుఁడనెడి భ్రాంతివలన నొక్కొక్కశరీరమందు నొక్కొక్క క్షేత్రజ్ఞుఁడుండునట్లు భావింతురుగాని యది సత్యముగాదు సూర్యుఁడొక్కఁడయ్యుఁ బెక్కుజలాశయములందు వేఱువేఱుగాఁ దోచునట్లు క్షేత్రజ్ఞుఁడొక్కఁడయ్యు ఉపాధిభేదంబున దానుగూడ విభక్తుఁడట్లు భావింపఁబడుచున్నాఁడు ఎల్లదేహములందునుండునది యొక్కయాత్మయేయైనను అంతమాత్రాననే ఆత్మకు బ్రహ్మత్వము వచ్చునాయనియు, బ్రహ్మత్వము గలిగెనేని బ్రహ్మమువలె నాత్మయు జగత్సృష్టిస్థితిలయంబులకుఁ గారణభూతము కావలదాయనియు శంకింపవచ్చును జగత్సృష్టిస్థితిలయకారణత్వము జీవేశ్వరానుగతమైన శుద్ధచిన్మాత్రరూప నిర్విశేష బ్రహ్మమునకు మాత్రము చెప్పఁబడినదిగాని పరిచ్ఛిన్నశరీరాధిష్ఠితమైన యాత్మకుఁ జెప్పఁబడదు తాపశక్తి సూర్యబింబమునకు గలదుగాని ఘటాది ప్రతిబింబిత సూర్యబింబంబునకుఁ గలదా ? 16 బ్రహ్మధర్మంబులు క్షేత్రజ్ఞునకుఁ గలవాయని యందువేని కలవని దృఢముగాఁ జెప్పవచ్చును బ్రహ్మధర్మంబులలోఁ బ్రధానమైనది ప్రకాశకత్వము క్షేత్రజ్ఞుఁడు ఆదిత్యాదులకుఁగూడ ప్రకాశము గలిగించుచున్నాఁడు గావున వానికట్టి ధర్మముండుట స్పష్టము క్షేత్రజ్ఞుఁడనెడి ఈ యాత్మ యజ్ఞానంబునకు నందదు, జ్ఞానము జ్ఞేయము సర్వము నదియే ఎల్ల ప్రాణుల హృదయమునం దదియుండును. హృదయమందుండు దానినిఁ బ్రాణులెల్లరు నేల యెఱుంగరఁదువా ? పైనఁజెప్పిన అమానిత్వాది జ్ఞానసాధనసంపత్తి గలవారి కిది గోచరించుచుండును తదితరులకు గోచరింపదు ఏలయందువా ?

అది జ్ఞానమాత్రగమ్యము, దాని నెఱుంగ నన్యసాధనంబు లుపయోగింపవు. 17
5-6 శ్లోకములలో క్షేత్రమునుగూర్చియు, 7 మొదలు 11-వ శ్లోకమువఱకు జ్ఞానమునుగూర్చియు 12 మొదలు 17-వ శ్లోకమువఱకు జ్ఞేయమునుగూర్చియు సంగ్రహంబుగాఁ దెలిపితిని. ఇదియే సర్వవేదార్థము, గీతాశాస్త్రార్థము ఇది యెఱుంగుటకు సాధకులుమాత్రమే యధికారులు వారిది యెఱింగి బ్రహ్మత్వంబునకు యోగ్యులగుచున్నారు

ఇంతదనుక క్షేత్రస్వరూపము క్షేత్రధర్మము చెప్పఁబడినవి. ఇఁక 'దాని వికారమేమి ? దానియుత్పత్తి కారణమేమి ?' అను ప్రశ్నలకు సమాధానము వినుము.

అపరాప్రకృతి పరాప్రకృతి అని ప్రకృతులు రెండు గలవనియు, అందు అపరాప్రకృతి త్రిగుణాత్మకగా బరమేశ్వర మాయాశక్తిగా క్షేత్రరూపము గానుండుననియు, క్షేత్రజ్ఞుఁడని చెప్పఁబడునదే పరాప్రకృతియనియు 7-వ అధ్యాయములోఁ దెలిపితిని ఈఅపరాపరాప్రకృతులనే ప్రకృతి పురుషులనిగూడ చెప్పుదురు ఈప్రకృతి పురుషుల రెంటిని అనాదియందురు. అనాది యనఁగా ఆదికారణము తెలియరానిదని యర్థము ప్రకృతి అనాది యగుటవలననే దానికి జగత్కారణత్వము యుక్తము పంచమహాభూతంబులు ఏకాదశేంద్రియంబులును కలసి యగు పదునాఱు వికారంబులను, సత్త్వరజస్తమోగుణంబులును సుఖదుఃఖమోహంబులును ప్రకృతికారణకంబులని గ్రహింపుము. 19 కార్యమైన శరీరము కారణములైన యింద్రియములు వీనికి ఆకారముగలుగుటకుఁ బ్రకృతియే కారణము , అనఁగా శరీరేంద్రియంబులు ప్రకృతి పరిణామంబులని భావము ప్రకృతిప్రభావమేమో వినుము. అపరాప్రకృతిపరిణామమైన శరీరమందుఁజేరి పరాప్రకృతి యగుపురుషుఁడు సుఖదుఃఖంబు లనుభవించుచున్నాడు పురుషుఁడు నిర్వికారపరబ్రహ్మాత్మకమని 17-వ శ్లోకములోఁ జెప్పితిని అట్టివానికి సుఖదుఃఖభోక్తృత్వరూపమైన సంసార మెట్లువచ్చెనని శంకింపవచ్చును 20

పురుషుడు నిజముగా అసంగుఁడు , అందువలన వానికి సుఖదుఃఖభోక్తృత్వరూపమైన సంసారమేలేదు అయినను అపరాప్రకృతిపరిణామ

భూతమైన దేహము తానే అనెడి అధ్యాసవలనఁ బ్రకృతిసంబంధసుఖదుఃఖ మోహాదిగుణంబుల నతఁడనుభవించుచున్నాఁడు అందువలననే వానికి సుఖ దుఃఖమోహహేతువులైన దేవయోని జన్మంబులు పశ్వాది యోనిజన్మంబులు ధర్మాధర్మమిశ్రములైన మనుష్య యోనిజన్మంబులును, సత్త్వరజస్తమోగుణా త్మకంబులును బ్రకృతిమయంబులునైన దేహతాదాత్మ్యాధ్యాసరూపసంబంధం బులు గలుగుచున్నవి. అధ్యాసవలన నిట్లు గలుగుచున్నదని భావము 21

ప్రకృతిపరిణామమైన యీశరీరంబునందు నుండు పురుషుఁడు ప్రకృతి కి భిన్నుఁడు' అనఁగా ప్రకృతిగుణబద్ధుఁడుగాఁడు, అనఁగా పురుషుఁడు సంసారిగాఁడని భావము శరీరమునందుండియు దద్గుణబద్ధుఁడు గాకుండు టెట్లని శంకింపవచ్చును ఋత్విక్కులు యజమానులు మున్నగువారు యజ్ఞ కార్యపరులై యుండఁగా వారిచెంతఁ గూర్చుండి వారి కార్యములందలి గుణ దోషంబులఁ బరికించుచుండు యజ్ఞవిద్యాకుశలుఁడెట్లు యజ్ఞకార్యపరుఁడు కాఁడో యట్లే పురుషుఁడుగూడ కార్యకారణ వ్యాపారంబులను విలక్షణుఁ డై చూచుచుండును. అనఁగా ఉపద్రష్టయైయుండును అందువలనఁ బ్ర కృతిగుణబద్ధుఁడుగాఁడు కార్యకారణప్రవృత్తులందుఁ దనకెట్టి జోక్యము లేకున్నను సమీపంబుననున్నందునఁ దత్ప్రవృత్తులకు ననుకూలుఁ డట్లుభావిం పఁబడును, అనఁగా అనుమంత యగుచున్నాఁడు ఈపురుషుని సాన్నిధ్యం బున దేహేంద్రియాదులకు సత్తాస్ఫురణము గలుగుచున్నందున నతఁడు భర్త యనియు, సుఖదుఃఖాదిరూపబుద్ధి వృత్తులను దెలిసికొనుచుండుటం జేసి భోక్త యనియు, సమస్తభూతంబులకు నధిపతి గావున మహేశ్వరుండనియుఁ బర మాత్మయనియుఁ జెప్పఁబడును 22

ఈపురుషుని దెలియుటవలన ఫలమేమని యడుగవచ్చును ఈపురుష సాక్షాత్కారంబునఁ బ్రకృతి తద్వికారంబులు మిథ్యాభూతంబులని తెలి యును. ఇట్టి జ్ఞానముగలవాఁడుఒకవేళ ప్రారబ్ధకర్మవశంబున విధినతిక్ర మించి వర్తించినను మఱల జనింపఁడు. ఏలయందువా? జననమునకు అవిద్య కారణము, అట్టి యవిద్య వీనియందు నశించినది, అందువలన జననకారణము గలుగదు 23

ఆత్మజ్ఞానము గలిగినను అధికారితారతమ్యంబులనుబట్టి ఆత్మ సాక్షాత్కారవిషయంబున సాధనభేదములు గలవు అవి వివరింతు వినుము

ఉత్తమాధికారులు ధ్యానయోగము ననుష్ఠించి ఆత్మసాక్షాత్కారంబును బడయుదురు ఏధ్యేయమునందు మనస్సు తగులునో యదితప్ప మఱియొకటి తలంపకుండుటయు మనోవృత్తి ప్రవాహమువలె నెడతెగక నిరంతర మా ధ్యేయమువంకనే ప్రవహించుచుండుటయు ధ్యానమనఁబడును. ఈధ్యానము శ్రవణమననంబులకు ఫలభూతమగుటనేసి దీనిని నిధిధ్యాసమందురు. మధ్యమాధికారులు శ్రవణమననరూపమైన యాత్మచింతన మనుష్ఠింతురు, వారు నిదిధ్యాసము చేయఁజాలరు. అయినను శ్రవణమననంబులవలన వారికిఁ గ్రమంబుగా నిధిధ్యాసము సిద్ధించును అది సిద్ధించినంతనే యాత్మ సాక్షాత్కారమగును మందాధికారులు పరమేశ్వరార్పణమైన నిష్కామకర్మము ననుష్ఠించి చిత్తశుద్ధినిఁ బడసి క్రమక్రమంబుగా శ్రవణమనననిధిధ్యాసంబుల నలవఱచుకొని తుట్టతుదకు నాత్మ సాక్షాత్కారమొందుదురు 24

అతిమందులు పైనఁజెప్పిన యుపాయంబులలో దేనినిగూడ ననుష్ఠింపఁజాలరు గావున, గురువుపదేశించు వాక్యంబును శ్రద్ధతో స్మరించుచుఁ గాల క్రమంబున శ్రవణమననిధిధ్యాసలకు యోగ్యతఁబడసి తుదకు నాత్మసాక్షాత్కారమొందుదురు 25

అర్జునా! స్థావరముగానీ జంగమముగానీ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞుల సంయోగంబునఁ బుట్టుచున్నవి సత్యానృతంబుల కూడికవలె వీనిసంయోగంబుగూడ పరస్పరావివేకంబువలనఁదాదాత్మ్యధ్యాసముగానుండును ఈయధ్యాసమువలననే సర్వకారణజాతము గలుగుచున్నదనియు, సంసారము స్వరూపాజ్ఞాననిబందనముగాని వేఱుగాదనియు, అజ్ఞానము నశించినంతనే తత్కార్యమైన సంసారముగూడ నశించుననియు, అజ్ఞానము తత్త్వజ్ఞానంబున నశించుననియు గ్రహింపుము 26

సురామాత్రగంగోదకంబులందన్నిటు సూర్యబింబమట్లు దేవతిర్యఙ్నరాది విచిత్రదేహభిన్న సర్వప్రాణులందు నేకరూపంబునమందున్నట్టియు, భూతవికారంబులు నశించినను దాను నశింపకుండునట్టియు, 'ఈశ్వరోజవకలయా ప్రవిష్టో మానుషీం తనుమ్' ఇత్యాది ప్రమాణసహస్ర సంప్రతిపన్న పరబ్రహ్మభావమైనట్టియు క్షేత్రజ్ఞు నెవఁడు సందర్శించునో వాఁడే తత్త్వవేత్త

యగును క్షేత్రజ్ఞుఁడైన యాత్మనుదర్శించినంతనే ఇష్టానిష్టప్రాప్తి సర్వము పరిహృతమగును. క్షేత్రజ్ఞుఁడు నిరాకారుఁడు గావున తద్దర్శనము సాకారవస్తుదర్శనమువంటిది అనఁగాఁ గంటికి గోచరించునది కాదనియు, అది కేవలము అనుభవైకరూపంబున నుండుననియూ గ్రహింపవలయును 27

జననము మున్నగు షడ్భావవికారములు లేనివాఁడు ఈశ్వరుఁడునైన పరబ్రహ్మము సర్వభూతములందు సముఁడై యున్నాఁడని యెవఁడు తెలిసికొనునో యతఁడు జననమరణరూపమైన సంసారవిమోచనముఁ గాంచును సంసారమెప్పుడు తొలఁగునో యప్పుడే మోక్షసిద్ధియగును ఈసంగతి తెలిసికొననివాఁడు ఆత్మహంతయగును 28

ఈశ్వరుఁడు సర్వభూతములందు సముఁడై యుండునంటివిగదా సముఁడైనవాఁడు కొందఱకు శుభముఁ గొందఱకు అశుభము చేయునాయనియు, ఈ శుభాశుభంబుల నీశ్వరుఁడు గలిగింపకున్నచో వానికిఁ గారణమేమనియు శంకింపవచ్చును

ప్రకృతి యనఁగా మాయ, దానినే యవిద్యయనిగూడనందురు ఈ ప్రకృతి అనఁగా పూర్వోక్తమైన అపరాప్రకృతి దేహేంద్రియాది రూపముగాఁ బరిణమించి సమస్తకార్యములఁ జేయుచున్నది ఆత్మ యేమిచేయదు, దేనినిఁ జేయింపదు ప్రకృతిపరిణామభూతమైన యంతఃకరణమే యాత్మయనునధ్యాసము కన్నగప్పటంజేసి అంతఃకరణకార్యము నాత్మయం దారోపింతురు వాస్తవము విచారించినచో ఆత్మ యకర్తగాని యొండుగాదు 'అహంకారవిమూఢాత్మా కర్తాహమితిమన్యతే । చిత్తేకర్తరి తత్రాత్మా కర్తేవాహం ధియాస్మృతః' అను ప్రమాణము అక్షరాక్షరముల సత్యము. ఇది తెలిసికొనువాఁడే నిజమెఱింగినవాఁడు 29

పైన వివరించినదానినిబట్టి శుభాశుభఫలంబులకు ఈశ్వరునకు సంబంధములేదని విశదమగుచున్నది ఇఁక నీశుభాశుభఫలంబులకుఁ గారణమేమని విచారించినచో భూతభేదము కారణమగుచున్నవి భూతభేదంబువలనఁ గర్మవైషమ్యముఁ గర్మవైషమ్యమునుబట్టి శుభాశుభఫలములు గలుగుచున్నవి కర్మవైషమ్యముఁబట్టి క్షేత్రజ్ఞభేదమేల చెప్పరాదందువా ? అట్లుచెప్పుట

సరిగాదు. వాస్తవము విచారించినచో భూతభేదముగూడ కల్పితమేగాని వేఱుగాదు. కల్పితభూతభేదము నాధారముచేసి చెప్పినట్టి యాత్మభేదము గూడ కల్పితమే యగునుగదా. భూతభేదము కల్పితమెట్లగునంటివా? 29

సమస్తమునకు ఆత్మ అధిష్ఠానము అధిష్ఠానంబునకు వేఱయినదేదియు నుండఁజాలదు కావున స్థావరజంగమాత్మక సర్వపదార్థములు ఆత్మకన్న వేఱనుట కల్పితమగును. ఆత్మయే లేకున్నచో భూతములే యుండవు. సర్వభూతంబులు ఆత్మరూపత్వమని యెవఁడు గ్రహించునో యతఁడు సర్వాద్వైతదర్శియై పరిపూర్ణుఁడునైన బ్రహ్మమే యగును. భూతములు కల్పితములనుటకు దృష్టాంతము వినుము. త్రాడు అను పదార్థ మొకటియున్న యెడల గదా దానిని సర్పమని భావించుటకు నవకాశము గలుగును. త్రాడే లేకున్న యెడ నిట్టి భ్రాంతి కలుగుటకు నవకాశమే యుండదు. అట్లే యాత్మయను పదార్థమొకటియుండుటంబట్టి భూతంబుల యుత్పత్తికి నవకాశము గలుగుచున్నది 30

సర్పాదులకు రజ్జ్వాత్మకత్వమున్నను రజ్జువునకు సర్పవికారములతో నెట్టి సంబంధము లేనియట్లే సర్వభూతములు ఆత్మరూపంబులైనను భూతవికారంబులతో నాత్మ కెట్టి సంబంధము లేదు. ఏలయంటివా?

అపరోక్షానుభవయోగ్యమైనట్టియు ప్రత్యగాత్మరూపమైనట్టియు పరమాత్మ దేహమందున్నను అది స్వభావముచేతనే సర్వవికారశూన్యమైనది. గావున దేహవికారములతో ఆత్మ కెట్టిసంబంధము లేదు. వ్యయము (అనఁగా మాఱుపాటు) ధర్మిస్వరూపోత్పత్తిరూపమనియు కేవలధర్మోత్పత్తిరూపమనియు రెండు విధంబులు. ధర్మి అనఁగా అసలువస్తువు, దానిస్వరూపములకు మాఱుపాటుగలుగుట ధర్మిస్వరూపోత్పత్తి రూపవ్యయమగును. ఈమాఱుపాటు ఉత్పత్తిగల వస్తువులకే యగుఁగాని యుత్పత్తియే లేనిదానికిఁ గలుగదు. ఆత్మ అనాది అనఁగా జన్మమే లేనిది. జన్మముండినయెడల జన్మోత్తరకాలంబున భావవికారంబులు గలుగుటకు నవకాశముండును. జన్మమే లేనప్పుడు దానికి భావవికారము లెక్కడివి? కావున ఆత్మకు ధర్మిస్వరూపోత్పత్తి రూపవ్యయము లేదు. వస్తువునకు మాఱుపాటు గలుగకున్నను దానిగుణములకు మాఱుపాటు గలుగుట ధర్మోత్పత్తి రూపవ్యయమగును. ధర్మముగూడ

నొకగుణమే. గుణమున్న నిట్టిమాఱుబాటునకు నవకాశముండును గుణమే
లేనిదాని కిదిగలుగదు ఆత్మ నిర్గుణమైనది, అనఁగా నిర్ధర్మకత్వమైనది , కా
వున దానికి ధర్మోత్పత్తి రూపవ్యయములేదు ఇచ్ఛాద్వేషాదులు ఆత్మధర్మ
ములనుట ప్రసిద్ధమైయుండఁగా ఆత్మకు నిర్ధర్మకత్వము చెప్పుటెట్లని శంకింప
వచ్చును ఇచ్ఛాద్వేషాదులు క్షేత్రధర్మములు అవి యాత్మధర్మములనుట
యే గొప్పప్రమాదము ఆత్మ నిర్ధర్మకత్వముగుటంజేసి యది శరీరమందున్నను
ఏపని చేయదు అందువలన నాత్మకుఁ గర్మఫలముగానీ తత్సంబంధముగానీ
గలుగదు. దృష్టాంతము వినుము 31

ఆకాశమెల్లెడల వ్యాపించియుండును అదిలేనిచోటు లేదు అది
బురదలోనున్నప్పుడు బురద దానికి నంటుకొనుటలేదు ఏలయందువా ?
దాని యసంగస్వభావమే కారణము. ఆత్మగూడ నెల్లెడల వ్యాపించియుం
డును అయినను అది యసంగస్వభావముగలది గావున దేహమందున్నప్పుడు
గూడ దానికి దేహసంబంధము గలుగదు ఆత్మకు దేహితోఁగూడ సంబంధ
ము లేకపోవుటకు దాని యసంగస్వభావమేగాక ప్రకాశకత్వముగూడఁ గా
రణముగానున్నది. 32

సూర్యుఁడు సర్వలోకంబుల నేకతంబుగా వెలిగించుచున్నను భూతం
బుల నేత్రదోషంబులు వానినంటనట్లు ఆత్మ సర్వభూతంబులలోనుండి వానికి
నిజసాన్నిధ్యంబునఁ బ్రవృత్తిఁ గలిగించుచున్నను తద్భూతంబుల సుఖదుఃఖాది
గుణదోషంబు లతని నంటవు 33

పైనఁ జెప్పినట్లు క్షేత్రము జడమనియు సవికారమనియు క్షేత్రజ్ఞుఁడు
చేతనము నిర్వికారుఁడు అని క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞులకుగల భేదంబును, భూతంబుల
ప్రకృతియైన యవిద్య అనఁగా మాయ అమానిత్వాదులవలనఁ దొలంగుననియు
నెవఁడు జ్ఞాననేత్రంబుతోఁ జూచునో యతఁడు తత్త్వమెఱింగినవాఁడై బ్రహ్మ
మును బొందును అనఁగా క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ యాథాత్మ్యం బెఱింగి అమాని
త్వాది ధర్మనిష్ఠుండువానికి సర్వానర్థంబులు నివర్తిల్లి పరమానందావిర్భావ
లక్షణంబగు పరమపురుషార్థము సిద్ధించునని భావము. 34

గీతాహృదయము.

పదునాల్గవ యధ్యాయము.

క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞస్వరూపంబును బ్రసంగవశంబున మఱికొన్ని విషయంబులును బదుమూడవయధ్యాయములో నిరూపింపఁబడినవి. ఆవిషయములనే పదునాల్గవయధ్యాయములోఁగూడ విస్తరించుచున్నాఁడు

పదుమూఁడవయధ్యాయము 26-వ శ్లోకములో 'స్థావరంబులు గానీ జంగమంబులుగాని సమస్తము క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగంబునఁ బుట్టుచున్నవని చెప్పఁబడినది ఈసంయోగంబు స్వతంత్రముగా అనఁగా పరేచ్ఛలేకయే జరుగుచున్నదని నిరీశ్వరవాదులును సాంఖ్యులును జెప్పుదురు ఈశ్వరేచ్ఛతో జరుగుచున్నదని యితరులందురు ఇందేది నిజము ? మఱియు జీవుఁడు సదసద్యోనులందుఁ బుట్టుటకు గుణసంగమే కారణమని చెప్పఁబడినది. ఏయే గుణంబులతో నెట్లెట్లు సంగమంబు గలుగును ? గుణములనఁగా నెవ్వి ? అవి యెట్లు బంధించును ? భూతప్రకృతి మోక్షమెవఁడెఱుంగునో యతఁడు బ్రహ్మమును బొందునని అ. 13, 34-వ శ్లోకములోఁ జెప్పఁబడినది భూతముల గుణమేమి ? ప్రకృతి గుణమేమి ? వీనినుండి మోక్షమెట్లు ? ముక్తుని లక్షణములెవ్వి ? ఈవిషయములెల్ల నియ్యధ్యాయంబున వివరింపఁబడును

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు —అర్జునా ! పూర్వాధ్యాయములోఁ జెప్పిన పరమాత్మ జ్ఞానసాధనంబునుగూర్చి విస్తరించి మఱలఁ జెప్పెద వినుము పరమాత్మ జ్ఞానసాధనంబులు యజ్ఞాదులు గలవందువు గాఁబోలు నేను చెప్పనున్నదట్టిదిగాదు ; ఉత్తమమైన సాధనము యజ్ఞాదులు బహిరంగసాధనంబులు , నాచెప్పఁబోవునది అంతరంగసాధనము , అందువలననే దానికింత యాధిక్యము ఈసాధనము ననుష్ఠించి మునులెల్లరు సంసారబంధమునుండి తొలఁగి ముక్తులైరి. 1

ఈసాధనము ననుష్ఠించి హిరణ్యగర్భాదులు నాసాధర్మ్యంబును బొందిరి

వారు సర్గకాలంబునఁగూడ మఱల జనింపరు, ప్రళయమైనను నశింపరు నా సాధర్మ్యంబును బొందిరనుటవలన ముక్తులకు ఈశ్వరసమానరూపత్వము వచ్చునని తలంతువుగాఁబోలు క్షేత్రజ్ఞుఁడైన జీవునకు ఈశ్వరునకు భేదమే లేదు. ఇరువురు నొక్కటేయైనప్పుడు సాధర్మ్యమనఁగా నీశ్వరస్వరూపమే యగునుగాని తత్సమాన ధర్మత్వముగాదు 2

ప్రకృతి పురుషుల సంయోగంబు స్వతంత్రమా? పరతంత్రమా? అనుదానికి సమాధానము వినుము

ప్రకృతి దేశకాలానవచ్ఛేదము గావున మహత్తు అనియందురు మహత్తు అనఁగా పరిమాణములేనిదని యర్థము మఱియు దానికి సర్వకార్యవ్యాప్తిహేతుత్వరూపమైన బృంహణత్వము గలదు గావున దానిని బ్రహ్మమనికూడ చెప్పుదురు మహత్తు బ్రహ్మమునైన యాప్రకృతి యీశ్వరుఁడనైన నాకు గర్భాధానస్థానము. ఈప్రకృతియందు నేను ఈక్షణరూపమైన సంకల్పబీజమునుంతును అది సర్వభూత జన్మకారణమగుచున్నది సంతానమునుగోరు తండ్రి స్త్రీహ్యేద్యాహారరూపంబునఁ దనలో నిమిడియున్న శరీరంబును బుట్టించుటకుఁగా యోనియందు రేతస్సేకపూర్వకంబుగా గర్భమును గలిగించును అది అనుశయవంతుఁడగు పుత్త్రునకు శరీరమగుచున్నది. (లోకాంతరమందు అను భూతముకాఁగా శేషించి ఇహలోకజన్మంబునకు హేతువైన కర్మము అనుశయ మనఁబడును. అట్టి కర్మముగలవాఁడు అనుశయవంతుఁడగును) గర్భాధానజననకాలంబులకు మధ్య కలిలాద్యవస్థలు గలుగును అట్లే ప్రళయకాలంబున నాయందు లీనమైనట్టియు అవిద్యాకామకర్మంబు ననుశయించునట్టియు క్షేత్రజ్ఞుని సృష్టిసమయంబునఁ గార్యకారణ సంఘాతరూపంబుగాఁ బుట్టించుటకై చిదాభాసమనెడి రేతస్సును మాయావృత్తిరూపమైన గర్భమందుంతును అది ఆకాశవాయుతేజోజలభూమ్యాద్యుత్పత్త్యవస్థలఁ బొందుచున్నది నాయొనర్చు గర్భాధానమువలననే హిరణ్యగర్భాదుల యుత్పత్తి గలుగుచున్నదిగాని స్వతంత్రముగాఁ గలుగదు 3 దేవతలు పితరులు మనుష్యులు పశువులు పక్షులు సరీసృపములు మొదలగువాని యోనులందు జనించు తత్తన్మూర్తులకుఁ బ్రకృతియే యోని అనఁగా మాతృస్థానము, ఈశ్వరుఁడనైన

నేను బీజప్రదుఁడను, అనఁగా గర్భాధానము గలిగించు తండ్రిని కావునఁ ప్రకృతి పురుష సంయోగము ఈశ్వరేచ్ఛతో జరుగుచున్నదని గ్రహింపుము 4

గుణములనఁగా నెవ్వి ? అవియెట్లు బంధించునను ప్రశ్నలకు సమాధానము వినుము

గుణములు సత్త్వము రజస్సు తమస్సు అని మూఁడు ఇవి ప్రకృతి వలనఁ గలుగును ప్రకృతి అనఁగా ఈశ్వరశక్తియైన మాయ అదియే యీ గుణంబులకుఁ బుట్టినిల్లు ప్రకృతియు గుణంబులును అంగాంగిభావంబునను డును దేహము ప్రకృతిపరిణామమని మున్నె చెప్పియున్నాను. అట్టిదేహమునందు క్షేత్రజ్ఞుఁడు తాదాత్మ్యంబుననుండును ఆతఁడు వాస్తవముగా అవ్యయుఁడు నిర్వికారుఁడునైనను ప్రకృతి జన్యంబులైన గుణంబులు వానిని బంధించుచున్నవి ఈబంధకమెట్టిదందువా ? ఆతనిని సుఖదుఃఖమోహాది స్వవిచారవంతునిగాఁ బ్రదర్శించును. ఇదే సత్త్వగుణబంధకము సూర్యుఁడు నిజముగాఁ గదలకున్నను వానిబింబము నీటిలోఁ బ్రతిబింబించినప్పుడు నీటికదలికవలన నందలి బింబముగూడఁ జలించుచున్నట్లు గాన్పించువిధంబున క్షేత్రజ్ఞుఁడు నిర్వికారుఁడు నవ్యయుఁడునైనను క్షేత్రసంబంధంబ నఁజేసి క్షేత్రవికారంబు లతనియందుఁ దోఁచుచుండును వాస్తవము విచారించినచో ఈబంధకత్వము కేవల మిథ్యాభూతమేగాని వేఱుగాదు 5

సత్త్వగుణలక్షణము, దానిబంధకత్వప్రకారము వినుము

సత్త్వగుణము ప్రకాశకమైనది, అనఁగా సత్త్వగుణము చైతన్యమునకు ఆవరణాభిభవరూపమైన ప్రకాశము నిచ్చును. ఏలయందువా ? అది స్ఫటికమువలె నిర్మలమైనది దానంజేసి చిద్బింబగ్రహణయోగ్యత దానికిఁ గలదు మఱియు నది సుఖాభివ్యంజకమై యుండును. అందువలన నది దుఃఖమునకు వైరి ఈసత్త్వగుణము స్వకార్యభూతములైన సుఖజ్ఞానములతో సంబంధముఁ గలిగించును, అనఁగా నేనుసుఖిని నేనజ్ఞానిని అను మనోధర్మములందు క్షేత్రజ్ఞుఁ డభిమానియగునట్లు చేయును 6

రజోగుణలక్షణములు, దానిబంధకత్వ ప్రకారము వినుము.

రజోగుణము అభిలాషరూపంబుననుండును, అది తృష్ణాసంగమంబుల వలనఁ గలుగుచున్నది. లేనివస్తువునుగోరుట తృష్ణయందురు, ఉన్నదానితోఁ దనివిచెందక అధికముగాఁ గోరుట ఆసంగమందురు ఈరజోగుణము దృష్టాదృష్ట వస్తువులందు అభినివేశము అనఁగా 'నేనీపనిచేయుదును, ఈఫలమనుభవింతు' నను బుద్ధిని గలిగించును. ఇదేరజోగుణబంధకము. 7

తమోగుణలక్షణము, దాని బంధకత్వ ప్రకారము వినుము.

తమోగుణము అజ్ఞానమువలనఁ గలుగుచున్నది. అజ్ఞానంబునకు ఆవరణశక్తి మెండు. అందువలన నది యెల్లజీవులకు అవివేకరూపమైన మోహంబును గలిగించును. ప్రమాదము—జాగరూకత లేకుండుట, ఆలస్యము-ఎట్టి యత్నములేక సోమరిగానుండుట, నిద్ర—సర్వేంద్రియ వ్యాపారంబులను మందగించుట—ఈరూపమైన బంధకము తమోగుణమువలనఁ గలుగును. 8

అర్జునా! ఏయేగుణంబునకు ఏయేపనులందు ఉత్కర్షయుండునందువా? సత్త్వగుణము సుఖవిషయములందుఁ బ్రవేశముఁ గలిగించును, అది దుఃఖకారణములవంక మరలనీయదు హాయిగా సుఖమనుభవించుటకు వీలున్నను అట్టిదానిని దలంపనీయక కర్మములొనర్చుటయందు లంపటుఁడైయుండునట్లు రజోగుణముచేయును తమోగుణము జ్ఞానమును గప్పివైచి ప్రమాదమువంకకే యీడ్చును అంతియగాదు ఎప్పుడేది చేయవలయునో యప్పుడు దానిని చేయనీయక జాగుచేయుట, ఎప్పుడుఁ దూగుచుండుట—ఇట్టివానియందది రుచి హెచ్చించును. 9

ఈగుణము లిట్లుచేయుటకు హేతువేమందువా?

రజస్తమోగుణంబులను మించి సత్త్వము ద్రేకము వహించినప్పుడు సత్త్వసంబంధకార్యములును, సత్త్వతమోగుణంబులను మించి రజోగుణముద్రేకించినప్పుడు రజోగుణ కార్యంబును, సత్త్వరజోగుణంబులను మించి తమోగుణముద్రేకించినప్పుడు తమోగుణకార్యంబును జరుగుచుండును గుణముల స్వభావమే హేతువు 10

ఏలక్షణంబుల నట్టి యేగుణము ద్రేకించెనో యెఱుంగు టెట్లందువా ?

శరీరము ఆత్మకు భోగాయతనము శరీరమందలి నేత్రాదిద్వారములు వానివాని వ్యాపారంబులను జక్కగా నెఱవేర్చుచుఁ బ్రకాశవంతములై యుండునేని సత్త్వాభివృద్ధియున్నట్లు గ్రహింపుము 11 లోభము—పిసువారితనము, ప్రవృత్తి—నిరంతర మేదోయొకపనియందుఁ దగులుకొనియుండుట, కర్మారంభము—ద్రవ్యవ్యయాధికాయాసంబులకు హేతువులైన కామ్యనిషిద్ధ లౌకిక మహాగృహాది వ్యాపారంబు లారంభించుట, అశమము—ఒకనాటికి విరమరలేకుండుట, స్పృహ—ఇదినేదైనది, ఇది చేపుచేయుదునను సంకల్ప ప్రవాహములో మునుఁగుచు విషయాభిలాషతోనుండుట—ఇవి గానవచ్చినప్పుడు రజోగుణవృద్ధియున్నట్లు గ్రహింపుము 12 జ్ఞానకారణమున్నను జ్ఞానంబు గలుగకుండుట సోమరితనము, చేయవలసిన కార్యములందుఁగూడ నుపేక్ష, విపరీతజ్ఞానము—ఇవి గానవచ్చినప్పుడు తమోగుణము పెంపొంది యున్నట్లు గ్రహింపుము 13

మరణకాలంబున నేయేగుణము వృద్ధిగానున్న నేమిఫలమో వినుము.

సత్త్వగుణము వృద్ధిగానున్నప్పుడు మరణించువారు హిరణ్యగర్భాదుల నుపాసించినచోఁ బడయునట్టి ప్రకాశమయములును భోగస్థానములునైన యుత్తమలోకంబులకుఁ బోవుదురు 14 రజోగుణము హెచ్చుగానున్నప్పుడు మరణించువారు కర్మాధికారులై మనుష్యులుగా జన్మింతురు తమోగుణము వృద్ధిగానున్నప్పుడు చనిపోవువారుపశ్వాది మూఢయోనులందుఁ బుట్టుదురు 15

సత్త్వగుణాదులకు స్వానురూప ఫలమగును ఫలము గుణానురూపము గావున విచిత్రమైయుండును

పైశ్లోకముల సారాంశమేమన, సాత్త్వికుల కర్మములు సాత్త్వికములుగా నుండును గావునఁ దత్కర్మంబులకు సగుణమైన ఫలము అనఁగా ప్రకాశబహుళమైన సుఖము గలుగును రజోగుణవంతుల కర్మములు పాపపుణ్య మిశ్రములుగానుండును గావున దుఃఖబహుళము సుఖలేశము ఫలమగును. తామసులు పాపకర్ములు గావున వారికి అవివేక పరంపరారూపమైన ఫలము గలుగును 16

(ఫలవైచిత్రికి వైకారణములనే స్పష్టార్థముకొఱకుఁ జెప్పుచున్నాఁడు)

సత్త్వమువలన జ్ఞానముగలుగును జ్ఞానము ప్రకాశరూపమైనది అందువలన సాత్త్వికకర్మములకు తదనురూపమైన ఫలము అనఁగా సుఖము గలుగును. రజస్సువలన లోభము పుట్టుచున్నది, లోభము దుఃఖమునకు హేతువు అందువలన రాజసకర్మంబులకు దుఃఖము ఫలమగుచున్నది తమోగుణము వలనఁ బ్రమాదము మోహము అజ్ఞానము పుట్టుచున్నవి అందువలనఁ దామస కర్మములకు అజ్ఞానాదికము ఫలమగుట యుక్తమేగదా 17

సత్త్వాదుల ఫలమై జ్ఞానాదిగుణకార్యములను బ్రతిపాదించితిని సత్త్వాదిగుణనిష్ఠులగతి వినుము

సత్త్వవృత్తులు శాస్త్రీయంబులను జ్ఞానపూర్వకంబులైన కర్మంబులనే చేయుదురు వారు ఊర్ధ్వలోకంబులకుఁ బోవుదురు ఊర్ధ్వలోకంబు లొక దానికన్న నొకటి నూఱంతలానందమిచ్చును సత్త్వవృత్తులు వారివారి సత్త్వోత్కర్ష తారతమ్యమునుబట్టి గంధర్వాదిలోకంబులకుఁ జని యానందాంద మనుభవింతురు రజోగుణవృత్తులు లోభాదులతోనిండిన కర్మములందే నిరతులగుదురు గావునను, వారికర్మములు పాపపుణ్యమిశ్రమములు గావునను మనుష్యలోకమునఁ బుట్టుదురు, వారికి నూర్ధ్వలోకప్రాప్తి లేదు తమోగుణము అధమమైనదగుటవలనను, తమోగుణవృత్తులకు నిద్రాదులు తప్పవు గావునను వారికి నిరయమే శరణము సాత్త్వికులు రాజసులు ఎప్పుడో యొకప్పుడైనను తమోగుణవృత్తులగుట గలదు అంతమాత్రాననే వారికి నిరయము గలుగదు నిరంతర తమఃప్రధానులకే నిరయంబని గ్రహింపవలయును 18

గుణములే దేవమర్త్య తిర్యగ్యోనిజన్మంబులకుఁ గారణములంటిని ఈ గుణములు మహాదుర్జయంబులని వివరించితిని ఈగుణములను జయింపకగాని మోక్షము గలుగదని నిర్వచించితిని వీనిని జయించి మోక్షముఁ బడయుమార్గమేమందువా ?

శాస్త్రావలోకన గురూపదేశాదులవలనఁ దత్త్వదర్శన సంపత్తిని బడసి, గుణములే బుద్ధ్యాదులుగాఁ బరిణమించి వివిధకర్మంబులఁ జేయుచున్నవనియు

ఈగుణములలోనున్న కర్మలతో ఆత్మకెట్టి ఐక్యము లేదనియు అది నిర్వికార
ము ఏకమునై యున్నదనియు గ్రహించునేని నిజముగ గ్రహించుటకును నిజ
మును గ్రహించినచో నీ గుణబంధములు విడిచి ముక్తుడై బ్రహ్మత్వమును బొం
దును అనగా ఆత్మజ్ఞానంబున గుణబంధమోచనమని భావము 19

బ్రహ్మత్వమును బొందుటనగా నేమో వినుము

సత్త్వాది గుణత్రయము దేహోత్పత్తికి హేతుభూతములని చెప్పితిని
ఈ గుణములను దాటినవాడు అనగా ఆత్మజ్ఞానంబున గుణకార్యంబుల నడంచి
నవాడెవడో ముక్తుడగుచు వాని జననమరణ జరాదిదుఃఖములు గలుగవు
ఇట్టి దుఃఖములులేక బ్రహ్మానందమనుభవించుటయే బ్రహ్మమును బొందుటని
భావము 20

అర్జునుడడుగుచున్నాడు — స్వామీ! దేహమున్నంతకాలము గుణ
ములుండును, గుణములున్నంతకాలము తత్కార్యములు తప్పవు గుణా
తీతుడే విధముగా వర్తించును? అనగా గుణాతీతుని లక్షణములేవి? 21

రెండవ యధ్యాయములో స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములు చెప్పియున్నాను
స్థితప్రజ్ఞుని లక్షణములే గుణాతీతుని లక్షణములు అయినను మఱల నర్జును
డడుగుచున్నందున శ్రీభగవానుడు చెప్పుచున్నాడు.

అర్జునా! సత్త్వకార్యమైన ప్రకాశముగానీ, రజఃకార్యమైన ప్రవృత్తి
గానీ, తమఃకార్యమైన మోహముగానీ ఏది సంభవించినను గుణాతీతుడు దుఃఖ
బుద్ధితో వానిని ద్వేషింపడు. గడచినవానిని సుఖబుద్ధితో మఱల గోరు
డు అనగా రాగద్వేష శూన్యుడైయుండును 22 గుణముల పరిణామా
వస్థలైన సుఖదుఃఖంబులు గలిగినప్పుడు గుణాతీతుడు చలింపక తటస్థునిమాడ్కి
నుండును. ఏలయందువా? గుణములు వానివాని కార్యంబలలో నున్నవని
యు, తానేమియుఁ జేయుటలేదనియు, గుణకార్యంబులతో దనకెట్టి సంబంధ
ములేదనియు వానికి సంపూర్ణజ్ఞానముగలదు గావున నతఁడట్లు తటస్థుడైయుండు
ను తటస్థుడైయుండుననగా హర్షవిషాదములకు నాకులపాటు చెందడని భావ
ము 23 హర్షవిషాదాకులపాటెట్లు లేదో సుఖదుఃఖము లొక్కటిగానే

యుండును ఏలయందువా? గుణాతీతుఁడు నిరతిశయానందమూర్తియై స్వస్థము
గానుండును, వానికి హేయోపాదేయములు గలుగవు, మట్టి రాయి బంగారు
వాని కొక్కటేయగును, ప్రియాప్రియములు లేవు ఇట్టిస్వస్థత వానికెట్లు
వచ్చెనందువా? అతఁడు ధీరుఁడు అనఁగా నిర్విశేషాద్వితీయ బ్రహ్మాత్మతత్త్వ
జ్ఞాని. అందువలన నిందాస్తుతులు రెండు సమానములు 24 నిందాస్తుతులు సమా
నములైనప్పుడు మానావమానములుగానీ తత్సంబంధములైన మిత్రవైరిపక్షంబు
లుగానీ గలుగవు కర్మములవలనఁ బొందఁదగిన ఫలములు వానికిఁ గలుగవు
గావున గుణాతీతుఁడు సమస్తకర్మములను ద్యజించియుండును. 25 సర్వము
ద్యజించి యతఁడేమి చేయుచుండునందువా? భగవంతుఁడనైన నన్ను ఏకాం
తిక భక్తితో సేవించుచుండును ఈనిష్ఠాఫలంబుగా ఆత్మతత్త్వజ్ఞానంబు
గలిగి తత్ఫలంబుగా మోక్షార్హతను అనాయాసముగాఁ బడయును నిరంతర
భగవచ్చింతనమే గుణాతీతుఁడగుటకు నుపాయమని భావము 26

భగవద్భక్తివలన బ్రహ్మభూయప్రాప్తి అనఁగా మోక్షమెట్లందువా?

భక్తానుగ్రహాది ప్రయోజనమునకై యేశక్తి బ్రహ్మమునందుఁ గలదో
యాశక్తియే తాననియు, వాగర్థంబులకువలె శక్తికి శక్తిమంతునకు అవినా
భావము గావునఁ దనకు బ్రహ్మమునకు వేఱుభావములేదనియు, శాశ్వతమైన
మోక్షముగూడఁ దనయధీనమేయనియు నిత్యమోక్షఫలమైనదియు జ్ఞాననిష్ఠా
రూపమైనదియునగు ధర్మముగూడ తనయధినమేయనియు గుణాతీతుఁడుండు
ను ఆట్టిభక్తికి అనుగుణఫలమైన మోక్షము గలుగును మతియెంతో గతి
యంతని వినవా? 27

గీతాహృదయము.

పదునేనవ యధ్యాయము.

గుణాతీతునకు సంప్రాప్తమగు బ్రహ్మభావాపత్తిరూపమైన ముక్తిని గూర్చి పదునాల్గవయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది నిః సంసారికిఁ గలుగు మోక్షమునుగూర్చి యీయధ్యాయంబులోఁ జెప్పుచుఁ బూర్వాధ్యాయవిషయంబునే విస్తరించుచున్నాఁడు సంసారవిషయంబున విరక్తిఁజెందినవాఁడు నిఃసంసారియనఁబడును విరక్తికిఁ గారణమేమందురా? సంసారము దుఃఖమయమైనదనియు, అందులకుఁ బ్రాల్మాలినను అది శాశ్వతమైనదిగాదనియు, అశాశ్వతము దుఃఖమయమునైనదాని కింత శ్రమయేలయనియు గాఢాభిప్రాయము గలుగుటయే విరక్తికిఁ గారణము సంసారమట్టి యశాశ్వతము దుఃఖమయమునైనదని చూపించుటకుఁగా దానినొక రావిచెట్టునకుఁ బోల్చుచు శ్రీ భగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

ప్రవాహవేగమునకు దరినుండి తెగి తలక్రిందుగాఁబడిన పెద్ద రావిమ్రానునకు సంసారము సరియగుచున్నది అట్లు తెగిపడిన వృక్షము మూలము పైకికొమ్మలు క్రిందికినుండునట్లు సంసారమునకు మూలముపైన అనఁగా బ్రహ్మమునందున్నది బ్రహ్మమునందు మొలచి యీసంసారవృక్షము క్రిందికి మనుష్యాదిలోకంబులకుఁ దలక్రిందుగాఁ బ్రాఁకియుండును 1

ఈసంసారమునకు సర్వభ్రమాధిష్ఠానము స్వప్రకాశపరమానంద చైతన్యరూపమునైన పరబ్రహ్మము మూలమనియు, ఆమూలము ఊర్ధ్వము అనఁగా ఉత్కృష్టమైనదనియు, హిరణ్యగర్భాదులు కార్యోపాధులు జీవులు మహదహంకారంబులు తన్మాత్రాదులీ సంసారవృక్షంబునకు శాఖోపశాఖలనియు, ఇవియెల్ల బ్రహ్మమునుండి యధోముఖములై నానాదిక్కులు బ్రాఁకి మనుష్యాదిలోకములవఱకు వ్యాపించియున్నవనియు భావము

ఏఁటిగట్టునఁ దెగి తలక్రిందుగాఁబడిన వృక్షము నేఁడుగాకున్నను రేఁపైనియు నెండి నశించునట్లు సంసారవృక్షముగూడ ఒకనాఁడుగాకున్న నొక

నాఁడేనియు నశింపక తప్పదు కావున నది శాశ్వతముగాదు తలక్రిందుగాఁ బడియున్న వృక్షముక్రిందికిఁ బోయినచో అదియొరఁగి పడనగును అందు వలన దానినాశ్రయింపరాదు, కాదని యాశ్రయించిన ముప్పుదప్పదు అట్లే సంసారవృక్షము నాశ్రయించిన ముప్పుదప్పదు

అశ్వత్థపదమునకు రేపుండనిదిఅని యర్థము, అనఁగా శాశ్వతము గానిదని భావము. సంసారముగూడ నట్టిది గావున దానిని అశ్వత్థమునకుఁ బోల్చుట సంసారము అశాశ్వతము అనాశ్రయణీయము అశాశ్వతమైన దయినను అది స్వయముగా నశింపదు వృక్షంబును గొడ్డటివలె దీనిని జ్ఞానకుఠారంబున నతికినచో నిది నశించును ఈసంసారవృక్షంబునకు వేదములే యాకులు, ఆకులు వృక్షంబును బ్రోదిచేసి కాపాడునట్లు వేదంబులు సంసారంబును బెంపొందించి కాపాడును అనఁగా వేదములు కర్మప్రతిపాదకములనియుఁ గర్మకాండము సంసారాభివృద్ధికరమైన ధర్మాధర్మంబులను బ్రతిపాదించుననియు, కర్మంబులను జేయుకొలఁది సంసారము పెరుగుచుండుననియు భావము ఈసంగతి గ్రహించినవాఁడే జ్ఞాని

సంసారమునకు మూలము పరబ్రహ్మమనియు, కర్మములు దానిని వృద్ధిపఱుచునేగాని నశింపఁజేయవనియు, బ్రహ్మాత్మైకత్వజ్ఞానమొక్కటే దానిని నశింపఁజేయఁగలదనియు, ఇదియే సర్వవేదార్థమనియు భావము

సంసారవృక్షంబునకు జీవరాసులు శాఖలంటిని శాఖలు క్రిందికి మీఁదికి నలుదిశలకు వ్యాపించియుండును అట్లే జీవులలో దుష్కృతులు అధోగతులై పశ్వాదియోనులందు జనించుచుఁ బెచ్చు పెరుగుదురు, సుకృతులు ఊర్ధ్వగతులై గంధర్వదేవయక్షాదిరూపంబుల విస్తరింతురు వృక్షంబునకు జలమట్లు సంసారంబునకు గుణములు ముఖ్యములై ప్రోదిచేయుకొలఁది దానిని బెంచుచుండును ఈసంసారవృక్షంబునకు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధంబులను విషయములే పర్ణములు చిగుళ్ళకు రక్తిమయట్లు విషయములకు రజోగుణము స్వాభావికము దీనివ్రేళ్ళు మనుష్యలోకమునఱకుఁ బ్రాఁకియుండును ఈ వ్రేళ్ళ స్వరూపమేమందువా ? పుణ్యపాపప్రవర్తకములైన రాగద్వేషజనిత కర్మములే దానివ్రేళ్ళు కర్మములకు మనుష్యులుమాత్రమే యధికారులగు

టంజేసి, కర్మములు రాగద్వేషంబులతోఁ గూడియుండును గావునను, తత్తత్కర్మానుసారంబుగా దేవపశ్వాదిభావము గలుగుచుండును వ్రేళ్ళు మూలమునంటియుండుట సహజము, కొనలయందుండవు సంసారవృక్షము వ్రేళ్ళట్టివిగావు, మొదటఁ దుదనెల్లెడలఁ గలవు అందువలన నీవృక్షంబు మహాశ్చర్యకరముగానున్నది వ్రేళ్ళు నఱికినగాని వృక్షము నశింపదు, ఏదోయొకచోటనున్నవో వ్రేళ్ళను నఱకవచ్చును నిలువెల్లనున్న నులివ్రేళ్ళను ఛేదించుట సాధ్యముగాదు వ్రేళ్లనెల్లఁ దెగగొట్టకున్నచో మిగిలిన వ్రేళ్లమూలంబున వృక్షము మఱలఁ జిగుర్చుటగలదు కావున సంసారవృక్షమును సమూలముగా ఛేదించుట కష్టసాధ్యము, సమూలముగా ఛేదింపకున్నచో నది తలగొత్తి యభివృద్ధిగాంచును 2

సంసారము కర్మములవలనఁ బెంపొందుచున్నదనియు, కర్మనాశనము వలనఁగాని సంసారనాశనము గలుగదనియు భావము

మూలమిదియని స్పష్టపడినఁగాని వృక్షచ్ఛేదనము సాధ్యముగాదు కాదని కొమ్మలెన్ని నఱికినను ఫలములేదు సంసారవృక్షంబునకు మూలము బ్రహ్మమగుటంజేసి, బ్రహ్మజ్ఞానం బేర్పడినఁగాని వృక్షమూల మిదియని గోచరింపదు మూలము గోచరింపనిచోఁ దచ్ఛేదనము దుర్ఘటము 3

సంసారవృక్షమిట్లు దురుచ్ఛేదమగుటంజేసి దానిని నఱకుటయను పురుషార్థసిద్ధియత్నమును మానవలసినదేనాయని శంకింపవచ్చును దీనిమూలము అనాదియైన యజ్ఞానంబునఁ బామకొనియున్నది వైరాగ్యమనెడి ఖడ్గంబును ధరించి చుట్టునావరించియుండు ముండ్లపొదలను జక్కచేసి మూలమును ఛేదింపనగును నఱుకునప్పుడు ఖడ్గము మొక్కపోవచ్చును మొక్కపోయినప్పుడు తత్త్వజ్ఞాననిష్ఠయనెడి పదనురాతిమీఁద నూఱి వాదరను వాడిచేసికొనుచుండవలయును వైరాగ్య శమదమాదులను సంపాదించి వివేకాభ్యాసంబువలనఁ దత్త్వజ్ఞాననిష్ఠను దృఢీకరణమొనర్చినగాని సంసారబంధము తొలఁగదని భావము 3

బ్రహ్మాత్మ తత్త్వజ్ఞాన మార్గంబును గురువువలన నెఱుంగవలయును బ్రహ్మాత్మతత్త్వపదంబును బొందినవారు మఱల జననమరణరూపసంసారం

బునకురారు. గురువు మార్గంబును జూపఁగలఁడే కాని, సంసారమూలమగు బ్రహ్మమునొద్దకుఁ గొనిపోఁజాలఁడు. శిష్యుఁడు గురూపదిష్టమార్గంబు నెడయక యేకాంతభక్తియనెడు త్రాఁటిని గట్టిగాఁ బట్టుకొని జంకు కళంకులు మాని తెంపువహించి ప్రాఁకి ప్రాఁకి గంతవ్యముఁ జేరవలయును. త్రాఁడు తెగినచోఁ గ్రిందఁబడి నశించును గావున నది గట్టిదిగా నుండవలయును. తెంపు వహించి ప్రాఁకవలయునని చెప్పితిని. ఎట్టి తెంపు వలయునందువా? ఐంద్రజాలికునివలన గజాదులట్లు ఎవనివలన సంసారప్రవృత్తి గలిగెనో యామూలపురుషుని బొందువఱకు పట్టువదలనట్టి తెంపువలయును. పురుషార్థసిద్ధికి నొండు మార్గము లేదు. ఇట్లు యత్నించిన సిద్ధి తప్పకగును. 4

ఇట్లు కృతనిశ్చయుఁడై అహంకారమోహంబులఁ బాసి, ఆకారణంబునఁ బుత్రవిత్తాదిసంగరూప దోషంబులను జయించి ప్రతిబంధకములు లేనివాఁడై ఆత్మజ్ఞాననిష్ఠ నిల్చునేని విషయంబులమీఁది కోరిక వలసపోవును. కోరిక నశించినంతనే సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వంబులకు అతీతుఁడగును. ఇట్టి నివృత్తా జ్ఞాని త్రివిధపరిచ్ఛేద శూన్యమైన పదంబును అనఁగా ముక్తినిఁ బడయును.

సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు, అగ్ని యీమూఁడు లోకప్రకాశకములు. ఈమూఁడింటి సహాయములేకయే బ్రహ్మపదము స్వతేజోవిరాజితమై స్వభాసకముగానుండును. సూర్యాది ప్రకాశాంతరములు లేకున్నను స్వయంప్రకా రూపమై యపరోక్షమైయుండు నాస్వరూపంబును బొందినవారు మఱలరారు. 6

(బ్రహ్మము గొప్ప తేజోరూపంబున నుండునని యీశ్లోకంబు వచించునట్లు కొందఱు భావింతురనియు, ఈశ్లోకభావ మది గాదనియు, బ్రహ్మసత్తామాత్రంబున సర్వసృష్టి గలుగుచున్నదని దీనియర్థమనియు శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసగారు సెలవిచ్చిరి)

పొందునది జీవుఁడు, పొందఁబడునది బ్రహ్మము. జీవబ్రహ్మములకు అభేదము చెప్పచో, అభేదమునకు వినాభావము లేదు గావునను వినాభావము లేనివి పరస్పరమైక్యమగుటయే యసంగతము గావునను 'పొందుట' అనుమాటకే యప్పుడవకాశముండదనియు, భేదము చెప్పచో 'సంయోగాః విప్రయోగాం

తౌః' అను శాస్త్రప్రకారము సంయోగమునొందినదానికి వియోగము దప్పదు గావున జీవబ్రహ్మము లొకవేళ పరస్పరముకూడినను మఱల విడివడుటం జేసి 'పొందినవారు మఱలరారు' అనిచెప్పుటకు వలనుపడదనియు, స్వర్గాదులను బొందినవారట్లు బ్రహ్మమును బొందినవారుగూడ తిరిగివచ్చుదురనియు, ఎట్లు విచారించినను 'యద్గత్వా ననివర్తంతే' 'ఏదిపొంది మఱలరారో' అను చెప్పుట సరిపోదనియు శంకింపవచ్చును   సమాధానము వినుము

సురనర పశుపక్ష్యాదిరూపంబులం గాన్పించు సమస్త జీవలోకమునందు జీవభావమునొంది యేదున్నదో, శరీరములు పుట్టుచు గిట్టుచున్నను ఏది జనన మరణంబులులేక నిత్యమైయుండునో, దేనినిగూర్చి మొదటియాఱధ్యాయంబులలోం జెప్పితినో, యట్టియాత్మ పరబ్రహ్మమునైన నాయంశమేగాని నదభిన్నముగాదు   ఆత్మకు బ్రహ్మప్రాప్తియనుట కేవల వ్యావహారికము   7

అప్రాప్తప్రాప్తియని ప్రాప్తప్రాప్తియని ప్రాప్తి రెండు విధములు. ఒకగ్రామమునుండ బయలుదేరి మఱియొక గ్రామముచేరుట అప్రాప్తప్రాప్తియగును   కంఠచామీకరణాదిప్రాప్తి ప్రాప్తప్రాప్తియగును   కంఠమందే హారముండంగా భ్రమవలన నదియందు లేదనుకొని యందందు వెదకి క్రమముగా మెడయందే యదియుండుట గ్రహించి హారము దొరకినట్లు తలంచుట కంఠచామీకరణ ప్రాప్తియందురు. ఇట్టిది ప్రాప్తప్రాప్తియగును ఇందు భ్రమనివృత్తిమాత్రమే ప్రాప్తవ్యవహారముగాని వేఱుగాదు

ఇవ్వరకు బ్రహ్మప్రాప్తియనుట, అప్రాప్తప్రాప్తిరూపమా ? ప్రాప్తప్రాప్తిరూపమా ? అను విషయము నెఱుంగవలయును 'బ్రహ్మైవసన్ బ్రహ్మాప్యేతి'—'విముక్తశ్చ విముచ్యతే' అను శ్రుతులవలన నివ్వరకుంగల బ్రహ్మప్రాప్తి ప్రాప్తప్రాప్తిరూపమని స్పష్టము 'నిత్యప్రాప్తస్య చాప్రాప్తి ద్విభ్రమతఃఖలుదేహినామ్ । విభ్రమస్య నివృత్త్యా సా ప్రాప్తేతి వ్యపదిశ్యతే' అను సూతసంహితావాక్యంబుగూడ ఇదే యభిప్రాయంబును దృఢపఱచుచున్నది

ఇప్పుడు బ్రహ్మస్వరూపుండై బ్రహ్మభావము నెట్లుపొందం ...డెయే

యుండును ; క్రొత్తగా నిప్పుడు పొందవలసినదిలేదు నిత్యప్రాప్త బ్రహ్మభావుఁడైన జీవుని అజ్ఞానవశంబున వేఱుగా భావింతురు ఈయజ్ఞానమెప్పుడు తీఱునో యప్పుడే సత్యము స్పష్టమగును ఇదే యర్థంబును 'సయోగీ బ్రహ్మనిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి' అనుచోటఁ దెలుపఁబడినది కావున బ్రహ్మాంశమై బ్రహ్మభూతుఁడైయున్న జీవునకు బ్రహ్మప్రాప్తి విరుద్ధము గాదు

బ్రహ్మాంశమనఁగానేమి ? బ్రహ్మము సర్వగతుఁడు , వానికి అంశములు అనఁగా భాగములు గలుగవు అంశములు గలిగింపనగునేని బ్రహ్మము నశ్వరుఁడగునేగాని శాశ్వతుఁడు గాఁడు సులభగ్రాహ్యార్థము జీవుఁడు బ్రహ్మాంశమోయన నున్నాఁడని వచించుటగా గ్రహింపవలయును నిదర్శనము వినుము మహాకాశములేని చోటులేదు మహాకాశములో నొకఘటంబు నుంచినచో ఆఘటములోఁగూడ ఆకాశముండును ఘటము వెలుపలనున్న యాకాశంబునకు ఘటములోనున్న యాకాశంబునకు భేదములేదు రెండు నొక్కటే అయినను ఘటమను నావరణంబులో నున్నందున దానిని ఘటాకాశంబనియు, దాని వెలుపలనున్నది మహాకాశంబనియుఁ జెప్పఁగలదు అట్లే పరబ్రహ్మము సర్వవ్యాపియైయున్నను శరీరమనునట్టి యావరణంబులో నున్నందున జీవుఁడనియు, శరీరబాహ్యంబుననున్నది, పరమాత్మయనియు సులభగ్రాహ్యార్థము చెప్పుదురు

ఘటము పగిలినప్పుడు ఘటములోని యాకాశము మహాకాశములోఁ గలిసినదందురు ఆకాశము సర్వదా కలిసియేయుండునుగాని వేఱయియుండదు అడ్డముండిన ఘటముమాత్రము తొలఁగినది అయినను వ్యవహారార్థము ఘటాకాశము మహాకాశములోఁ గలిసినదందురు మహాకాశమునకు ఘటాకాశంబునకు వేఱుచేయుదుమేని మహాకాశము పరిచ్ఛేదయోగ్యమై అపరిపూర్ణమగును. అట్టిదానికి నాశము తప్పదు అట్లే పరమాత్మగూడ సర్వాంతర్యామియై యుండును పరమాత్మ జీవరూపంబున శరీరములోనున్నంతనే విభక్తమని భావింపరాదు విభక్తమునకుఁ బూర్ణత్వము ఘటింపదు పూర్ణముగానిది నశ్వరమగును. కావున నజ్ఞానంబునఁ బరమాత్మ జీవాత్మలు భిన్నములుగా

భావింపఁబడుచున్నవనియు, అజ్ఞానజమైన భ్రమ తొలఁగినప్పుడు పరమాత్మ జీవాత్మ లొక్కటేయను విషయము స్పష్టపడుననియు గ్రహింపవలయును.

'బ్రహ్మమునకన్న జీవుఁడు వేఱుగాకుండుఁగాక, జీవునకు బ్రహ్మ భావప్రాప్తియగుఁగాం, 'యద్గత్వా న నివర్తంతే' అనఁగా బ్రహ్మమును బొంది నవాఁడు మరల రాఁడంటివిగదా సుషుప్తియందుఁగూడ జీవునకు బ్రహ్మ ప్రాప్తి కలుగుచున్నది మేల్కాంచినంతనే అట్టిప్రాప్తినుండి జీవుఁడు వే ఱుపడి మఱలవచ్చుచున్నాఁడు గదా అట్లుగాదేని సుషుప్తియే ముక్తియగు ను, ముక్తియగునేని పునరుత్థానమే గలుగరాదు కావున బ్రహ్మభావమును బొందిన జీవుఁడు మఱలరాఁడు' 'అనుట పొసఁగదు' అని వాదింపవచ్చును జీవుఁడు సుషుప్తకాలమందు బ్రహ్మభావమును బొందుటలేదు కేవుఁడప్పుడు లీనుఁడైయుండును. భోగజనకమైన కర్మ ముదయించఁగానే చక్షురాదులైన పంచేంద్రియంబులు మనస్సు ఈయాఱింటిని సుషుప్తియం దజ్ఞానలీనుఁడైయు న్న జీవుఁ డాకర్షించును. అట్లాకర్షింపక జీవుఁడు సంసారపునరావృత్తుఁడగు ను జ్ఞానియన్ననో యట్లుగాదు జ్ఞానికి అజ్ఞానము నశించియున్నది అందు వలన నతఁడు బ్రహ్మభావంబును బొందియుండును భోగజనకకర్మములు వానికి లేవు అందువలన వానికి సంసారపునరావృత్తికిఁ గారణములేదు కారణములేని కార్యము గలుగదుగదా కావున సుషుప్తబ్రహ్మభావప్రాప్తి కాదనియు జ్ఞానికి అజ్ఞానికిఁగల వేఱుమిట్టిదనియు గ్రహింపనగు

మనస్సు పంచేంద్రియంబులు—వీనిని జీవుఁ డాకర్షించునంటివి ని ఎప్పు డాకర్షించునో వినుము

దేహేంద్రియాదులకు స్వామియైన జీవుఁడు సుషుప్తియందు శరీరముతో సంబంధమువదలి బహిర్గతుఁడగును, ప్రబోధకాలంబున శరీరంబును మఱలఁ బ్రవేశించును శరీరమునుండి జీవుఁడు బహిర్గతుఁడగునప్పుడు పంచేంద్రియం బులను మనస్సు నాకర్షించి వెంటఁగొనిపోవుచు మఱల శరీరంబును బ్రవేశించు నప్పుడు వానితోడ వచ్చుచుండును వాయువు స్రక్చందనకర్పూరాది గంధాత్మక సూక్ష్మాంశంబుల నాకర్షించి కొనిపోవునట్లు జీవుఁడు నయ్యాఱింటి సూక్ష్మాంశంబులఁ గొనిపోవుచుండును ఈయాకర్షణ మేలయందువా? 8

జీవుఁడు శ్రోత్ర చక్షుస్స్పర్శన రసన ఘ్రాణంబులను పంచబాహ్యేంద్రియములను మనస్సు అనునట్టి యంతరింద్రియంబును కరచరణాది కర్మేంద్రియంబులను ప్రాణంబును అధిష్ఠించి శబ్దాదులైన విషయంబుల ననుభవించును విషయభోగార్థము జీవుఁడిట్లు ఇంద్రియంబుల నాకర్షించునని గ్రహింపుము. 9
జీవుఁడిట్లు శరీరస్థుఁడైయున్నప్పుడుగానీ ఒక దేహంబును వదలి దేహాంతరగతుఁడగునప్పుడుగానీ సుఖదుఃఖ మోహాత్మకములైన సత్త్వరజస్తమోగుణంబుల ద్వారమున విషయంబులను భోగించుచు నిట్లు సర్వావస్థలయందు దర్శనయోగ్యుఁడైయున్నను మూఢులు దేహమే యాత్మయను మోహమునకుఁ జిక్కియుండుటంజేసి వానినిఁ జూడకున్నారు ఇట్టిమందమతుల దురదృష్టమేమనవలయు ? జ్ఞాననేత్రులు అనఁగా శాస్త్రపరిశీలనంబునను గురూపదేశంబునను దేహాత్మవివేకముగలవారు జీవుని స్పష్టముగాఁజూతురు వారిభాగ్యమే భాగ్యము 10

ఆత్మ శరీరములోనున్నను దేహాతిరిక్తముగానుండును. ఈరహస్యంబును యోగులు ధ్యానాదులవలనఁ జూడనేర్తురు కర్తవ్యకర్మాచరణంబున నంతఃకరణశుద్ధి పడయనివారికి ధ్యానము సిద్ధింపదు గావున నట్టివారు తమదేహాంతరంబున నున్నట్టి యాత్మనే చూడనోపరు సత్త్వశుద్ధిగలవారికి మాత్రమే నిదిధ్యాస సహాయంబున ఆత్మదర్శనమగును 11

అర్జునా ! సంసారస్వరూపంబును నిరూపించితిని , భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యంబులవలన సంసారనివృత్తియగునని తెలిపితిని , బ్రహ్మప్రాప్తి యనఁగా నేమో వివరించితిని , ఇఁక బ్రహ్మస్వరూపంబును వినుము

సూర్యచంద్రాగ్నులందుండి యే తేజస్సు సమస్తజగత్తును వెలిగించుచు
న్నదో 12 పరస్పరసంబంధములేక విశీర్ణములైన యణువుల నొక్కటిగాఁ గూర్చి భూమిని నిర్మించి యందలి చరాచరంబులనే శక్తి భరించుచున్నదో, అమృతరసమయమగు సోముఁడై ధాన్యాది సమస్తౌషధుల నేది పెంచి పుష్టిమంతములు చేయుచున్నదో 13 జఠరాగ్నియై ప్రాణులదేహము సొచ్చి తదగ్నికి నుద్దీపకంబులగు ప్రాణాపానవాయువులను రేపి జీవకోటి భక్షించు భక్ష్యభోజ్య లేహ్యచోష్య పదార్థంబులన్నిఁ జీర్ణించి యన్నముగా నేదిగావించు

చున్నదో యదియెల్ల నేనేయని గ్రహింపుము బ్రహ్మస్వరూపము తేజశ్శక్తిరూపంబున నుందునని భావము 14

దంతంబుల సహాయంబున ఖండించి తినునట్టి రొట్టె మొదలగునవి భక్ష్యములు, నాలుకతో మాత్రము చప్పరించి మ్రింగునట్టి పాయసాదులు భోజ్యములు, నాలుకమీఁదనుంచినంతనే కరఁగి నీరగునట్టి ఫలరసాయనాదులు లేహ్యములు, దంతంబులతో నమలి సారమునుమాత్రము గ్రహించి పిప్పియుమియు నట్టి చెఱుకు మొదలగునవి చోష్యములు ఈచతుర్విధాన్నంబును భగవంతుఁడు జఠరాగ్నిరూపంబున లోననుండి పచనముచేయుచున్నాఁడు.

(భగవంతుని విభూతులిట్లు సంక్షిప్తంబుగాఁ జెప్పుటవలనఁ బరిచ్ఛిన్నత్వము నిరసింపఁబడునేగాని తదియ సర్వాత్మకత్వము ప్రకటితము గాదనవచ్చునని శంకించి చెప్పుచున్నాఁడు)

ఆత్మనై బ్రహ్మాది స్థావరాంతము సర్వప్రాణికోటి బుద్ధియందుండి వానికి స్మృతియు జ్ఞానము అపోహనము గలిగించుచు నుందును ఇట్లు సర్వాత్మకుఁడనగుట వేదంబులవలన గ్రహింపనగును వేదజ్ఞుఁడను వేదవేద్యుఁడను వేదాంతార్థ సంప్రదాయప్రవర్తక తత్త్వజ్ఞాన గురూత్తముఁడ నగుటంజేసి నా యుపదేశము పరమవిశ్వసనీయము నామతంబునకు భిన్నముగా నుపదేశించువాఁడు గురువుఁగాఁడు వేదాంతవేత్తగాఁడు 15

పూర్వమనుభవించిన విషయముల జ్ఞానము స్మృతియగును, విషయేంద్రియసంయోగంబునఁ బుట్టుచుఁ బ్రకృత మనుభవరూపంబున నుండునట్టిది జ్ఞానమగును స్మృతిజ్ఞానంబులు రెండులేకుండుట అపోహమగును సుకృతులకు స్మృతిజ్ఞానంబులు దుష్కృతులకు అపోహము వారివారి పూర్వకర్మానుసారంబుగా భగవంతుఁడు గలిగించుచుండునని భావము.

నాపరమోపదేశమేమందువా ?

క్షరమని అక్షరమని లోకములో రెండు గలవు. నశించు స్వభావము గలది క్షరము, అట్టి స్వభావములేనిది అక్షరము ఈక్షరాక్షరంబులను పురుషులనిగూడ వ్యవహరించుట గలదు కార్యజాతమైన ప్రపంచమెల్ల క్షరము,

ఈకార్యజాతమునకుఁ గారణోపాధియైన పారమేశ్వర మాయాశక్తి అక్షరము ఈక్షరాక్షరంబులు రెండును జడములేగాని వేఱుగాదు 16 క్షరాక్షరము లైన యీరెండు జడరాసులకన్న వేఱైనది మఱియొకటిగలదు అది నిత్య శుద్ధ బుద్ధముక్త స్వభావమైయుండును దానిని బరమాత్మయనియుఁ బరమే శ్వరుఁడనియుఁ జెప్పుదురు అది నిర్వికారము నిర్వికారమయ్యు నది స్వ మాయాశక్తివలన ముజ్జగంబు లధిష్ఠించి భరించుచుండు దానినే యుత్తమపురు షుఁడందురు క్షరము అధమపురుషుఁడు, అక్షరము మధ్యమపురుషుఁడు, నిత్యశుద్ధ బుద్ధముక్త స్వభావనిర్వికార బ్రహ్మము ఉత్తమ పురుషుఁడు 17

క్షరాక్షరములు రెండు జడములైనను అందు అక్షరమునకుమాత్రము నాశనములేదు. పరమాత్మకు నాశములేదని పూర్వమే చెప్పియున్నాఁను. పరమాత్మ అక్షరమునకన్న వేఱనిగూడఁ జెప్పియున్నాను దీనింబట్టి పర మాత్మకు అక్షరమునకు రెంటికి నాశములేదని యేర్పడుచున్నది నాశములేనిది ఒక్కటేగాని రెండుగలుగవని అద్వైతసిద్ధాంతమైయుండఁగా నాశములేనివి రెండుగలవని చెప్పుటవలన అద్వైతసిద్ధాంతమునకె భంగముగాదాయని శంకింప వచ్చును.

అక్షరము కారణోపాధికము గావున సంసారమునకు హేతువగుచున్నది సంసారబీజమునకు అంతము గాన్పింపదు. అది ఎప్పుడువచ్చినది ఎప్పుడు నశించునని కాలనిర్ణయముచేయ సాధ్యముగాదు ఆయర్థంబున అక్షరంబు నకు నాశములేదనుటయేగాని 'ఎప్పుడును నశించునదికాదు' అనునర్థంబునఁ గాదు అక్షరమునకు నాశముమాత్రము గలదు ఎట్లందువా ? అక్షరము కా రణోపాధిగాఁగల సంసారము మాయోపాధికము, మాయ బ్రహ్మజ్ఞానంబున నశించును మాయతోడ సంసారముగూడ నశించుచున్నది కావున అక్ష రమునకు నాశము స్పష్టము పరమాత్మకన్ననో యెప్పుడుగానీ నాశములేదు అక్షరమునకుఁ బరమాత్మకుఁగల భేదమిదియని గ్రహింపుము

(క్షరాక్షరపురుషోత్తముల విషయమై మతభేదముగలదు అక్షరమనఁ గా జీవుఁడని శ్రీధరాచార్యులు వ్రాసిరి జీవుఁడే పురుషోత్తముఁడని యీ గ్రంథసందర్భము వివరించుచున్నది అక్షరమే జీవుఁడైనచో క్షరము జీవుఁడు

అను రెండుమాత్రముండును మూఁడున్నఁగాని ఉత్తమశబ్దము ప్రయోగింప వలనుపడదు కావునఁ బురుషోత్తమునకు అవకాశముండదు మఱియు క్షరాక్షరంబులను రెండు పురుషులుగాక మఱియొకటి గలదనియు దానిని పురుషోత్తముఁడందురనియు గీత చెప్పు విషయమునకే వ్యతిరేకమగును కావున అక్షరమనఁగా జడుఁడనుటకు వలనుగలుగదు)

(క్షరుఁడనఁగా బద్ధజీవుఁడనియు, అక్షరుఁడనఁగా ముక్తజీవుఁడనియు ఈ రెంటికి వేఱయినది పరమాత్మ గలదనియు, అదియే పురుషోత్తముఁడని చెప్పఁబడుచున్నదనియు శ్రీరామానుజాచార్యులు వ్రాసిరి 'క్షరః సర్వాణి భూతాని' అని మూలము దీనింబట్టి యెల్లభూతంబులు క్షరములగును భూతశబ్దంబునకు జీవుఁడను నర్థంబును జెప్పుదుమేని, ఎల్లభూతంబులు క్షరములన్నప్పుడు ఎల్లజీవులు క్షరములని చెప్పుటగును క్షరము బద్ధజీవుఁడని యాచార్యులవారు వ్రాసిరి గాన నెల్లజీవులు బద్ధులగుదురు ఎల్లజీవులు బద్ధులైనచో 'కూటస్థోఽక్షర' అను యన్నప్పుడు అక్షరుఁడు ముక్తజీవుఁడు గావున ముక్తజీవులే యుండుటకు నవకాశముండదు మఱియు ముక్తజీవుఁడు పరమాత్మతో సామ్యుఁడని వారి మతము అట్లు చెప్పుచోఁ బరమాత్మ గూడ ముక్తజీవుఁడగును. అపక్షమునఁ బరమాత్మకుఁ బురుషోత్తమత్వము సిద్ధింపదు పరమసామ్యములో ఉత్తమ మధ్యమము లుండవుగదా ముక్తులకుఁ బరమాత్మకు ఆనందాంశంబుననే సామ్యముగాని సర్వాంశంబులందు సామ్యము చెప్పలేదనియు జగత్స్రష్టృత్వము ఈశ్వరునకేగాని జీవునకు లేదనియు శేషశేషిత్వ న్యాయమునుబట్టి గూడ జీవేశ్వరులకు సర్వాంశసామ్యము పొసఁగదనియు వారు వాదింపవచ్చును అట్లగుచో రాజభృత్యులకట్లు శేషశేషిణులకుఁ గూడ ఆనందాంశంబున సయితము తారతమ్యము తప్పదు కావున నెట్టిసామ్యము చెప్పఁదరముగాదు)

కార్యజాతమైన క్షరమునకంటెను, అనఁగా సంసారమునకంటెను సంసారమునకు బీజభూతమగు నక్షరమగు మాయాశక్తికంటెను పైనుండుటచేత యుత్కృష్టుఁడను గావున నన్నుఁ బురుషోత్తముఁడని లోకులు వేదములు నిర్వచించును 18

నా నామనిర్వచనజ్ఞానమువలనఁ గలుగు ఫలమేమందువా ?

అర్జునా ! నా నామనిర్వచనజ్ఞానము స్పష్టమైనవానికి భగవంతు పరిచ్ఛిన్నుఁడను నజ్ఞానముపోయి, నిఖిల జగదధిష్ఠానభూతుఁడు నిత్యశుద్ధ ముక్తస్వభావుఁడు అద్వితీయుఁడు అనుజ్ఞానము సిద్ధించును ఇట్టి జ్ఞానము గినవాఁడు సర్వజ్ఞుఁడై 'వాసుదేవః సర్వ' మను సర్వాత్మకత్వభావముతో న. భజించును. ఈభజనఫలంబుగా వానికి ముక్తియగును

అర్జునా ! బ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానులకు బ్రహ్మభావాపత్తిరూప ముక్తియ ననుటయే గీతాశాస్త్రసారము. ఇది పరమరహస్యము. నీవు అనఘ వగుటంజేసి యట్టిదానినిగూడఁ దెలిపితిని. ఈయధ్యాయార్థరూపమైన శాస్త్ర బు నెఱుంగు బుద్ధిమంతుఁడు సర్వ శాస్త్రార్థ జ్ఞానవంతుఁడును గృతకృత్యు నగును.

గీతాహృదయము.

పదునాఱవ యధ్యాయము.

బ్రహ్మాత్మతత్త్వజ్ఞానికి బ్రహ్మభావాపత్తిరూపమైన ముక్తి గలుగునని పదునేనవయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది. ఈ బ్రహ్మాత్మైకత్వతత్త్వజ్ఞానమునకు అధికారియెవఁడో యీయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడును. జ్ఞానాధికారికి దైవీసంపద ముఖ్యముగావున దానింగూర్చి శ్రీభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అభయము—ఇష్టవియోగము వచ్చినప్పుడు దుఃఖము అనిష్టప్రాప్తికి హేతువులు గాన్పించినప్పుడు భయము లేకుండుట, (శాస్త్రవచనంబును సందేహింపక యనుష్ఠించు నిష్ఠగూడ అభయమగును) సత్త్వసంశుద్ధి—అంతఃకరణ నిర్మలత్వము, (సత్త్వశుద్ధియన్న జాలును, 'సత్త్వసంశుద్ధి' యను టేలయని శంకింపవచ్చును భగవత్తత్త్వస్ఫూర్తికి యోగ్యమైనంత నిర్మలంబుగా అంతకరణముండవలయునని సూచించుటకై 'సంశుద్ధి' అని చెప్పఁబడెనని గ్రహింపవగును.) జ్ఞానము—ఆత్మతత్త్వమునుగూర్చి శాస్త్రాచార్యోపదేశంబువలనఁ దెలిసికొనుట, యోగము—తెలిసికొన్న యర్థంబును చిత్తైకాగ్ర్యంబుతో స్వానుభవమునకుఁ దెచ్చికొనుట, జ్ఞానయోగవ్యవస్థితి—ఎఱింగిన తత్త్వంబు అనుభవసిద్ధమగుటకుగా నిరంతరము తన్నిష్ఠుఁడైయుండుట, దానము—యథాస్థితి తనద్రవ్యంబును బాత్రకు నిచ్చుట, దమము—బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము, యజ్ఞము—అగ్నిహోత్ర దర్శపూర్ణమాది శ్రౌతములు దేవపితృభూతమనుష్య యజ్ఞములను స్మార్తములు, స్వాధ్యాయము—బ్రహ్మయజ్ఞము ఈ శ్రౌతస్మార్త బ్రహ్మయజ్ఞంబు లొనర్చుట, తపము—శారీరకవాచికమానసికములగు త్రివిధతపంబు సేయుట, ఆర్జవము—మనోవాక్కాయవృత్తు లేకరూపంబున నుండుట I అహింస-మనోవాక్కాయంబులవలన నితరులకు బాధ కలిగింపకుండుట, సత్యము—ఉన్నదియున్నట్లు చెప్పుట, అక్రోధము—పరులు కోపించినను దెబ్బబడి కొట్టినను వారియెడ తత్కాలంబున గలుగుఁ గ్రోధము నడఁచివైచుట, త్యాగము—దుఃఖసంగపరిత్యాగము, శాంతి—అంతరింద్రియము

యొక్క యుపరతి, అపైశునము—ఒరులదోషంబుల వెల్లడించు స్వభావము లేకుండుట, భూతదయ—కష్టపడు భూతంబుల దుఃఖంబును సహింపలేమి, అలోలుప్తము—ఇంద్రియములకు విషయంబులతోడ సంబంధము గలిగినను వికారము చెందకుండుట, మార్దవము—సాధుజనుల సంశ్లేషంబునకు యోగ్యతఁ గలిగియుండుట, హ్రీ—చేయరానిది చేయుటకు లజ్జించుట, అచాపలము—వృథాచేష్టలు లేకుండుట; 2 తేజము—ప్రాగల్భ్యము అనఁగా స్త్రీబాలమూఢులకుఁ జులకన కాకుండుట, క్షమ—పరిభవము గలిగినప్పుడు తన్నివారణంబునకు సమర్థుఁడైయుండియుఁ గ్రోధము చెందకుండుట, (క్షమకు అక్రోధమునకుఁగల తారతమ్యమును గ్రహింపవలయును) ధృతి—చిత్తము దుఃఖాదులవలన విసుగుచెందక స్థిరముగానుండుట, శౌచము—బాహ్యాంతరశుద్ధి, అద్రోహము—పరహింసార్థము శస్త్రాదులను గ్రహింపకుండుట, నాతిమానిత—నేను పూజ్యుండనను భావము లేకుండుట, పూజ్యులయెడ నమ్రభావము వహించుట యనియర్థము—ఈయిరువదియాఱు ధర్మంబులు సాత్త్విక శుభవాసనారూపంబులు ఇవి పుణ్యకర్మవశంబున శరీరారంభకాలంబునందే గలుగును ఇవి దేవయోగ్యములు గావున వీనికలిమి దైవసంపద యందురు ఇట్టి దైవీసంపత్తితోఁ బుట్టినవారు తత్త్వజ్ఞానాధికారులగుదురు 3

దంభము—తానొనర్చు ధర్మంబులు లోకవిదితము కావలయునని చాటించుట, దర్పము—ధనవిద్యాదులుగలవని గర్వించుట, అతిమానిత—నేను మహాపూజ్యుఁడనను అహంభావము, క్రోధము—చిత్తవృత్తి యెప్పుడు మండుచుండుట, పారుష్యము—నిష్ఠురత్వము, అజ్ఞానము—తగువు తగములు తెలిసికొనకుండుట, ఈయాఱుదోషంబులు రజస్తమోమయములైన యశుభవాసనలు ఇవి యసురయోగ్యములు గావున వీనిని ఆసురసంపదయందురు అర్జునా! కుత్సితులకు నివి పుట్టువుతోనవచ్చును. 4

దైవీసంపదతోఁ బుట్టినవారికి జ్ఞానము, జ్ఞానమువలన మోక్షము గలుగును ఆసురీసంపదతోఁ బుట్టినవారికి అజ్ఞానము, అజ్ఞానమువలన జననమరణరూపమైన నిత్యసంసారబంధము నగును. అర్జునా! ఈసంగతి విన్నంతనే నీముఖము మాఱినది, నీతలంపు గ్రహించితిని దైవీసంపత్తితోఁ బుట్టితినో

ఆసురీసంపదతోఁ బుట్టితినో యని సందేహించుచు లోలోనఁ జింతించుచున్నావు, చింతమానుము దైవీసంపదతోఁ బుట్టితివి, సందేహమువలదు 5

అర్జునా! మనుష్యులు దైవప్రకృతివంతులుగానో ఆసురప్రకృతివంతులుగానో యీలోకంబున జనింతురు (ఆసురప్రకృతికి రాక్షసప్రకృతియు మోహనప్రకృతియు అంతర్భావములు గావున నవి ప్రత్యేకించి చెప్పఁబడవు విధివిహితము గానట్టి హింసాదిద్వేషము ప్రధానముగాఁగలది రాక్షసప్రకృతి, శాస్త్రార్థజ్ఞానభ్రంశమునకు హేతువైనది మోహినిప్రకృతి, శాస్త్రము సమ్మతింపని విషయభోగంబులకు హేతువైన రాగము ప్రధానముగాఁగలది ఆసురీప్రకృతి ఈమూఁడు ప్రకృతులకు వేర్వేఱు లక్షణములున్నను శాస్త్రనిషిద్ధకర్మాచరణంబునకు గారణభూతమైన ప్రకృతి మూఁడింటికి సామాన్యము గావున మూఁటిని గలిపి ఆసురీప్రకృతి క్రిందఁ జెప్పుట అయుక్తముఁ గాదు) దైవప్రకృతిలక్షణములు అనఁగా అభయము మొదలగునవి మొదటి మూఁడు శ్లోకములలోఁ జెప్పఁబడినవి ఆసురీప్రకృతిని విస్తరించి చెప్పెద వినుము (7 మొదలు 18-వ శ్లోకమువఱకు ఆసురీప్రకృతి విస్తరింపఁబడుచున్నది) 6

ప్రవృత్తి—ధర్మమాచరించుట నివృత్తి—అధర్మమును వర్జించుట—ఇవి విధివిధానములు ఆసురస్వభావము గలవారు ధర్మమని యాచరింపరు, అధర్మమని వర్జింపరు ధర్మాధర్మవిచికిత్సయే వారికిఁ దెలియదు అందువలన బాహ్యశుచిగాని అంతశ్శుచిగాని, దానికి హేతుభూతమైన సదాచారముగాని, ఆచారమునకు మూలప్రమాణభూతమైనట్టిదియు శ్రుతిస్మృతిఇతిహాసపురాణాదికమైనట్టిదియు నగు సత్యంబు గాని వారియందుండదు అనఁగా ఆసురులు శౌచము ఆచారము వేదశాస్త్రజ్ఞానపరత్వము లేకయుందురు 7

ధర్మాధర్మంబులను నిబంధించు వేదశాస్త్రంబులను ప్రమాణముగా నంగీకరింపనిచో సుఖదుఃఖాదివ్యవస్థ లోకములో నెట్లగునని శంకింపవచ్చును

వేదశాస్త్రములు ప్రమాణములనుటే ప్రమాదమనియు, సుఖదుః-ఖవ్యవస్థకు ధర్మాధర్మంబు లెంతమాత్రము గారణములు గావనియు, ఈశ్వరుఁ

డనువాఁడుండుట అతఁడు శుభాశుభకర్మఫలంబులిచ్చుట వట్టిబూటకమనియు, లోకములోఁ గాన్పించు సుఖదుఃఖ వైచిత్ర్యమెల్ల స్వాభావికమనియు ఆసురి మతమువారు వచింతురు. ఈశ్వరుఁడు ధర్మాధర్మముల మూలంబున జగత్తును బుట్టించుననియు, ఈశ్వరుఁడే లేనిచో జగదుత్పత్తియే యుండదనియు ఆస్తికుల మతము. ఆస్తికమతంబును వారంగీకరింపరు. కావ ప్రయుక్తులైన స్త్రీపురుషుల సంగమంబున జగత్తు గలుగుచున్నదనియు, జగదుత్పత్తికిఁ గామమే కారణమనియు నాశస్తికులు వాదింతురు. ఈశ్వరుని పేరే వారు విన సహింపరు. జగదుత్పత్తికిఁ గామము కారణమగుటఁ గన్నారఁ జూచుచుఁ గంటికిఁ గాన్పింపని యీశ్వరునను నదిమూఁటగట్టుట వెఱ్ఱితనమందురు.

ఈతెగవారిని లోకాయతనులందురు. విపరీతము నాశ్రయించినవారు తాము నష్టాత్ములగుటయేగాక 'స్వయంనష్టః పరానపి నాశయతి' అను న్యాయప్రకారము పరనాశమునకుఁ గారకులగుచున్నారు. ఈలోకాయతనులు మిక్కిలి యల్పబుద్ధులు, కేవల విషయపరాయణులు, వారికిఁ బాపభయమే లేదు, ఎంతకైన సాహసింతురు. వారి జననమే లోకకంటకము. 'గతానుగతికో లోకః' అనునట్లు జనులొకరినొకరనుకరింతురు గావునను, లోకాయతనుల మనోవాక్కాయవృత్తులు కేవల భోగపరములై సామాన్యులకుఁ జవులూరించుచుండుఁ గావునను, వారు సర్వనాశకులగుదురు. ఇట్టి దుష్టులు సర్వవ్యాపారరూపంబుల జనించి క్రూరకర్మములొనర్చి ప్రాణిజాతికి హాని గలిగించుచుందురు. వారిమార్గము అధోగతికి హేతువు గావున ఆత్మశ్రేయము గోరువారెన్నడు నట్టి చెనటుల ననుసరింపరాదు. 9

లోకాయతనులు నష్టాత్ములంటిని. ఎట్లంటేని వినుము. కామమునే వారారాధింతురు గావున తదనుగుణమైన యవివేకపిశాచము వారిని బట్టియుండును. వివేకము లేమింజేసి తలంపులు దుష్టములుగానుండును. 'ఈమంత్రముతో నీదేవత నారాధించినచో స్త్రీలు వశలగుదురు, ఈమంత్రముతో నీదేవతను జపించినచో రాజవశీకరణమగును, ఈమంత్రంబున స్తంభనాది సిద్ధులగును' అని క్షుద్రదేవతల నారాధించుట, తత్ఫలభూతములైన సిద్ధుల నుబడయుట, మున్నగు తుచ్ఛవిషయములందే మునిఁగి, వామాగమమునందుఁగల

మద్యమాంసాది సాధనములతో అశుచివ్రతము లాచరించుచుందురు. మఱియు దంభమానమదంబుల కిట్టువీఁగుచుందురు (లోలోనఁ బాపాచారము లాచరించుచున్నను బరమేశ్వరోపాసకులను ఖ్యాతికై తమ ధార్మికత్వమును ప్రకటించుట దంభమగును. దంభమువలనఁ గలుగు లోకమాన్యత్వము మానమనఁబడును. దంభమానంబులవలన జనించు గర్వము మదమనఁబడును) 10

ఈలోకాయతనులు తమ యోగక్షేమంబులకై పన్ను పన్నుగడ లిన్నియని యెన్నరాదు; వారి మరణముతో నవి యంతరింపవలయునే గాని యీలోపల నంతరింపవు, నేఁడు గాకున్నను రేపైనను నశించు శరీరముల యుపభోగార్థము వారు బ్రహ్మప్రళయాంతముగా నాలోచించుచుందురు. వారి చింతనములెల్ల నిహలోకసంబంధములు, పరలోకము గలదని ప్రమాదవశంబునఁ గూడఁ దలంపరు. ఏలయందువా? విషయోపభోగపరత్వమే కారణము. విషయోపభోగంబునకు మించిన పురుషార్థముగలదని వారు కలలోఁగూడఁ దలంపరు. జీవమున్నంతకాలము హాయిగాఁ దినుట త్రాఁగుట భోగించుట- ఇదియే జీవితపరమావధియనియు, శరీర వియోగానంతరము భోగ్యముగాని సుఖముగాని లేదనియు, ఎల్లభోగములకు శరీరమే ప్రధానమనియు వారి నిశ్చయము 11

స్వార్థపరములైన యాశాపాశంబులతోఁ గట్టువడియుండుటంజేసి వలయునేని వారు తత్సిద్ధికై పరాపకారమునకు వెనుదీయరు. అందువలన వారు కామక్రోధవశులై యవిలాగినట్లు పోవుచు కామభోగార్థము అన్యాయమునకు వెఱువక చౌర్యవంచనాదు లొనర్చియైనను ధనసంపాదనంబునకుఁ గడంగుదురు 12

వారి కామపరాయణత్వ మెట్టిదనిన—నేఁడీధనము కోరినట్లు లభించినది, రేపో యెల్లుండియో యింత ధనమువచ్చును, ముందటి దింతయున్నది, ఇఁకనింత సంపాదింతు—ననురూపంబున నంతములేకుండును 13 క్రోధపారవశ్య మెట్టిదనిన—దుర్జయుండైన యీశత్రువును నేఁడు మట్టుపెట్టితిని, తక్కినవారినిగూడ రూపుమాపి వారి ధనక్షేత్రాదులు హరింతును. ఇంత సామర్థ్య మెక్కడిదందువా? సర్వవిధ భోగోపకరణములు పుత్త్రభృత్యాది

సాహాయ్యసంపత్తి బలపరాక్రమములు 14 ఆరోగ్యము ధనము కులీనత ము న్నగు సర్వవిధైశ్వర్యంబులతో నొప్పు నాకన్న నధికుఁడెవఁడు ?' అని విఱ్ఱవీగుచు, 'ఈయజ్ఞముచేసి ప్రతిష్ఠను సంపాదింతు, ఎదిరించినవారికిఁ దలవంపుఁ గూర్తు, నటాదుల కీధనమిత్తు, వారు స్తుతింతురు, ఆయానందముగూడ నాకగు' నను భావనా పరంపరలతోఁ గూడియుండును ఆసురస్వభావులిట్లు అజ్ఞానంబున వివిధమోహములకుఁ జిక్కియుందురు 15

వారిట్లు మోహజాలములో మత్స్యమువలెఁ జిక్కి వివిధసంకల్పంబులతోఁ బరిపరివిధంబుల భ్రాంతిల్లుచు అనిష్టసాధనములైనను భోగంబులమానఁజాలక తదాసక్తిఁ గలిగి తుట్టతుదకు దినదినవర్ధమాన కల్మష నిబిడీకృతమైన మురికికూపంబునఁ బడుదురు 16

యజ్ఞయాగాది వైదిక ధర్మాచరణము స్వర్గప్రదమైయుండఁగా అట్టివానొనర్చునట్టి వారికిట్లు నరకప్రద మేలయగునని శంకింపవచ్చును

వారు ఆత్మసంభావితులు అనఁగా తమకన్న నధికులు లేరని తమకుఁ దామే శ్లాఘించుకొనుదురు; ఇది గొప్పయవినీతి, ఇట్టివారు సాధుజన పూజ్యులుగారు అవినీతికిఁ దోడుగా ధనమానమదంబులు గలిగి మైమఱచియుందురు గావున వారుగావించు యజ్ఞాదులు ఆసురప్రకృతిగలిగి నామమాత్రములుగా నుండును ప్రతికర్మమునకు భక్తిశ్రద్ధలు ప్రధానములుగాని కార్యబాహుళ్యము ప్రధానముగాదు భక్తిశ్రద్ధలు లేమింజేసి సద్గతి కలుగక పోవుటయు మానమదపురస్సరంబులు గావున దుర్గతివచ్చుటయుఁ గర్మములకు స్వాభావికఫలము. ఇది న్యాయమేగదా 17

ఇష్టసిద్ధికి యాగదానాదికము బహిరంగ సాధనభూతము శ్రద్ధాభక్తులు లేమింజేసి అవి వారికి నిష్టసిద్ధి నొసంగకుండుఁగాక వివేక వైరాగ్యాదికము అంతరంగసాధనము అవియేని వారికి సిద్ధించునా యని యందువు గాఁబోలు

అహంకారము—నాయట్టివాఁడు లేఁడను భావము, బలము—పరుల అవమానించు సామర్థ్యము, దర్పము—తిరస్కారభావము, కామము—పరదార

దనాభిలాషయు, క్రోధము—ప్రయత్నమునకుఁ బ్రాతికూల్యము గలిగినప్పుడు జనించు మనోద్వేగము, లచ్చాంతికిఁ గానొనర్చు పరసంహారము—అహంకారము వలన బలము, బలమువలన దర్పము, దర్పమువలనఁ గామము, కామమువలనఁ క్రోధము గలుగుచుండును ఆసురప్రకృతిగలవారు అహంకారాదుల నాశ్రయించియుందురు అహంకారాదులు నశించినఁగాని వివేక వైరాగ్యంబులుదయింపవు కావున వారిని వివేక వైరాగ్యాదులకును గడుదూరము ఇంతటి పాపాత్ములైనను నాకు భక్తిచేయుదురేని పవిత్రులై యిష్టసిద్ధిఁ బడయనగును నా పేరుగూడ వారు వినసహింపరు ఈద్వేషమునకుఁ గారణమేమందువా? వారి శరీరములోనుండునది నేనే యనుసంగతి తెలియమియే కారణము స్వదేహములోనున్న నన్నెట్లు ద్వేషింతురందువా? అంతర్యామియు సర్వనియంతనై నేనుండుట యెఱుంగక 'ఎవఁడురా భగవంతుఁడు? సర్వము స్వబుద్ధిబలంబున నాకు జరుగుచున్నది, నన్ను నియమించువాఁ డెవఁడు?' అని భగవన్నియంతృభావ నిరసనరూపమైన ద్వేషము వహింతురు ఇది స్వదేహాంతర భగవద్ద్వేషమగును రామకృష్ణాది భగవద్విగ్రహంబులకు జరుగు అతిమానుషదివ్యవైభవంబులను సహింపక మనుష్యమాత్రుల కిట్టి విభవములు జరుపుట వట్టి కల్పితమని దోషారోపణము చేయుట పరదేహాంతర భగవద్ద్వేషమగును ఇట్టి దుర్బుద్ధులను గురువులు మున్నగువారేల శాసింపరందువా? గురూపదేశాదులు అజ్ఞానకృతములని వారికే దోషము మూటగట్టుటయే గాక వారిమాట యన్నంతనే యీదుర్మతులు ఏవగింతురు కావున నిమ్మూఢులు గురుజనాది శిక్షాతీతులు 18

ఇట్టి యాసురసంపదకు ఫలమేమందువా?

హింసాపరత్వము భగవద్ద్వేషభావముఁగల యీనరాధములను నరకసంసరణ మార్గములందుఁ ద్రోయుదును అందుండి చిరకాలమునకు వారు వచ్చినను వారినంతతో వదలక వ్యాఘ్రసర్పాది మహాక్రూరయోనులందుఁ బడవైతును. ఇట్లుచేయుట వైషమ్య నైర్ఘృణ్యంబులనియు భగవంతున కట్టివి తగునాయనియు శంకింతువు గాఁబోలు కర్మానుసారముగా ఫలము గలుగును అశుభకర్మములొనర్చి తత్ఫలము వారనుభవించుచున్నారు శుభాశుభ సర్వకర్మములు చేయించునది నీవేగదా యనియు నీవుచేయించుకర్మము

లు చేయుటయందు వారిదోష మేమిగలదనియు శంకింతువా ? నేనెట్టి కర్మమును జేయను చేయింపను ; సాక్షిమాత్రుడనై యుందు ప్రాణులు స్వప్రకృతిప్రకారము వర్తింతురు ఇందు నాకర్తృత్వమున్నదనిగాని నాకు వైషమ్య నైర్ఘృణ్యంబులు గలవనిగానీ తలంచుట కేవలము ప్రమాదము 19

వేవవేలు జన్మములెత్తిన తర్వాతనేని వారికి శుభము గలుగునాయని యడుగుదువా ?

ఆసురీయోనిజన్మములకుం దొలుదొల్త కారణభూతమైన తమోగుణ మున్నంతకాలము వారు శుభముసుం బడయఁజాలరు తమోగుణము తొలంగ నిది వేదమార్గానుష్ఠానము భగవత్ప్రాప్తివాంఛయు గలుగవు కావున వారు జన్మ జన్మంబులను అధమాధమగతిం బొందుచుందురు వారిగతి యంతేనాయని యందువా ? మనుష్యదేహస్థితి కలిగినప్పుడే ఆసురసంపన్నిరసనార్థము దైవ సంపదను యథాశక్తి ననుష్ఠింపవలయును తిర్యగాది దేహప్రాప్తి గలిగి నప్పుడు తమోగుణబాహుళ్యంబునం బ్రతీకారసామర్థ్యము లేమింజేసి సాధ నానుష్ఠానలాభము దుర్లభము అందువలన వారికిం దరణమే లేదు , తుదలేని సంకటంబులందుచుందురు 20

ఆసురసంపదలు లెక్కలేని రకములు , వానిపరిహార మెట్లందువా ?

నరకమునకు కామక్రోధలోభములను ద్వారములు మూఁడు గలవు ఏద్వారంబున జన్నప్పటికి నాత్మనాశము తప్పదు ఈమూఁడు ఎల్లయసుర సంపదలకు మూలభూతములు ఈమూఁటిం ద్యజించినచో శుభమగును ఈ సంపదలు పుట్టకయే యుండవలయును , పుట్టినతర్వాత వానినిద్యజించు టెట్లం దువా ? వివేకసహాయంబున వానిని ద్యజింపవచ్చును ప్రతిమర్త్యునందు వివేకము సహజమైయుండుననియు, దైవీప్రకృతియందుఅది ప్రకాశమానముగా ఆసురీప్రకృతియందు గాలిలోని దీపమువలె మహాదుర్బలముగానుండుననియు దుర్బలమైనదానికి బలముగలిగించినచో నది పుష్టిచెంది ప్రకాశించుననియు, వివేకప్రకాశము గలిగినంతనే ఆసురీప్రకృతి సన్నగిలుననియుఁ ఇప్పట్టునం బురుషస్వాతంత్ర్యమునుదానికిం బ్రశక్తిగలదనియు భావము 21

అర్జునా! తమోరూపనరకమునకు ద్వారములైన కామక్రోధలోభంబులను మూడింటిని వదలినవాఁడు ఆత్మశ్రేయ మొనర్చినవాఁడై తత్ఫలమగు ముక్తిని బడయును 22

ఏప్రకార మొనర్చుట ఆత్మశ్రేయమగునందువా ?

వేదంబులును వాని యుపజవులగు స్మృతీతిహాస పురాణంబులును వచించు ప్రకారము కార్యాకార్యము లెఱింగి విధులొనర్చుచు నిషేధములు నిరసించుచు నుండవలయును వేదాదులను నిర్లక్ష్యమొనర్చి స్వేచ్ఛాప్రవర్తియగువాఁడు పురుషార్థప్రాప్తికి యోగ్యతఁ బడయనేరఁడు అట్టివానికి ఐహికసుఖము గానీ స్వర్గమోక్షరూపమైన యాముష్మికసుఖము గానిదక్కదు 23

కావున శ్రేయోభిలాషికిఁ గర్తవ్యాకర్తవ్యములందు శాస్త్రమే ప్రమాణము శాస్త్రప్రకారము విధినిషేధము లెఱిఁగి నిషిద్ధమైన యాసురసంపద్రూపకర్మంబులు వర్జించి దైవసంపద్రూపకర్మంబు లాచరింపవలయును కర్మాధికారభూమియైన యీ లోకంబునందు జన్మించినవానికి నిది కర్తవ్యము 24

గీతాహృదయము.

పదునేడవ యధ్యాయము.

ఎట్టివారు తత్త్వజ్ఞానంబునకు అధికారులను విషయము పదునాఱవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది. అట్టియధికారులకు ముఖ్యవిశేషణమేమన వచ్చును. సాత్వికశ్రద్ధయే ముఖ్యవిశేషణమని యీ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడుచున్నది.

అర్జునుఁడడుగుచున్నాఁడు.

కృష్ణా! శాస్త్రము నల్లంఘించి స్వేచ్ఛగా వర్తించువారు జ్ఞానాధికారులు గారంటివి. శాస్త్రోల్లంఘనము గావించినను, పెద్దల యాచారంబును వదలక మహాశ్రద్ధతో దేవతారాదనాదులు చేయువారు గలరు. వారి నిష్ఠ సాత్వికమా? రాజసికమా? తామసికమా? అనఁగా శాస్త్రానుష్ఠానమే ప్రధానమా? శ్రద్ధప్రధానమా? శ్రద్ధప్రధానమేని, అది సాత్వికము గావున, సాత్వికగుణముగలవారు జ్ఞానాధికారులే గదా? 1

శ్రీభగవానుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అర్జునా! శ్రద్ధయనునది స్వభావంబువలనఁ బుట్టుచున్నది, కావున స్వభావమెట్టిదో శ్రద్ధయు నట్టిదిగా నేయుండును. స్వభావమనఁగా నేమందువా? జన్మాంతర పాపపుణ్యంబుల వాసనావిశేషము స్వభావమందురు. ఈస్వభావము వారివారి ప్రాక్తనకర్మఫలంబులనుబట్టి సాత్వికముగానో రాజసికముగానో, తామసికముగానో యుండును. శ్రద్ధయుఁ దదనుగుణంబుగా నుండును. ఇది వివరింతు వినుము 2

ఇందుఁ జెప్పఁబడు శ్రద్ధ కేవల స్వభావజమైనదేగాని శాస్త్రసంస్కారజన్యమైనదిగాదనియు, శాస్త్రము సత్త్వప్రబోధకము గావున, శాస్త్రవివేకము పూర్వజన్మమువలన గలుగుదానినిగూడ మార్చుననియుఁ గారణానుగుణంబుగాఁ గార్యముండు ననున్యాయప్రకారము సత్వప్రబోధకమగు శాస్త్రంబువలన సంస్కృతమైన శ్రద్ధ సాత్వికముగానే యుండుననియు గ్రహింపనగును

అర్జునా! ప్రతిప్రాణికి అంతఃకరణమనునది యొకటి కలదు. స్వ
భావమీ యంతఃకరణంబునఁ బ్రతిఫలించును అంతఃకరణము సత్త్వప్రధాన
మైనచో శ్రద్ధయు సాత్త్వికంబుగా నుండును, అదిరజఃప్రధానమైనచో శ్రద్ధ
రాజసముగా నుండును, తమఃప్రధానమైనచో శ్రద్ధ తామసముగా నుండును
నీమూఁడు విధముల శ్రద్ధలలో నేదే నొకదానినిఁ బురుషుఁడు గలిగియుం
డును శ్రద్ధనుబట్టి పురుషుని నిష్ఠయుండును పైనఁజెప్పినదానింబట్టి జ్ఞానా
ధికారమునకు శ్రద్ధయే ప్రధానముగాదు, అదియు నొకయంగమగును 3

శ్రద్ధనుబట్టి నిష్ఠయుండునంటిని ఎట్లనిన వినుము ఎవని శ్రద్ధ యెట్టి
దైనది వానిచర్యలు ప్రకటించుచుండును ఈచర్యలలో ఆరాధనము ప్ర
ధానము. దేవతలు సాత్త్వికగుణ ప్రధానులు, దేవతల నారాధించువారు
సాత్త్విక శ్రద్ధావంతులుగా నుందురు యక్షరాక్షసులు రజోగుణప్రధానులు,
వారి నారాధించువారు రాజస శ్రద్ధావంతులుగా నుందురు, స్వధర్మభ్రష్టులై
మరణానంతరము వాయుశరీరములతో నుండువారు ప్రేత లనఁబడుదురు
ప్రేతలును భూతగణంబును తమోగుణప్రధానములు వారి నర్చించువారు
తామస శ్రద్ధావంతులుగా నుందురు. 4

శ్రద్ధవలెనే తపస్సుగూడ సాత్త్విక రాజస తామసికంబులని మూఁడు
విధంబులు శ్రుతిస్మృతు లంగీకరింపనట్టియుఁ దనకుఁ బరులకుఁ బీడాకర
మైనట్టియు తపమువలన ఫలములేదు ధార్మికత్వ ప్రకటనరూపమైన దంభ
మును బురస్కరించుకొనియో, 'నేనింతపని చేయుచున్నా'ననెడి అభిమానము
గలిగియో, ఈకోరికను అవశ్యము సాధింతుననెడి దురాగ్రహముతోడనో చేయు
నట్టి తపస్సు నిష్ఫలము 5 అట్లు చేయువారు వారి శరీరాకారంబుగాఁ
బరిణమించియున్న పృథివ్యాది భూతసముదాయంబును ఉపవాసాదులవలన
వృథాగాఁ గృశింపఁజేయుటయేగాక, వారిశరీరాంతరమైన జీవరూపంబుననున్న
నన్ను సయితము మదీయభోగ్యశరీర కృశీకరణమూలంబునఁ గృశింపఁజేయు
దురు ఇట్టి తపోనిష్ఠులు కేవల వివేకశూన్యులనియు, మనుష్యరూపంబుఁ
దాల్చిన యసురులనియు గ్రహింపుము అనఁగాఁ బుట్టువు బట్టి యసురులు
గాకున్నను కర్మములనుబట్టి యసురస్వభావులై యుందురు. 6

రాజసతామసంబులు ఆసురంబులు గావున వానినెల్లవిధంబులఁ ద్యజింప
వలయును సాత్త్వికము దైవీప్రకృతి గావున దానినభివృద్ధిచేసికొనవలయును
సాత్త్వికము సిద్ధించునుపాయమేదందువా ? సత్త్వము శుద్ధియగుకొలఁది సాత్త్విక
మభివృద్ధిచెందుచుండును. సత్త్వశుద్ధి ఆహారశుద్ధినిబట్టి యుండును. 'ఆహార
శుద్ధౌ సత్త్వశుద్ధిః' అని ప్రమాణము. కావున ఆహారశుద్ధి ప్రధానోపాయము
సాత్త్వికాహారనిష్ఠునుబూని సత్త్వమయములైన యజ్ఞదానతపంబు లాచరించుచు
రావలయును. సాత్త్విక యజ్ఞాదులుగూడ సత్త్వశుద్ధిఁ బోషకములు

సృష్టిజాతమెల్లఁ ద్రిగుణాత్మకము గావున గుణములనుబట్టి శ్రద్ధా
తపస్సులెట్లో ఆహారాదులుగూడ నట్లే మూఁడు విధములు ఆయాగుణము
గలవారి కయ్యవి రుచించును 7 చిరజీవనమును, చిత్తస్థైర్యమును, ఆత్మ
విహితకార్య నిర్వహణంబునకు వలయు సామర్థ్యమును, వ్యాధిలేమిని, భోజ
నానంతరతృప్తిని, సంతోషమును వృద్ధిచేయునట్టివియు, మధురరస ప్రధానములై
నట్టివియు, సహజముగానుండే ఆగంతుకముగానుండేఁ జమురుగలిగినట్టివియు,
రసాద్యంశంబున శరీరమందు బహుకాల ముండనట్టివియు గర్గంధాది దృష్ట
దృష్ట దోషశూన్యమైనట్టివియునైన భక్ష్యభోజ్యాదులు సాత్త్వికాహారమగును.
కావున సాత్త్వికత్వమును గోరువారిట్టి యాహారంబులనే సేవింపవలయును 8

వేము మొదలగు మిక్కిలి చేదుపదార్థంబులును, చింతపండు మొదలగు
మిక్కిలి పులుసు పదార్థంబులును, ఉప్పును, అత్యుష్ణపదార్థంబులును, మిరి
యాలు మొదలగు మహాతీక్ష్ణపదార్థంబులును, ఆమ్ల మొదలగు చమురులేని
రూక్షవస్తువులును, అతిదాహకరంబులైన యావాలు మొదలగు వస్తువులును,
తాత్కాలికపీడయగు దుఃఖంబును అనంతరము దౌర్మనస్యరూపమైన శోకం
బును వ్యాధిని గలిగించును ఇట్టి పదార్థంబులు రాజసగుణముగలవారికిఁ
బ్రియంబులు సాత్త్వికముగోరువారిట్టి వస్తువులను వర్జింపవలయును 9

చాలకాలముక్రింద వండి చద్దిపాటినపదార్థములు, సహజరసశూన్య
మైనపదార్థములు, దుర్గంధముగలవస్తువులు, ఒక రాత్రికిఁ బూర్వమువండిన
పదార్థములు, ఎంగిలివస్తువులు, యజ్ఞార్హముగానట్టియు శుచికరములుగానట్టి
యు మాంసాదులు తామసులకు బ్రియంబులు. సాత్త్వికులిట్టి పదార్థంబులను
దగ్గఱకుఁగూడ రానీయఁగూడదు 10

ఆహారమువలెనే యజ్ఞములుకూడ మూఁడు విధములు

సామాన్యముగా యజ్ఞములు కామ్యములని నిత్యములని రెండువిధంబులు. కామ్యములు ఫలాభిలాషమువలనఁ బ్రేరేపింపఁబడుచుండును. కామ్యయజ్ఞంబులను సర్వాంగోపసంహారంబుగా ముఖ్యకల్పనలతోనే యనుష్ఠింపవలయును. నిత్యయజ్ఞములకన్ననో ఫలాభిసంధిలేదు, జీవనాదినిమిత్తసంయోగంబున నవి ప్రేరితములగుచుండును. సర్వాంగోపసంహారము లేకున్నను బదులు సాధనమును గల్పించుకొని నిత్యయజ్ఞములను దప్పక చేయవలసినదనియు, అట్లు చేయుట ప్రత్యవాయపరిహారార్థము అవశ్యజీవనాదినిమిత్తమనియు శాస్త్రమర్యాద. ఇట్టినిశ్చయము గలిగి మనస్సును తదేకాగ్రమొనర్చి యీశ్వరారాధనబుద్ధితో యథాశాస్త్రము అనుష్ఠింపఁబడుయజ్ఞము సాత్వికయజ్ఞమగును 11

అర్జునా! ఫలోద్దేశముతోఁగానీ ధార్మికత్వాదిఖ్యాతి నపేక్షించిగాని చేయఁబడు యజ్ఞము రాజసయజ్ఞమగును 12 శాస్త్రవిధిని మాని అన్నదానాదులొనర్పక మంత్రోచ్చారణంబున స్వరవర్ణలోపంబులు గలిగినను లెక్కసేయక దక్షిణలియ్యక శ్రద్ధలేక చేయుయజ్ఞము తామసయజ్ఞమని శిష్టులందురు 13

తపస్సు సాత్వికమని రాజసమని తామసమని మూఁడు విధములుగా నుండుట వివరించితిని ఇందొక్కొక్కటి మఱల కాయికవాచికమానసికంబులని మూఁడు భేదములు,

దేవతలను ద్విజులను గురువులను తత్త్వవేత్తలను బూజించుట, స్నానాదులవలన శరీరమును శుభ్రముగా నుంచుకొనుట, విహితము లాచరించుచు నిషిద్ధంబులను వర్జించుచునుండుట, విశృంఖలవృత్తిమాని పరస్త్రీనివలచి యేకపత్నీవ్రతుఁడైయుండుట, భగవదారాధనార్థము మాత్రము శాస్త్రానుసారమైన యజ్ఞపశువిశసనముదప్ప యెట్టిహింస చేయకుండుట—ఇది శారీరక తపస్సగును. అనఁగా నిట్టికార్యములెల్ల శరీరావయవంబులతోఁ జేయఁబడును గాన దీనిని శారీరకతపస్సందురు 14

ప్రాణులకు దుఃఖము గలిగింపనట్లుగా ఉన్నది యున్నట్లుగా నిజ

వారికిఁ దత్కాలశ్రుతి సుఖమగునట్లుగాఁ బరిణామంబున సుఖకరమగునట్లుగాఁ బలుకుట, యథావిధి వేదాభ్యాస మొనర్చుట వాచిక తపస్సగును 15

మనస్సు నిష్కల్మషముగానుండుట, విషయచింతనలతో వ్యాకులత్వము చెందకుండుట, ఏకాగ్రబుద్ధితోఁ దత్త్వచింతనముచేయుట, మనస్సు చలింపకుండునట్లు నిరోధించుట, అనఁగా సమాధిలోనుండుట, వ్యవహారములందు మాయదారితనము లేకుండుట—మానసిక తపస్సగును 16

కాయికవాచిక మానసిక తపస్సులను వివరించితిని. సత్వరజస్తమోగుణములతోఁగూడినప్పుడు అవి 1 సాత్విక కాయికమని 2 సాత్వికవాచికమని 3 సాత్వికమానసికమనియు; 4 రాజసకాయికమని 5 రాజసవాచకమని 6 రాజసమానసిక మనియు, 7 తామసిక కాయికమని 8 తామసికవాచికమని 9 తామసికమానసికమనియుఁ దొమ్మిది తెఱంగులగును.

ఆస్తిక్యబుద్ధిగలిగి ఫలముఁగోరక ప్రాప్తాప్రాప్తంబులకు వికారము చెందక, శరీరముతోఁజేయునది సాత్విక కాయికతపస్సనియు, వాచికముతోఁ జేయునది సాత్వికవాచిక తపస్సనియు, మనస్సుతోఁ జేయునది సాత్విక మానసిక తపస్సనియు వచింతురు 17

సత్కారము అనఁగా లోకశ్లాఘనము, మానము అనఁగా ఎదురేగుట వందనాదులొనర్చుట, పూజయనఁగా కాళ్ళుగడిగి ధనదానమిచ్చుట—సత్కారమాన పూజలుగోరి చేయునది రాజసికమగును ఇది కాయిక సంబంధమైనప్పుడు రాజసకాయికమని, వాచికసంబంధమైనప్పుడు రాజసవాచికమని, మనస్సంబంధమైనప్పుడు రాజసమానసికమని చెప్పఁబడును ఇట్టితపస్సువలనఁ గలుగుఫలము చిరకాలముండదు అదియు నైహిక సత్కారరూపంబున నుండునేగాని యంతకుమించదు ఇట్టితపస్సునకు సెట్టినియమము గలుగదు 18

అవివేకమువలని దురాగ్రహముతో దేహేంద్రియాది సంఘాతంబునకుఁ బీడాకరముగాఁ జేయునట్టిది గానీ పరులకు హానిగలిగించునట్టి యభిచారరూపమైనదిగాని యగు తపస్సు తామసమగును పైనఁ జెప్పినప్రకార మిదియుఁ

గాయికమైనచోఁ దామసికకాయికమని, వాచికమైనచోఁ దామసికవాచికమనియు, మానసికమైనచోఁ దామసిక మానసికమనియు ముత్తెఱంగులగును 19

దానముగూడ మూఁడు విధంబులు

ఇయ్యఁదగిన దనునిశ్చయబుద్ధిగలిగి ఫలాభిసంధిలేక ప్రత్యుపకారమపేక్షింపక పూర్వరచితోపకారంబునకుఁ బ్రతిఫలముగాక కాశీప్రయాగాది పుణ్యక్షేత్రములందు సూర్యగ్రహణాది పుణ్యకాలములలో శాస్త్రోక్త లక్షణములుగల పాత్రునకుఁ బ్రతిగ్రహణమునకు యోగ్యుఁడైనవానికి నిచ్చునట్టి స్వర్ణభూమ్యాదిరూపమైన దానము సాత్వికదానమగును 20 ప్రత్యుపకారమునుగోరిగానీ, పుణ్యకాలము గాకపోయినను నావలన నితఁడుపకరింపఁబడుఁగాక అను తలంపుతోఁగానీ, స్వర్గాదిఫలము నపేక్షించిగాని, పశ్చాత్తాపయుక్తముగా నీయఁబడునది రాజసదానమగును 21 స్వభావమువలననొండె సంసర్గంబుననొండె దుష్టుఁడగుటంజేసి యోగ్యముగాని ప్రదేశమునందు అశుచిసమయంబున యోగ్యుఁడుగానివానికి నీయఁబడునట్టిదియు, దేశకాలపాత్రములు మంచివిగ నను కూడినను బ్రియభాషణ పాదప్రక్షాళనాది పూజాత్మక సత్కారములు లేక పుచ్చుకొనువానికిఁ బరిభవమగునట్లుగా నిచ్చునదియుఁ దామసదానమగును 22

పైనఁజెప్పిన లక్షణములనుబట్టి పరిశీలించిచో యజ్ఞదానాదులెల్ల రాజసములో తామసికములో యగుననియు, రాజసతామసికంబులు వర్జ్యంబులుగావున నట్టి దానాదుల నొనర్చుటేలయనియు శంకింపవచ్చును అర్జునా! అట్టిశంక నిరాధారముగాదు అయినను రాజస తామసిక కర్మంబులను సాత్వికముగా మార్పవచ్చును ఏకర్మముగానీ సంకల్పమునుబట్టి సాత్వికమో రాజసమో తామసికమో యగును. సంకల్పరహితముగాఁ జేసినచో నెట్టిదియు సాత్వికమేయగును సంకల్పరహితముగాఁ జేయఁజాలవేని నీవు చేయునదియెల్ల బ్రహ్మార్పణముగాఁ జేయుము అట్లు చేయునప్పుడు నీసంకల్పము పరార్థమగును సంకల్పము స్వార్థమైనప్పుడే రాజస తామసికంబులు దానినంటియుండును అది పరార్థమైనప్పు డట్టివానికవకాశములేదు ఈయర్థము నే యీశ్లోకము తెలుపుచున్నది ఎట్టికర్మమైనను అనుటవలన నిషిద్ధకర్మములు త్యాజ్యమని భావము. 23

చరాచరాత్మకమైన సమస్తసృష్టికి మాతృభూతమైన తత్త్వమొకటి కలదు. దానినిఁ బరమాత్మయని పరబ్రహ్మమని వచింతురు. ఆపరబ్రహ్మమునకు ఓమ్ అనియు తత్ అనియు, సత్ అనియు మూఁడుపేర్లు వేదాంతవేత్తలగు పూర్వమహర్షులు నిర్దేశించిరి. ఇదానీంతనులుగూడ ఆపేర్లనే గ్రహించుచున్నారు. ఓమ్ అనునది బ్రాహ్మణాదికర్తలను, తత్ అనునది వేదాదికరణంబులను, సత్ అనునది యజ్ఞాదికర్మంబులను సూచించుననియు, కర్తృకరణకార్యంబులను తత్కారణమైన మూలంబునకు సమర్పించుటయే బ్రహ్మార్పణమనియు బ్రహ్మార్పణమస్తు అనుటకు మాఱుగా ఓంతత్సత్ అన్నచో నదే భావమగుననియు, అట్లుచేసినచో నయ్యాయిక్రియలందేదేని కాలుష్యమున్నను నశించుననియు గ్రహింపవలయును. అనఁగా ఓంతత్సత్ అనునది బ్రహ్మార్పణమస్తు అనుటకుఁ బర్యాయపదమని యెఱుంగునది.

*ఓమ్ అనునది వ్యక్తావ్యక్తములకుఁ బరమైయున్న మూలతత్త్వమనియు తత్ అనునది దాని యనిర్వచనీయత్వమును దెల్పుననియు, సత్ అనునది ఆపర తత్త్వము త్రికాలాబాధితము నిర్వికార నిర్వికల్ప నిత్యమునై యేకరాశిగా నుండుటను తెలుపుననియుఁ గొందఱిమతము.

పరబ్రహ్మ నామధేయమైన ఓంతత్సత్ అనుదానిలో ఓంకార మొక యవయవము. శాస్త్రవిహితములైన యజ్ఞదానతపఃక్రియలు ఓంకారోచ్చారణపూర్వముగా నొనర్చినచోఁ దత్క్రియలందేదేని వైగుణ్యమున్నను రహిత మగును. బ్రహ్మవాదు లట్లుచేయుదురు. ఓంతత్సత్ అను మూఁడింటిలో నొకటైన ఓంకారము నుచ్చరించి చేసినవే యంత నిర్దుష్టములగుచుండఁగా మూఁడింటి నుచ్చరించిచేసినప్పు డిఁకఁజెప్పవలయునా? 24

ముముక్షువులు స్వర్గాదిఫలంబును సంకల్పింపక తత్ అను రెండవ యవయవంబు నుచ్చరించి వివిధయజ్ఞాదు లొనర్తురు. 25

సత్ అనునది సద్భావమునందును, అనఁగా లేదనుశంక దేనియందుఁగలుగునో యట్టిది కలదని రూఢిగాఁబల్కు నర్థమందును, సాధుభావమందును శిష్టులు ప్రయోగింతురు. సత్ అని యుచ్చరించి యొనర్పు యజ్ఞాదులు వైగుణ్యంబునుబాసి సాధువులగును. యజ్ఞాదులఫలము గోచరించునట్లు చేయుశక్తి

సత్ అనుదానికిఁ గలదు. ఈసత్ శబ్దము వివాహాది మంగళకర్మములందుఁ గూడఁ బ్రయోగింతురు 26

మఱియు ఈసత్ శబ్దము యజ్ఞతపోదానంబుల యందలి స్థిరభావంబును గూడ తెలుపుటకుఁగాఁ బ్రయోగింపఁబడుచున్నది 27

శ్రద్ధలేక శాస్త్రవిధినుల్లంఘించి ఫలాభిసంధితోఁ జేయు యజ్ఞాదికర్మము లాసురము లంటిని. ఆసురకర్మములు చేయుచు ఓమ్‌తత్సత్ అన్నంతనే అవియు వైగుణ్యంబును బాయునా యని శంకింపవచ్చును

అర్జునా! శ్రద్ధలేనప్పుడు యజ్ఞాదులే గాదు ఏదియే కర్మమైనను అసాధువే యగును గాని సాధువు గాదు. ఓంతత్సత్ అని యుచ్చరించి చేసినంతనే దానికి సాధుత్వము గలుగదు. చట్రాతిపై విత్తనము చల్లిన నది యంకురించునా? కావున అశ్రద్ధతో నొనర్చిన కర్మము పరలోకప్రాప్తిఁ గలిగింపదు. అట్టిదానిని సాధువులు గర్హింతురు గావున ఇహలోకంబునఁ గూడ దానివలన ఫలంబు గలుగదు. సాత్త్వికశ్రద్ధాపూర్వకంబుగా సాత్త్వికకర్మము లొనర్పవలయును. అట్టికర్మములను బ్రహ్మార్పణ మొనర్చుచో నందలి వైగుణ్యంబు దైవయోగంబున నశించి వాని సాద్గుణ్యంబు లభించును. కావునఁ గర్మాచరణంబున సాత్త్వికశ్రద్ధ ముఖ్యహేతువని గ్రహింపుము 28

గీతాహృదయము

పదునెనిమిదవయధ్యాయము.

జ్ఞానసంపాదనమునకు సాత్వికశ్రద్ధ ముఖ్యమైన యధికారి విశేషణమని పదునేడవ యధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది ఇట్టి సాత్వికశ్రద్ధతోఁడి సన్యాసము జ్ఞానహేతువని యీయధ్యాయములో నిరూపింపఁబడును అనఁగా సాత్వికశ్రద్ధతోఁజేయుకర్మములనెల్లఁ గావించుచు ఫలమునుమాత్రము సన్యసించుచు వచ్చినచో జ్ఞానము గలుగునని భావము

అర్జునుఁ డడుగుచున్నాఁడు.

కృష్ణా ! సన్యాసము త్యాగము అను రెండుపదము లీగ్రంథము దుపయోగించితివి ఈరెండు పదములు భిన్నార్థకములా ? ఏకార్థకములా ? భిన్నార్థకములైనచో సన్యాసము సాత్వికమనియు రాజసమనియుఁ దామసమనియు ముత్తెఱంగులగును త్యాగముగూడ నట్లే ముత్తెఱంగులగును సాత్వికసన్యాసమనెట్టిది ? రాజససన్యాసమనెట్టిది? తామససన్యాసమనెట్టిది ? అట్లే సాత్వికత్యాగమనెట్టిది? రాజసత్యాగమనెట్టిది ? తామసికత్యాగమనెట్టిది ? సన్యాసత్యాగశబ్దము లేకార్థకములే యనియుందువా ? ఆపక్షమునఁగూడ సాత్వికరాజస తామససన్యాసంబుల స్వరూపంబు విన గోరుదు 1

శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు — అర్జునా ! యుద్ధమోహము శాంతించుకొఱకు జ్ఞానముపదేశించితిని. మోహము తీఱెనట్లు నీవే యొప్పుకొంటివి యుద్ధసన్నద్ధులై నీయెదుటనున్న శత్రువులతోఁ బోరాడుట నీకిప్పుడు కర్తవ్యమై యుండఁగా అదిమాని సన్యాసమన నేమి? త్యాగమన నేమి? అని మీమాంసచేయనగునా ? ఇట్లు పరాకునమున్నచో శత్రువులు పైకొని నిన్ను మర్దింపరా ? అట్టి దకస్మాత్తుగా సంభవించెనేని నీకు సారథినైయుండియుఁ దత్ప్రతీకారమొనర్ప నాకు సాధ్యముగాదుగదా

పదునెనిమిదవ యధ్యాయము.

అ — స్వామీ ! కేశియను రక్కసి నోరుప్పలించి నిన్ను మ్రింగవచ్చినప్పుడు దానినోట నెడమచేయి దూర్చినంతఁ దక్కరము క్షణములోఁ బెరుగుడు దానినోరు పెద్దసిద్దెవలెఁ జీలి యది మడిసినది. అట్లు కేశిని గెడపుటంజేసి కేశినిషూదనుఁడను బిరుదుగాంచిన నీవు సారథివై నిరంతరము నన్నుఁ గాపాడుచుండఁగాఁ బ్రమాదమునేని నాకుఁ బరాభవము గలుగునా ? సారథివై వాగెలుపట్టుట శత్రువులఁగొట్టుట రెండు నొక్కసారి యెట్లు సాధ్యమందువా ? వాగలొకచేతితో బట్టి రెండవచేతితో ముల్లోకంబులనుగూడ జయింపనేర్తువు. కేశి సంహారమే యిందులకు నిదర్శనము సుమా

శ్రీకృష్ణ — అర్జునా ! నీకు సారథ్యముమాత్ర మొనర్తునని ప్రతిజ్ఞచేసితిని ప్రతిజ్ఞాభంగముగా యుద్ధముచేయఁజెల్లునా ?

అర్జు — స్వామీ ! నీవు హృషీకేశుఁడవు అనఁగా సర్వేంద్రియములకు నధిపుఁడవు, నీయాజ్ఞలేనిది యేయింద్రియము వర్తింపదు. ఇంద్రియములు వర్తింపనినాఁడు నరుఁడు కదలమెదలలేఁడు. కావున శత్రుసంహారమునకై నీవు యుద్ధమొనర్పఁ బనిలేదు ? వేయేల నీయాజ్ఞలేక యెవఁడుగాని విల్లు మోపెట్టఁగలఁడా ? తుదకు నావంకనైనఁ జూడఁగలఁడా ? కాఁబట్టి నీవున్న శత్రుభయము నాకు లేశమాత్రముగూడ లేదు

శ్రీకృ — అర్జునా ! అట్లయగుఁగాక. సన్యాసమనఁ ద్యాగమనఁగల భేదమేమంటివి. నీభావము స్పష్టపడదు, సుంత వివరింపుము

అర్జు — సన్యాసము ముఖ్యమని గౌణమని రెండువిధంబులు. అందు ముఖ్యసన్యాసము విద్వత్సన్యాసమని వివిదిషాసన్యాసమని మఱల రెండువిధంబులు. విద్వత్సన్యాసస్వరూపంబును మూఁడవయధ్యాయము 17వ శ్లోకములోను అయిదవ యధ్యాయము 13-వ శ్లోకములోను వివరించితివి. దానింబట్టి విద్వత్సన్యాసము సర్వకర్మత్యాగరూపమని స్పష్టము. కావున దానిగూర్చి సంశయములేదు. బ్రహ్మజ్ఞానంబును బడయఁ,

గోరి తత్త్వప్రాప్తికి వలయు చిత్తశుద్ధికిఁగాఁ బరమేశ్వరార్పణబుద్ధితో వివిదిషుఁడు (తత్త్వజ్ఞానంబును బడయఁగోరువాఁడు) మొదటఁ గర్మము లాచరించును కర్మములు చిత్తశుద్ధిమాత్రజనకములు గావునను చిత్తశుద్ధిగల్గిన తర్వాత తత్కర్మంబులవలన వానికొట్టి యితర ప్రయోజనము లేదు గావునను, వడ్లుదంచి బియ్యమును సంగ్రహించినపిదప పొట్టువలె వానికిఁ దత్కర్మములగును అందువలన వివిదిషుఁడు కూడ కర్మంబులను వర్జించును పరిణామము విచారించినచో విద్వద్వివిదిషాభేదముఖ్యసన్యాసన్యాసంబునఁ గర్మత్యాగము సిద్ధమగుచున్నది కావున నాప్రశ్న ముఖ్యసన్యాసమునుగూర్చినదే గాదు మఱియు విద్వత్సన్యాసి గుణాతీతుఁడుగానుండును గుణాతీతుని విషయమై సాత్త్వికాది గుణత్రయ విభాగయుక్తమగు ప్రశ్నయే యసంగతము వివిదిషాసన్యాసి గుణాతీతుఁడుగాకున్నను, కర్మములను వర్జించియుండును గావున వానివిషయమునఁగూడ గుణవిభాగయుక్త కర్మానుష్ఠానప్రశ్న యుక్తముగాదు ఎవనిగూర్చి యడుగునందువా ? తత్త్వబోధగానీ తత్త్వజ్ఞానాభిలాషగానీ గలుగని కర్మాధికారులు కేవల కర్మానుష్ఠానపరులై యుండియుఁ గర్మఫలమును త్యజించుట గౌణసన్యాసమనఁబడును గౌణసన్యాసు - కర్మముల ననుష్ఠింతురు గావుననే వీరికర్మములు త్రిగుణములతోఁ గూడియుండుటకు నవకాశము గలదు. ఇట్టివారుచేయు కర్మఫలత్యాగము సన్యాసమనిపించుకొనునా ? త్యాగమనిపించుకొనునా ? అనునది స్పష్టముగా గ్రహించుటకై యిట్లు ప్రశ్నించితిని సన్యాసమునకుఁ ద్యాగమునకు భేదము గలదేని 'సన్యాసీ' అని ఆఱవయధ్యాయము మొదటిశ్లోకములో నీవు చెప్పినది సరిపోవును భేదములేదేని, అట్టిత్యాగము సాత్త్వికరాజసతామసికములలో నేదేనొకటి యుండవచ్చును త్యాగసన్యాసశబ్దములేకార్థములగునప్పుడు అట్టి త్యాగిని సన్యాసియనిగూడ చెప్పవచ్చును తాదృశసన్యాసముగూడ త్రైగుణ్యరూపమే యగును ఈవివరంబు తెలియంగఁగోరి సన్యాసత్యాగశబ్దములు ఏకార్థకములా ? భిన్నార్థకములా ? అని యడిగితిని

(స్పష్టార్థము పైశ్లోకభావంబు సంవాదరూపంబున వ్రాయఁబడినది)

అర్జునా! సన్యాసత్యాగశబ్దముల విషయమై మతభేదములు గలవు. స్వర్గపుత్రాదులనఁ గోరి తదర్థము శాస్త్రవిహితముగాఁ జేయఁబడు కామ్యకర్మంబులను వదలుట సన్యాసమని కొందఱు పండితులు చెప్పుదురు వీరిమత ప్రకారము కామ్యకర్మములను ఫలసహితంబుగా వదలుటమాత్రమే సన్యాసమగును, నిత్యకర్మములను వదలరాదుగాన, ఫలాభిసంధిమానివాని నాచరింప వలయును నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మంబుల నెల్ల ఫలాభిసంధిమాని యాచరింప వలసినదనియు, ఫలత్యాగమే సన్యాసముగాని కర్మస్వరూపత్యాగము సన్యాసముగాదనియు విచక్షణులు కొందఱు వచింతురు కామ్యకర్మముల స్వరూపత్యాగమును, నిత్యకర్మముల ఫలత్యాగమును, సన్యాసశబ్దార్థమనియు, సర్వకర్మఫలమాత్రత్యాగము త్యాగశబ్దార్థమనియు ఉభయమతముల సారాంశమగుచున్నది ఇట్లనుటవలన సన్యాసత్యాగశబ్దములు భిన్నార్థకములని యేర్పడుచున్నది లోకవ్యవహారంబును పరికించినచో త్యాగశబ్దార్థమందే సన్యాసత్యాగశబ్దములు రెండు ఏకార్థకములైన పర్యాయపదములవలెఁ బ్రయోగింపఁబడుచున్నవి లోకవ్యవహారమిట్లు పండితమతమట్లు నుండుటంజేసి నీకీసందేహము జనించియుండును 2

ప్రతికర్మమునకు ఫలము వెనువెంటనే యుండుననియు, ఫలరహితమైన కర్మమే యుండదనియు, ఫలము ననుభవించితీఱవలసియుండుటంజేసి కర్మము కామ్యమైనఁగానీ నిత్యమైనఁగానీ నైమిత్తికమైనఁగానీ బంధహేతువగుచున్నదనియు, బంధమోక్షమును గోరువారెల్ల కర్మములను స్వరూపముతో వదల వలసినదనియుఁ గొందఱు పండితులు వాదింతురు కర్మములవలనఁదక్క మఱియొకటఁ జిత్తశుద్ధిగలుగదనియు, బ్రహ్మజ్ఞానము గోరువారికిఁ జిత్తశుద్ధి యత్యావశ్యకమనియు, చిత్తశుద్ధిని సంపాదించునిమిత్తము యజ్ఞాది శాస్త్రసమ్మత కర్మంబులను గర్మాధికారులు తప్పక చేయవలసినదనియుఁ గొందఱమతము 3

అర్జునా! సన్యాసత్యాగశబ్దములు పర్యాయపదములేగాని భిన్నార్థకములుగావు త్యాగమనఁగాఁ గామ్యకర్మత్యాగమా? సర్వకర్మస్వరూపత్యాగమా? సర్వకర్మ ఫలమాత్రత్యాగమా? ఈవిషయంబున నామతము

వినుము. త్యాగము సాత్త్వికరాజసతామసభేదంబులతోఁ ద్రివిధమైయుండును వీని పరస్పరభేదసూక్ష్మంబు లెఱింగి చెప్పఁగలవాఁడు మదన్యుఁడు గలుగఁడు భరతవంశరాజులలో నుత్తముఁడవు గావున నాయుపదేశంబునకు నర్హుఁడవు. మఱియు నీవు పురుషశ్రేష్ఠుఁడవు గావున నీకుఁగల త్యాగసంపత్తి సాత్త్వికమేగాని రాజసతామసికంబులుగావు 4

కర్మాధికారులు యజ్ఞదానతపోరూపంబులగు కర్మంబులను జేసి తీఱవలయునుగాని యెంతమాత్రము వదలరాదు ఏలయందువా ? యజ్ఞాదులు చిత్తశోధకములు అనఁగా జ్ఞానప్రతిబంధకమైన కాలుష్యంబును బాపి జ్ఞానోత్పత్తికి వలయు యోగ్యతను గలిగించును ఇట్టి యోగ్యతాసంపాదనము ప్రతిమనుష్యునకు ముఖ్యము. ఇట్టియోగ్యత గలుగవలయునన్నచో ఫలాభిసంధి రహితంబుగా యజ్ఞాదికర్మముల ననుష్ఠింపవలయును. 5 కర్తృత్వాభిమాన ఫలాభిసంధిపూర్వకంబుగాఁ గర్మములొనర్చిన నవి తప్పక బంధకములగును, జ్ఞానోదయము గలుగదు కర్తృత్వాదులుమాని చేసినచో నవియే జ్ఞానోదయంబునకు సహాయకారులగుచున్నవి కర్మానుష్ఠానమునఁగల మర్మమిదే. నాపరమమతమును జెప్పితిని, ఇంతకుమించిన మతము గలుగదు

ఎల్లకర్మములకుఁ బ్రేరేచునది ఫలాభిలాషయే యనియు, అభిలాష వదలినచోఁ గర్మాచరణంబునకు మనస్సు రాదనియు, ఆపక్షమునఁ గర్మప్రవృత్తికే భంగము వచ్చుననియు శంకింపవచ్చును. ఫలాభిలాష మానుట యనఁగా స్వర్గాదిఫలంబులను కోరకుండుటయని యెఱుంగుము అంతేగాని జ్ఞానోదయ ఫలంబునుగూడ కోరవలదని చెప్పలేదు కావునఁ గర్మప్రవృత్తికి వలసిన ప్రేరణము గలదు. మఱియు నిత్యకర్మములకుఁ గామ్యకర్మములకు స్వరూపభేద మంతగాలేదు భేదమెల్లఁ గర్తృసంకల్పంబువలనఁ గలుగుచున్నది. ఏకర్మమునైనను ఫలాభిసంధిమాని చేసినచో నది చిత్తశుద్ధికరమగుచున్నది కావున 'కామ్యకర్మత్యాగము సన్న్యాస'మనెడి మతము సరిగాదు సర్వకర్మఫలత్యాగమే సన్న్యాసమగును మూఁడవశ్లోకములోఁ జెప్పిన 'సర్వకర్మస్వరూపత్యాగము సన్న్యాస' మను మతముగూడ సరిగాదు ఏలయందువా ? దోషములేని కర్మమే గలుగదనియుఁ గర్మములుచేయుచేల

దోషంబులు మూటగట్టుకొనుటెలయనియుఁ గర్మములే చేయకున్నచో దోషములే గలుగవుగదా యనియు వారిభావము పాపము వీరు వట్టిభ్రాంతులు. దోషమెందున్నది గ్రహింపలేక యిట్లు ప్రమాదపడుచున్నారు ఈప్రమాదబీజమును విశదీకరించుటకై త్యాగము త్రివిధమని నాల్గవశ్లోకములోఁ బ్రస్తావించితిని త్రివిధత్యాగమునకుఁగల పరస్పరభేదంబును, గుణతారతమ్యంబును, గ్రహింతువేని భ్రాంతిబీజము నీకే స్పష్టమగును అసంగతి చెప్పెద వినుము 6

చిత్తశుద్ధికొఱకు కర్మములు చేయుదురు కామ్యకర్మములు చేయుట వలనఁ జిత్తశుద్ధి లభింపకపోవుటయేగాక జననమరణరూపసంసారము తప్పక గలుగుచున్నది ఈసంసారము తొలఁగు నిమిత్తమేగదా జ్ఞానము, అందులకు ముఖ్యమైన చిత్తశుద్ధియు, అందులకు నుపకరణమైన కర్మప్రవృత్తియు, నవసరములు కావున సంసారకారణములగు కామ్యకర్మములు త్యాజ్యములగుట యుక్తమే. నిత్యకర్మము లట్టివిగావు ; అందుఁ గాన బ్రపిమయమే గలుగదు నిత్యకర్మము లనుష్ఠింపనిచోఁ బ్రత్యవాయము తప్పదు సంసారహేతుభూతములుగావు గావునను, అనుష్ఠింపకున్నచోఁ బ్రత్యవాయము వచ్చును గావునను నిత్యకర్మములు తప్పక చేయవలయును మఱియు నిత్యకర్మములు చిత్తశుద్ధి జనకములు గావున, ఆకారణమునుబట్టిగూడ అంతఃకరణశుద్ధిని గోరునట్టి కర్మాధికారులు వానిని త్యజింపరాదు. 7

దర్శపూర్ణమాస జ్యోతిష్టోమాదులు నిత్యకర్మములలోఁ జేరినవైనను వ్రీహిపశుహింసా మిశ్రములు గావున వానియందు దోషమున్నదనియు దోషయుక్తకర్మములను త్యజించుట యుక్తమే గదా యనియు శంకింపవచ్చును. ఈవాదము సాంఖ్యప్రలాపము దర్శపూర్ణమాసాదులు విధివిహితములు. అందలి పశుహింసాదులు దుష్టములుగావు ఏలయందువా ? దోషము కర్తృబుద్ధియందున్నది గాని కర్మమునందు లేదు కర్మదోషమునం దిది ప్రధానసూత్రము ఫలాభిసంధియుండుట, అదియు స్వార్థమగుట—ఇట్టివిగల కర్మము దోషదుష్టమగును ఇదే కర్మదోషమునకు నావహించిన బీజము ఈ రహస్యంబు గ్రహింపక సాంఖ్యులు స్వార్థఫలాభిసంధిరహితయాగాది నిర్దోష

కర్మములందు దోషబుద్ధిఁ గలిగియుందురు. ఇట్టి మోహమునఁ జిక్కి నిత్యములను బరిత్యజించుట తామసత్యాగమగును.

అంతఃకరణశుద్ధి లేమిం జేసి శరీరకష్టమునకునోడి కర్మాధికారులు కొందఱు కర్తవ్యకర్మములనుగూడ వదలుదురు ఇట్టిత్యాగము రజోగుణాత్మకము దుఃఖమూలకత్వము నగుచున్నది కావున నిది రాజసత్యాగమందురు. ఇట్టి త్యాగమువలనఁ ద్యాగఫలమైన జ్ఞాననిష్ఠ కలుగదు.

విద్వత్సన్యాసులు వివిదిషాసన్యాసులుగూడ కర్మములను ద్యజింతురని యు వారిత్యాగముగూడ రాజసత్యాగమేల గాదనియుఁ బ్రశ్నింపవచ్చును అకర్త్రాత్మబుద్ధితో వారు కర్మములు త్యజింతురేగాని దుఃఖబుద్ధితోఁగాదు వారి త్యాగమునకు రాజసత్యాగమునకుఁ గలభేద మిది యని గ్రహింపుము చక్కఁగా నాలోచించినచో విద్వద్వివిదిషాసన్యాసులు కర్మములను ద్యజించుటలేదనియుఁ గర్మములే వారిని ద్యజించుచున్నవనియు స్పష్టమగును 'నకర్మాణి త్యజతే యోగీ కర్మభి స్త్యజ్యతే హ్యసౌ' అను జ్ఞానవాసిష్ఠవాక్యమునువినవా ? 8

తామసరాజసత్యాగములఁగూర్చి చెప్పితిని సాత్త్వికత్యాగ మెట్టిదో వినుము. "ఇదినాకుఁ గర్తవ్య'' మనుబుద్ధితో నిత్యకర్మములు చిత్తశుద్ధిపర్యంతముఁ జేయుచు, కర్తృత్వాభినివేశఫలకాంక్షలు వదలునేని అది సాత్త్విక త్యాగమగును. 'సత్త్వాత్సంజాయతే జ్ఞానమ్' అను వచనప్రకారము ఇట్టి సత్త్వగుణము శాస్త్రార్థజ్ఞానంబునకు మూలమగును సర్వకర్మత్యాగము యుక్తమా ? సర్వకర్మ ఫలమాత్రత్యాగము యుక్తమా ? అను వివాదము అజ్ఞుఁడగు ముముక్షువునకే యన్వయించునుగాని జ్ఞానికి నన్వయింపదు ముముక్షువు విషయంబున సర్వకర్మత్యాగము తామస రాజసాత్మకమగును ఇట్టి త్యాగము సరిగాదు సాత్త్వికమైన సర్వకర్మ ఫలమాత్రత్యాగమే వానికి యుక్తము. ఇది నా సిద్ధాంతము 9

సాత్త్వికత్యాగమువలని ఫలమేమందువా ?

తామసరాజసములు జ్ఞానప్రతిబంధకములు సాత్త్వికత్యాగికి నట్టి ప్రతిబంధకములు గలుగవు , అతఁడు శుద్ధచిత్తుఁడగును చిత్తశుద్ధి గలుగు

టంజేసి సాధనచతుష్టయసంపత్తియు గురూపసదన వేదాంత శ్రవణాదిసంప త్తియు వానికిఁ జేకూరును ఆ కారణంబున వానికి బ్రహ్మాత్మతత్త్వ సాక్షా త్కారము గలుగును తత్త్వసాక్షాత్కారంబున అవిద్యకములైన సకలసం శయవిపర్యయములు నివారితములగును, కర్మములుచేయవలసిన యావశ్యకత యుఁ దొలంగును అందువలన వానికిఁ బాపకర్మములందుఁ బ్రతికూలభావ ముగానీ పుణ్యకర్మములందుఁ బ్రీతిగానీ యుండదు అనఁగా ఆత్మ కర్తగా దను భావము వానియందు స్థిరమైయుండును గావున నిఖిలకర్మకలాపము అవి ద్యాత్కార్యమనియుఁ, బుణ్యపాపంబులతోడ నాత్మకెట్టి సంబంధములే దనియుఁ, బ్రారబ్ధోపనత పుణ్యపాపంబులు అంతఃకరణ సంబంధంబులు గా వున అవి భుక్తముగానిదే నశింపవనియు, నతఁడు నిశ్చయించుకొని తామరాకు మీఁది నీటిబిందువువలె నుండును అర్జునా! సాత్త్వికత్యాగంబునఁ జిత్త శుద్ధియు దానివలన సర్వకర్మ సన్న్యాసరూప జ్ఞాననిష్ఠయు ఫలములగుట గంటివా? 10

సర్వకర్మ సన్న్యాసమనఁగా ఎట్టికర్మమును జేయకుండుట యగునా యని శంకింపవచ్చును

సర్వకర్మసన్న్యాసమనఁగాఁ గర్మములను బొత్తుగాఁ జేయకుండుటగాదు అంతేయేగాక కర్మమొనర్పక యూరకుండుట సాధ్యముగాదని మూఁడవ యధ్యాయము అయిదవశ్లోకములోఁ జెప్పియేయున్నాను ఆరబ్ధదేహాభర ణార్థము ప్రాణి యనుదినము దేహధర్మములొండె వర్ణాశ్రమధర్మంబులొం డెఁ జేయుచునుండును కావున సర్వకర్మసన్న్యాస మనఁగాఁ గర్మస్వరూప సన్న్యాసము గా నేరదు సర్వకర్మములను ఆత్మచేయుచున్నదని సామాన్యుల భావము జ్ఞాని యట్లు తలంపఁడు ఆత్మ కర్తగాదనియుఁ గర్తృత్వ మాత్మ యందు అజ్ఞానంబువలన నారోపితమగుచున్నదనియు గ్రహించి జ్ఞాని వర్తిం చును అకర్త్రాత్మజ్ఞానమే సర్వకర్మసన్న్యాసము అట్టి జ్ఞానములేక కర్మ ములను వదలినంతమాత్రాననే కర్మసన్న్యాసముగాదు, అట్లు వదలుటయు సా ధ్యముగాదు

త్యాగమునుగూర్చి వివరించితిని. ఇఁక గౌణసన్యాస ముఖ్యసన్యాసములకుఁ గలభేదము చెప్పెద వినుము 11

ప్రతికర్మమునకు నేదే నొకఫలము తప్పదు. కర్మస్వభావమునుబట్టి తత్ఫలము నరకప్రాప్తి మొదలైన అనిష్టఫలముగాఁగానీ, పుత్రపశ్వాది మానుష సుఖమైన మిశ్రఫలముగాఁగానీ, యుండును. వివిదిషాపర్యంత సత్వశుద్ధి గలుగకమున్నే చనిపోయినవానికి అనఁగా గౌణసన్యాసికిఁ ద్రివిధమైన యాకర్మఫలము గలుగును. ముఖ్యసన్యాసులకు అనఁగాఁ బరమహంస పరివ్రాజకాదులకు నెందు నెప్పుడుఁ గర్మఫలము గలుగదు. ఏలయందువా ? వారు జ్ఞానులు, జ్ఞానాగ్నివలన వారికర్మములెల్ల భస్మములైయుండును, అనఁగా ముఖ్య సన్యాసులకుఁ గర్తృత్వాభిమానము లేశమాత్రముగూడ నుండదుగావునఁ గర్మఫలము వారికిఁ గలుగదు. కర్మఫలమున్నఁగదా దానిననుభవించుటకుగా జననమరణములు గలుగును. గౌణసన్యాసులకన్ననో కర్తృత్వాభిమానము వారియందు సవాసనగా నశింపదు. అందువలనఁ గర్మఫలానుభవార్థము వారికి జననమరణములు తప్పవు. కర్మఫలానుభవకారణముండుటంజేసి గౌణసన్యాసులకు జననమరణ సహితసంసారము, కర్మఫలానుభవ కారణము లేమింజేసి ముఖ్యసన్యాసులకు జననమరణ రహితమైన మోక్షము సిద్ధించుచున్నవి 12

* ఈశ్లోకమునందలి సన్యాసిశబ్దము గౌణసన్యాసిపరమనియు గౌణసన్యాసులకుఁ ద్రివిధకర్మఫలము గలుగదనియుఁ, గర్మఫలంబనుభవింపవలసినది లేదు గావున జననమరణరూపసంసారము వారికిఁ గలుగదనియు శ్రీధరాచార్యులు వ్రాసిరిగాని యిది సమంజసముగాదు. ఏలయందువా ? ఈశ్వరార్పణబుద్ధితో ఫలాభిసంధి రహితముగాఁ జిత్తశుద్ధికొఱకు కర్మము లనుష్ఠించువాఁడు సయితము చిత్తశుద్ధి సిద్ధించు మధ్యకాలములో మృతుఁడయ్యెనేని వానికి శరీరగ్రహణము తప్పదు. ఆకారణంబుననే వివిదిషాసన్యాసి శ్రవణమననాదు లొనర్చుకాలములో మృతి చెందెనేని యోగభ్రష్టుఁడై శుచిమంతులా శ్రీమంతులనగు వారియింట జనించునని యాఱవయధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది. అట్టివారికిఁగూడ జ్ఞానాధికారిశరీరప్రాప్తి తప్పదనఁగా గౌణసన్యాసులకుఁ దప్పుననుటెట్లు చెల్లును ?

పరమార్థము విచారించినచో ఆత్మకుఁ గర్తృత్వస్వభావము సహజమని శంకింపవచ్చును గాని యది ప్రమాదము. ఆత్మకుఁ గర్తృత్వస్వభావ మెన్నఁడు లేదు ఆదిష్ఠానాది తాదాత్మ్యమైన యధ్యాసమువలన ఆత్మకుఁ గర్తృత్వస్వభావమున్నట్లు భావింతురు ఇట్టి యధ్యాసమునకుఁ గారణమేమందువా ? వినుము *

కృతము అనఁగా కర్మము, కృతాంతమనఁగాఁ గర్మపరిసమాప్తి ఎల్ల కర్మములకుఁ బరిసమాప్తి యెట్లు గలుగుచున్నదని విచారించినచో జ్ఞానోత్పత్తివలనఁ గలుగుచున్నదని స్పష్టమగును 'సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ ! జ్ఞానే పరిసమాప్యతే' అని చెప్పియేయున్నాను ఈకర్మముల యుత్పత్తికిఁ గారణమేమని విచారించినచో నీక్రిందఁ జెప్పఁబోవు నైదును గారణములని తేలుచున్నది ఇట్లు నేను కల్పించి చెప్పుట గాదు వేదాంతశాస్త్రము లిట్లు చెప్పుచున్నవి ఈరహస్యము వివరింపఁగలవాఁడు నాకన్న మఱియొకఁడు గలుగఁడు , ఉపదేశించుటకు నీకన్న మించిన శిష్యుఁడును గలుగఁడు గావున నిట్టి పరమరహస్యంబునుగూడ నీకుఁ జెప్పుచున్నాను నాచెప్పుచున్నది వేదాంతార్థము గావున విశ్వాసముతో గ్రహింపుము

వేదాంతమెల్ల ఆత్మకర్తృత్వపరమనియు, అదిచెప్పునదెల్ల ఆత్మవిషయకముగానుండుట యుక్తమనియు, కర్మకారణము-న్ననో అనాత్మభూతములనియు అనాత్మవస్తువులతో వేదాంతమునకుఁ బ్రసక్తి యెట్లుగలుగుననియు శంకింపవచ్చును కర్మకారణములు అనాత్మభూతములైనను ప్రమాదవశంబున వానిని ఆత్మరూపంబున గ్రహించుచున్నారు అట్లు గ్రహింపరాదనియు, ఆత్మకుఁ గర్మగారణములకు సంబంధములేదనియు నిరూపించుటకై యాత్మయనసెట్టిదో అనాత్మభూతములైన కర్మకారణము లెట్టివో తేటతెల్లముగా వివరించుట యవసరమగుచున్నది ఈసంగతి స్పష్టమైనఁగాని నిష్క్రియాత్మతత్త్వజ్ఞానము గలుగదు అందువలన వేదాంతమందు అనాత్మభూతకర్మకారణంబులకుఁ బ్రసక్తి గలిగినది 13

అదిష్ఠానము, కర్త, వివిధకరణములు, క్రియలు, దైవము — ఈయైదును గర్మకారణములని చెప్పఁబడును అధిష్ఠానమనఁగాఁ గర్తృకరణ క్రియాశ్రయ

మైన శరీరము కర్త అనఁగా చిదచిద్గ్రంథిరూపమైన అహంకారము. వివిధ కరణములనఁగా జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియాదులు. క్రియలు అనఁగా నాగ కూర్మ కృకర దేవదత్తధనంజయప్రాణాపానాదులు దైవము అనఁగా చక్షు రాదులకు ననుగ్రాహకమైన యాదిత్యాదిరూపము 14

అధిష్ఠానాదులకుఁ గర్మకారణత్వ మెట్లందువా ?

ప్రాణి తన మనోవాక్కాయంబులతోఁ జేయు ప్రతికర్మమునకుఁ బైనఁజెప్పిన యైదు హేతువులుగానున్నవి అందువలన వానికిఁ గర్మకారణత్వము గలిగినది. 15

ఎల్లకర్మము లిట్లు అధిష్ఠానాదులవలన జరుగుచుండఁగా, కేవలము ఆ సంగోదాసీనస్వభావమై సాక్షిమాత్రముగా నుండునట్టిదియుఁ గర్తృత్వమునకే తగదనియునైన యాత్మవలనఁ గర్మములెల్ల జరుగుచున్నట్లు అజ్ఞాని భావించుచున్నాఁడు ఇట్టిభావమేల గలిగెనందువా? శాస్త్రన్యాయంబులవలన బుద్ధి సంస్కృతము గానంగన విపరీతభావములు గలుగుచుండును ఆత్మతత్త్వము అసంగోదాసీనస్వభావమని శాస్త్రము చెప్పుచున్నది ఆత్మవిషయమున శాస్త్రస్థితి యెట్టిదైనది 'అహంకారవిమూఢాత్మా' అను 3-వ అధ్యాయము 27-వ శ్లోకములో నేను చెప్పియున్నాను న్యాయమును బరిశీలించినను ఆత్మకు నిర్ధర్మకత్వ నిర్వికారత్వాదు లేర్పడుచున్న వేగాని కర్తృత్వ మేర్పడుటలేదు. ఆసంగతి 'అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్పరమాత్మా' అను 13-వఅధ్యాయ 31-వ శ్లోకంబున సూచించితిని మఱియుఁగర్తృత్వ నిర్వాహకములైన జ్ఞానేచ్ఛాకృత్యాదులెల్ల క్షేత్రధర్మంబులని క్షేత్రాధ్యాయంబునఁ బ్రతిపాదించియున్నాను కావున శాస్త్రన్యాయంబుల వాసన యేమాత్రమున్నను ఆత్మ కర్త యను భావమే జనింపదు అట్టివాసన లేని దేహాత్మవాదులు ఆత్మ కర్తయందురు గాని పండితులు భావింపరు తార్కికాదులకు శాస్త్రవాసన సమగ్రముగాఁగలదనియు వారుగూడ ఆత్మయే కర్తయని భావింతురనియు వారు పండితులు గారాయనియు శంకింపవచ్చును తార్కికాదులు దుర్మతులు, అనఁగా వారిమనస్సు వివేకప్రతిబంధకపాపమువలన మలినవంతమైయుండును దానంజేసి నిజము వారిహృదయములంగుఁ బ్రతిఫలింపదు వారిబుద్ధి అసచ్ఛాస్త్రన్యాయ సంస్కృతమేగాని సచ్ఛాస్త్రన్యాయ సంస్కృతముగాదు కావున భ్రాంతి వారిని విడువదు 16

'నేను కర్తను' అనుభావ మెవనికిలేదో, అనఁగా నెవనిభావము అహంకారరహితంబు శుద్ధస్వరూపమాత్రపరిశిష్టంబునై యుండునో, ఫలాభిసంధి లేమింజేసి యెవని యంతఃకరణమునకుఁ బుణ్యపాపకర్మఫలములైన హర్షపశ్చాత్తాపంబులు తగులవో, యట్టివాఁడు సర్వప్రాణులను జంపినను వానిచేత లోకదృష్టికి హననమగునేగాని పరమార్థదృష్టికి హననముగాదు వానికిఁ దత్కార్యమైన యధర్మంబు పొరయదు అహంకారమున్నచోఁ గర్తృత్వముండుననియు, ఫలాభిసంధియున్నచో బంధకముండుననియు అహంకారఫలాభిసంధులు లేనివారికిఁ గర్తృత్వబంధకంబులుండవనియు భావము. కావున ఆకర్త్రాత్మనిష్ఠుఁడు సర్వకర్మసన్యాసి యనుట యెంతయు యుక్తము

ఆత్మ కర్తగాదనియు దానికి బంధకములేదనియుఁ జెప్పుటకు మఱియొక కారణముగూడ గలదు క్రియాకారకఫలకలాపము త్రిగుణాత్మకము. ఆత్మయన్నచో నిర్గుణము నిర్గుణము గుణాత్మకములకుఁ గర్త యెట్లగును ? ఎట్లు విచారించినను ఆత్మ కర్తగాదనుట స్పష్టము 17

జ్ఞానము జ్ఞేయము పరిజ్ఞాత యీమూఁడు కర్మంబును బ్రవర్తింపఁజేయును. జ్ఞానమనఁగా ఇష్టార్థమును సాధించుటకు నిదితగును ఇదితగదని యెఱుంగుట, జ్ఞేయమనఁగా ఇష్టసాధనమైన కర్మము, పరిజ్ఞాత అనఁగా జ్ఞానమునకాశ్రయమైన యహంకారము కరణము కర్మకర్త అని కర్మసంగ్రహము మూఁడు విధంబులు సాధకతమము కరణము, ఈప్సితతమము కర్మము, చిదచిత్సంధిరూపమై 'నేను' అను శబ్దంబునకు నర్థమైయుండు స్వతంత్రుఁడు కర్త. 18

*ప్రతికర్మము మొదట మనస్సుచే నిశ్చయింపఁబడి తర్వాత యింద్రియములవలనఁ జేయఁబడుచున్నది. కర్మప్రవర్తనమునకు మానసికవిచారము ప్రథమప్రేరణముగానున్నది దీనినే కర్మచోదనయందురు ఈవిచారము జ్ఞానము జ్ఞేయము జ్ఞాత అని మూఁడు విధములు స్పష్టార్థము ఉదాహరణము వినుము. కుండచేయవలయునని కోనుట జ్ఞేయము, ఆకుండ యిట్లుండవలయుననుట జ్ఞానము, ఇట్లు నిశ్చయించు కుమ్మరి జ్ఞాత. కుమ్మరి యిట్లు నిశ్చ

యించి మృత్తిక తెచ్చి చక్రము మున్నగు సాధనల మూలమునఁ గుండఁ జేయు చున్నాఁడు. కుండకు మృత్తిక కర్తయగుచున్నది చక్రము మొదలగు నవి సాధనములగుచున్నవి, కుండ కర్మమగుచున్నది కర్మచోదన అనఁగా అంతఃకరణక్రియలు, కర్మసంగ్రహము అనఁగా అంతఃకరణక్రియలకు సంబంధించిన బాహ్యక్రియలు కర్మచోదనా కర్మసంగ్రహంబులు రెండుఁ గూడనిదే కర్మము పూర్తిగాదు *

గుణసంఖ్యానమనఁగా సాంఖ్యశాస్త్రము ఆశాస్త్రమునందు జ్ఞానము కర్మము క్రియ కర్త మున్నగువానిలో నొక్కొక్కటియు సాత్త్విక రాజస తామసభేదంబులతో మూఁడువిధంబులని చెప్పఁబడినది ఎట్లనిన వినుము 19

జ్ఞేయమునకు జ్ఞానము ఉపాధిగావున, జ్ఞానశబ్దమువలన నిందు జ్ఞేయము గూడ గ్రాహ్యమనియు, కారకత్వము క్రియోపాధికత్వము గావున కరణ కర్మకారకములెల్లఁ గ్రియాంతర్భావములని 'కర్మచ' అను చకారమువలన సూచితమనియుఁ గర్తయనుటవలన జ్ఞాతయు గ్రాహ్యమనియు నెఱుంగనది

పదునాల్గవ యధ్యాయములో గుణాతీతునకు జీవన్ముక్తత్వము నిరూపించుచు 'తత్ర సత్వం నిర్మలత్వాత్' ఇత్యాదులలో గుణములకుఁ గలబంధకత్వప్రకారము చెప్పితిని పదునేడవయధ్యాయములో 'యజంతే సాత్త్వికా దేవాన్' ఇత్యాదులలో గుణకృతమైన త్రివిధస్వభావమును నిరూపించి రజస్తమస్స్వభావము ఆసురమనియు దానిని ద్యజించి దైవమైన సాత్త్విక స్వభావంబును సంపాదింపవలసినదనియు, సాత్త్వికస్వభావాభివృద్ధికి సాత్వికాహారాది సేవ మిక్కిలి సహాయకారియనియుఁ దెలిపితిని మఱల నిప్పుడు గుణభేదములను జెప్పుట చర్వితచర్వణము గాదాయని శంకింపవచ్చును సమాధానము వినుము. ఆత్మ స్వభావముగానే గుణాతీతమైనది, ఆత్మకుఁ గ్రియాకారక ఫలసంబంధములేదు కర్మచోదనరూపమైన జ్ఞానాదులును, కర్మసంగ్రహరూపమైన కరణాదులును త్రిగుణాత్మకములని స్ఫుటమైఁగాని ఆత్మ గుణాతీతుఁడగుట బోధపడదు ఈవివరమేర్పడుటకుఁగా మఱల గుణభేద విచార మవసరమైనది.

జ్ఞానము సాత్త్వికమని రాజసమని తామసమని త్రివిధమంటివి అది వినుము

బ్రహ్మాది స్థావరాంతము సమస్తభూతములందు అనుస్యూతమై యాత్మ యున్నదనియుఁ దేశకాలవస్తుభేదములకుఁబట్టి భూతంబులు నానావిధంబులు గానున్నను ఆత్మమాత్రము త్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యమై యేకవిధముగానున్నదని యెఱుంగు జ్ఞానము సాత్త్వికజ్ఞానమగును

ఘటాదులకు మన్ను ఎట్లో యట్లే సర్వభూతములకు ఆత్మ యధిష్ఠానమని శైవాన్యాయమువలన నేర్పడుచున్నది ఘటములు నానారూపములుగా నుండును ఘటము లెన్నిరూపములో ఘటములకు అధిష్ఠానమైన మన్ను గూడ నన్నిరూపంబులు వహింపకతీఱదు ఇది ప్రత్యక్షసిద్ధము అట్లే యాత్మ గూడ నేదధ్యస్తములగు భూతములెన్నిరూపములో యన్నిరూపంబులు తాను వహింపకతీఱదు. న్యాయమిట్లుండఁగా, ఆత్మ త్రివిధపరిచ్ఛేదశూన్యమై యేకవిధముగానుండుట యెట్లు ? అని శంకింపవచ్చును

ఆత్మ యవ్యయమైనది, అనఁగా ఉత్పత్తి వినాశాది సర్వవికారశూన్యమైనది మృత్తిక యట్టిదిగాదు కావున ఆత్మకు మృత్తికకు అధిష్ఠానవిషయంబున సర్వసామ్యము పొసఁగదు ఇట్టి యద్వితీయాత్మ తత్త్వజ్ఞానమే సాత్త్వికజ్ఞానమగును రాజసతామసజ్ఞానము ద్వైతజ్ఞానమగును ద్వైతజ్ఞానము సంసారకారణమగును , అద్వైతజ్ఞానము సంసారవిముక్తిహేతువు ఇదే భావంబును 'వాసుదేవః సర్వమితి సమహాత్మా సుదుర్లభః' అను సప్తమాధ్యాయములోని పందొమ్మిదవ శ్లోకపాదము సూచించుచున్నది　20

భూతంబులు నానాజాతులుగా వివిధరూపంబులతో సుఖదుఃఖావస్థలు గలిగియుండునట్లే యాభూతంబుల దేహమందున్న యాత్మగూడ భిన్నభిన్నస్వరూపంబులతో వివిధావస్థలపాలై యుండుననుజ్ఞానము రాజసజ్ఞానమగును అనఁగా నొకజంతువునందలి యాత్మకు మఱియొక జంతువునందలి యాత్మకు భేదమనియు, ఇట్లు భిన్నస్వరూపంబులనున్న యాత్మలకును ఈశ్వరునకును భేదమనియు, ఈశ్వరునకుఁ జేతనంబులకు అచేతనంబులకుఁ బరస్పరభేదమనియుఁ

దలంచుట కుతార్కికము గావున అట్టిజ్ఞానము రాజసజ్ఞానమని భావము ఇట్లు తలంచువారు ఈశ్వరునకు స్వగతభేదంబు, జేతనంబులకు జీవేశ్వరభేదంబు, అచేతనంబులకు స్వపరభేదంబులని, మూఁడు భేదములు చెప్పుదురు 21

ఏదేనొక దేహమో ప్రతిమయో చూచి ఆత్మయన్నను ఈశ్వరుఁడన్నను అదేయనియు, అదే పరిపూర్ణమైనదనియు అంతకన్న మఱియొకటిలేదనియు ఉపపత్తిగాని పరమార్థాలంబనముగాని లేనట్టి బుద్ధితో భావించుట తామస జ్ఞానమగును. ఇది కేవలము తుచ్ఛము గాన దీనిఫలముగూడ నల్పముగానే యుండును ఇట్టి దేహాద్యాత్మాభిమాన రూపజ్ఞానము చార్వాకాదులకు నభిమతము

అద్వైతజ్ఞానము సాత్త్వికమనియు, ద్వైతజ్ఞానము రాజసమనియు, దేహాద్యాత్మజ్ఞానము తామసమనియు వివరించితిని ఇఁకఁ గర్మత్రైవిధ్యము వినుము 22

రాగద్వేషములు లేక, ఆకారణంబున ఫలాభిసంధి రహితముగాఁజేయు సంధ్యాగ్నిహోత్రాది స్వధర్మానుసార ముక్తిప్రతిపాదన కర్మములు సాత్త్వికములు సాత్త్వికకర్మములుచేయు కర్తకు ఇష్టావాప్తిరూపమైన ఫలేచ్ఛగానీ అనిష్టపరిహారరూపమైన ఫలేచ్ఛగానీ యుండదు 23 ఫలాభిలాషతోఁగానీ అహంకారముతోఁగానీ 'నాసాటి శ్రోత్రియుఁడు నాకు సమానమైన యాజ్ఞికుఁడు గలఁడా ?' అను నభిమానముతోఁగాని సర్వాంగోపసంహారముగా మహాక్లేశముతోఁజేయు కర్మములు రాజసములగును 24 అనుబంధము అనఁగా వెనుకవచ్చు దుఃఖము, క్షయము అనఁగా ద్రవ్యనాశనము, హింస అనఁగా పరపీడ; పౌరుషము అనఁగా కర్మమును బూర్తిచేయు సామర్థ్యము-ఇవి తలంపక కేవలము అవివేకంబుతోఁజేయు దుర్యోధనాదుల యుద్ధమువంటి కర్మములు తామసములగును 25

కర్త మూఁడు విధములనుట వినుము

ఫలాభిసంధిగానీ, నేనెంతపనిచేసితినో చూడుమనెడి గర్వోక్తిగానీ లేక ప్రారంభించినది పరిసమాప్తియగు పర్యంతము ఎట్టికష్టములువచ్చినను పట్టు

వదలక సహించుచు, ఉత్సాహముగలిగి, ఫలము సిద్ధించినను సిద్ధింపకున్నను హర్షవిషాదరూపంబులగు వికారములు పొందక ముక్తసంగుఁడు కేవల శాస్త్రప్రమాణయుక్తుఁడునై చేయువాఁడు సాత్త్వికకర్తయగును 26 కామపరవశుఁడైగానీ, యశస్సుగోరిగానీ, స్వర్గపుత్రాది ఫలంబుఁగోరిగానీ, చేయువాఁడు, కర్మాపేక్షితమైన దక్షిణయిచ్చుటకు మనస్సురాక, పరులను బీడించి వారివలనఁ గర్మముచేయించుచుఁ గర్మాపేక్షితమైన శుద్ధిలేక, ఫలము సిద్ధించినప్పుడు హర్షము, విఘ్నమైనప్పుడు శోకముఁ బొందువాఁడు రాజసకర్తయగును 27 విషయపరితంత్రతవలనఁ గర్తవ్యంబులందు జాగరూకతలేక శాస్త్రసంస్కారశూన్యుఁడై పాషాణహృదయము గలిగి, నిజమెఱింగియుఁ బరవంచనార్థము లేనిది పల్కుచు మహోపకారుఁడను భ్రాంతి లోకులకుఁ గలిగించుచు లోలోన వారిపనులు చెఱచి తాను లాభముఁ బొందుచు అవశ్యకర్తవ్యములనుగూడ చేయక తనివి యెట్టిదో యెఱుంగక నిరంతరము దుఃఖించుచు నిత్యసందేహియై దేనికిఁ దెంపుసేయక నేఁడు చేయవలసినది మాసమునకుఁగూడ చేయక యుండువాఁడు తామసకర్తయగును 28

జ్ఞానము, కర్మము, కర్త—ఇవి గుణభేదములనుబట్టి యొక్కొక్కటి యెట్లు మూఁడు విధములుగానుండునది తెలిపితిని బుద్ధి, ధృతి—ఇవిగూడ గుణములనుబట్టి ఒక్కొక్కటి మూఁడు విధములు వీనిభేదము సమగ్రముగాఁ జెప్పెదు వినుము బుద్ధియనునది సర్వతత్త్వంబులను సమస్త పురుషార్థములను నిశ్చయించునది గావున దానిసంగతి చక్కఁగా వినుము 29

అర్జునా ! కర్మమార్గమననేమో సన్యాసమార్గమననేమో, ప్రవృత్తికిఁ గర్మమేల కర్తవ్యమో, నివృత్తికిఁ గర్మము కర్తవ్యమేలగాదో, ప్రవృత్తిమార్గంబువలన గర్భవాసాది దుఃఖములు గలుగుటెట్లో, నివృత్తిమార్గంబున నట్టివి గలుగకుండుటెట్లో ప్రవృత్తిమార్గమందు అజ్ఞానకృతమగు కర్తృత్వాభిమానముండుటవలన నది బంధకమగుట, నివృత్తిమార్గంబునందు అజ్ఞానము జ్ఞానమువలన నశించును గావున అజ్ఞానమూలమైనబంధము గలుగకుండుట—ఇట్టివిషయంబు తెలియంగునట్టి యంతఃకరణము సాత్త్వికబుద్ధియగును 30 శాస్త్రవిహితమైనది ఏలధర్మమగునో, శాస్త్రనిషిద్ధము ఏలయధర్మమో, లౌకికవిషయములందుఁ

జేయఁదగినదేదో చేయఁదగనిదేదో యను సంశయములందు సందేహము గలిగి
యుండునది రాజసబుద్ధి యగును 31 అజ్ఞానదోషము గప్పియుండుటంజేసి
అధర్మము ధర్మముగా ధర్మము అధర్మముగా మంచిది చెడ్డగాఁ జెడ్డది మం
చిదిగాఁ బ్రతివిషయమును విపరీతముగాఁ దలంచుబుద్ధి తామసబుద్ధి యగును.
ఏడవ శ్లోకమునఁ జెప్పిన తామస పరిత్యాగంబునకు ఈతామసబుద్ధియే
కారణము 32

ధృతి మూఁడు విధములగుట వినుము

ధృతి యనఁగా మనోనిశ్చయమును వదలకుండునట్టి ప్రయత్నము
మనస్సు ప్రాణములు ఇంద్రియములు చేష్టలు—వీనిని చలింపనీయక సమాధి
సమప్రయత్నముతో నియమించునది సాత్త్వికధృతియగును ఇట్లు నియమించు
టంజేసి మనఃప్రాణేంద్రియాదులు శాస్త్రమర్యాద నతిక్రమింపఁజాలవు 33
కర్తృత్వాభినివేశము పూర్ణముగాఁగలిగి ఫలంబునుగోరి ధర్మకామార్థంబులు
నిత్యకర్తవ్యము లనునది రాజసధృతియగును ఇది మోక్షమునుమాటయే
తలంపదు 34 దుర్బుద్ధిగలన నిద్రాభయంబులును, ఇష్టవియోగమువలని
శోకంబు దైన్యంబు, నిషిద్ధవిషయ సేవాపరత్వమైన మదము, నిద్రాభయ
శోకములకుఁ గారణములగు విషయములందుఁ దగిలియుండుట—ఇట్టిరూపమైన
ధృతి తామసధృతియగును 35

అర్జునా! క్రియాకారకములు మూఁడు విధములగుటఁ జెప్పితిని.
క్రియాకారకముల ఫలమైన సుఖముగూడ గుణభేదమునట్టి మూఁడు విధం
బులు. అలవాటునంజేసి యెచ్చోఁ దృప్తిఁజెందునో, ఎచ్చో రమించుచుండగా
నెల్లదుఃఖంబులకు నవసానము గలుగుచుండునో, అత్యంతాయాస సాధ్యములైన
జ్ఞానవైరాగ్యధ్యానసమాధులవలన నేది లభ్యమో, 36 సాధనావస్థయం
దేది విషమువలె దుఃఖావహమైయున్నను బరిణామంబున అమృతముగానుండు
నో, ఆత్మనిష్ఠగలబుద్ధి నిద్రాలస్యాదులమాని స్వచ్ఛతను వడయుటఁజేసి యేది
గలుగునో యట్టి సమాధిసుఖము సాత్త్వికసుఖమని యోగులు వచింతురు
విషయసుఖము తాత్కాలికమాత్రమేగాని పర్యవసానంబున మోహదుఃఖా
త్మకమైయుండును సాత్త్వికసుఖమట్టిదిగాదు, సాత్త్వికసుఖము ఆధ్యాత్మిక
సుఖమగును సాత్త్వికసుఖమును సాధించుటకై మహాప్రయాసపడవలయు

ననియు, అది లభించినతర్వాత అందుండి బుద్ధిప్రసాదము కలిగి ఆత్మానందము
ననుభవించుచున్నప్పుడు దుఃఖములే తెలియకపోవును. 37

విషయేంద్రియ సంయోగంబునఁ గలుగు స్త్రీసంగాదిరూపమైన రాజససుఖమునకు దీనినిబడయుటకు సాత్త్వికసుఖమునకువలె దమ సంయమాది క్లేశంబు లవసరములేదు అందువలన నిది యారంభదశయందు అమృతమువలెనున్నను బరిణామంబున విషమువలె నరక [illegible] ఆధిభౌతికసుఖము గావున క్షణికమై యిహపరంబుల నెంతయు [illegible] గించును. 38

ప్రారంభమునందువలెఁ బరిణామమందును గూడ మోహమును [illegible] నదియు, ఈమోహమునకుఁ గారణమైన నిద్రయు ఇంద్రియవ్యాపారమాంద్యరూపమైన యాలస్యంబును కర్తవ్యమునెడ పరాకు మొదలగునవి [illegible] యుండునట్టిదియునైన సుఖము తామసమనఁబడును. 39

*రాజససుఖము విషయేంద్రియ సంయోగంబునఁ బుట్టుఁగావున అది యింద్రియగోచరముగానుండును. సాత్త్వికసుఖమన్ననో విషయేంద్రియసంయోగంబునఁ గలుగునదిగాదు, కావున అది అతీంద్రియమై బుద్ధిమాత్రగ్రాహ్యమైయుండును. బుద్ధిగూడ ఇంద్రియమగునా? కాదా? అని ప్రశ్నింపవచ్చును. 'సుఖమాత్యంతికం యత్తద్బుద్ధిగ్రాహ్యమతీంద్రియమ్' అని 6-వ అధ్యాయము 21-వ శ్లోకములోఁ జెప్పియుండుటచే గీతాచార్యుని మతప్రకారము బుద్ధి ఇంద్రియములలోఁ జేరినది [illegible] బుద్ధి యనునది మహత్తత్త్వమైన యంతఃకరణము గావున్నది. ఇది యొకవైపునందు యాత్మస్వరూపమైన పరబ్రహ్మమును ఒకవైపునుండి [illegible] ప్రకృతిని జూచుచుండును. కేవలదృష్టి ప్రకృతివంక నిలిచియున్నచో బుద్ధి బహిర్ముఖమైనదగును, ఆత్మవంక నిలిచియున్నచో అంతర్ముఖమైనదగును. అది సంపూర్ణముగా ఆత్మనిష్ఠనొందినఁగాని ఆత్యంతిక సుఖము [illegible] నిష్ఠ గలుగుటకు నింద్రియనిగ్రహము ప్రధానసాధనము. ఇంద్రియనిగ్రహంబున బుద్ధికిఁ బ్రకృతియందు వ్యాసక్తి నశించును, అది ఆత్మవంక మరలును. ఇట్టి యాత్మనిష్ఠ బడయుటకే పతంజలిమహర్షి ప్రత్యాహారము [illegible]

యని గ్రహింపనగును. ఇట్లు బుద్ధిని ఆత్మనిష్ఠ గావించినవానిని బ్రాహ్మీస్థితుఁడని, స్థితప్రజ్ఞుఁడని, గుణాతీతుఁడని, సమ్యగ్దర్శియని నిర్గుణనిష్ఠుఁడని చెప్పుదురు

సత్త్వరజస్తమోగుణంబులు ప్రకృతివలనఁ గలుగుచున్నవని చెప్పితిని ఈమూఁడుగుణములు గలుగుననియట్టిపదార్థము భూమియందుఁగానీ ఆకాశమందుఁగానీ దేవలోకంబునఁగానీ లేదు

అర్జునా! గౌణసన్యాసస్వరూపము తెలిసినదిగదా సారాంశము వినుము త్యాగమన్నను సన్యాసమన్నను ఒక్కటేగాని వేఱుగాదు త్యాగము సాత్త్వికాది భేదమువలన మూఁడు విధంబులు. అందుఁ గర్మఫలత్యాగము సాత్త్వికము, కాయక్లేశ భయాదులవలనఁజేయు కర్మత్యాగము రాజసము, మోహావశంబునఁ గర్మమునుద్యజించుట తామసము

కర్మఫలత్యాగమే సన్యాసమనుటవలన ఎట్టివాఁడు ఎట్టికర్మముల నాచరింపవలసినది ఎట్లు ఫలత్యాగ మొనర్పవలసినది అనెడి కర్మానుష్ఠానప్రకారమునుగూర్చి నీకు శంక గలుగవచ్చును దీనినే గుణకర్మవిభాగ సిద్ధాంతమని చెప్పినను జెప్పవచ్చును ఈసిద్ధాంతము ననుసరించియే చాతుర్వర్ణ్యరూపమైన శాస్త్రవ్యవస్థ నిర్మితమైనది ఈశాస్త్రప్రకారము బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులు తమతమ వర్ణవిహితకర్మములను జేయవలయును కర్మములొనర్చుచు ఫలత్యాగము సేయు టెట్లందువా? కేవల పరమేశ్వరార్పణబుద్ధితోఁ గర్మములనష్ఠించుటే ఫలత్యాగమగును గుణములనుబట్టి కర్మములు నిర్ణయింపఁబడినవి. నాలుగువర్ణముల కర్మవిభాగము వివరింతు వినుము. 40

అర్జునా! బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్య శూద్రులకు వారివారి స్వభావజగుణములే కర్మములను బ్రత్యేకించి నియమించుచున్నవి స్వభావమనఁగాఁ బూర్వజన్మసంస్కారము ఈసంస్కారమునకు అనురూపముగా గుణములుండును సత్త్వప్రధానులుగానుండువారు బ్రాహ్మణులు, సత్త్వమునకన్న రజోగుణము ప్రధానముగా నుండువారు క్షత్రియులు, తమస్సునకన్న రజోగుణము ప్రధానముగానుండువారు వైశ్యులు, రజస్సునకన్న తమోగుణ

ప్రధానముగాఁగలవారు శూద్రులు ఏగుణమునకుఁ దగిన కర్మమును ఆగుణమే నిర్ణయించుకొనుచుండును కర్మములను శాస్త్రములు నిరంకుశముగా విభజించి నియమింపలేదు స్వభావగుణముల తత్త్వమునుబట్టి యనుభవసిద్ధమైన విషయంబులను శాస్త్రీకరించిరి 41

శమము—అంతరింద్రియనిగ్రహము, దమము—బహిరింద్రియనిగ్రహము, తపస్సు—శారీరాదికమైనది పూర్వాధ్యాయములోఁ జెప్పఁబడినది, శౌచము—బాహ్యాభ్యంతరశుచి, క్షాంతి—ఓర్పు, ఆర్జవము—మనస్సులోనొకటి వెలికి నొకటిగాకుండ ఉన్నంతచెప్పుట చేయుట, జ్ఞానము—శాస్త్రీయజ్ఞానము; విజ్ఞానము—అనుభవజ్ఞానము, ఆస్తిక్యము—వేదాదులందు సత్యత్వనిశ్చయము; ఇవి బ్రాహ్మణజాతికి స్వభావ గుణజన్యములైన కర్మములు. 42

శమదమాదులు నాల్గుజాతులకు సాత్త్వికావస్థయందుఁ గలుఁగవా యని శంకింపవచ్చును అవి నాలుగుజాతులకుఁ గలుగవచ్చును. అయినను బ్రాహ్మణులయందు బాహుళ్యములు, పుట్టుకతోనే వారు సత్త్వస్వభావులు; ఇతరవర్ణములందు సత్త్వోద్రేకము స్వభావముగాదు. సంస్కారమువలన సిద్ధించుచుండును సత్త్వోద్రేకముగలప్పుడీగుణములును తదనుగుణకర్మములును ఎల్లజాతులందుఁ గూడనగును ఈయభిప్రాయంబును సూచించుటకే స్మృతిపురాణాదులందు శమదమాదులు సర్వవర్ణ సాధారణ ధర్మములుగాఁ జెప్పఁబడినవి.

శౌర్యము—యుద్ధమందు నిర్భయమైన ప్రవృత్తి, తేజము—ఇతరులవలన అవమానము పొందకుండుట, ధృతి—మహావిపత్తు గలిగినను డీలుపడకుండుట, దాక్ష్యము—కార్యములపట్ల మోహముచెందక వాని నొనర్చుట, యుద్ధాపలాయనము—యుద్ధమందుఁ జావు సిద్ధమైనను వెన్ను చూపకుండుట, దానము—ఇయ్యఁదగినవారికిఁ బిడికిలి బిగింపకుండుట, ఈశ్వరభావము—పదిమందిపై నధికారము సాగించి వారిని నియమించు శక్తి గలిగియుండుట—ఇవి సత్త్వము అప్రధానము రజస్సు ప్రధానమునైన స్వభావముగల క్షత్రియజాతికి విహితములైనకర్మములు 43

కృషి—పైరుపెంచు నిమిత్తము దున్నుట, గౌరక్ష్యము—పసువులను కాపాడుట, వాణిజ్యము—కొనుట అమ్ముట—ఇవి తమస్సు అప్రధానము రజస్సు

ప్రధానమునైనస్వభావముగల వైశ్యజాతికి విహితములైన కర్మములు. బ్రాహ్మణక్షత్రియవైశ్యజాతులకుఁ బరిచర్యసేయుట శూద్రులకు అనఁగా రజస్సు అప్రధానము తమస్సు ప్రధానమునైన స్వభావముగలవారికి విహితకర్మములు. 44

శ్రుతిస్మృతులలో నాల్గువర్ణములకు విధించిన కర్మములకు నియమలక్షణములని గ్రహింపవలయును

జనులు తమతమ వర్ణాశ్రమములకు విహితములైన కర్మములందుఁ బరినిష్ఠితులై జ్ఞానయోగ్యతను బడయుదురు జనులని ప్రత్యేకించుట యేల యనఁగా దేవతలు కర్మాధికారులు గారు గావున వారికివియన్వయింపవు దేవతలు ఉపాసనామాత్రముచే జ్ఞానయోగ్యతను బడయుదురు 45

మోక్షమనఁగా జననమరణరూపమైన సంసారమునుండువిముక్తి మోక్షమును బడయుట యెల్లరకుఁ బరమావధి ఇందులకు జ్ఞానము పరమసాధనము, జ్ఞానమునకు చిత్తశుద్ధి ముఖ్యాంగము చిత్తశుద్ధికి సత్త్వగుణము ప్రధానము అందువలన సత్త్వగుణాభివృద్ధికి నెల్లరుఁ బ్రయత్నింపవలసియున్నది సత్త్వగుణము ఇంద్రియనిగ్రహంబునఁ జేకూఱును ఇంద్రియనిగ్రహంబునకు ఆహారవ్యవహారనియమము అత్యంతము సహాయపడును

ఆహారాదినియమము చెప్పఁబడినది ఆనియమప్రకారము వ్యవహరించినచోఁ గ్రమముగాఁ గ్రిందితరగతివారు పైతరగతికివచ్చి తుదకు సత్త్వగుణసంపత్తిని బడయుదురు ఇట్టిది పూర్వవాసననుబట్టి యొక్కజన్మములోనే సిద్ధింపవచ్చును లేక వేనవేలు జన్మములు కావలసియుండవచ్చును స్వీయప్రయత్నమునుబట్టియుండును. ఇందులకు విశ్వామిత్రాదులే నిదర్శనము కర్మానుభవవిషయమునఁ బురుషప్రయత్నమంతగా ఫలకారిగాకున్నను నిజోద్ధరణవిషయమున మాత్రము పురుషప్రయత్నమునకు సర్వస్వాతంత్ర్యము గలదు ఈరహస్యము 6-వ యధ్యాయము 5-వ శ్లోకములో విస్పష్టముగాఁ జెప్పబడినది నిమ్నజాత్యుద్ధారకులు ఈపరమరహస్యమును గ్రహించి స్వభావానుసారముగా నడిపించినచో నిమ్నజాతులు సక్రమాభివృద్ధి నొందును అట్లుచేయక స్వభావవిరుద్ధమార్గమవలంబించి యొక్కసారిగా వారి నున్నత

పదునెనిమిదవ యధ్యాయము.

స్థితికిఁ గొనిరా యత్నించుచో ఒచ్చికాయను బండవేయుటగును విపక్షమాని కలసిమెలసి యన్నపానాదులు స్వీకరించినమాత్రాననే రజస్తమో గుణ ప్రధానులు సత్త్వగుణసంపన్నులుగారు మీఁదుమిక్కిలి సత్త్వగుణమునకు సంపర్కదోషంబునఁ గొంత న్యూనత తప్పదు

స్పర్శవిషయమునగూర్చిగూడ తీవ్రమతభేదము గానవచ్చెడు స్పర్శదోషము కలదందురా ? లేదందురా ? అంటువ్యాధులు స్పర్శవలనఁ గలుగునని వైద్యశాస్త్రము పలుకుచుండఁగా చికిత్సాలయములందు రోగిని తాఁకి వైద్యుఁడు గావించుకొను శుద్ధివిధానకలాపము స్పర్శదోషమును వేనోళ్ళఁ జూచుచుండఁగా నట్టిది లేదనుట కేవలము సాహసము

స్పర్శదోషము బాహ్యమని ఆభ్యంతరమని రెండువిధంబులు బాహ్యస్పర్శదోషంబునకుఁ బైనఁజెప్పిన యంటువ్యాధులు మున్నగునవే నిదర్శనములు అభ్యంతరస్పర్శదోషము ఆహారికమని తైజసికమని మరల రెండువిధములు ఆహారపదార్థములు రక్తరూపముగా మారి నిజస్వభావానుగుణముగా సత్త్వరజస్తమోగుణంబులకు నుద్దీపకము గలిగించుట మున్నగు విషయములు ఆహారనియమప్రకరణంబునఁ జెప్పఁబడినవి తైజసికస్పర్శదోషము స్థూలపరీక్షలకుఁ జిక్కునదిగాదు దివ్యదృష్టివలననే దానిని గ్రహింపనగును సత్త్వరజస్తమోగుణములు గలుగని పదార్థమే సృష్టిలోఁ గలుగదని 40-వ శ్లోకములోఁ జెప్పఁబడినది. గుణమునుబట్టి ప్రతివస్తువునకుఁ దేజోమండల మావరించియుండును ఈ తేజోమండలము అండాకారముగా నుండునందురు

సత్త్వగుణము ప్రధానమనియు ! ఆహారవ్యవహారాది నియమంబులు పాటించి దాని నభివృద్ధిగావించుకొనుట ముముక్షువులకుఁ గర్తవ్యమనియుఁ బైనఁజెప్పఁబడినది సత్త్వము స్వచ్ఛముగాఁ బ్రకాశమానముగా నుండుననియు రజస్సు రాగయుక్తముగా నుండుననియు, తమస్సు మలినవంతముగా నుండుననియుం సయితము వివరింపఁబడినది శుద్ధసత్త్వోన్నతుని స్థితప్రజ్ఞుఁడందురు మహర్ష్యాదు లీకోటిలోఁ జేరుదురు. వీరి తేజోమండలము స్వచ్ఛముఁ బ్రకాశమానమునై యుండుటయేగాక వజ్రకవచమువలె బలవత్తరమై రజస్తమస్సులకు దురవగాహముగానుండును అట్టివారికిఁ బ్రతికూలతేజఃస్పర్శ

మెంతసోకినను నేగిగలుగదు. వారు అతీతులు గావున స్పర్శదోషము వారికి లేదు. తమోగుణము రజోగుణముగా, రజోగుణము సత్త్వగుణముగా మార్చుకొని సత్త్వసంపత్తిని బడయుట కర్తవ్యమని చెప్పఁబడినదిగదా. అట్లు పరిణామావస్థలో సత్త్వరజస్సులు బహుకోమలప్రాయములుగా నుండును. అట్టి కోమలప్రాయ సత్త్వరజస్సులకుఁ దదధిక రజస్తమస్స్పర్శలు క్రమముగా దాపరించెనేని నిరాఘుతీవ్రతకు అంకురంబులవలె నవి నసిచెడి నశించును. ఇట్టియాపద కలుగకుండుటకై వారు దవ్వుననుండుట మేలు ఇట్లు గావించుట యాత్మరక్షణార్థమే గాని పరగర్హణార్థముగాదు. అస్పృశ్యతా నియమమును బాటించినంతనే వారు భూతదయాది దైవగుణశూన్యులని భావింపరాదు. దోషము నంగీకరించుచు దానినుండి రక్షించుకొనుటయందు విపరీతము గాన్పింపదు.

*ప్రకృత సంఘస్థితినిబట్టి నియమమును బాటింపఁ దరముగాదందురా? అందులకై వగవవలయునేగాని, ఆ కారణంబున శాస్త్రతిరస్కారముచేయు టేల? దోషసంస్కారోద్యమముమాని యెల్లరు అంచపరంపరగా దోషకూపంబుననే దుమికినచో నది యధఃపతనమగునేగాని యుద్ధరణము కాఁజాలదు.

గుణ తేజోభేదములుగల నాల్గువర్ణములవారు స్పర్శదోషమును దమలోఁదాము పాటింపనప్పుడు పంచమవర్ణమువారి యెడమాత్రము పాటింపనేల యని శంకింపవచ్చును. గుణతేజో విషయములందు నాల్గువర్ణములలో నొక్కొక్క వర్ణమునకుఁగల భేదమునకన్నఁ బంచమవర్ణమువారి భేదము బహుళము తీవ్రమునై యుండుటంబట్టి వారి నంతదూరముంచిరి. నాల్గువర్ణములలోఁగూడ స్పర్శదోషము పాటింపులేదనుట ప్రమాదము. వారియందుఁగూడ నిట్టి దన్పేయమనియే శాస్త్రసిద్ధాంతము. కాలవైపరీత్యంబునం జేసి కట్టుబాట్లు సడలి సాంకర్యము తలయెత్తినది. ఆత్మకళ్యాణము జగత్కళ్యాణము గోరువారు లోపంబులను సంస్కరించుట యుక్తము.

ఆధ్యాత్మిక విచారమునట్లుంచి లౌకికదృష్టితోఁ జూచినయెడల స్పర్శదోషాచరణము అసురక్రియయనియందురా? అస్పృశ్యతానివారణము కోరు టెందులకు? జగత్కల్యాణము నిమిత్తముగదా! జగత్కల్యాణము తుట్టి

తుదకు ఆధ్యాత్మతత్త్వముపై నాధారపడియుండఁగా దానిని మఱచినచో స్థిరమైన కార్యసిద్ధియగు టెట్లు? మూలకారణంబును వదిలి బాహ్యలక్షణములకు, జికిత్సచేసియు ఫలము లేదుగదా!

శ్రీశంకరభగవత్పాదులవారి మనీషాపంచకంబునుగూర్చి గాథయొకటి గలదు. అతీతులకు సమదర్శనత్వము సహజమగుటను మనీషాపంచకము సూచించునని గ్రహింపవలయును. ఈయర్థమునే 5-వ అధ్యాయము 18-వ శ్లోకము తెలుపుచున్నది

అర్జునా! ఏయేకర్మము లెవరెవరికి యుక్తములో వివరించితిని జనులు తమతమకర్మముల నేప్రకారమనుష్ఠించినచో జ్ఞానయోగ్యతగల్గునో వినుము.

బ్రహ్మాది స్తంభపర్యంతము సమస్తభూతంబులకుఁ బ్రవృత్తి అనఁగా చేష్ట యేపరమేశ్వరునివలనఁ గలుగుచున్నదో, ఏపరమాత్మ చేతనాచేతనాత్మక సమస్తజగంబు నధిష్ఠానరూపంబున వ్యాపించియుండునో యాపరమేశ్వరుని మానవులు తమతమ కర్మములతో నారాధించినచో జ్ఞానయోగ్యత గలుగును కర్మానుష్ఠానప్రకారమెల్లఁ బరమేశ్వరారాధన స్వరూపమని భావము కర్మారాధన మెట్లందువా? భృత్యుఁడు తనయేలికయాజ్ఞను దలఁదాల్చి ఫలాభిసంధిరహితముగా యథావిధి చేయునట్లు నరులు సర్వప్రేరకుఁడు సర్వనియంతయునైన పరమేశ్వరుని యాజ్ఞారూపంబులగు శ్రుతిస్మృతులందలి స్వస్వధర్మంబులను నిష్కామబుద్ధితో నాచరించుట కర్మారాధనమగును. పరమేశ్వరుఁడు సర్వకల్పనాధిష్ఠానము గావునఁ గర్మార్పణంబువలన వానికి వికారము గలుగదు　　46

తమతమకర్మములను నియతియేలయనియు, బ్రాహ్మణకర్మములు క్షత్రియులు, క్షత్రియకర్మములు బ్రాహ్మణులు—ఇట్లు నాల్గువర్ణములవారు వివక్షమాని అనులోమవిలోమముగా కాలానుగుణముగా సేల చేయరాదనియు, భక్తితో ఫలాభిసంధి వదిలి కర్మముచేయు టొక్కటే ప్రధానముగాని వర్ణాశ్రమధర్మనియతములైన ధర్మములనే చేయవలయుననుట యేలయనియు శంకింపవచ్చును

స్వభావానుసరణము సౌలభ్యము హితమునగుగాని స్వభావవిరుద్ధవర్తనము ఏటికి ఎదురీదినట్లగును. స్వభావమనఁగా పూర్వసంస్కారము. సంస్కారమునుబట్టి సంప్రాప్తములైన కర్మములు లోకదృష్టికి గుణహీనములుగానుండవచ్చును. అంతమాత్రాననే వానిని త్యజింపరాదు. పరులకు సంప్రాప్తమగు కర్మము గుణవంతముగాఁ దోఁపవచ్చును. అట్లని దానిని స్వీకరించి యెంత శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జేసినను ఫలములేదు. గుణదోషంబులు కర్మమందు లేవనియుఁ గర్తృబుద్ధియందున్నవనియుఁ జక్కఁగా గ్రహింపవలయును. ధర్మవ్యాధునిచరిత్రమే యిందులకు నిదర్శనము. కర్మానుష్ఠానము స్వభావశుద్ధినిమిత్తము. ఏస్వభావము ఏకర్మమువలన శుద్ధిపడవలయునో యాస్వభావమే యాకర్మమును నిశ్చయించుకొనుచున్నది. స్వభావవిరుద్ధవర్తనుఁడు లోకదృష్టికిఁ గానవచ్చు కార్యసిద్ధినిగానీ పరమార్థదృష్టికి ముఖ్యమగు సత్త్వశుద్ధినిగానీ పడయక రెంటఁజెడిన రేవఁడువలె నశించును. 47

అర్జునా! స్వభావజమైన కర్మమెట్టిదైనను దోషవంతము కానేరదు. ఒకవేళ దోషవంతమైనను దానిని వదలరాదు. విషమందు జనించు పురుగునకు విషము మరణకారిగాదుగదా. స్వధర్మమందు దోషమెంచి పరధర్మంబుఁ బెద్దసేయుదువేని, అదిమాత్రము దోషరహితముగానుండునా? అగ్నిని ధూమమువలె సర్వకర్మంబుల నేదేనొక దోషమాశ్రయించి యుండునేగాని దోషరహితమైనకర్మ మొక్కటియుఁ గలుగదు. ఏలయందువా? త్రిగుణాత్మకముగాని వస్తువేలేదని మున్నే చెప్పియున్నాను. గుణసంగతి యెప్పుడుండునో దోషము వెనువెంటనే యుండును. స్వపరధర్మంబులరెంట దోషము సహజము గావునను, దోషరహితకర్మము లేదు గావునను, కర్మానుష్ఠానపరులు తమస్వభావమునకు అనుగుణమైన ధర్మమొనర్చుట సుకరముఁ బరమశ్రేయము నగును.

అర్జునా! గౌణసన్న్యాసంబును సవిస్తరంబుగా నిరూపించితిని. ఇఁక విద్వత్సన్న్యాసము వివరింతు వినుము.

సాత్త్వికత్యాగరూపమైనది గౌణసన్న్యాసమని నిరూపించితిని. గౌణసన్న్యాసమువలన దురితక్షయమగును. దురితక్షయమైనంతనే స్పృహ అనఁగా

రాగమనెడి మలినము వదలును రాగము నశించుటంజేసి విజితాత్ము డగును, అనఁగా అంతఃకరణము విషయములనుండి మరలి వశమైయుండను వశీకృతాంతఃకరణుఁడగుటంజేసి అసక్తబుద్ధియగును అనఁగా ఆసక్తి నిమిత్తములైన పుత్రదారాదులయెడ 'నేను వారివాఁడను, వారు నావారు' అనెడి ఆసంగము పోవును ఆసక్తి నశించినందునే నైష్కర్మ్యసిద్ధి అనఁగా సర్వకర్మసన్న్యాసాత్మక జ్ఞాననిష్ఠ సాధనపరిపాకంబున సిద్ధించును 49

పరమేశ్వరారాధనరూపమైన కర్మానుష్ఠానము సాత్త్వికసన్న్యాసమని చెప్పఁబడె. సాత్త్వికసన్న్యాసంబువలన భగవదనుగ్రహప్రాప్తి నైష్కర్మ్యము సర్వకర్మత్యాగపర్యంతమైనట్టియు జ్ఞానోత్పత్తియోగ్యతారూపసిద్ధి యగును ఆసిద్ధివలన బ్రహ్మసాక్షాత్కారమగును బ్రహ్మప్రాప్తి యనఁగా ఇంద్ర చామీకరణాదులవలె అధ్యస్తప్రపంచనివృత్తియేగాని నశియించునదిగాదు జ్ఞాననిష్ఠకు బ్రహ్మప్రాప్తి పరమావధి, జ్ఞానానంతరము బ్రహ్మప్రాప్తికై అనుష్ఠింపవలసిన సాధనాంతరమేమియు లేదు కావున నిట్టి జ్ఞాననిష్ఠారూప బ్రహ్మప్రాప్తికిఁగల సాధనక్రమము వినుము 50

సంశయవిపర్యయములు లేనట్టి 'అహంబ్రహ్మాస్మి' అనెడి బుద్ధి బ్రహ్మప్రాప్తిసాధనములలో ముఖ్యము అట్టి బుద్ధిగలిగి పూర్వోక్తసాత్త్విక ధృతి వలన మనస్సును నిశ్చలముచేసి, జ్ఞాననిష్ఠకు శరీరస్థితి యవసరము గావునఁ దానిమాత్రప్రయోజనకారులైనవి తప్ప తక్కిన శబ్దాది విషయములన్నియు నిషిద్ధములుకానివైనను త్యజించి, శరీరస్థితిమాత్రార్థకములైన విషయములందును సయితము రాగద్వేషంబులు విడిచి, 51 జనసమ్మర్దమున్నచో చిత్తవిక్షేపము గలుగుఁ గావునఁ దన్నివారణార్థము వనాది ఏకాంతమందు వసించుచు, విశేషముగా భుజించినచో నిద్రాలస్యాది చిత్తలయాదులు గలుగును గావున నట్టివి గలుగకుండుటకై మితముగా భుజించుచు, శరీరముమొదలగు సాధనసంపత్తి గలిగి, ధ్యానయోగపరుఁడై (చిత్తమునకు ఆత్మాకారప్రత్యయావృత్తి గలుగుట ధ్యానము, ఆత్మాకారప్రత్యయంబువలనఁ జిత్తవృత్తి రహితమగుట యోగము), ఈధ్యానయోగపరిపాకమునకు మంత్రజపతీర్థయాత్రాదులవలన భంగము గలుగును అట్టి కర్మసంబంధజపాదులను సయితము మాని (వైరా

యోగంబులకు భంగపాటు రాకుండునిమిత్తము) దృష్టాదృష్ట విషయంబులందు దృఢవైరాగ్యంబు వహించి 52 అహంకార నిమిత్తకమైన మదమునకు నెడమీయక, ప్రారబ్ధవశంబునఁ బ్రాప్తంబులగు విషయములందు సయితము కామము క్రోధము పరిగ్రహము వదలి, దేహజీవనమాత్రమేనియు మమకార మునొందక, అహంకారమమకారములు లేమింజేసి సర్వకర్మంబులు నుపరతిఁ జెందును గావునఁ దన్మయుఁడైయుండు పరమహంస పరివ్రాజకుఁడు బ్రహ్మ సాక్షాత్కారంబునకు యోగ్యుఁడగును　　53

అనఁగా విశుద్ధబుద్ధి, ఆత్మనియమము, విషయపరాఙ్ముఖత, రాగద్వేష రాహిత్యము, వివిక్తసేవిత్వము, లఘుభోజనము, మనోవాక్కాయనియతి, ధ్యానము, యోగము, వైరాగ్యము, అహంకార మమకార బల దర్ప కామక్రోధ పరిగ్రహత్యాగము—ఇవి జ్ఞానప్రాప్తికి సాధనములు. ఇవి యనుష్ఠించినచో అజ్ఞానము నివర్తించును అజ్ఞాన నివృత్తియే బ్రహ్మసాక్షాత్కారము.

బ్రహ్మభూతుఁడు అనఁగా 'బ్రహ్మైవాహమస్మి' యనుదృఢనిశ్చయము గలవాఁడు ప్రసన్నాత్ముఁడుగా (శుద్ధచిత్తుఁడుగా) నుండును. కావున నతఁడు నష్టముగలిగినప్పుడు శోకింపఁడు, లేనిదానిని గోరఁడు. వానికి నిగ్రహానుగ్రహప్రాప్తి లేదు గావున సర్వభూతములయందు నతఁడు సముఁడై యుండును. సర్వభూతసమత్వ మెట్టిదందువా ? తనకు సుఖదుఃఖములెట్లో యితరులకుఁగూడ సుఖదుఃఖము లట్లేయని భావించుట సర్వభూతసమత్వ మగును. ఇట్టి స్థితినిబడసి శుద్ధబ్రహ్మమునైన నాయందు జ్ఞానరూపమైన యుత్తమభక్తిని అనఁగా 7-వ అధ్యాయము 16-వ శ్లోకములోఁ జెప్పిన నాల్గు విధముల భక్తులలో నుత్తమమైన భక్తిని బొందును. పరాభక్తియే జ్ఞానమని భావము　　54

జ్ఞానరూప పరాభక్తివలన నన్ను సాక్షాత్కరించుకొందురు ఎట్టి వానినిగా నన్ను సాక్షాత్కరించుకొందురందువా ? ఉపాధివలన నానాభేద ములతో నుందుననియు ఉపాధిభేదంబులను నిరసించినచో సత్యజ్ఞానానంద ఘనుఁడననియు నన్నెఱుంగుదురు అట్లు నన్ను సాక్షాత్కరించుకొని నా తత్త్వమెఱింగిన యనంతరమే నారూపంబును బొందుదురు, అనఁగా బ్రహ్మ

భూతులగుదురు. కామ్యకర్మము లొనర్చి తత్ఫలమైన స్వర్గాదులు పడయుటకుఁ గొంత విలంబముండుననియు, జ్ఞానఫలమైన ముక్తిని బడయుటకు సాధనోత్తరవిలంబము సుంతయు లేదనియు జ్ఞానముగలుగుచే ముక్తియగుననియు భావము 55

భగవద్విభూతి గుణంబులను జూచిన వెనువెంటనే యనన్యాధిక నిరతిశయ భక్తి గలుగుననియు, ఆభక్తివలన భగవంతుని బొందుదురనియు, భగవత్ప్రాప్తికి భక్తియే హేతువనియు, ఈయర్థమునే యీశ్లోకము తెలుపుచున్నదనియు శ్రీరామానుజాచార్యులవారు వ్యాఖ్యానించిరి

ఈభక్తి జ్ఞానరూపమైనదా ? జ్ఞానహేతువైనదా ? జ్ఞానరూపమైనదగునేని అద్వైతవిశిష్టాద్వైతములకు భేదమే గలుగదు అనఁగా విశిష్టాద్వైతులు దేనిని భక్తియందురో దానినే యద్వైతులు జ్ఞానమనుట యగును అట్లుగాక, యీభక్తి జ్ఞానహేతువైనదని యందురేని ఈభక్తికిని 'భక్త్యామామభిజానాతి' అను 55-వ శ్లోకములోని భక్తికిని భేదమున్నదా ? లేదా ? భేదములేదనుట చెల్లదు ఏలయందువా ? శ్రీరామానుజాచార్యులవారు వచించుభక్తి జ్ఞానమునకు హేతువేగాని జ్ఞానమునకు ఫలము కాజాలదు కారణము ముందు కార్యము వెనుకయగుట స్పష్టముగదా. కావున భక్తికారణంబున జ్ఞానఫలము గలుగుచున్నది మఱియు 55-వ శ్లోకములోని భక్తి తత్త్వదర్శనమునకుఁ గారణముగాఁ జెప్పఁబడినదేగాని తత్త్వదర్శనానంతరము గలుగు ఫలముగాఁ జెప్పఁబడలేదు భేదమున్నదందురేని 55-వ శ్లోకములోని 'తత' అను సర్వనామశబ్దము ఆశ్లోకములోని 'భక్త్యామామభిజానాతి' అనువాక్యమందలి భక్తిని పరామర్శించుచున్నది గావున, అట్టి సర్వనామము ప్రయోగింపఁబడియుండదు

సారాంశమేమనఁగా—భక్తి యనఁగా ప్రేమరూపక్రియ యనియు, అది జ్ఞానమునకు సాధనమనియు, జ్ఞానము ముక్తి సాధనమనియు గీతాచార్యుఁడైన భగవంతుని మతము ఇదేభావమును 10-వ అధ్యాయము పదియవదగు 'తేషాం సతతయుక్తానాం' అనుశ్లోకమందును, 13-వ యధ్యాయము 19-వ దగు 'మద్భక్త ఏతద్విజ్ఞాయ' అనుచోటను స్పష్టపఱచినాఁడు

11-వ అధ్యాయము 54-వ దగు 'భక్త్యా త్వనన్యయా' అను శ్లోకములోని భక్తి జ్ఞానమూలకముగా ముక్తికి హేతువగుననియు స్వయముగా హేతువు కాదని యు గ్రహింపవలయును

ఫలత్యాగపూర్వకంబును భగవదేకారాధనరూపంబునైన కర్మంబు నను ష్ఠించుట సాత్త్వికత్యాగాత్మకమైన సన్యాసంబనియు, అట్టి సన్యాసంబు తత్త్వజ్ఞానహేతువనియు నియ్యధ్యాయార్థము దానిని వివరింతు వినుము

నిత్యనైమిత్తికంబులనేగాక కామ్యాది సర్వకర్మంబులనుగూడ నన్నే యాశ్రయణీయునిగా గ్రహించి స్వర్గాది ఫలంబులనుగోరక గావించువాఁడు చిత్తశుద్ధి జ్ఞానరూపమైన నిత్యపదంబును మత్ప్రసాదంబునఁ బడయును ఆ పదము వైకుంఠ కైలాసాదులవలెఁ బరిచ్ఛిన్నమైనదిగాదు, త్రివిధపరిచ్ఛేదరహితంబు అఖండానందాత్మకంబునైన బ్రహ్మప్రాప్తిగా నుండును 56 కావున నీవు బుద్ధియోగంబు నాశ్రయించి ఫలాభిసంధిమాని మదేక పురుషార్థంబుగా సమస్తకర్మంబులను వివేకముతో నాకు సమర్పించుచు నిరంతరము మచ్చిత్తుఁడవగుము నీచేయు కర్మంబులెల్ల నాకు సమర్పితములగుచుండు నేని నీకు నిరంతరమైన మచ్చిత్తత అనఁగా నాయందే మనస్సు లయించుట సిద్ధించును బుద్ధియోగము సంగతి రెండవ యధ్యాయము ముప్పదితొమ్మిదవ శ్లోకమందు 'బుద్ధిర్యోగే త్విమాం శృణు' అనుచోట వివరించియున్నాను. 57

పైప్రకారముచేయుచు మచ్చిత్తుఁడవగుదువేని నాప్రసాదంబున నీవు నీదుఃఖంబులనెల్లఁ దరింతువు నీచిత్తము నాయఁదు లయింపఁజేయుట తప్ప మఱియొకపనికై నీవు ఎట్టిప్రయత్నముచేయ నవసరములేదు, అందులకుఁగా నెట్టి ప్రయాసము వలదు. కృత్యాకృత్య విషయంబులనెల్ల నెఱుంగుదుననియు ఒరులుచెప్పినది చేయుటేల యనియు అహంకారవశంబునఁ దలంచి నావచించునది విననేని సర్వపురుషార్థభ్రష్టుఁడవై నశింతువు. ప్రాణికోటికిఁ జేయఁ దగినదేది చేయఁదగనిదేది అను విషయంబున నాకన్నఁ దెలిసినవాఁడు గానీ, ప్రాణికోటిని వారివారిధర్మంబులందు నాకన్న శాసించువాఁడుగాని గలుగఁడు 58

అహంకారంబునకుఁ జిక్కి నావచించినది లెక్కసేట్టక 'యుద్ధము

జేయుటలేదు' అని తలంతువేని, నీయహంకారము వృధయేగాని ఫలకారిగాదు ఏలయందువా ? నీప్రకృతియే నిన్నికార్యంబునకు నియోగించును. ప్రకతి మ్రోల నీయహంకారస్వాతంత్ర్యంబులు సాగవు 59

నాయిష్టమునకు విరుద్ధముగాఁ బ్రకృతి నన్నెట్లు నియోగింపఁగల దందువా ?

అర్జునా ! నీవు అహంకారరూపమోహంబునఁ జిక్కి చేయనిచ్ఛగింప కున్నను నీప్రకృతి నిన్నువదలదు, బలవంతపఱచియేని నీవలనఁ దత్కార్యమునే చెయించును ప్రతివ్యక్తియుఁ దనస్వభావజమైన కర్మంబునకు బద్ధుడైయుండును, ఊఱకుండఁ దలంచినను స్వభావము (ప్రకృతి) ఊఱకుండనీయదు ఈభావంబును 3-వ యధ్యాయము 33-వ శ్లోకములో సూచించియున్నాను 60

ప్రకృతి యంతబలవత్తరమైనది యగుచో నీ యీశ్వరత్వ మేమగు నందువా ?

బొమ్మలాటలో సూత్రధారుఁడు సూత్రమునులాగి యిచ్ఛవచ్చినట్లు బొమ్మల నాడించుచందంబున, ఈశ్వరుఁడనైన నేను భూతశరీరములనెడి బొమ్మల హృదయమందుఁజేరి వాసనాత్మక మాయారూప విక్షేపశక్తి మూలకంబునఁ బ్రాణికోటి నాడించుచుందును 61

బొమ్మలు చేతసంబులు గావున సూత్రదారుఁ డాడించునట్లాడుట న్యాయమేయనియు, ప్రాణులు చేతనంబులు గావునను, వానికి బుద్ధిగలదు గావునను, బుధ్ధికి లోపడి చేష్టలుండుఁ గావునను, ప్రాణు లీశ్వరాయత్తములై వర్తించుననుట న్యాయముగాదనియు, ప్రాణులెల్ల ఈశ్వరాయత్తవర్తనంబు లగునేని బుద్ధియుండియు ఫలమేమనియు శంకింపవచ్చును ప్రాణులకు బుద్ధిగలదనుట నిజమేగాని ఆబుద్ధిగూడ ఈశ్వరాయత్తమైయుండును ఈ సంగతి పదవ యధ్యాయము ఎనిమిదవ శ్లోకములో 'మత్తస్సర్వం ప్రవర్తతే' అనుచోట పమనేనవ యధ్యాయము పదునేనవ శ్లోకములో 'సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టో' అనుచోటను వివరించియున్నాను ఈశ్వరుఁడు సర్వాం

తర్యామి గావున భూతంబుల హృదయంబు నధిష్ఠించియుండును ఈశ్వరుని వలననే చేతనంబుల బుద్ధి కర్మాధికమెల్ల జరుగుచున్నది కావున ఈశ్వరత్వము అఖండితము సుమా

ఈశ్వరుని యాజ్ఞలేక యేదియుఁ బ్రవర్తింపదు గావున స్వాతంత్ర్యాహంకారంబులు మాని త్రికరణశుద్ధికి నయ్యీశ్వరునే శరణుపొందుము అర్జునా ! మఱియొకటి నీకు శరణము గలుగదు ఈశ్వరప్రసాదంబున జ్ఞానరూపమైనట్టియు సవిలాసావిద్యానివృత్తి రూపమైనట్టియు నిత్యమైనట్టియుం అద్వితీయానందంబును బడయుదువు 62

ఈశ్వరుని యాజ్ఞలేక యేదియు ప్రవర్తింపదని చెప్పుటవలన బుద్ధి గూడ ఈశ్వరప్రేరణంబుననే వర్తించుచుండుననియు, ఆపక్షమున బుద్ధికి స్వాతంత్ర్యము లేమింజేసి యది నిశ్చయించు హితాహిత విధానమునకుఁ దన్నిశ్చయప్రకారము జరుగు మంచిచెడు వ్యాపారములకు నీశ్వరుఁడే కర్తయగుచున్నాఁడనియు, మనుష్యకోటి తమ ప్రవర్తనమునకెట్టి జవాబుదారితనంబును వహింపదనియు, ఆకారణంబున విశృంఖలవృత్తి విహారంబునకు నాటవిడుపాసఁగినట్లగుచున్నదనియు శంకింపవచ్చును

బుద్ధియు జడమేగాని వేఱుగాదు దానికి స్వతంత్రశక్తిలేదు సూదంటురాయి సాన్నిధ్యంబున అయశ్శలాకకట్లు ఈశ్వరసాన్నిధ్యంబున బుద్ధికిఁ బ్రేరణశక్తిగలిగి యది వ్యవహరించుచున్నది ఈశ్వరకర్తృత్వము సాన్నిధ్యమాత్రమేయనియు, ఈపనిచేయింపుమనిగాని యీపని చేయింపవలసినదనిగానీ యీశ్వరుఁడు బుద్ధిని నియమించుటలేదనియు, తత్త్వమెఱుంగక భ్రాంతికిఁ జిక్కి యీశ్వరుఁడు చేయించుచున్నాఁడు, నేను చేయించుచున్నాను, నాకర్తృత్వమేమియు లేదని మానవకోటి విశృంఖల విహారమొనర్పరాదనియు, దుర్వాసనలను సద్వాసనలవలన నడంచుచందంబున విపరీతస్ఫురణ కోలాహలంబును శాస్త్రజ్ఞాన సదుపదేశాదులవలనఁ ద్రొచిపుచ్చనగుననియు, దీనినే పురుషకారమందురనియు, ఈపురుషకార సహాయార్థమే కర్మకలాపమెల్లఁ బ్రతిపాదింపఁబడినదనియు గ్రహింపవలయును.

ప్రకృతి అనఁగా స్వభావము, దానినతిక్రమింప సాధ్యముగాదనియు,

వ్వారు స్వభావమునకు లోఁబడి వర్తింపక తప్పదనియు 59-వ శ్లోకములోఁ జెప్పఁబడనది అంతమాత్రాననే ప్రకృతి దుర్జయయని భావింపరాదు. దానిని జయించుటే సాధ్యముగానియెడల నిష్కామకర్మాది కోలాహలమున కెల్ల నొక్కదండము పెట్టి మిన్నకుండనగును. ప్రకృతి దురత్యయయనఁగా వట్టిమాటలకది లోఁబడదనియు విశేషప్రయత్నముగావించినఁగాని దానిని గెలువరా దనియు, పరులపై భారము వైచి మిన్నకుండిన ఫలము లేదనియు, ప్రతివ్యక్తి తన ప్రకృతిని బరిశుద్ధపఱచుకొన యత్నింపవలయుననియు భావము అనఁగాఁ బ్రకృతిగూడ పురుషప్రయత్నమున వశపడుననని సారాంశము

ఆత్మ బుద్ధి ప్రకృతి యీమూఁటి కార్యంబును జక్కఁగా గ్రహించుట ముఖ్యము ఆత్మ యనఁగాఁ బరమేశ్వరుఁడేగాని వేఱుగాదు, బుద్ధియను నది మహాసూక్ష్మమైన యంతఃకరణము, ప్రకృతియనునది అనాదికర్మఫలము ఆత్మకుఁ బ్రకృతికి మధ్య అద్దపుబిళ్ళవలె బుద్ధియుండును ఆత్మ స్వప్రకాశము అనాదికర్మఫలము మంచిదిగానున్నచో బ్రకృతియు సాత్త్వికమై తేజోవంతముగానుండును అప్పుడు బుద్ధియు స్వచ్ఛముగానేయుండును గావున ఆత్మప్రకాశమును బ్రకృతితేజస్సును రెండు స్వచ్ఛమైన బుద్ధియను నద్దముగుండాఁ బ్రసరించి యొండొంటిదాకి మహాతేజోవంతమగును ఇది స్థితప్రజ్ఞుఁడెయెడఁ బరికింపనగును అట్లుగాక ప్రకృతి రజోమయమో తమోమయమో యైనప్పుడు బుద్ధియు నట్టివర్ణము గలిగియుండును అట్టి సందర్భములలో ఆత్మప్రకాశము స్వరూపముతో బుద్ధియను నద్దపుబిళ్ళగుండా ప్రకాశించి యవ్వలి ప్రకృతిపై సోఁకి దానిని మార్పఁజాలదు. ఇట్టివారికే నిష్కామకర్మయోగ ముపదేశింపఁబడినది ఈయోగంబున బుద్ధి వ్యవసాయాత్మికమగునేని అది స్వచ్ఛత దాల్చును బుద్ధి యెప్పుడు స్వచ్ఛమగునో యప్పుడు ఆత్మప్రకాశము స్వరూపముతోఁ బ్రసరింపఁజాలును ఆత్మప్రకాశబలంబున బుద్ధి కవ్వలనున్న ప్రకృతి తత్త్వము మాఱును సూర్యకిరణ మొకప్రక్క చీకటిగొన మొకప్రక్క యీరెంటిమధ్య తెల్లయద్దము నొకసారి, ఎఱ్ఱయద్దము నొకసారి, నల్లయద్దము నొకసారి యుంచి పరీక్షించి నచోఁ పైతత్త్వరహస్యము సులభగ్రాహ్యమగును ఇంటికోనలోపల మణిదీపకలు స్వతస్సిద్ధముగాయుండునేని అప్పుడు సత్త్వప్రకృతికి సామ్యమగును

అర్జునా ! రెండవయధ్యాయము 11-వ శ్లోకమగు 'అశోచ్యా నన్వశోచః' అనునది మొదలు, ఈయధ్యాయము 62-వ శ్లోకమగు 'త్వమేవ శరణంగచ్ఛ' అను దానితో గీతాశాస్త్రము సంపూర్ణమైనది ఇందు రహస్యతరమైన విషయమెల్లను దెలిపితిని. 9-వ అధ్యాయము 1=వదగు 'ఇదంతు తే గుహ్యతమమ్' అను శ్లోకములో జ్ఞానము గుహ్యతమమని చెప్పి యిప్పుడు గుహ్యతరమని చెప్పుటవలన నీకు సందేహము గలుగవచ్చును. అచ్చట కర్మయోగ భక్తియోగాదులను వివక్షించుచు జ్ఞానము గుహ్యతమమని సూచించితిని. ఇందేమియు దోషము లేదు —భక్తుఁడవు సఖుఁడవు గావున నీవు నాకెంతయుఁ బ్రియుఁడవు దానంజేసి నీకీ బ్రహ్మాత్మ తత్త్వజ్ఞానంబు నుపదేశించితిని. ఉపదిష్టమైన గీతాశాస్త్రంబును సమగ్రంబుగా విమర్శించుకొని యెట్లిష్టమో యట్లు గావింపుము. 63

గీతాశాస్త్రంబును సమగ్రంబుగా విమర్శించినచో మోహము నశించి కర్తవ్యము స్పష్టమై దానినొనర్ప నిచ్ఛ జనించుననియు, ఆప్రకారము చేయుఁమనియు భావము.

శ్రీభగవదుపదిష్టమైన జ్ఞానంబువలన అప్రతిబద్ధము నపరోక్షమునైన సాక్షాత్కారంబు గలుగునందాఁక, తత్ప్రతిబంధక పాపక్షయనిమిత్తము స్వవర్ణాశ్రమధర్మంబులను బరమేశ్వరారాధనంబుగా ననుష్ఠించుట కర్తవ్యమను విషయము శాస్త్రపర్యాలోచనంబునఁ గలుగుననియు ఆప్రకారము చేయుఁమనియు సారాంశము

జ్ఞానసాధనంబులలో ముఖ్యమైన దేదియని యందువా ?

సర్వరహస్యములలో నుత్తమము శ్రేష్ఠమునైనట్టి యుపదేశంబును గీతాశాస్త్రంబునం దచ్చటచ్చటఁ జెప్పియున్నాను అయినను నీయెడఁగల యనుగ్రహ విశేషంబున మఱలఁ జెప్పెదు వినుము నీకు భయపడిగానీ నీవలన నర్థము గోరిగానీ చెప్పుటగాదు , అత్యంతము ప్రియుఁడవగు కారణంబున ప్రియునకు దాఁపఁదగినది గలుగదు గావున నీవడిగిన సర్వగుహ్యతమమైన దానిని జ్ఞానసాధనంబును జెప్పుచున్నాను. 64

కర్మయోగంబు గుహ్యమైనదనియు, కర్మయోగ ఫలమైన జ్ఞానము గుహ్యతరమైనదనియు, అంతకన్న భక్తి అతిశయమైనది గావున గుహ్యతమమైనదనియు శ్రీమధుసూదన సరస్వతిగారు వ్రాసిరి భక్తి జ్ఞానసాధనమే గాని జ్ఞానఫలముగాదు 64-వ శ్లోకములోని 'తతోవక్ష్యామి తే హితమ్', అను దానియందలి 'హిత' శబ్దమునకు జ్ఞానప్రాప్తి సాధనమని యర్థముచెప్పి అది సర్వహితములలో హితతమమైనదని శ్రీశంకరభగవత్పాదులవారు రచించిరి 6-వ అధ్యాయము 47-వ దగు 'యోగినామపిసర్వేషా' మను శ్లోకములో వసురుద్రాదిత్యాది దేవతాంతర భక్తులకన్న భగవద్భక్తు లుత్తములని వారు చెప్పుటయం దిదేభావముగాని వేఱుగాదు కర్మయోగఫలమైన జ్ఞానము భక్తికి సంగమగును, భక్తిఫలమైన జ్ఞానము మోక్షప్రదమగును భక్తి గుహ్యతమమైనదని శ్రీమధుసూదన సరస్వతిగారు వచించుట ప్రరోచనార్థమని గ్రహింపనగును.

అర్జునా! జ్ఞానమునకు సాధనము లేవియని యడిగితివి నాయందే మనస్సును ఏకాగ్రంబుగా నిలుపుట, నన్నే భక్తిసేయుట, నాకే సర్వకర్మములు సమర్పించుట, నన్నే నమస్కరించుట—ఇవి జ్ఞానసాధనంబులు నన్నే యని నిర్దేశించుట యేలయందువా? దేవతాంతరంబుల నుద్దేశించి పైనఁజెప్పిన ప్రకారము చేయువారు ఆదేవతాంతరములనే పొందుదురు. దేవతాంతరంబులు జ్ఞానము నీయనోపవు దేవతాంతరములు పరిచ్ఛిన్నంబులు గావున వారిచ్చు ఫలంబును బరిచ్ఛిన్నంబుగానే యుండును కావున దేవతాంతర భక్తులకు జననమరణ సంసారము తప్పదు.

పైనఁజెప్పిన నాల్గు సాధనంబులు పరస్పర నిరపేక్షములైన స్వతంత్ర సాధనంబులు. ఎట్లనిన వినుము కంస శిశుపాలాదులు నాయెడఁ బరమద్వేషులు, నన్నుఁగూర్చి భక్తియజనాదు లేవియుఁ జేయరు అయినను ద్వేషభావమువలననే వారు నన్ను నిరంతరముఁ దలంచుచు మదేకమనస్కులై యుండిరి ఆకారణంబున వారికి భగవత్ప్రాప్తి కలిగినది.

కావున నీవును నిరంతరము మదేకచింతనపరుఁడవగుము మనస్సు దుర్నిగ్రహమగుటంజేసి యట్లచేయనోపవేని, నాభక్తుడవగుము మనస్సు

యంబులకు భేదము గల్గినప్పుడు శ్రీధరీయంబును నిరసించిరి కీనింబట్టి శ్రీసరస్వతిగారి మతమేమని నిశ్చయింపనగు ? మఱియు గీత భక్తిని బోధించునదగు నేని 'ఇతి తే జ్ఞానమాఖ్యాత' మను 63=వ శ్లోకంబునకు శ్రీసరస్వతిగారు రచించిన వ్యాఖ్యయే వారిమతమునకు విరోధమగుచున్నది శబ్దస్వారస్యంబునుబట్టిగూడ భాష్యము గీతాతాత్పర్యంబునకు విరుద్ధముగాఁ దోఁపదు 'సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య' అనుదానియందలి 'పరిత్యజ్య' శబ్దంబునకు 'అనాదరించి' యనునది ముఖ్యార్థము కాఁజాలదు పరిత్యాగ అనాదరణపదంబులు పర్యాయశబ్దంబులు గావు అదియునుంగాక, 'మామేకం శరణం వ్రజ-నన్నే శరణొందుము'—అని చెప్పుటవలననే ధర్మానాదరణంబు సిద్ధించుచుండఁగా మఱలనదే సంగతిని జెప్పనేల ? కావునఁ బరిత్యాగ శబ్దమునకు అనాదరణ మర్థముగాదు అనధికారికి జ్ఞానోపదేశము తగదను విషయమునుగూర్చి విచారించినచో, అర్జునుఁడు జ్ఞానోపదేశమునకుఁ దగినంత యర్హత గలిగియుండుట పూర్వమే వివరింపఁబడియున్నది , కావున వానికి జ్ఞానోపదేశము అయుక్తము గాదు అతఁడు తన యధికారమెంతో యంతతోనుండక, అధికారమునకు మించినట్టి సన్యాసంబునకు మోహావశంబున నుపక్రమింపనుండెను సన్యాసమునకు వలయు సంపద వానియందు లేదని నిరూపించి, సన్యసించుటకు వలయు తత్త్వంబును శ్రీకృష్ణభగవానుఁ డుపదేశించినాఁడు ఇట్లుచేయుట యుక్తమే గాని యయుక్తముగాదు క్షత్రియులకు సన్యాసాధికారమున్నదా యను విషయము విచారించి-చో, బ్రాహ్మణ క్షత్త్రియ వైశ్యులు ముగ్గురు సన్యాసార్హులే యని జాబాల్యాద్యుపనిషత్తులు స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నవి సన్యసించిన రాజులచరిత్రము లెన్నియో పురాణేతిహాసంబులందుఁ గలవు. కావున అర్జునునకు సన్యాసాధికారము గలదు సన్యాసంబునకు ఏసంపత్తివలయునో యది గలిగిన తర్వాత యెవనికేని సన్యాసము తనంతటు తానే వచ్చునుగదా.

'నేను' అను అహంకారము కించన్మాత్రముగూడ లేక మనోవాక్కాయంబులను భగవదర్పణంబుగావించి కేవల సాధనమాత్రుఁడై యీశ్వర ప్రేరణ మేవిధంబునఁ గల్గునో యట్లు వర్తించుటయే సర్వధర్మ పరిత్యాగమనియు, ఆయర్థమే యిందు వివక్షితమని శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసగారు సెలవిచ్చిరి ఆస్థితికివచ్చినవాఁడు స్థితప్రజ్ఞుఁడగును గావునను స్థితప్రజ్ఞుఁడు సర్వకర్మసన్యాసియగుట సిద్ధముగావునను, పరమహంసగారిభావము భాష్యభావముతో

సమన్వయించుననవచ్చును

అర్జునా ! ఈశాస్త్రంబును జితేంద్రియుఁడు కానివానికిఁగాని, నాయెడ భక్తిలేనివానికిఁగానీ, నాకుఁ బరిచర్యచేయనివానికిఁగానీ, పరమేశ్వరత్వంబును ద్వేషించువానికిఁగానీ, యుపదేశింపరాదు 67

జితేంద్రియత్వము, భక్తి, పరిచర్యాభావము, పరమేశ్వరత్వాభావము గలవాఁడే యుపదేశార్హుఁడు వైనాల్గింటిలో భక్తి ప్రధానము భక్తిలేక తక్కినవి మూఁడున్నను ఫలములేదు భక్తయొక్కటియున్నఁ బాత్రత గల్గును. ఇదేభావము ఉత్తరశ్లోకంబుగూడ సూచించును పరమేశ్వరత్వంబును ద్వేషించువాఁడు మహాపాపిష్ఠుఁడనియు వానిఁ జెంతకు గూడ రానియ్యరాదని 'నచమాం యోఽభ్యసూయతి' అనునది సూచించును

ఈశాస్త్రంబు పరమగుహ్యము , దీనిని సర్వత్ర ప్రచారింపరాదు , నాభక్తులకుమాత్రము చెప్పనగును. ఈశాస్త్రంబును అర్థసహితంబుగా బోధించి యది నాభక్తులమదియందు నాటునట్లుచేయుట నాకుఁ బరమభక్తి సేయుటే యగును గావున అట్టియుపదేశకుఁడు నన్నుఁబొంది ముక్తుఁడగును ఇది నిస్సంశయము 68

నాభక్తుల కీశాస్త్రంబు నుపదేశించువానికన్నఁ బ్రియకరుఁడు మనుష్యలోకములోనే నాకుఁ గలుగఁడు అట్టివానికన్నఁ బ్రియతరుఁ డీలోకంబునవనే నాకు లేఁడు 69

శాస్త్రంబుల కెల్లమనుష్యులధికారులు , దేవతలవిషయంబున శాస్త్రప్రసక్తియే లేదు , దానింజేసి మనుష్యలోకము మాత్రమిందు ప్రస్తావితము

నాభక్తులెల్లరు నన్నుఁ బొందుదురని చెప్పితిని నాభక్తులలో నాల్గుతరగతులున్నవనిగూడ తెలిపితిని. ఎల్లరకు శోకవిరహితమైన ఫలమే కలుగునప్పుడు ఉత్తమభక్తిచేసి ప్రయోజనమేమనియు, ఉత్తమ మధ్యమాధమభక్తులని వేర్వేఱు చేయుటేలయనియు శంకింపవచ్చును మోక్షముకన్న [illegible]మైనది గలుగదు , అది భక్తమాత్రసాధారణము ఉత్తమభక్తులకు ప్రత్యేకించి యిచ్చుటకు నాయొద్ద మఱొకటిలేదు గావున అట్టివారికి నేనే [illegible] యుందును.

అధ్యాపకునకు (ఉపదేశికునకు) గలుగు ఫలము చెప్పితిని, అధ్యాయికి (ఉపదేశము పొందువానికిఁ) గలుగు ఫలము వినుము

అర్జునా! మన సంవాదాత్మకమైన గీతాశాస్త్రము జ్ఞానమయముఁ బరమధర్మసంయుక్తము ముక్తి కారణముగానున్నది దీనిని జపరూపంబునఁ బఠించునతఁడు సర్వయజ్ఞరాజమైన జ్ఞానయజ్ఞపూర్వకంబుగా నన్నుఁ బూజించుటగును అర్థమెఱుంగక గీతను బఠించిన ఫలమేమని యడుగవచ్చును. అర్థానుసంధానపూర్వకంబుగాఁ బఠించువానికి సాక్షాత్తుగా మోక్షము చేకూఱును అర్థమెఱుంగకున్నను బఠించువానికి గీతావాక్యము చెవిఁబడుటవలన సత్త్వశుద్ధియుఁ దన్మూలకంబున జ్ఞానోత్పత్తియు, జ్ఞానంబువలన మోక్షంబు క్రమముగా గలుగును 70

గీతను వినువాని కేదేని ఫలముగలదాయని శంకింపవచ్చును

పరమకారుణికుఁ డెవఁడేనిఁ బెద్దగాఁ బఠించినప్పుడు శ్రద్ధాయుక్తుఁడై వినువాఁడు (అనఁగా బూటకమునకై యెలుగెత్తి పఠించుచున్నాఁడను ద్వేషబుద్ధిలేక వినువాఁడు) కేవలాక్షరమాత్ర శ్రోతయైనను (అర్థము తెలిసికొనక విన్నను) పాపముక్తుఁడై యశ్వమేధాది ప్రశస్తకర్మములాచరించిన పుణ్యాత్ములు వడయు శుభలోకంబులను బడయును 71

అర్జునా! గీతాశాస్త్రంబునెల్ల ఏకాగ్రబుద్ధితో అర్థావబోధకముగా వింటివా? నీయజ్ఞానంబును దన్నిమిత్తమోహంబును మొదలంట నశించినవా? ఇట్లనుగుచేలయని శంకింపవలదు జ్ఞానోత్పత్తిపర్యంత మెంతకష్టమైననోర్చి శిష్యునకు బోధించుట గురువునకుఁ బరమధర్మంబు నీయజ్ఞానంబు నశింపదేని మఱల బోధింతును 72

అర్జునుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

అచ్యుతా! నీయుపదేశించిన యాత్మజ్ఞానంబువలన అజ్ఞానకృతమైన నామోహము నశించినది, సంశయములెల్ల వీడినవి నీపనుపుచేయ సర్వసిద్ధుఁడను. 73

• గీతాశాస్త్రంబు నభ్యసించువానికి భగవత్ప్రసాదంబున మోక్షఫలపర్యంత జ్ఞానము తప్పకగల్గునని యీశ్లోకమూలంబున శాస్త్రఫల ముపసంహృతమని గ్రహింపనగును శాస్త్రార్థ మింతెతో సమాప్తము ఈక్రింది శ్లోకంబులు కథాసందర్భములు.

సంజయుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు

రాజా! శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదంబు నెల్ల వింటిని అది విన్నది మొదలు విస్మయరోమహర్షంబులొదవెడు 74 యోగీశ్వరుఁడగు శ్రీకృష్ణభగవానుఁడు పరమేశ్వరభావముతోఁ బరమరహస్యమైన యోగంబును జెప్పగాఁ జెవులార విననోచితిని వ్యాసమహర్షి నాకనుగ్రహించిన దివ్యచక్షుః శ్రోత్రాది లాభంబు సిద్ధించినది 75

రాజా! ఈసంవాదము శ్రవణమాత్రంబున సర్వపాపంబులను హరించును మహాద్భుతమైన దీనిని తలంచితలంచి సారెసారెకుఁ బులకితశరీరుఁడ నగుచున్నాను 76 రాజా! ధ్యానార్థం బర్జునునకు భగవంతుఁడు చూపిన విశ్వరూపంబు పరమాశ్చర్యకరంబు ఆరూపంబును స్మరించిస్మరించి యెంతయు విస్మయానందంబులొందుదు 77 సర్వయోగసిద్ధులకుఁ బ్రభువును సర్వజ్ఞుఁడును సర్వశక్తియు భక్తదుఃఖనివారణార్థము శ్రీకృష్ణుఁడై యవతరించిన వాఁడు నగు భగవానుఁడు శ్రీమన్నారాయణమూర్తి యేపక్షంబుననుండునో, గాండీవధన్వియగు నరుఁడేపక్షంబుననుండునో, నరనారాయణులున్న యాపక్షంబున రాజ్యలక్ష్మియు విజయలక్ష్మియు ధనలక్ష్మియు నీతిలక్ష్మియు స్థిరముగానుండునని నానిశ్చయము రాజా! నీపుత్రవిజయకాంక్ష నిఁక నేని మాని భగవదనుగృహీతులును లక్ష్మివిజయాదిభాగ్యభాగులునైన పాండవులతో సంధియొనర్పుము 78

గీ॥ నరుఁడు నారాయణుండుఁ బోనరేడవలను
నిఖిల సంపదలనుగాంచి నెగడుననుట,
పురుషకారంబు దైవంబుఁ బొందుగన్నఁ
గలుము లావగూడు ననునీతిఁ గఱపుసుమ్మ॥

ఇది శ్రీపరమహంస పరివ్రాజక సార్వభౌమ శ్రీమదద్వైత
విద్యాప్రతిష్ఠాపనాభినవ శంకరాచార్య సర్వతంత్ర స్వతంత్ర
శ్రీమద్రామ బ్రహ్మానంద తీర్థ భగవత్పాద శిష్య శ్రీ
వేంకటనాథ విరచిత బ్రహ్మానందగిరి నామక గీతా
వ్యాఖ్యానంబునకు సంగ్రహంబగు
'గీతాహృదయము' సమాప్తము

కావలి, 24—6—34

ఇట్లు విధేయుఁడు,
దొడ్ల వేంకటరామరెడ్డి,
గ్రంథకర్త

28.	తులసి నిత్యపూజ, తులసీఉపయోగాలు	10-00
29.	శ్రీ చక్ర రహస్య విజ్ఞానమ్	36-00
30.	శ్రీచక్ర పూజావిధానం(పెద్దది)	36-00
31.	లక్ష్మీ - గౌరీ నిత్యపూజ	10-00
32.	శ్రీ సరస్వతీ నిత్యపూజ	10-00
33.	శ్రీ దుర్గానిత్యపూజ	10-00
34.	కాలభైరవ నిత్యపూజ	10-00
35.	శివపూజ	10-00
36.	వీరభద్ర పూజ	10-00
37.	ఆంజనేయ నిత్యపూజ	10-00
38.	నాగేంద్ర స్వామి పూజ	10-00
39.	సుబ్రహ్మణ్య నిత్యపూజ	10-00
40.	రామదేవుని కథ	10-00
41.	శివదేవుని కథ	10-00
42.	లక్ష్మీనరసింహపూజ	10-00
43.	వేంకటేశ్వరపూజ	10-00
44.	బ్రహ్మంగారి నిత్యపూజ	10-00
45.	సూర్య నిత్యపూజ	10-00
46.	నవగ్రహ నిత్యపూజ	10-00
47.	రుక్మిణీ కల్యాణం	25-00
48.	ఉమామహేశ్వర వ్రతం	36-00
49.	శ్రీ కామేశ్వరీ వ్రతం	36-00
50.	16 సోమవారముల వ్రతము	25-00
51.	పార్వతీకల్యాణం	25-00
52.	సహస్రకమలవర్తి వ్రతము	25-00
53.	పంచముఖ ఆంజనేయ పూజావిధానము	36-00
54.	అష్టనాగపూజ	36-00
55.	పూజలు ఎందుకుచేయాలి ?	36-00
56.	ఏ దేవునికి ఏపుష్పాలతో పూజించాలి?	36-00
57.	ఏ దేవునికి ఏప్రసాదం నైవేద్యం పెట్టాలి?	36-00
58.	ఏదేవునికి ఏవిధముగాదీపారాధనచెయ్యాలి?	36-00
59.	ఏదేవునికి ఎన్ని ప్రదక్షిణలుచేయాలి ?	36-00
60.	హనుమద్ వ్రతం	36-00
61.	పంచాయతన పూజ	63-00
62.	28 వ్రతములు	120-00

63.	కలశపూజలు (9ఒకేసారి)	150-00
64.	కలశపూజలు (విడివిడిగా) (ప్రింటులో)	....
65.	హ్రీంకార మహాయజ్ఞం (ప్రింటులో)	....
66.	గోమాత	40-00

2. స్తోత్రాలు-సుప్రభాతములు సహస్రనామములు

1.	శ్రీ లలితా విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు పురాణపండ రాధాకృష్ణమూర్తిగారి సంకలనం	45-00
2.	లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (హిందీ) ,,	50-00
3.	లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రములు (ఇంగ్లీషు) ,,	50-00
4.	స్థూలాక్షరిలలితావిష్ణుసహస్రనామస్తోత్రములు(పత్రికసైజ్)	99-00
5.	లలితావిష్ణు (కేస్ బైండ్) 1/8 డెమ్మి	63-00
6.	స్థూలాక్షరీ లలితావిష్ణు (క్రౌన్‌సైజు)కేస్‌బైండ్	108-00
7.	సర్వదేవతా స్తోత్రమంజరి	120-00
8.	సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళిః (63)	24-00
9.	విష్ణుసహస్రనామస్తోత్రమ్ (క్రౌన్)	25-00
10.	లలితా సహస్రనామ స్తోత్రమ్ (క్రౌన్)	36-00
11.	లలితా సహస్రనామములు	24-00
12.	లక్ష్మీ సహస్రనామములు	24-00
13.	దుర్గా సహస్రనామములు	24-00
14.	ఆంజనేయ సహస్రనామములు	24-00
15.	శివ సహస్రనామములు	24-00
16.	విష్ణు సహస్రనామములు	24-00
17.	గణపతి సహస్రనామములు	24-00
18.	సుబ్రహ్మణ్య సహస్రనామములు	24-00
19.	గాయత్రి సహస్రనామములు	24-00
20.	లలితావిష్ణు సహస్రనామస్తోత్రాలు	24-00
21.	శ్రీరామా సహస్రనామములు	24-00
22.	సరస్వతి సహస్రనామములు	24-00
23.	సూర్యసహస్రనామములు & ఆదిత్యహృదయం	24-00
24.	శ్రీవేంకటేశ్వరసహస్రనామములు	24-00
25.	మణిద్వీపవర్ణన (పెద్దది)	24-00
26.	సంధ్యావందనం	24-00
27.	మంత్రపుష్పమ్	....
28.	త్రిభాషా హనుమాన్‌చాలీసా	15-00
29.	హనుమాన్ చాలీసా	10-00

30.	మణిద్వీపవర్ణన (పాకెట్)	10-00
31.	ఆరు చాలీసాలు	10-00
32.	శివారాధన (శివస్తోత్రాలు)	10-00
33.	వేంకటేశ్వర సుప్రభాతం (పాకెట్)	10-00
34.	ఆరుదండకాలు	5-00
35.	వేంకటేశ్వర గోవిందనామములు	5-00
36.	అష్టలక్ష్మీ స్తోత్రమ్ కనకధారాస్తోత్రమ్	10-00
37.	దేవీఖడ్గమాలాస్తోత్రమ్ (మహిషాసురమర్దనీస్తోత్రంతో)	10-00
38.	సుందరకాండ (పాకెట్)	10-00
39.	భగవద్గీత మూలం	27-00
40.	రామరక్షాస్తోత్రమ్	15-00
41.	స్తోత్ర రత్నావళి	36-00
42.	పురాణపండ లలితా-విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
43.	పురాణపండ లలితాసహస్రనామస్తోత్రమ్(మినీ)	10-00
44.	పురాణపండ విష్ణు సహస్రనామస్తోత్రమ్	10-00
45.	పురాణపండ ఆదిత్య హృదయం	10-00
46.	మంత్రపుష్పం (మినీ)	10-00
47.	శివానందలహరి-సౌందర్యలహరి	36-00
48.	కుజదోషం	10-00
49.	కాలసర్ప దోషం	10-00
50.	మీ అప్పులు తీరాలా?	10-00
51.	దృష్టిదోషాలు నివారణ	10-00
52.	పంచసూక్తములు	10-00
53.	సంధ్యావందనం	10-00
54.	రుద్రనమకమ్-చమకమ్	10-00
55.	గాయత్రీమంత్రాలు	10-00
56.	హయగ్రీవ స్తోత్రమాల	10-00
57.	దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమాల	10-00
58.	ద్వాదశ జ్యోతిర్లింగాలు - పంచారామాలతో	10-00
59.	శ్రీసూక్తం పురుష సూక్తం	10-00
60.	నవగ్రహస్తోత్రమాల	36-00
61.	మహాన్యాసమ్	36-00
62.	సుందరకాండ గానామృతం	36-00
63.	గోమాతపూజావిధానము	10-00
64.	ఆనందసిద్ధి - 1 శ్రీదేవీ స్తోత్రమాల	108-00

65.	ఆనందసిద్ధి - 2 ఏ సమస్యకు ఏ స్తోత్రమ్ పారాయణచేయాలి	108-00
66.	ఆనందసిద్ధి-3 మానసదేవీ స్తోత్రమాల	108-00
67.	శ్రీ కాలభైరవ రక్షా కవచమ్	63-00
68.	అర్చన	40-00
69.	నిత్యదేవతార్చన	40-00
70.	సర్వదేవతా స్తోత్ర నిధి	99-00
71.	శ్రీచక్ర నవవరణార్చన	63-00
72.	చండీ సప్తశతి పారాయణ క్రమం	99-00
73.	శ్రీదేవి స్తోత్ర రత్నావళి 32 దేవి స్తోత్రాలకు తాత్పర్యంతో	99-00
74.	వనదుర్గా మంత్రానుష్ఠాన క్రమమ్	63-00
75.	శ్రీ కాలభైరవ వ్రతము	63-00

3. శ్రీ సాయి దత్త గ్రంథములు

1.	శ్రీ సాయిబాబా సచ్చరిత్ర	120-00
2.	సంపూర్ణ శ్రీ గురు చరిత్ర	120-00
3.	శ్రీ సాయిఆరాధన-షిర్డివైభవం	120-00
4.	శ్రీ సాయిబాబా జీవిత చరిత్ర (క్రౌన్)	63-00
5.	శ్రీ గురుచరిత్ర (క్రౌన్)	63-00
6.	నవనాధ చరిత్ర	99-00
7.	శ్రీసాయిచరిత్ర (బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
8.	శ్రీగురుచరిత్ర (బైండు) ప్రయాణపుపారాయణగ్రంథం	63-00
9.	సత్యదత్తవ్రతం దత్తాత్రేయపూజాకల్పం,సహస్రంతో	30-00
10.	అనఘాదేవీ వ్రతం	30-00
11.	భక్తుల ప్రశ్నలకు బాబా జవాబులు	30-00
12.	శ్రీ సాయిపూజాకల్పం (సహస్రంతో)	25-00
13.	శ్రీ సాయిభజనమాల	20-00
14.	శ్రీ సాయి భజన్స్	20-00
15.	శ్రీ సాయిభక్తి గీతాలు	20-00
16.	శిరిడిహారతులు (భావంతో)	20-00
17.	"శ్రీసాయి"కోటి	27-00
18.	"శ్రీసాయిరామ్"కోటి	20-00
19.	శ్రీ సాయినాథ స్తోత్రమంజరి	10-00
20.	శ్రీ సాయివేయినామాలు	8-00
21.	శ్రీ సాయి హారతులు (పాకెట్)	15-00
22.	శ్రీ సాయి స్తవనమంజరి	10-00
23.	హిందీ శ్రీ సాయి హారతులు	15-00

24. శని సింగణాపూర్ క్షేత్రమాహాత్మ్యం 63-00
25. ఇంగ్లీషు శ్రీ సాయిహారతులు 15-00
26. షిరిడి దర్శనం-శ్రీసాయి వైభవం 99-00
27. సాయిసత్యవ్రతం 30-00
28. సాయి అనుగ్రహమ్ 120-00
29. నవగురువారాల వ్రతకల్పము 15-00
30. శ్రీదత్తలీలామృతము 99-00
31. హృదయంలో సాయి 15-00
32. శ్రీషిరిడీసాయి లీలామృతం(శ్రీసచ్చరిత్ర) 120-00
33. గజాననమహరాజ్ చరిత్ర 99-00

4. జ్యోతిషాలు

1. 'కాలచక్రం' గంటలపంచాంగం (గార్గేయ) 72-00
2. గ్రహభూమి పంచాంగము (గార్గేయ) 108.00
3. ఆనందసిద్ధి పంచాంగం (వై.వి.శాస్త్రి) 63.00
4. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు (12రాశులువారికి) 50.00
5. ములుగు వారి రాశిఫలితాలు విడివిడిగాఒక్కొక్కటి 12.00
6. కాలచక్రంజ్యోతిషక్యాలండర్ 25.00
7. గ్రహబలం క్యాలండర్ (శ్రీనివాసగార్గేయ-భక్తిటివి) 25.00
8. శుభమస్తు (పిడపర్తి) క్యాలండర్ 25.00
9. సాదా క్యాలండర్ 5.00
10. పాకెట్ క్యాలండర్ 15.00
11. తాజకనీలకంఠీయమ్ 100-00
12. కేరళ జ్యోతిష రహస్యాలు 180-00
13. జ్యోతిష బ్రహ్మ రహస్యాలు 180-00
14. మానసాగరి జాతకపద్ధతి 180-00
15. వరాహమిహిర జాతకపద్ధతి 180-00
16. వధూవర వివాహమైత్రిద్వాదశకూటములు 99-00
17. సింపుల్ రెమిడీస్ 180-00
18. శంభు హోరప్రకాశిక 250-00
19. పూర్వ పరాశరి 100-00
20. పరాశర జ్యోతిషవిజ్ఞాన సర్వస్వం 200-00
21. ప్రశ్న సింధు 99-00
22. నక్షత్ర విశేష ఫలితాలు 63-00
23. సూర్యసిద్ధాంతపంచాంగగణితంచేయడంఎలా? 180-00
24. దృక్సిద్ధాంతపంచాంగగణితం చేయడంఎలా? 180-00

25.	ఆయుర్దాయ నిర్ణయం	63-00
26.	జాతక గణిత ప్రవేశిక	63-00
27.	జ్యోతిషమర్మబోధిని	63-00
28.	జ్యోతిష ప్రశ్నోత్తరమాల	63-00
29.	ముహూర్తం నిర్ణయించడంఎలా?	63-00
30.	జాతక మకరందం	63-00
31.	జ్యోతిష సరస్వతి	63-00
32.	మీజననకాల విశేషాలు	63-00
33.	ముహూర్త విజ్ఞాన భాస్కరం	63-00
34.	జ్యోతిష స్వయంబోధిని	63-00
35.	శుభముహూర్త శిరోమణి	63-00
36.	నక్షత్ర ఫలమంజరి	36-00
37.	పంచాంగం చూసే విధానం	36-00
38.	సర్వార్థ జ్యోతిషం	36-00
39.	ప్రాథమిక జ్యోతిషం	36-00
40.	నవరత్నములు శుభయోగములు	36-00
41.	శుభశకునాలు	30-00
42.	హస్తరేఖాఫలితాలు	36-00
43.	సంఖ్యల్లో భవిష్యత్	36-00
44.	ముహూర్త దీపిక	99-00
45.	పుట్టుమచ్చలు ఫలితాలు	30-00
46.	కలలు ఫలితాలు	30-00
47.	జాతక చక్రం వేయడం ఎలా?	36-00
48.	మానసాగరి (ప్రాచీనజ్యోతిషగ్రంథం) -పుచ్చాశ్రీనివాసరావు	250-00
49.	జ్యోతిషశాస్త్ర చిట్కాలు	120-00
50.	గుప్తా శతాబ్ది పంచాంగం (1940-2050)	999-00
51.	ప్రశ్నచండేశ్వరమ్	63-00
52.	ద్వాదశభావ ఫలచంద్రిక	250-00
53.	జ్యోతిష శతయోగరత్నావళి (నూరుయోగాలఫలితాలు)	120-00
54.	అంగసాముద్రికం	36-00
55.	హస్త సాముద్రికం	63-00
56.	లాల్ కితాబ్	99-00
57.	శకునశాస్త్రం	63-00
58.	ఆధునికప్రశ్నశాస్త్రం	120-00
59.	పరాశరజ్యోతిష ప్రశ్నజ్యోతిషం	180-00

60.	అష్టకవర్గు (కొండపల్లి)	63-00
61.	బృహత్‌జాతకం (ప్రాచీనప్రతికిపునర్ముద్రణ)	250-00
62.	లగ్నరత్నాకరం	63-00
63.	షట్పంచాశిక	120-00
64.	40 రోజుల్లో జ్యోతిషంనేర్చుకొనండి	270-00
65.	40 రోజుల్లో సాముద్రికంనేర్చుకొనండి	180-00
66.	40 రోజుల్లో సంఖ్యాశాస్త్రం	180-00
67.	40 రోజుల్లో నక్షత్ర (నాడీ) ఫలితములు	270-00
68.	40 రోజుల్లో వైద్యజ్యోతిషం నేర్చుకోండి	250-00
69.	మీ పుట్టినతేదీ అద్భుతరహస్యాలు (సాయిగణపతిరెడ్డి)	270-00
70.	కె.పి.జ్యోతిషం (పరిచయం)	63-00
71.	ముహూర్తచింతామణి	99-00
72.	సూర్యచంద్ర గ్రహణములు	63-00
73.	ప్రసిద్ధవ్యక్తుల జాతకాలు (వేరేకొండప్ప)	180-00
74.	అదృష్టరెమెడీస్	144-00
75.	గ్రహసంచార ఫలనిర్ణయదీపిక	63-00
76.	జ్యోతిష రెమిడీస్	300-00
77.	జాతకమార్తాండం పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
78.	జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక పాతప్రతికి యథాతథం (కొండపల్లి)	250-00
79.	నాడీజ్యోతిషం	63-00
80.	నక్షత్రపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
81.	లగ్నపారిజాతం (గోరసవీరభద్రాచార్య)	63-00
82.	గౌతమసంహిత	63-00
83.	హోరరత్నమాల	63-00
84.	జాతకఫల మణిమంజరి	200-00
85.	పుష్కర పంచాంగం (2013-14నుండి 2024-25)	560-00
86.	దశాభుక్తిఫల నిర్ణయం	250-00
87.	వింత జోష్యములు	63-00
88.	షోడశవర్గులు	200-00
89.	రవిగ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
90.	చంద్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
91.	కుజ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
92.	బుధ గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
93.	గురు గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
94.	శుక్ర గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00

95. శని గ్రహ సమస్త ప్రభావములు	99-00
96. రాహు & కేతు గ్రహముల సమస్త ప్రభావములు	99-00
97. ఆధునిక గ్రహములు-ఉపగ్రహములు సమస్త ప్రభావములు	99-00
98. ముహూర్తమార్తాండం	63-00
99. లఘుజాతకం	63-00
100. జాతకాలంకారము	63-00
101. మేషలగ్న ఫలితములు	99-00
102. వృషభ లగ్న ఫలితములు	99-00
103. మిథున లగ్న ఫలితములు	99-00
104. కర్కాటక లగ్న ఫలితములు	99-00
105. సింహలగ్న ఫలితములు	99-00
106. కన్యలగ్న ఫలితములు	99-00
107. తుల లగ్న ఫలితములు	99-00
108. వృశ్చిక లగ్న ఫలితములు	99-00
109. ధనుస్సు లగ్న ఫలితములు	99-00
110. మకర లగ్న ఫలితములు	99-00
111. కుంభ లగ్న ఫలితములు	99-00
112. మీన లగ్న ఫలితములు	99-00
113. నారద సంహిత	200-00
114. పంచాంగపీఠికలేఖకాగణితం	250-00
115. తారాబలం - చంద్రబలం (వేరే కొండప్ప)	99-00
116. సులభలగ్న సాధన (చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	200-00
117. రాహు కేతువుల యోగము	99-00
118. ఛాయాగ్రహములు	99-00
119. జ్యోతిషవిజ్ఞాన దీపిక	63-00

బి.వి.రామన్ గారి గ్రంథములు

120. జ్యోతిష విద్యారంభం	50-00
121 గ్రహభావ బలములు	50-00
122. కాలచక్రదశ	50-00
123. అనుభవ ప్రశ్నాజ్యోతిషం	50-00
124. జ్యోతిషశాస్త్రంలో వాతావరణ భూకంపాలు	50-00
125. పురోగామి జాతకం	50-00
126. భావార్థరత్నాకరం	75-00
127. భారతీయజ్యోతిష సర్వస్వం	75-00
128. అష్టకవర్గ పద్ధతిః	75-00

129.	జ్యోతిషశాస్త్రంలో సందేహాలు,సమాధానాలు	75-00
130.	ప్రశ్నతంత్ర	75-00
131.	ముహూర్తం	75-00
132.	విశిష్ట జాతకములు	125-00
133.	భారతీయఫలితజ్యోతిషం	125-00
134.	300 ముఖ్యమైన యోగములు	125-00
135.	జాతకంపరిశీలించడంఎలా ?	300-00

రాష్ట్రపతి అవార్డుగ్రహీత, మహామహోపాధ్యాయ, వాచస్పతి
శ్రీ మధురకృష్ణమూర్తిగారి గ్రంథములు

136.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-1	200-00
137.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-2	200-00
138.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-3	200-00
139.	బృహత్పరాశరహోరాశాస్త్రము-4	200-00
140.	భావార్థరత్నాకరము	100-00
141.	ముహూర్త చింతామణి	100-00
142.	ముహుర్త చింతామణి-పార్టు2	200-00
143.	స్వప్న శాస్త్రము	36-00
144.	శతయోగమంజరి	50-00
145.	వ్రతనిర్ణయకల్పవల్లి	250-00
146.	దైవజ్ఞవల్లభం	75-00
147.	వసంతరాజశకునమ్ (బృహత్శకునశాస్త్రం)	250-00
148.	వాస్తుశాస్త్రవివేకము-1	100-00
149.	వాస్తుశాస్త్రవివేకము-2	200-00
150.	వాస్తుశాస్త్రవివేకము-3	100-00
151.	వాస్తుశాస్త్రవివేకము-4	200-00
152.	అనుభవసులభవాస్తు - 1	50-00
153.	అనుభవసులభవాస్తు - 2	100-00
154.	పంచాంగ వివేకము	99-00
155.	వశిష్ఠ సంహిత	360-00
156.	పంచపక్షి శాస్త్రం (కేస్బైండ్)	200-00

5. వాస్తులు

1.	40 రోజుల్లో "వాస్తువిద్య" నేర్చుకొనండి	180-00
2.	వాస్తుశాస్త్ర రహస్యములు	200-00
3.	వాస్తునుబట్టి మీ ఇల్లు	63-00
4.	మీరూ మీ వాస్తు	63-00

5.	గృహవాస్తు చిట్కాలు	63-00
6.	వాస్తు పూజ	63-00
7.	వాస్తు సూత్రములు	63-00
8.	వాస్తుశాస్త్ర రహస్యాలు	63-00
9.	గృహవాస్తు వర్గులు	99-00
10.	విశ్వకర్మవాస్తు శాస్త్రరీత్యా మీ ఇంటి ప్లానులు	63-00
11.	విశ్వకర్మ వాస్తుశాస్త్రరీత్యా మీఇండ్లఆయములు	99-00
12.	విశ్వకర్మ వాస్తు శాస్త్రం(చిత్రాలగురుమూర్తిగుప్తా)	180-00
13.	ఆధునిక గృహవాస్తు	99-00
14.	శుభవాస్తు	270-00
15.	వాస్తుయంత్ర రత్నావళి	120-00
16.	వాస్తుశాస్త్రం	120-00
17.	హౌస్ ప్లాన్స్	63-00
18.	గృహనిర్మాణ వాస్తు	63-00
19.	వాస్తు రెమెడీస్	63-00
20.	గృహవాస్తు దర్పణం	63-00
21.	జ్యోతిష-గృహవాస్తుచంద్రిక	200-00
22.	వాస్తురత్నాకరం (కొండపల్లి)	63-00
23.	వాస్తుశిరోమణి ,,	120-00
24.	వాస్తుసంగ్రహమ్ ,,	63-00
25.	పంచవాస్తు పారిజాతం ,,	120-00
26.	వాస్తుడిండిమమ్ ,,	63-00
27.	వాస్తుదుందిభి ,,	120-00
28.	విశ్వకర్మవాస్తుప్రకాశిక (కేస్‌బైండ్)	250-00
29.	కృష్ణవాస్తుశాస్త్రము	63-00
30.	జలవాస్తు,శల్యవాస్తు (దంతూరిపండరీనాథ్)	99-00
31.	మయవాస్తు (గోరసవీరభద్రాచార్య)	120-00
32.	వాస్తు జ్యోతి	63-00
33.	మన ఇల్లు-మనవాస్తు	99-00
34.	వాస్తవ వాస్తుపూజావిధానము	108-00
35.	వాస్తు దర్పణం	120-00

6. మంత్రశాస్త్రాలు

1.	మంత్రసాధన	63-00
2.	తంత్రజాలం	63-00
3.	మంత్రశక్తి	63-00

4.	దత్తాత్రేయ తంత్రవిద్య	63-00
5.	దత్తాత్రేయ మూలికాతంత్రమ్	63-00
6.	తాంత్రిక పంచాంగం	63-00
7.	యక్షిణీ తంత్రం	63-00
8.	మంత్రానుష్ఠాన చంద్రిక	63-00
9.	సర్వదేవతా మంత్రకవచములు	63-00
10.	మంత్రాక్షరాలరహస్యం (బీజాక్షరనిఘంటువు)	63-00
11.	సర్వదేవతా మంత్రరత్నావళి	63-00
12.	సదాచార దీపిక	63-00
13.	యోగినీ-వామకేశ్వరతంత్రం	63-00
14.	ప్రపంచసారతంత్రం	63-00
15.	బదనిక తంత్రమ్	63-00
16.	ఉచ్ఛిష్ట గణపతి తంత్రమ్	63-00
17.	గుప్త సాధన తంత్రం	63-00
18.	గంధర్వ తంత్రమ్	63-00
19.	సౌందర్యలహరి (మంత్రయంత్రరత్నావళి)	63-00
20.	యంత్ర మంత్ర తంత్ర	63-00
21.	పాశుపత తంత్రం	99-00
22.	పంచదశ మహాఖడ్గ తంత్రం	99-00
23.	రుద్రాష్టాధ్యాయః	99-00
24.	మంత్రసిద్ధి	120-00
25.	పరశురామతంత్రమ్	108-00
26.	శ్రీలలితావిలోమ పంచదశీ	108-00
27.	శ్రీ గురు తంత్రం	108-00
28.	గాయత్రీ తంత్రమ్	108-00
29.	మహాశక్తి మంత్ర తంత్ర రహస్యాలు	150-00
30.	శ్రీ దుర్గ తంత్రమ్	200-00
31.	మహామృత్యుంజయఅమృతపాశుపతమ్	200-00
32.	సర్ప (నాగ)తంత్రం	250-00
33.	హవన తంత్రం	250-00
34.	షోడశనిత్యతంత్రం	250-00
35.	శాక్తేయతంత్రం	250-00
36.	రుద్రయామళతంత్రం	250-00
37.	లక్ష్మీప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
38.	హిరణ్యశూలినీ తంత్రమ్	250-00

39.	మాయాప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
40.	శ్రీ విశ్వరూప ప్రత్యంగిరా తంత్రమ్	250-00
41.	స్వర్ణాకర్షణభైరవతంత్రం	250-00
42.	కాశీవిశాలాక్షి తంత్రం	250-00
43.	శాంతితంత్రమ్	250-00
44.	యంత్రసిద్ధి	360-00
45.	శ్రీ లక్ష్మీతంత్రమ్	360-00
46.	మంత్రమహోదధి (స్త్రీదేవతాఃకల్పమ్)	360-00
47.	మంత్రమహోదధి (పురుషదేవతాఃకల్పమ్)	360-00
48.	మంత్రశాస్త్రం (గ్రంథము)	360-00
49.	ప్రత్యంగిరాకృత్యాతంత్రం	360-00
50.	కామధేనువు తంత్రం	360-00
51.	శూలినీదుర్గాతంత్రం	360-00
52.	శ్రీవిద్య రహస్యం	290-00
53.	కులార్ణవ తంత్రమ్	150-00
54.	ఆచార్య సిద్ధ నాగార్జునతంత్రం (ఒరిజనల్)	390-00
55.	సిద్ధమూలిక రహస్యం (మంత్ర,యంత్రసహితం)	63-00

7. గ్రంథాలు - ఆరాధనలు

1.	భగవద్గీత శ్లోక తాత్పర్య సహితం	54-00
2.	భగవద్గీత (వచనం)	99-00
3.	భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యం-కేసుబైండింగ్	72-00
2.	గణేశ ఆరాధన 1	99-00
3.	గణేశోపాసన 2	99-00
4.	నవగ్రహవైభవం	99-00
5.	నవగ్రహ రెమెడీస్	99-00
6.	నవగ్రహ వేదం	99-00
7.	శనిగ్రహారాధన	99-00
8.	ఆదిత్యారాధన	99-00
9.	సుబ్రహ్మణ్యారాధన	99-00
10.	శ్రీ శివ ఆరాధన	99-00
11.	లక్ష్మీ ఆరాధన	99-00
12.	హనుమదారాధన	99-00
13.	లలితారాధన	99-00
14.	శ్రీ చక్రారాధన	99-00
15.	గాయత్రీ ఆరాధన	99-00

16.	వీరభద్రారాధన	99-00
17.	కుజగ్రహారాధన	99-00
18.	భైరవారాధన	99-00
19.	దైవారాధన	99-00
20.	గీతారాధన (భగవద్గీత శ్లోకతాత్పర్యసహిత)	99-00
21.	శ్రీవేంకటేశ్వరాధన	99-00
22.	హయగ్రీవారాధన	99-00
23.	లక్ష్మీనరసింహారాధన	99-00
24.	శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ స్తోత్ర కదంబం	99-00
25.	దేవీ లీలామృతం	99-00
26.	పురాణపండ సుందరకాండ వచనం	99-00
27.	పురాణపండ రామాయణం	99-00
28.	పురాణపండ భారతం	99-00
29.	పురాణపండ భాగవతం	99-00
30.	(సూరి) వాల్మీకి రామాయణం	99-00
31.	కాలసర్ప యోగం	99-00
32.	నిత్య జీవితములో రుద్రాక్షలు	99-00
33.	నిత్య జీవితములో నవరత్నాలు	99-00
34.	వేదసూక్తములు	99-00
35.	వేమన పద్యసారామృతం	99-00
36.	పండగలు పర్వదినాలు	99-00
37.	సూక్తిరత్నాలు	99-00
38.	హనుమచ్చరిత్ర	99-00
39.	నవగ్రహ దర్శనమ్	99-00
40.	నిత్యజీవితంలో నవగ్రహాలు	99-00
41.	సాలగ్రామములు	99-00
42.	గురుశుక్ర ప్రభావము చంద్రకళానాడీ	99-00
43.	శనిగ్రహరెమిడీస్	99-00
44.	జాతకసుధాసారము-జాతకమోక్షప్రదాయిని	99-00
45.	వివాహజ్యోతిషమంజరి-మ్యారేజ్మ్యాచింగ్గైడ్ (సాయిగణపతిరెడ్డి)	99-00
46.	మీపుట్టినతేదీనిబట్టి మీజీవితరహస్యాలు (న్యూమరాలజీ లైఫ్గైడ్) ,,	99-00
47.	మీఅదృష్టానికి (పేరు) నేమ్కరక్షన్ ,,	99-00
48.	న్యూమరాలజీ రెమిడీస్	99-00
49.	మూకపంచశతీ	99-00
50.	శ్రీరామకర్ణామృతం	99-00

51.	రహస్యకుక్కుటశాస్త్రం	300-00
52.	ఉపాసన విధానం	99-00
53.	పంచమవేదం మహాభారతం	99-00
54.	దేవుళ్ళు డాట్ కామ్	99-00
55.	గణపతిభాష్యం	99-00
56.	యజుర్వేద ఉపనయనవివాహప్రయోగమంజరి	99-00
57.	నవయోగులు	99-00
58.	ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనిదర్శించవలసిన ప్రముఖదర్గాలు	99-00
59.	సకలదేవతాఅష్టోత్తరాలు(పెద్దది)-(180అష్టోత్తరశతనామావళులతో)	99-00
60.	సకలదేవతా అష్టోత్తరశతనామావళులు (కేస్‌బైండింగ్)	216-00
61.	సకలదేవతా సహస్రనామములు	99-00
62.	ఆధ్యాత్మిక సూక్తి నిధి	99-00
63.	బ్రాహ్మణులు గోత్రాలు,ప్రవరలు	99-00
64.	సర్వదేవతాస్వరూపుడు శ్రీ వేంకటేశ్వరుడు	99-00
65.	శ్రీ లక్ష్మీసన్నిధి	99-00
66.	శ్రీలక్ష్మీగణపతి హోమకల్పం	99-00
67.	మార్షల్‌ఆర్ట్స్ (కరాటే,కుంగ్‌ఫూనేర్చుకోండి)	99-00
68.	మ్యాజిక్‌గైడ్	99-00
69.	చదరంగం	99-00
70.	పంచముఖ హనుమత్ వైభవం	63-00
71.	గరుడపురాణం	40-00
72.	మాఘపురాణం	36-00
73.	శివపురాణం	36-00
74.	వైశాఖపురాణం	36-00
75.	కార్తీక పురాణం	36-00
76.	కార్తీక పురాణం (చిన్నది)	25-00
77.	సర్వకార్యసిద్ధికి రామాయణపారాయణ	63-00
78.	పెద్దబాలశిక్ష	50-00
79.	గాయత్రీ మహిమ	36-00
80.	వృక్షదేవతలు	63-00
81.	యాజుష స్మార్త సంస్కార చంద్రిక	200-00
82.	సనాతనవైదిక బ్రాహ్మణస్మార్తాగమకల్పమ్	150-00
83.	చతుర్వేదములు	120-00
84.	నవగ్రహారాధన	120-00
85.	తాళపత్ర సమాహార గోపురం	120-00
86.	మనుధర్మ శాస్త్రం (వచనంలో...) (కేస్‌బైండు)	250-00

87. మానవధర్మములు		120-00
88. వేదమంత్ర సంహిత		120-00
89. సహస్రలింగార్చన		120-00
90. శ్రీ శివగీత		120-00
91. ద్వాదశఉపనిషత్తులు		120-00
92. పురాణపండవారి సౌందర్యలహరి	(కేస్‌బైండ్)	250-00
(శ్లోకతాత్పర్యసహిత విపులవ్యాఖ్యతో)	సాదా	120-00
93. బృహత్ శివ స్తోత్ర రత్నాకరము		200-00
94. బృహత్ దేవీ స్తోత్రరత్నాకరము		200-00
95. బృహత్ విష్ణు స్తోత్రరత్నాకరము		200-00
96. కేదారనాథ్ బదరీనాథ్ యాత్రాగైడు		63-00
97. దక్షిణావృత శంఖములు		63-00
98. 108 దివ్యదేశాల విష్ణుక్షేత్రదర్శని		36-00
99. ధర్మసింధువు(కేస్‌బైండింగ్)		270-00
100. భారతీయ శైవక్షేత్రయాత్రాదర్శిని		99-00
101. చిలుకూరి బాలాజీచరిత్ర		36-00
102. భగవత్‌స్తుతి		63-00
103. సూర్యోపాసన		36-00
104. కాశీఖండం		250-00
105. దేవీభాగవతం		360-00
106. శ్రీ ఆంజనేయం		216-00
107. ధర్మసందేహాలు		216-00
108. ఆధ్యాత్మిక దైవిక వస్తువులు		250-00
109. రామాయణం		600-00
110. పోతన భాగవతం		900-00
111. శివమంత్రములు		63-00

8. వైద్య గ్రంథాలు

1. ఆహారం ఆరోగ్యం	36-00
2. మూలికావైద్య చిట్కాలు	36-00
3. ఆయుర్వేద వైద్య చిట్కాలు	30-00
4. గృహవైద్య రహస్యాలు	36-00
5. గృహవైద్యసారం	36-00
6. హోమియోవైద్యం (ద్వాదశలవణచికిత్స)	63-00
7. ప్రకృతివైద్యం	36-00
8. ఆహారం-వైద్యం	99-00

9.	సంపూర్ణ ఆయుర్వేద-చిట్కా వైద్యం	99-00
10.	ఆయుర్వేదమ్	36-00
11.	ఆయుర్వేద మూలికావైద్యదీపిక	99-00
12.	దుంపకూరలు, ఆకుకూరలు, కాయగూరలు (వాడకం - ఉపయోగాలు)	99-00
13.	ఏకమూలికావైద్యం	99-00
14.	అష్టాంగ హృదయం (4భాగాలు)	1200-00
15.	రహస్యసిద్ధయోగవైద్యసారమ్	99-00
16.	ప్రాథమిక హోమియోవైద్యం	99-00
17.	ఒబెసిటి	99-00
18.	హెల్త్‌గైడ్	99-00
19.	ఆయుర్వేదం-జీవనవేదం	99-00
20.	ఫుడ్‌థెరపి	63-00
21.	న్యాచురల్‌థెరపి	99-00
22.	సంపూర్ణఆరోగ్యానికి 20ని॥	63-00
23.	కీళ్ళనొప్పులు మీ సమస్యలైతే...	99-00
24.	యోగామంత్ర	63-00
25.	యోగా మండే టు సండే	63-00
26.	హెర్బల్ మెడిసిన్-హెల్త్‌టుడే	99-00
27.	హెల్త్‌ఫైల్	108-00
28.	వస్తుగుణపాఠం	250-00
29.	రసాయన వాజీకరణ తంత్రం	150-00
30.	వస్తుగుణ మకరందం	400-00
31.	నాటువైద్యం -(కేస్‌బైండ్)	360-00
32.	నాటువైద్యం (చిన్నది)	99-00
33.	ప్రాణాయామము-యోగ	63-00

9. అయ్యప్ప - భవానీ రకాలు

1.	శ్రీ అయ్యప్ప లీలామృతం	30-00
2.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనపాటలు	63-00
3.	శ్రీ అయ్యప్ప పూజాకల్పం	20-00
4.	శ్రీ అయ్యప్ప భక్తి గీతాలు	20-00
5.	హారతిగైకొనుమా	40-00
6.	శ్రీ అయ్యప్ప దీక్ష F	10-00
7.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనమాల F	10-00
8.	శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యపూజ P	10-00

9.	శ్రీ అయ్యప్ప నిత్యనియమావళి P	10-00
10.	భవానీదీక్ష (శ్రీ భవానీ లీలామృతం)	36-00
11.	దేవీలీలామృతం	99-00
12.	శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	20-00
13.	దేవీ భక్తిగీతాలు	20-00
14.	భవానీదీక్ష P	10-00
15.	దేవీ భక్తిమాల F	10-00
16.	శ్రీ అయ్యప్ప భజనావళి	120-00
17.	అయ్యప్పపూజావిధి (జేసుదాసుసాంగ్స్‌తో)	24-00

10. భజనలు - కీర్తనలు

1.	అన్నమయ్య కీర్తనలు	20-00
2.	శ్రీరామదాసు కీర్తనలు	20-00
3.	సర్వదేవతా మంగళహారతులు	20-00
4.	వసుంధర మంగళ హారతులు	25-00
5.	సౌభాగ్య దేవతా మంగళహారతులు	36-00
6.	సర్వదేవతా భజనలు	36-00
7.	చిట్టి పొట్టి పాటలు	10-00
8.	జాతీయ గీతాలు	10-00
9.	దేశభక్తి గీతాలు	36-00
10.	పండుగలు-పుణ్యక్షేత్రాలు భక్తిగీతాలు	36-00
11.	గొబ్బిళ్ళపాటలు,లాలిపాటలు,కోలాటపాటలు	36-00
12.	అన్నమయ్య సంకీర్తనలు	99-00
13.	పెళ్ళిపాటలు-స్త్రీలపాటలు	36-00
14.	భక్తానంద భజనకీర్తనలు(ఓల్డ్‌సినీస్టైల్)	36-00
15.	సర్వదేవతాభక్తిమణిమాల	36-00
16.	బతుకమ్మ ఉయ్యాల పాటలు	36-00
17.	అన్నమయ్య సంకీర్తనానిధి(1000కీర్తనలు)	270-00

11. హిట్స్ సాంగ్స్

1.	ఘంటసాల భక్తిగీతాలు-భగవద్గీత	36-00
2.	ఎస్.పి.బాలు భక్తిగీతాలు	36-00
3.	ఘంటసాల సుమధురగీతాలు	99-00
4.	పి. సుశీల సుమధురగీతాలు	99-00

5.	ఎస్.పి. బాలు సుమధురగీతాలు	99-00
6.	ఎస్.జానకి సుమధురగీతాలు	99-00
7.	వేటూరి సుందరరామమూర్తిహిట్స్	99-00
8.	సర్వదేవతా సినీభక్తిగీతాలు	99-00

12. స్త్రీలకు ఉపయుక్త పుస్తకములు

1.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (వెజ్)	63-00
2.	శ్రీకాంతామణి వంటలు (నాన్‌వెజ్)	63-00
3.	శాకాహార వంటలు	30-00
4.	మాంసాహారవంటలు	30-00
5.	చిట్టిచిట్కాలు	30-00
6.	అందానికి చిట్కాలు	30-00
7.	పిల్లల పేర్లు (పెద్దది)	30-00
8.	పిల్లల పేర్లు (చిన్నది)	10-00
9.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ శాలీబోర్డర్స్	36-00
10.	లేటెస్ట్ ఎంబ్రాయిడరీ డిజైన్స్	36-00
11.	చిన్నారులకు చిరుతిళ్ళు	30-00
12.	పసందైన ఫాస్ట్‌ఫుడ్ వంటలు	30-00
13.	పలావ్‌లు, ఫ్రైడ్ రైస్‌లు, వెరైటీరైస్‌లు	30-00
14.	వేపుళ్ళు-ఇగుర్లు	30-00
15.	బ్రేక్‌ఫాస్ట్ వంటలు	30-00
16.	పండుగలలో చేసుకొనే పిండివంటలు	30-00
17.	మైక్రోవోవెన్ వంటలు	99-00
18.	సర్వదేవతాభక్తిమాల	36-00
19.	పిల్లలపేర్లు (బాబు)	36-00
20.	పిల్లలపేర్లు (పాప)	36-00
21.	మోడ్రన్ మెహంది (గోరింటాకు డిజైన్స్)	36-00
22.	మోడ్రన్ పిల్లలపేర్లు	99-00
23.	నోరూరించే నాన్‌వెజ్‌వంటలు	99-00
24.	మోడ్రన్ టైలరింగ్ (లేడీస్ & జంట్స్)	99-00

వివిధ రకాలు

ఎందరోమహానుభావులు	270-00
యోగాసనాలు	36-00
సూర్యనమస్కారములు	36-00
పొడుపు కథలు (చిన్నవి)	10-00

హిందీ-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
ఇంగ్లీషు-తెలుగు-స్వబోధిని	20-00
జనరల్ నాలెడ్జ్	20-00
నూరు ఎక్కాలు	10-00
1-100 టేబుల్ బుక్	10-00
1-100 టేబుల్‌బుక్ (క్రౌన్‌సైజు)	4-50
శ్రీరామకోటి	27-00
శ్రీశివకోటి	27-00
మేజిక్	30-00
అంకెలతో గారడీ	30-00
హృదయస్పందన (కవితలు)	30-00
వాత్స్యయన కామసూత్రాలు	36-00
ఎ.పి.టూరిస్ట్ గైడు	36-00
ఇంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
మహేంద్రజాల రహస్యాలు	30-00
శరీరభాష (బాడీ లాంగ్వేజ్)	99-00
క్రియాయోగం	36-00
ఆనందంగా జీవిద్దాం	99-00
హరిశ్చంద్ర నాటకం	50-00
వాత్సాయనకామసూత్రాలు	99-00
పంచసాయకం	99-00
రతిరహస్యాలు	99-00
అనంగరంగం (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
శృంగారకేళి (కంభంపాటి స్వయంప్రకాష్)	99-00
గాయత్రీవిజ్ఞాన్	99-00
చింతామణి (నాటకం)	50-00
బాలనాగమ్మ	50-00
కాళహస్తి స్త్రీల వ్రతకథలు	36-00
కాళహస్తి రామాంజనేయ యుద్ధం(బదిరెడ్డి)	50-00
కాళహస్తి గోవింద నామాల భగవద్గీత	36-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు చింతామణి	99-00
కాళహస్తి గృహవాస్తు మర్మాలు (బైండు)	63-00
రామరాయవాస్తుశాస్త్రం(ముద్రగడరామారావు)	90-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.హనుమాన్‌చాలీసా	10-00
ఎం.ఎస్.ఆర్.సుందరకాండ	80-00
బ్రహ్మంగారిజీవితచరిత్ర (జవంగుల)	125-00
శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య దివ్యచరితామృతం	40-00

కాశీరామేశ్వర మజిలీ కథలు	63-00
శ్రీలలితాసహస్రనామము(భాస్కరభాష్యం)	600-00
ప్రకృతిసిద్ధాంతములు-వేదవిజ్ఞానము-ఫలితజాతక సూత్రములు	595-00
ముదుండి విశ్వనాథరాజుగారి గ్రంథములు	
విశ్వకర్మ ప్రకాశము	80-00
ప్రాచీనవాస్తుశాస్త్రాలు-ఆధునికవాస్తుపరిశీలన ,,	250-00
నారద సంహిత ,,	150-00
వాస్తురాజవల్లభము-మూలానువాదము ,,	60-00
మయమతము - వచనము ,,	80-00
బృహత్సంహిత - వచనము ,,	160-00
వాస్తువిజ్ఞానజ్యోతి	......
పురోహిత దర్శని (గోరసవీరభద్రాచార్య)	....
విశ్వకర్మవాస్తువిద్యారహస్యములు ,,	....
వాస్తు విజ్ఞాన చంద్రిక ,,	....
మహాదశా పారిజాతం ,,	....
వాస్తు నారాయణీయం ,,	120-00
యోగావళీఖండం ,,	120-00
ముహూర్తసింధువు	150-00
సర్వార్థచంద్రిక (4భాగాలు)	1208-00
మీరే న్యూమరాలజిస్ట్ (దావూద్)	370-00
నిర్ణయసింధు (2భాగాలు)	590-00
సాయి... ,,	45-00
శ్రీ దుర్గానందలహరి ,,	200-00
ఆరతిసాయిబాబా ,,	11-00
ప్రతిష్ఠకల్పః(సాగి నరసింహమూర్తి)	500-00
తాజుద్దీన్‌బాబా సచ్చరిత్ర	100-00

సుమారు 100 సం॥రాలునాటి ప్రాచీన ప్రతులు తిరిగి ఈ క్రింది గ్రంథములు ప్రచురించబడినవి.

శ్రీరామ మంత్రానుష్ఠానము	300-00
శ్రీరామనవరాత్రోత్సవకల్పః	300-00
సీతారామ కథా సుధ అయోధ్యకాండ	200-00
సీతారామ కథా సుధ బాలకాండ	150-00
అరణ్యకాండ	100-00
శ్రాద్ధము ఎందుకు పెట్టాలి ? షోడశ సంస్కారములు	200-00
స్మార్త కాపర్ది కారికలు	200-00
నపుంసక సంజీవనము, వైద్య శిరోమణి	200-00
విషవైద్య చింతామణి	200-00

హేమాద్రి సూరిణా ప్రాయశ్చిత్తాధ్యాయః	300-00
సర్వమూలికా గుణరత్నాకరం	300-00
ఆపస్థంబీయ ధర్మసూత్రాలు	300-00
సర్వశాంతి దర్పణం - అపర ప్రయోగ దర్పణం	200-00
గణకరంజని	200-00
సంతాన దీపిక	200-00
తిథినిర్ణయ కాణ్డః	250-00
ముహూర్త దర్పణం	200-00
జ్యోతిష శాస్త్ర రత్నము (శ్రీపతిజాతక పద్ధతి)	250-00
లఘుతాచకము	200-00
శ్రీ వైఖనస పైతృమేదిక ప్రయోగః	300-00
స్మృతి రత్నాకరము (ధర్మశాస్త్రం)	400-00
జాతకామృతతసారం	300-00
జాతక బోధిని	300-00
సంగీత విద్యాదర్పణం	300-00
సంగీత సర్వార్థసారసంగ్రహం	300-00
ముహూర్త మార్తాండం(టీకతాత్పర్యం)	450-00
జాతకరహస్యం	200-00
రాజమార్తాండం	200-00
ఆయుర్దాయదీపిక	200-00
వైద్యామృతం	200-00
అనుపానమంజరీ	200-00
నవగ్రహశాంతి విధానం-ఉదకశాంతి విధిః	200-00
చికిత్సరత్నము	200-00
స్వరచింతామణి	200-00
ద్వాదశలోహ భస్మవిధానం	200-00
దైవజ్ఞయశో విభూషణం	200-00
అనుపాన రత్నకరము	200-00
కాలామృతము	250-00
దైవజ్ఞకర్ణామృతము	300-00
రసేంద్ర చింతామణి	300-00
రసరత్న సముచ్చయం	300-00
వస్తుగుణరత్నాకరము	300-00
హోరానుభవదర్పణము	360-00
విశ్వకర్మ ప్రకాశిక వాస్తుశాస్త్రము	250-00
స్త్రీజన కల్పవల్లి	450-00
సంగీత సర్వార్థ సంగ్రహం	300-00
సంగీత సుధాసంగ్రహము	250-00
అర్క ప్రకాశము	200-00
సంగీత మార్తాండము	200-00
సంగీత ప్రథమబోధిని	200-00

వైద్యకల్పతరువు	200-00
రసప్రదీపిక	250-00
గణకానందము	250-00
శ్రీ లలితాసహస్రనామావళిః-వివరణాత్మక భావంతో	200-00
నవచండీ వేదోక్త శ్రీ దేవీ పూజాకల్పం	200-00
శ్రీ గాయత్రీ అనుష్ఠాన తత్త్వప్రకాశిక	360-00
సంగీతమార్తాండము	250-00
సారావళి	360-00
భేషజకల్పము	200-00
గురుశిష్య ఆయుర్వేద వైద్యచింతామణి	360-00
జాతకమణి	200-00
సర్వశకున ప్రకాశిక	200-00
యాజుష ప్రయోగ చంద్రిక	250-00
శిక్షావల్లీ-ఆనందవల్లీ-భృగువల్లీ	300-00
వసంతరాజ శకునము	250-00
తొట్టి వైద్యం	450-00
జ్యోతిష సిద్ధాంత సంగ్రహము (పంచాంగ గణితం)	300-00
సహస్ర యోగప్రకాశిక	300-00
శ్రీవిద్యారహస్యం	290-00
మహర్షుల చరిత్ర 1,3 300+300	
వేంకట సోమయాజీయం అను ధర్మశాస్త్రకాండము	250-00
శ్రీఆంజనేయం	216-00
రాశితుల్యవత్సర ఫలితం	200-00
నాడి జ్యోతిష విశ్లేషణ	400-00
రహస్యకుక్కుటశస్త్రం	300-00
స్త్రీ ధర్మరత్న బాండాగారము	200-00
శైవోత్సవరత్నాకరం	300-00
యాజుషప్రయోగ చిన్తామణి	300-00
సుస్వర ఋగ్వేద ప్రయోగదర్శిని	300-00
ఆయుర్వేద వైద్య సంగ్రహం	300-00
వశిష్ఠ సంహిత	360-00
హోమియోపతి గృహవైద్యం	200-00
వ్రతచూడామణి	300-00
వైశ్యధర్మప్రకాశిక	300-00
ఆలయ నిత్యార్చన పద్ధతి	200-00
స్మృతిముక్తాఫలం	300-00
ఆపస్థంబయల్లాజీయమ్	300-00
జ్యోతిషశాస్త్రసంగ్రహము	200-00
కర్మవిపాకాఖ్యయం	360-00
ముహుర్త రత్నావళి	250-00
సుదివిలోచనం	300-00
ఉత్తర కాలామృతం	200-00
సర్వవిషయ సర్వస్వసంగ్రహం	200-00